

FUNDACJA REKTORÓW POLSKICH

Analiza współpracy
uczelni polskich i ukraińskich
na tle porównania systemów szkolnictwa wyższego.
Wnioski i rekomendacje

Pod redakcją
JERZEGO WOŹNICKIEGO

Warszawa 2015

Recenzent wersji polskiej: Zbigniew Marciniak

Recenzent wersji ukraińskiej: Wil Bakirow

Tom w języku ukraińskim wydano na podstawie maszynopisu gwarantowanego.

Redakcja tomu w języku polskim: Ewa Dobosz

Redakcja tomu w języku ukraińskim: Iryna Degtiarowa, Galina Usatenko

Redakcja techniczna: Dorota Borowiak

Łamanie tekstu: Reginaldo Cammarano

Opracowanie komputerowe okładki: K. & S. Szurpit

Cytowanie: Woźnicki J., red. (2015) Analiza współpracy uczelni polskich i ukraińskich na tle porównania systemów szkolnictwa wyższego. Wnioski i rekomendacje, Fundacja Rektorów Polskich

Fundacja Rektorów Polskich

ul. Górnośląska 14

00-432 Warszawa

Polska

e-mail: frpfund@mbox.pw.edu.pl

tel. +22 621 09 72

faks +22 621 09 73

*Książka stanowi efekt działalności pro publico bono dla uczelni
i jest dystrybuowana nieodpłatnie.*

*Badania w niniejszej publikacji zostały sfinansowane
ze środków własnych Fundacji Rektorów Polskich.*

Utwór w całości ani we fragmentach nie może być powielany ani rozpowszechniany za pomocą urządzeń elektronicznych, mechanicznych, kopiujących, nagrywających i innych, bez pisemnej zgody posiadaczy praw autorskich.

© Fundacja Rektorów Polskich, Warszawa 2015

ISBN 978-83-232-2847-9

Książka wydana przez Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
Wydawnictwo Naukowe UAM, 61-701 Poznań, ul. Aleksandra Fredry 10.
Wydanie I. Nakład 500 egz.

Spis treści

Słowo wstępne Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego Polski	5
1. Wprowadzenie do projektu (Jerzy Woźnicki)	7
2. Słowo wstępne partnerów projektu (Wiesław Banyś, Leonid Huberski)	9
3. Doświadczenia z wprowadzania reform w szkolnictwie wyższym Polski i Ukrainy – systemy szkolnictwa wyższego na ich ścieżce rozwojowej w obu krajach (Taras Finikow, Jerzy Woźnicki)	11
3.1. Polska	11
3.2. Ukraina	23
4. Potencjał B+R w Polsce i na Ukrainie: studium przypadków	41
4.1. Inwestycje w infrastrukturę badawczą w polskich uczelniach, instytutach badawczych i instytutach PAN (Janusz Igras, Marian Szczerek)	41
4.2. Potencjał badawczy nowoczesnego przemysłu ukraińskiego: studium przypadku w odniesieniu do regionu dniepropietrowskiego (Iryna Degtiarowa, Jewhenij Borodin)	50
5. Analiza doświadczeń ze współpracy uczelni polskich i ukraińskich. Prezentacja wybranych przypadków bilateralnej współpracy (Iryna Degtiarowa, Magdalena Dybaś)	71
5.1. Założenia metodyczne badań (Iryna Degtiarowa, Magdalena Dybaś)	71
5.2. Wyniki badań przeprowadzonych w uczelniach polskich (Magdalena Dybaś)	79
5.3. Wyniki badań przeprowadzonych w uczelniach ukraińskich (Iryna Degtiarowa)	101
6. Przykłady polsko-ukraińskiej współpracy uniwersytetów klasycznych	131
6.1. Współpraca uniwersytetów klasycznych z partnerami polskimi: case-study Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie (Leonid Huberski)	131
6.2. Współpraca z partnerami ukraińskimi: case-study Uniwersytetu Warszawskiego ...	148
6.2.1. Współpraca polsko-ukraińska realizowana poprzez Artes Liberales (Robert Sucharski)	148
6.2.2. Współpraca polsko-ukraińska realizowana poprzez Studium Europy Wschodniej (Jan Malicki)	158
7. Przykłady polsko-ukraińskiej współpracy uczelni technicznych: uczelnie siostrzane i partnerskie na forum europejskim	163
7.1. Politechnika Warszawska i Politechnika Kijowska (Włodzimierz Kurnik, Michaił Zgurowski)	163
7.2. Politechnika Wrocławska i Politechnika Kijowska (Tadeusz Więckowski, Michaił Zgurowski)	185

8. Dotychczasowe doświadczenie w zakresie wymiany studentów pomiędzy Polską i Ukrainą (Waldemar Siwiński)	189
9. Wnioski i rekomendacje wynikające z przeprowadzonych badań w Polsce i na Ukrainie (Jerzy Woźnicki, Taras Finikow, Magdalena Dybaś, Iryna Degtiarowa)	209
10. Podsumowanie i uwagi końcowe (Jerzy Woźnicki)	217
Dodatki	219
1. Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego (Jerzy Woźnicki)	219
2. Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (Wiesław Banyś)	221
3. Związek Rektorów Uczelni Ukrainy (Leonid Huberski)	222
4. <i>Think tank</i> Fundacja Rektorów Polskich-Institut Społeczeństwa Wiedzy (Jerzy Woźnicki)	225
5. Międzynarodowa Fundacja Badań nad Polityką Edukacyjną (Taras Finikow)	229
6. Umowy o współpracy na szczeblu Konferencji Rektorów: poziom systemowy	233
1. Umowa między KRASP i URHEI	233
2. Umowa między KRPUT i Konferencją Rektorów Ukraińskich Uczelni Technicznych	235
7. Informacja na temat przeprowadzonych badań	239
1. Ankieta skierowana do uczelni polskich i ukraińskich	239
2. Lista uczelni polskich, które wzięły udział w badaniu ankietowym	254
3. Lista uczelni ukraińskich, które wzięły udział w badaniu ankietowym	255
Literatura	257

SŁOWO WSTĘPNE

MINISTRA NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO POLSKI

Współpraca uczelni i nauki buduje europejską wspólnotę

Edukacja, szkolnictwo wyższe i nauka mają kluczowe znaczenie w budowaniu obywatelskiego społeczeństwa i gospodarki kraju. To także ważne obszary współpracy między sąsiednimi państwami. Wymiana studentów, naukowców, wspólne prowadzenie badań, to przede wszystkim dzielenie się doświadczeniami, ale to również podkreślanie sąsiedzkich więzi.

Kształcenie młodych ludzi i współpraca naukowa są ważnymi fundamentami w budowaniu pomostów między Ukrainą a Unią Europejską. Ukraina jest dla Polski ważnym partnerem we wszystkich działaniach związanych z umiędzynarodowieniem szkolnictwa wyższego i nauki.

W Polsce studiuje już ponad 20 tysięcy ukraińskich studentów. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego prowadzi wiele programów dla naukowców i studentów mających na celu wzmocnienie współpracy polsko-ukraińskiej w dziedzinie szkolnictwa wyższego i nauki, m.in. program „Polski Erasmus dla Ukrainy”.

Dziś edukacja i nauka nie mogą rozwijać się w izolacji. Otwieranie się na międzynarodową współpracę jest niezbędne dla podwyższenia jakości kształcenia i nauki w Polsce i na Ukrainie, ale też dla budowania europejskiej wspólnoty.

Prof. Lena Kolarska-Bobińska

Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Słowo wstępne Ministra Edukacji i Nauki Ukrainy prof. Serhija Kwita przedstawiono w tomie opublikowanym w języku ukraińskim.

1. Wprowadzenie do projektu

(Jerzy Woźnicki)

Celem projektu pn. „Analiza na wybranych przykładach współpracy uczelni polskich i ukraińskich na tle porównania systemów szkolnictwa wyższego. Wnioski i rekomendacje” jest identyfikacja, diagnoza i analiza uwarunkowań współpracy uczelni polskich i ukraińskich w zakresie wykraczającym poza obszar związany z wymianą studentów. Intencją autorów projektu jest pogłębiona analiza wskazanej problematyki i spojrzenie na nią przede wszystkim z perspektywy doświadczeń instytucji i osób, które współpracę kontynuują, inicjują i są za nią odpowiedzialne. Projekt został zrealizowany wspólnie przez ekspertów ukraińskich i polskich.

W ramach projektu zostały zrealizowane następujące działania:

- 1) opracowanie analiz eksperckich dotyczących między innymi:
  - porównanie ścieżek rozwojowych systemów szkolnictwa wyższego Polski i Ukrainy,
  - współpracy polsko-ukraińskiej uniwersytetów klasycznych, na przykładzie Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie,
  - aktywności konferencji rektorów uczelni technicznych obu krajów na rzecz zintensyfikowania dotychczasowej współpracy,
  - przeglądu dokonań w obszarze polskiej oferty studiów adresowanej do studentów z Ukrainy;
- 2) opracowanie i przeprowadzenie ankiety gromadzącej informacje na temat współpracy uczelni polskich i ukraińskich;
- 3) jakościowe badanie empiryczne – badanie doświadczeń współpracujących z partnerami z drugiego kraju, uczelni z Ukrainy i Polski, w których zostały przeprowadzone indywidualne wywiady pogłębione z osobami odpowiedzialnymi za strategiczny i operacyjny wymiar współpracy, podsumowane analizą pozyskanych informacji;
- 4) opracowanie wniosków i rekomendacji;
- 5) opublikowanie raportu końcowego i publiczna prezentacja wyników prac realizowanych w projekcie.

W raporcie zostały przedstawione informacje na temat wymiany studentów w ramach programu „Study in Poland” realizowanego przez Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) i Fundację Edukacyjną Perspektywy, a także doświadczenia ze współpracy Politechniki Warszawskiej i Politechniki Kijowskiej w ramach tzw. Metropolitalnej Unii Uczelni Technicznych.

Rezultatem projektu jest niniejszy raport, który zostanie udostępniony ministerstwom obu krajów, KRASP i Związkowi Rektorów Uczelni Ukrainy (URHEIU – Union of Rectors of Higher Educational Institutions of Ukraine), rektorom uczelni obu krajów oraz ekspertom.

Projekt został zrealizowany przez *think tank*: Fundację Rektorów Polskich i Instytut Społeczeństwa Wiedzy we współpracy z Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Związkiem Rektorów Uczelni Ukrainy (URHEIU) oraz Radą Główną Nauki i Szkolnictwa Wyższego (RGNiSW).

Naszym zamiarem jest wsparcie działań na rzecz zintensyfikowania współpracy pomiędzy uczelniami obu krajów, a także nawiązania – w obszarach innych niż kształcenie studentów – bliskiego współdziałania pomiędzy KRASP i URHEIU i nadanie mu charakteru strategicznego.

Można wyrazić przekonanie, że projekt przyczyni się do zbliżenia obu naszych narodów w relacjach środowiskowych i więzi kulturowych.

Profesor Jerzy Woźnicki
Przewodniczący Zespołu Realizatorów Projektu

2. Słowo wstępne partnerów projektu

(Wiesław Banyś, Leonid Huberski)

Od dawna Ukraina i Polska mają bliskie więzi polityczne, gospodarcze i humanistyczne. Polska była jednym z pierwszych krajów, które uznały niepodległość Ukrainy. Obecnie wybór Ukrainy odnośnie do integracji europejskiej daje nowy impuls do rozwoju bilateralnych stosunków między państwami, w tym pogłębiania partnerstwa polsko-ukraińskiego w dziedzinie edukacji i nauki oraz jego polepszania.

W sferze edukacji współdziałanie Ukrainy z Polską powinno być zgodne z postanowieniami Umowy między Rządem Ukrainy a Rządem Rzeczypospolitej Polskiej o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty, zawartej 20 maja 1997 r., oraz Umowy o współpracy między Ministerstwem Oświaty i Nauki Ukrainy i Ministerstwem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej, podpisanej 2 lipca 2001 r.

Na podstawie tych Umów między obu stronami dokonywana jest wymiana studentów, doktorantów, naukowców i pedagogów, a także odbywa się bezpośrednia współpraca między szkołami wyższymi. Obecnie ponad 120 uczelni z Ukrainy współpracuje z uczelniami w Polsce. Najwięcej umów o współpracy z uczelniami w Polsce podpisał Narodowy Uniwersytet „Politechnika Lwowska”, Narodowy Uniwersytet im. Jurija Fedkowycza w Czerniowcach, Uniwersytet Państwowy w Sumach, Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny w Drohobyczu, Narodowy Uniwersytet Techniczny w Łucku, Narodowy Uniwersytet im. Tarasa Szewczenki w Kijowie, Narodowy Uniwersytet Górnictwa i inne. Podobnie jest w przypadku polskich uczelni. W szczególności najbardziej renomowane uniwersytety i politechniki legitymują się znaczną liczbą zawartych umów i wieloma przykładami konkretnej współpracy. Obejmuje ona zwykle ustalone formy kooperacji, takie jak: wymiana studentów, doktorantów, wykładowców, udział w europejskich i międzynarodowych projektach, badaniach, konferencjach.

Należy zauważyć, że w okresie niepodległości Ukrainy i po odzyskaniu suwerenności przez Polskę nasze wiodące uniwersytety znacznie rozwinęły swój potencjał naukowy, zaistniały na arenie światowej i znalazły swoje miejsce w międzynarodowych rankingach. Wielka w tym zasługa i akademickiej współpracy polsko-ukraińskiej.

Nie do przecenienia jest też doświadczenie i prestiż polskich uczelni w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego. Uczelnie te często występują w roli inicjatorów i koordynatorów wielu międzynarodowych projektów. To właśnie strona polska

wystąpiła z inicjatywą nawiązania kontaktów Konferencji rektorskich obu krajów i dnia 19 maja 2014 r. została podpisana umowa między Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Związkiem Rektorów Uczelni Ukrainy. Ma ona na celu ustanowienie dwustronnego partnerstwa na poziomie krajowych stowarzyszeń rektorskich, wspieranie rozwoju i promocji stosunków ukraińsko-polskich w dziedzinie szkolnictwa wyższego i badań, wzmocnienie współpracy w zakresie wymiany akademickiej, realizację wspólnych projektów badawczych, wykorzystanie osiągnięć naukowców obu krajów dla rozwoju nauki w Polsce i na Ukrainie.

Obecnie strona ukraińska ma możliwość uwzględnienia doświadczeń polskiej strony poprzez analizę trendów i problemów współpracy polsko-ukraińskiej, rozpoznanie nowych kierunków, form i środków realizacji wspólnych projektów, zwłaszcza w dziedzinie naukowej.

Stąd też tak ważny jest udział uniwersytetów ukraińskich w polsko-ukraińskim projekcie badawczym pn. „Analiza na wybranych przykładach współpracy uczelni polskich i ukraińskich na tle porównania systemów szkolnictwa wyższego. Wnioski i rekomendacje”, zainicjowanym przez stronę polską.

Można sądzić, że wyniki przeprowadzonych badań przyczynią się do wzmocnienia dwustronnej współpracy, rozwoju kontaktów partnerskich w sferze działalności badawczo-naukowej. Jest to gwarancja ukraińskiej przyszłości w europejskiej rodzinie, w której polscy uczeni dziś dla Ukrainy odgrywają rolę przewodników, dzielących się swoim doświadczeniem.

Projekt stanowi istotny krok w poszukiwaniu najlepszych rozwiązań i dobrych praktyk na rzecz intensyfikacji współpracy uczelni polskich i ukraińskich. Przedsięwzięcie jest realizowane przez *think tank*: Instytut Społeczeństwa Wiedzy i Fundację Rektorów Polskich we współpracy z Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Związkiem Rektorów Uczelni Ukrainy oraz Radą Główną Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

W projekcie zostały zgromadzone ogólne informacje o doświadczeniach z dotychczasowej współpracy uczelni polskich i ukraińskich. Na tej podstawie realizatorzy projektu wskazali przykłady, które zostały poddane pogłębionym badaniom jakościowym. Prace i badania objęły grupę uczelni polskich i ukraińskich, dostarczających podstawę do sformułowania wniosków i rekomendacji odwołujących się do profesjonalnych badań. W efekcie powstał ważny raport, który przyniesie korzyści w obu krajach na szczeblach: ministerialnym, konferencji rektorów i uczelni.

Polskie i ukraińskie uczelnie coraz aktywniej angażują się w naukową i badawczą współpracę międzynarodową. Stanowi to kluczowy wyznacznik ich rozwoju i rozwoju systemów szkolnictwa wyższego. Szczególne znaczenie, ze względów geopolitycznych, historycznych i kulturowych, ma polsko-ukraińska współpraca akademicka. Zintensyfikowanie działań w tym obszarze oraz nadanie strategicznego charakteru tej współpracy stanowił nasz wspólny cel. Zrealizowany projekt istotnie przyczyni się do osiągnięcia tego celu.

3. Doświadczenia z wprowadzania reform w szkolnictwie wyższym Polski i Ukrainy – systemy szkolnictwa wyższego na ich ścieżce rozwojowej w obu krajach

(Taras Finikow, Jerzy Woźnicki)

3.1. Polska¹

3.1.1. Wprowadzenie

Transformacja polityczna w Polsce, spowodowana przez wyzwolenie Polski od komunizmu, umożliwiła przeprowadzenie w latach dziewięćdziesiątych XX w. wielu reform społecznych, przemian strukturalnych i jakościowych, w tym w szkolnictwie wyższym. Podstawowe akty prawne w zakresie szkolnictwa wyższego Rzeczypospolitej Polskiej przeprowadzone były pod warunkiem systemowych i politycznych radykalnych reform w kontekście integracji europejskiej i przystąpienia do Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego i realizacji szerokiej autonomii uczelni. Należy również zauważyć, że reformy szkolnictwa wyższego odgrywały ważną rolę w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski. Szkoły wyższe stały się odpowiedzialne za wykształcenie elit społecznych umożliwiających kreowanie i rozwój społeczeństwa zorientowanego na wiedzę.

3.1.2. Rozwój szkolnictwa wyższego w Polsce

Jakość i efektywność działania systemu szkolnictwa wyższego w Polsce w znacznej mierze zależą od czynników wewnątrzsystemowych, a w tym wewnątrzuczelnianych, ale w jeszcze większym stopniu są uwarunkowane przez czynniki zewnętrzne, na które uczelnie nie mają wpływu. Wśród tych ostatnich kluczową rolę odgrywają: poziom i sposób finansowania oraz regulatory systemu, a w tym narzędzia prowadzonej polityki, a więc regulacje ustawowe i rozporządzenia. W ostatnich

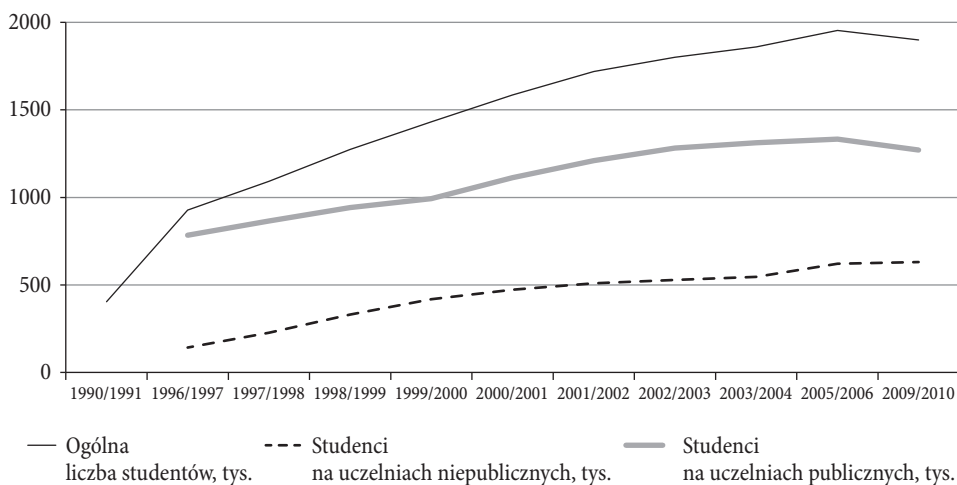
---

¹ Wykorzystana została treść materiałów autorskich, opublikowanych w latach 2010-2014.

latach instrumentami ekonomicznymi polityki rozwojowej uczelni stały się przede wszystkim projekty finansowane w ramach programów Unii Europejskiej. Istotną rolę odegrały jednak także rządowe i środowiskowe propozycje zmian w szkolnictwie wyższym w kierunku poprawy jego jakości i efektywności oraz innowacyjności i internacjonalizacji. Ponadto dialog i współdziałanie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, PAN, KRASP i Konferencji Rektorów Zawodowych Szkół Polskich (KRZaSP) oraz RGNiSW, stanowią istotny element budowania polityki państwa, rozwoju systemu szkolnictwa wyższego oraz poczucia wspólnoty środowisk akademickich i naukowych.

W Polsce w 1990 r. było 381,9 tys. studentów, którzy kształcili się w 91 uczelniach, w tym było 10 uniwersytetów, 18 wyższych szkół technicznych, 9 akademii rolniczych, 5 akademii ekonomicznych, 10 wyższych szkół pedagogicznych, 11 akademii medycznych, 2 wyższe szkoły morskie, 6 wyższych szkół sztuk plastycznych, 8 akademii muzycznych, 3 wyższe szkoły teatralne, 6 akademii wychowania fizycznego, 2 akademie teologiczne i Katolicki Uniwersytet Lubelski². Od 1989 r. liczba studentów w Polsce wzrosła od 400 tys. do prawie 2 mln, a stały wzrost obserwowany był do 2005 r., do czego przyczyniały się przede wszystkim pozytywne czynniki demograficzne z wcześniejszych lat i wzrastająca popularność studiów na uczelniach. Później liczba młodych ludzi w wieku studenckim zaczęła spadać, także wzrost współczynnika skolaryzacji netto został zahamowany, w efekcie czego liczba studentów w Polsce zaczęła spadać³.

Wykres 3.1. Dynamika liczby studentów w Polsce

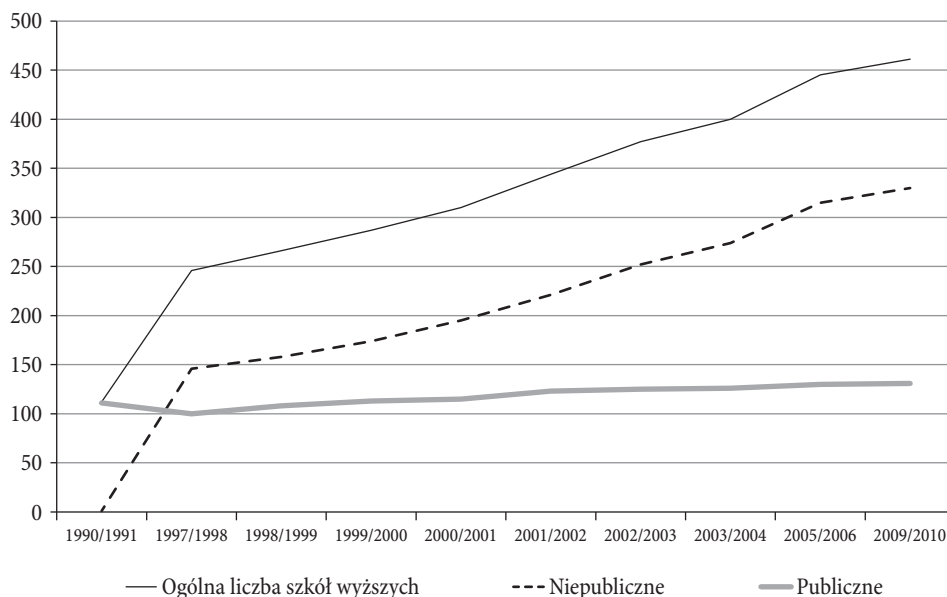

² Szkolnictwo Wyższe. Dane podstawowe, MEN, za lata 1990–2009.

³ Szkolnictwo wyższe w Polsce: Raport Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Warszawa, 2013. <https://www.nauka.gov.pl/g2/oryginal/2013_07/0695136d37bd577c8ab03acc5c59af6.pdf> [dostęp: 27.10.2014].

Od 1991 r. powstają i rozwijają się uczelnie niepubliczne – prywatne uniwersytety i wyższe szkoły zawodowe. Na początku roku akademickiego 2009/2010 funkcjonowało 330 takich uczelni kształcących 633,1 tys. studentów (czyli 33,3% ogółu studentów), stan na rok 2013 – 307 uczelni niepublicznych⁴.

Wykres 3.2. Dynamika liczby uczelni szkolnictwa wyższego

Wzrastała także liczba doktorantów, co spowodowane zostało między innymi rosnącą dostępnością tej formy kształcenia. Dotyczy to również studiów odbywanych w trybie niestacjonarnym: w roku akademickim 1990/1991 było to 2695 osób (1926 osób na stacjonarnych studiach doktoranckich, 769 na niestacjonarnych), 2004/2005 – 33040 (23027 stacjonarne, 8949 niestacjonarne), 2009/2010 – 35671 doktorantów (25127 stacjonarne, 10544 niestacjonarne)⁵.

3.1.3. Główne etapy transformacji

Przedstawienie historii transformacji szkolnictwa wyższego w Polsce zostało opracowane i przedstawione w publikacji Jerzego Woźnicki „Nowe obszary wolności” (*Forum Akademickie* 7-8/2014). Na najbliższych stronach przytaczamy treści zawarte w tej publikacji (s. 3-7). Okres ostatnich 25 lat rozwoju systemu szkolnictwa wyższego w Polsce został zdeterminowany przede wszystkim przez następujące

⁴ Tamże.

⁵ Notatka na temat szkół wyższych w Polsce <http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/e_not_nt_szkol_wyzszych_w_Polsce.pdf> [dostęp: 27.10.2014].

dokumenty: Ustawę o szkolnictwie wyższym z 1990 r., Konstytucję RP z 1997 r., Ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r. oraz dwie nowelizacje, akt z 2011 r. i tę obecnie procedowaną z 2014 r.

Ustawa z 1990 r. miała charakter przełomowy, tak jak przełomowy był sam ten moment w historii Polski, który zaowocował zmianami systemowymi i otworzył proces transformacji kraju. Nie mogło to nie objąć szkolnictwa wyższego, bo ono już w latach osiemdziesiątych było w awangardzie przemian. Działania na rzecz uwolnienia szkolnictwa wyższego przeciwko opresyjnemu dla obywateli ustrojowi PRL były przez środowiska akademickie prowadzone już znacznie wcześniej. Przypomnijmy, że nawet w stanie wojennym, od 1982 r. działała Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego, której przewodniczył prof. Roman Ciesielski. To ona opracowała projekt ustawy przyjętej w 1982 r., który wtedy otwierał pewne obszary wolności, odebrane następnie w wyniku nowelizacji w 1985 r. Dorobek niezależnej myśli lat osiemdziesiątych był więc istotnym źródłem inspiracji dla twórców nowej ustawy w 1990 r. Dodajmy, że także Krajowa Sekcja Nauki NSZZ „Solidarność” i inne struktury akademickie działające w stanie wojennym w ukryciu, miały w tym swój udział. Ustawa z 1990 r. była opracowana przy aktywnym udziale środowisk akademickich, w tym zwłaszcza specjalistów z Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Przyniosła ona zasadę wyboru organów uczelni, w tym rektora, i ich nieodwoływalność bez względu na presje zewnętrzne. Odpolityczniła działanie szkół wyższych. Wprowadziła wolność zakładania uczelni, czyli dała początek sektorowi niepublicznemu w szkolnictwie wyższym. Przyniosła istotne ograniczenie możliwości wpływania na uczelnie przez ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego poprzez decyzje o przydziale środków, w wyniku wprowadzenia analitycznej reguły decyzyjnej, zwanej potocznie algorytmem. Zaowocowało to kształtowaniem się nowej kultury relacji opartej na braku zależności rektorów od ministerstwa. Ustawa wyróżniła kategorię tzw. uczelni autonomicznych. Było ich wówczas niewiele ponad trzydzieści. To te, które spełniały ustawowe kryteria, związane z uprawnieniami do nadawania stopnia doktora habilitowanego. Ważne było, że te uczelnie uchwałyły swoje statuty niepodlegające zatwierdzeniu przez ministra.

Kolejnym krokiem ważnym dla szkolnictwa wyższego było **przyjęcie w 1997 r. Konstytucji RP**. Szczególnie istotne są dla nas artykuły 70 i 73. Artykuł 70 Konstytucji gwarantuje prawo do nauki, bezpłatność nauki w szkołach publicznych, wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne, prawo do zakładania szkół. Zapewnia też obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. I co najważniejsze – w ustępie 5 Konstytucja stwierdza: „zapewnia się autonomię szkół wyższych na zasadach określonych w ustawie”. Oznacza to, że ustawa zasadnicza podniosła autonomię uczelni do rangi konstytucyjnej. W artykule 73 Konstytucja stwierdza: „każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, wolność korzystania z dóbr kultury”.

Mamy zatem liczne odniesienia do szkolnictwa wyższego i nauki, do społeczności akademickiej i naukowej. To jest fundamentalny wkład naszej ustawy zasadniczej w problematykę gwarantowania wolności w świecie akademickim.

Kolejna ustawa integrująca cztery akty rangi ustawowej w jeden pn. **Prawo o szkolnictwie wyższym** – po raz pierwszy tak nazwana – została uchwalona w 2005 r. Była ona opracowywana z inicjatywy Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, która zwróciła się do ówczesnego Prezydenta RP, aby zechciał być wnioskodawcą ustawy, korzystając ze swego prawa do inicjatywy ustawodawczej. KRASP zadeklarowała wsparcie procesu przygotowania projektu ustawy. W odpowiedzi, w Kancelarii Prezydenta w 2003 r. powołany został zespół ekspertów do opracowania projektu ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. Zespół – na podstawie wstępnej wersji regulacji ustawowych przygotowanych przez Fundację Rektorów Polskich – w ciągu roku opracował projekt zupełnie nowej ustawy, procedowanej następnie przez prawie półtora roku w Parlamencie. Przewodniczącym Zespołu ekspertów Prezydenta RP, a następnie przedstawicielem Prezydenta w pracach parlamentarnych był prof. Jerzy Woźnicki. Główne treści nowej ustawy dotyczyły między innymi ładu systemowego w szkolnictwie wyższym, równowagi pomiędzy jasno określoną rolą państwa oraz zasadami autonomii instytucjonalnej, a także regulacji o odniesieniach międzynarodowych.

Ustawa obowiązująca do dzisiaj, ale działająca po dwóch obszernych nowelizacjach, z 2011 r. i 2014 r., została opracowana z myślą o dwóch, zwłaszcza jej przyszłych zbiorowych, beneficjentach. Pierwszym są studenci i doktoranci, najbardziej zainteresowani jakością nauczania i związanym z tym prestiżem dyplomów. Do ustawy został bowiem wpisany cały Proces Boloński: wspólne dyplomy, suplement do dyplomu, system ECTS, jako instrumentarium akumulacji i przenoszenia osiągnięć, a także nowe technologie kształcenia. Wprowadzono też podział na studia stacjonarne i niestacjonarne. Dodano do tego istotne rozwiązania, popierane przez Parlament Studentów, dotyczące udziału studentów w ocenie nauczycieli akademickich oraz w pracach organów kolegialnych, a także zespół ds. pomocy materialnej.

Drugim ważnym zbiorowym beneficjentem ustawy zostały uczelnie jako instytucje. Otwarto przed nimi nowe możliwości poprawy własnej pozycji konkurencyjnej, w coraz bardziej integrującej się i otwartej europejskiej przestrzeni szkolnictwa wyższego. Szkoły wyższe zyskały szersze możliwości działania i większą elastyczność. Nastąpiła liberalizacja stosunków pracy i realna możliwość prowadzenia własnej polityki kadrowej i płacowej oraz wyznaczania zadań nauczycielom akademickim.

Większe kompetencje przyznano rektorom i senatom, nakładając jednak na te organy większą odpowiedzialność. Wprowadzono regułę, że rady wydziału działają w zakresie prac programowych na podstawie wytycznych senatu.

Statuty uczelni stały się w stopniu większym niż przedtem źródłem prawa i pozwalają obecnie kształtować uczelniom swoją tożsamość i własną kulturę instytu-

cyjonalną w sposób znacznie bardziej zróżnicowany. Nastąpiło także uwłaszczenie uczelni publicznych na dysponowanym przez nie mieniu.

Podsumowując, możemy stwierdzić, że uczelnie uzyskały możliwości prowadzenia własnej polityki rozwojowej i poprawy swej konkurencyjności i w tym zakresie stały się wielkim beneficjentem nowej ustawy. Co więcej, mogły łatwiej dbać o swoje dobre imię, które bywa zagrożone przez patologie. Wprowadzono bowiem różne przepisy, które pozwalają efektywnie je zwalczać.

Nastąpiło także dookreślenie całego systemu szkolnictwa wyższego. Wprowadzono partnerskie instytucje wobec ministra – w tym te nowe, lepiej umocowane – pozostawiając Radę Główną Szkolnictwa Wyższego i Państwową Komisję Akredytacyjną. A jakie nowe? Wzorem tego, co występuje w Europie – konferencje rektorów odpowiednich grup uczelni. A podział jest pryncypialny, znowu jak w Europie, na uczelnie doktoryzujące oraz pozostałe. Doktoryzujące to uczelnie akademickie, pozostałe nazwano zawodowymi, używając tego słowa w innym sensie niż do tej pory. Umocowane zostały zatem dwie konferencje rektorów oraz Parlament Studentów Rzeczypospolitej Polskiej (PSRP) i Krajowa Reprezentacja Doktorantów (KRD) jako organizacje partnerskie, które mają funkcję opiniodawczą i współdziałają z ministrem w jego działaniach, także regulacyjnych.

Elementem budowy nowego ładu systemowego stały się wymagania dotyczące nazw własnych uczelni, a także zasada konwergencji sektorów, publicznego i niepublicznego. Mianowicie, wszystkie zapisy ustawowe dotyczące uczelni są wspólne, chyba że odmienny status własnościowy mienia zmusza do wyłączenia jakiejś regulacji.

Weszła ona w życie w 2005 r., zyskując wyraźne poparcie w bardzo podzielonym wtedy Sejmie. Ustawa została bardzo dobrze przyjęta przez ministerstwa oraz środowisko, w tym przez rektorów, studentów i doktorantów. Poszerzyła ona zakres swobody uczelni, wzmocniła jednoosobowe organy uczelni, aby mogły prowadzić w bardziej zdecydowany sposób procesy restrukturyzacyjne. Ustawa ta wyprowadziła uczelnie publiczne z państwowej sfery budżetowej, pozostawiając je w sferze finansów publicznych. To oznacza między innymi, że minister finansów przestał wyznaczać uczelniom limity osobowego funduszu płac. Przywołanych regulacji nie usunęły przeprowadzone nowelizacje ustawy.

W roku 2011, a następnie w 2014 pojawiły się dwie **nowelizacje ustawy** Prawo o szkolnictwie wyższym, które przyniosły zarówno pewne elementy poszerzające pole wolności uczelniom, jak i silne ograniczenia, które bardzo zbiurokratyzowały działanie szkół wyższych i poddały je licznym, nowym wymaganiom. Narzucono wiele formalnych zobowiązań. Pozytywnie zostało przyjęte odejście od dyplomu państwowego na rzecz uczelnianego. Jednak, jak się można było tego spodziewać, praktyczne skutki tej zmiany ograniczają się do estetyki jego druku, nie wpływając na procesy akredytacyjne. Istotna zmiana polega na odejściu od centralnej listy kierunków studiów. Uczelnie mogą teraz nazywać kierunki, jak chcą. Wprowadzono

oczekiwane Krajowe Ramy Kwalifikacji, niestety zbyt pośpiesznie, ze względu na narzucony kalendarz wdrażania ustawy, co skutkuje ich zbyt biurokratyczną formułą. W efekcie, w uczelniach ukształtowało się poczucie, że obecnie jest mniej wolności, a więcej biurokracji w projektowaniu studiów. W 2011 r. na uczelni nałożono też obowiązek monitorowania losów absolwentów bez przyznania na to środków, co skorygowano w 2014 r. Przykładem innych ograniczeń, tym razem z 2014 r., jest wprowadzenie obowiązku podpisywania przez uczelnie umowy z każdym studentem, przy czym poszerzono zakres tej umowy. Ten wymóg jest w sprzeczności z postulatem poszerzania autonomii uczelni, do czego zaliczać należy zasadę swobody zawierania umów. Inny przykład to ograniczenia w sferze obiegu pieniądza, które nałożono na uczelnie i ich środki. Nowelizacja z 2011 r. wprowadziła bardzo silną ingerencję ustawodawcy w proces awansów naukowych. Niektóre z tych regulacji do dziś są uznawane za nietrafne lub niezwykle kontrowersyjne. Nie można tu mówić o poszerzaniu pola wolności. Nałożono szereg zobowiązań, które komplikują działanie uczelni, a w niektórych sytuacjach prowadzą do powstawania trudnych do rozwiązania problemów. W nowelizacji z 2011 r. przykładem tego jest niewykonalne limitowanie przyrostu ogólnej liczby studentów w skali roku. Szczęśliwie, ustawa nowelizująca z 2014 r. limituje jedynie liczbę rekrutowanych studentów. Uczelnie utraciły jednak swobodę rekrutacyjną. W sumie, dwie ostatnie nowelizacje ograniczają niestety pole wolności uczelni, fundamentalnie nie odbierając im jednak wcześniej uzyskanej autonomii, która pochodzi z okresu pierwszych 15 lat transformacji.

Ustawa nowelizująca z 2011 r. przyniosła wzmocnienie tego kierunku poprzez ustanowienie RGNiSW w nowej formule oraz przyznanie osobowości prawnej PSRP oraz KRZD, a łącznie obie nowelizacje zawierają zobowiązanie finansowania tych organizacji oraz nadają osobowość prawną KRASP i KRZaSP.

Można zatem powiedzieć, że na przestrzeni ostatnich 25 lat mieliśmy do czynienia z procesem kształtowania się systemu szkolnictwa wyższego, w którym funkcjonują uczelnie obdarzone swobodą działania i autonomią, bez uszczerbku jednak dla niezbędnych funkcji nadzorczych ministra. Relacja autonomia a odpowiedzialność uczelni osiągnęła w naszym kraju w ogólności właściwe proporcje, ponieważ nie ogranicza to reguł nadzoru. Jest on wymagany ze względu na szczególny charakter szkolnictwa wyższego, jako sfery regulowanej w intencji zapewnienia większego bezpieczeństwa osobom studiującym i samym uczelniom.

Rośnie rola zarządzania strategicznego, zarówno na poziomie ogólnokrajowym, jak i instytucjonalnym, na rzecz generowania wartości w świecie narastających wyzwań i coraz ostrzejszych wymogów. Stwarza to zobowiązanie do promowania kreatywności, otwartości na zmiany, wzbogacania misji, podnoszenia jakości. Zaleceniem i wymogiem, nie tylko ustawowym, stało się długookresowe myślenie o przyszłości własnej uczelni i całego szkolnictwa wyższego. Dzisiaj trzeba mieć dobrą strategię i ją konsekwentnie wdrażać. Zgodnie z ustawą: „rektor opracowu-

je i realizuje strategię rozwoju uczelni uchwalaną przez organ kolegialny uczelni wskazany w statucie, a uchwała ta może określić środki na wdrażanie tej strategii, w tym pochodzące z funduszy rozwoju uczelni”. Pojawiły się tutaj dwa nowe słowa, których przedtem w ustawie nie było: „strategia rozwoju uczelni” i „fundusz rozwoju uczelni”. Warto aktywnie stosować te nowe regulacje. Czyńmy sami wszystko, co od nas zależy dla osiągnięcia sukcesu swojej uczelni.

Niestety, dwie ostatnie nowelizacje zwiększają biurokrację i nakładają na szkoły wyższe zbyt wiele zbędnych wymagań. Co więcej, projekty ustaw nowelizujących były tak przygotowywane, żeby z góry zapobiegać wszelkim możliwym patologiom, co rozmnożyło regulacje, zamiast kierować się zasadą zaufania, podnoszącą kapitał społeczny. Należało umocować właściwe organy zobowiązane do skutecznego reagowania, jeśli gdzieś nastąpiłoby złamanie zasad lub pojawiłyby się zachowania patologiczne.

Z początkiem nowego roku akademickiego 2014/2015 weszła w życie nowelizacja ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym (podpisana przez prezydenta Bronisława Komorowskiego 13 sierpnia 2014 r.), w tym przepisy dotyczące szkolnictwa wyższego, które umożliwiają szkołom wyższym zacieśnienie współpracy z przemysłem, wskazując warunki komercjalizacji efektów badań. Zgodnie z dokumentem rządowym najważniejsze zmiany w przepisach wprowadzone w wyniku tej nowelizacji to:

- 1) Możliwość prowadzenia studiów międzyuczelnianych, studiów dualnych prowadzonych z pracodawcami, a także trzymiesięczne praktyki zawodowe na studiach o profilu praktycznym – pomoże to młodym ludziom lepiej odnaleźć się na rynku pracy i dostosowaniu się do wymagań pracodawców. Uczelnie będą mogły poszerzać współpracę z przedsiębiorstwami nie tylko w wymiarze badawczym, ale też praktycznym i dydaktycznym. Pracodawcom będzie łatwiej dotrzeć do studentów z ofertami praktyk i staży, a osoby z doświadczeniem praktycznym będą mogły prowadzić zajęcia na uczelniach. Monitoring losów absolwentów studiów prowadzony centralnie ułatwi też maturzystom wybór kierunku studiów, po którym łatwiej znajdą pracę w interesującym ich zawodzie.
- 2) Możliwość uznawania wiedzy i kompetencji zdobytych poza systemem szkolnictwa wyższego – uczelnie będą mogły bardziej otworzyć się na dorosłych, którzy zdobyli kwalifikacje w sposób nieformalny, a teraz chcą kontynuować studia.
- 3) Możliwość tworzenia związków uczelni na nowych, korzystniejszych zasadach – uczelnie będą mogły na przykład wspólne sięgać po pieniądze europejskie oraz lepiej wykorzystywać własną infrastrukturę.
- 4) Zniesienie odpłatności za drugi i kolejne kierunki studiów w uczelniach publicznych.
- 5) Skuteczniejsze zasady komercjalizacji wyników prac naukowych – naukowiec i uczelnia będą mogli ustalić warunki, na jakich będzie przeprowadzona komercjalizacja (kto ma prawa do własności, na jakich warunkach, jak dalej pracować nad wynalazkiem), na co będą mieli trzy miesiące. Jeśli po tym terminie uczelnia

nie zgłosi zainteresowania odkryciem, prawa do komercjalizacji mogą przejść na pracownika naukowego. Ustawa reguluje też podział zysków. Te zasady działają jednak wtedy, gdy naukowiec i uczelnia nie mogą się ze sobą porozumieć⁶.

Przed polskim szkolnictwem wyższym rysuje się **konieczność działań deregulacyjnych**. KRASP podjęła już taką inicjatywę, powierzając Fundacji Rektorów Polskich (FRP) opracowanie raportu pt. „Deregulacja w szkolnictwie wyższym”, który powinien stać się dokumentem ideowym, źródłem założeń metodologicznych i merytorycznych dla opracowania zupełnie nowej, kolejnej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym. Powinna ona powstać w kadencji Parlamentu 2015-2019. Raport, opracowany przez zespół pod kierunkiem prof. J. Woźnickiego, został przedstawiony KRASP w lutym 2015 r.

Można wskazać też na inne obszary pominięte w pracach legislacyjnych – swoiste grzechy zaniechania ustawodawcy, niewiążące się z postulatami większej wolności. Zaniechano przede wszystkim wprowadzenia takich zmian w finansowaniu studiów, żeby uczelnia nie była karana za skreślenie studenta, który nie nadaje się do studiowania, bo nie jest przygotowany intelektualnie lub dostatecznie motywowany. Teraz dziekani unikają takich skreśleń, gdyż zmniejszenie liczby studiujących oznaczałoby zmniejszenie funduszy na finansowanie studiów. Trzeba wydziały uczelni uwolnić od takich presji, bo to element silnie antyjakościowy w procesie kształcenia. Zaniechano utworzenia instytucji, która powinna powstać, bo jest bardzo potrzebna, a nie została dotąd powołana – to Polska Agencja Wymiany Akademickiej. Powinna ona służyć wielu celom, w tym poszerzaniu pola internacjonalizacji szkół wyższych. Nie wprowadziliśmy nowych mechanizmów pozwalających na ukształtowanie się instytucji akademickich, które mają szanse konkurować z najlepszymi uczelniami w przestrzeni międzynarodowej. Chodzi o tzw. uniwersytety badawcze, z których z czasem mogłyby wyłonić się uczelnie flagowe dla całego polskiego szkolnictwa wyższego. W warunkach jego nadmiernego rozproszenia nie wprowadzono elementów motywujących oraz instrumentów zarządczych, które prowadziłyby do większej koncentracji kapitału ludzkiego i agregacji zasobów szkół wyższych w procesie konsolidacji instytucjonalnej.

Szkolnictwo wyższe w Polsce czeka jednak nowe otwarcie. W roku akademickim 2014/2015 można bowiem spodziewać się nowych dokumentów programowych ogłoszonych przez MNiSW, RGNiSW, KRASP i FRP.

Zagrożenia

W dalszej części rozdziału w tekście wykorzystano obszernie fragmenty publikacji Jerzego Woźnicki „O szansach rozwojowych szkolnictwa wyższego w Polsce” (*Nauka Polska XX (XLV)* 2011). Wśród zagrożeń niekorzystnie warunkujących szanse rozwojowe uczelni wymieniane bywają negatywne zjawiska na rynku pra-

⁶ <<https://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/ustawa-prawo-o-szkolnictwie-wyzszym-juz-z-podpisem-prezydenta.html>> [dostęp: 27.09.2014].

cy, które dotyczą absolwentów szkół wyższych. Potwierdzają to zbyt wysokie wskaźniki bezrobocia w tej grupie. Podkreśla się w tym kontekście niedostateczne przygotowanie absolwentów do zmieniających się wymogów tego rynku. Często to prawda. Ale nie wolno zapominać, że w każdym kraju na jego bieżącym etapie rozwoju mamy do czynienia z ograniczoną zdolnością tworzenia nowych miejsc pracy. Szkoły wyższe nie są temu winne, że występuje zjawisko przewagi podaży absolwentów nad ich popytem, którego w istniejących realiach żadna polityka wobec rynku pracy nie jest w stanie zrównoważyć. Lepsze dopasowanie kształcenia na poziomie wyższym do wymagań rynku pracy jest potrzebne, ale nie odwróci to istniejących relacji podaży-popytowych. Dotychczasowy rozwój ilościowy zastępujemy dzisiaj działaniami na rzecz wyższej jakości. Tu gwałtownie pogarszająca się sytuacja demograficzna w populacji młodych ludzi w wieku studenckim, zagrażająca oczekiwaniom rekrutacyjnym uczelni, paradoksalnie może poprawić sytuację, bo zmniejszy ona niekorzystne skutki utrzymującej się – być może – nadmiernej masowości studiów.

Perspektywy rozwojowe nauki i szkolnictwa wyższego

Zauważalne są perspektywy rozwojowe nauki i szkolnictwa wyższego w Polsce, pomimo istnienia tych i innych zagrożeń. Rząd realizuje zapowiadany dostrzegalny wzrost nakładów na naukę oraz podwyżki dla nauczycieli akademickich w latach od 2013 do 2015 (w okresie trzech lat średnio na nauczyciela o około 30%), a ponadto przyznaje tzw. dotację projakościową, zwiększającą (o około 300 mln zł) wysokość nakładów z tzw. dotacji stacjonarnej, która nie ulegnie zmianie.

Wybrane regulacje znowelizowanej ustawy oraz nowe strategie rządowe do roku 2020 to także źródła pewnej nadziei. Oceny samych zmian w ustawach i późniejszych aktów wykonawczych są zróżnicowane i niejednoznaczne. Chociaż odnajdujemy tam liczne regulacje kontrowersyjne, które nie były popierane w pracach nad ustawą, to jednak nowelizacje wskazały na pewne ścieżki rozwojowe i kierują nasze myślenie ku nowym horyzontom. Warto też odnotować nowe strategie rządowe do roku 2020. Chodzi tu przede wszystkim o rozwój kapitału ludzkiego, choć ważne dla nas będą także dwie inne strategie, dotyczące rozwoju kapitału społecznego oraz innowacyjności w gospodarce. Postulaty dotyczące szkolnictwa wyższego zostały zapisane w rządowym projekcie strategii rozwoju kapitału ludzkiego, na podstawie dokumentu roboczego poświęconego rozwojowi szkolnictwa wyższego w latach 2010-2020, opracowanego przez Forum Ekspertów MNiSW. Ten ministerialny projekt planu resortowego do roku 2020 jest właściwie gotowy od początku 2011 r. Czekaliśmy tylko na jego formalne przyjęcie. Opracowanie to zostało w większości oparte na projekcie środowiskowym strategii, przyjętym i popartym między innymi przez wszystkie działające w Polsce konferencje rektorów i RGNiSW. Po zmianie personalnej obsady MNiSW w 2013 r., wkrótce rozpoczną się nowe prace nad Programem rozwoju szkolnictwa wyższego. To także stanowi źródło pewnej nadziei.

Mamy też do czynienia z coraz lepszym zrozumieniem idei konwergencji sektorów w szkolnictwie wyższym. Wydaje się, że sytuacja pozwoli na określenie i monitorowanie reguły konkurencji w szkolnictwie wyższym. Nadzór nad stosowaniem tych reguł w polskim szkolnictwie wyższym mogłaby sprawować Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Uczelnie coraz bardziej mają świadomość, że działają w Europie i w otoczeniu globalnym. Krajowe Ramy Kwalifikacji, ocena jakości przez efekty, wyraziste wydobycie w procesie studiów elementów składowych: wiedzy, umiejętności i postaw, to wszystko kreuje nową i lepszą przestrzeń dla kształcenia, zarówno o profilu akademickim, jak i zawodowym.

System szkolnictwa wyższego w Polsce wymaga nowej inspiracji, wizji i spojrzenia długookresowego. Następuje wzrost znaczenia myślenia i działania w ramach pewnego planu. Musimy wykreować wyższą jakość instytucji, uczelni akademickich i zawodowych, publicznych i niepublicznych. Odwołując się do analogii morskiej, moglibyśmy powiedzieć, że lata dziewięćdziesiąte były okresem, kiedy nasza armada uczelni płynęła razem, ale w dwóch osobnych grupach antagonistycznych, publicznej i niepublicznej. Po roku 2000 zaczęliśmy nieco zbliżać do siebie niektóre z okrętów obu grup, a nawet wiązać je ze sobą relacjami bardziej partnerskimi, bardziej szlachetnej rywalizacji. Nie do końca to się udawało, bo konwergencja sektorów to z natury rzeczy dłuższy proces. Dzisiaj nadszedł czas, żeby rozplnąć się nieco, ale nie dotyczy to tych dwóch flotylli, tylko każdej z uczelni osobno. Muszą one same szukać swojej własnej ścieżki, naśladować jachty na regatach. Rektorzy, jako kapitanowie tych jachtów, powinni szukać wiatru i własnego kursu z intencją odróżniania się, wyprzedzania innych. Oznacza to, że coraz częściej w uczelnianych ulotkach informacyjnych będą pojawiać się stwierdzenia w rodzaju, „tylko u nas jest coś wyjątkowego i my robimy to inaczej niż inni”, zamiast „my robimy to równie dobrze jak inni”. Zróżnicowanie instytucjonalne stanie się wartością kreującą system, zwłaszcza jeśli zapewnimy w nim właściwe reguły konkurencji.

Szkolnictwo wyższe powinno bowiem w przyszłości stać się w większym niż dziś stopniu dźwignią rozwojową kraju i źródłem jego prestiżu.

Nowelizacja ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym⁷

„W dn. 5 września ukazał się Dziennik Ustaw z nowelizacją ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym (<http://www.dziennikustaw.gov.pl/DU/2014/1198>). Zmiany wchodzi w życie 1 października 2014 r. Aby ułatwić uczelniom wdrażanie zmian, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego organizuje od początku miesiąca cykl spotkań informacyjno-szkoleniowych.

⁷ Tekst zacytowany w tym podpunkcie w całości pochodzi ze strony Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Nowelizacja ustawy o szkolnictwie wyższym opublikowana w Dzienniku Ustaw, <<http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/nowelizacja-ustawy-o-szkolnictwie-wyzszym-opublikowana-w-dzienniku-ustaw.html>> [dostęp: 22.10.2014].

Nowelizacja została przeprowadzona w szybkim tempie – rząd ustawę zaakceptował w grudniu, tuż po objęciu przez prof. Lenę Kolarską-Bobińską stanowiska ministra nauki i szkolnictwa wyższego. Parlament zakończył prace w lipcu, w sierpniu ustawę podpisał prezydent. Chodziło o to, by uczelnie i studenci mogli od nowego roku akademickiego skorzystać z nowych ułatwień i by zdążyli się do nich przygotować.

– Cieszę się, że w tak ekspresowym tempie udało się zakończyć pracę nad ustawą – podkreślała po przyjęciu ustawy przez parlament minister Lena Kolarska-Bobińska. – Wspólnie udało nam się wypracować takie przepisy, które zadowolają zarówno szkoły wyższe, jak i studentów. Same uczelnie widzą w nowym prawie dużo zalet i ważnych rozwiązań. Udało się też wprowadzić takie rozwiązania, które ułatwiają innowacyjność. I konsolidację, współpracę uczelni – wyjaśnia minister nauki.

Jakie zmiany wprowadza ustawa:

Bardziej zróżnicowana oferta studiów i wsparcie absolwentów we wchodzeniu na rynek pracy

Ustawa daje możliwość prowadzenia studiów międzyuczelnianych, studiów dualnych prowadzonych z pracodawcami – chodzi o to, by edukacja wyższa była coraz lepszej jakości i by lepiej odpowiadała potrzebom młodych ludzi. Równocześnie zniesiona zostanie odpłatność za drugi kierunek studiów.

Ponieważ oferta edukacyjna uczelni staje się coraz bardziej różnorodna, Ministerstwo kończy prace nad specjalnym portalem Wybierz Studia, wybierzstudia.nauka.gov.pl pozwalającym kandydatom na studia przeglądać w jednym miejscu ofertę uczelni z całego kraju.

Trzymiesięczne praktyki zawodowe na studiach o profilu praktycznym – to kolejna zmiana, która ma pomóc młodym ludziom w odnalezieniu się na rynku pracy i dostosowaniu się do rosnących wymagań. Zmiany w prawie mają doprowadzić do tego, by studia mogły być ściślej połączone ze środowiskiem pracy: uczelnie będą mogły poszerzać współpracę z przedsiębiorstwami nie tylko w wymiarze badawczym, ale też praktycznym i dydaktycznym. Pracodawcom będzie łatwiej dotrzeć do studentów z ofertami praktyk i staży, a osoby z doświadczeniem praktycznym będą mogły prowadzić na uczelniach zajęcia.

Ministerstwo przygotowuje kampanię informacyjną, która ma pomóc studentom wybierać dobre praktyki, a pracodawcom – korzystać z wiedzy i potencjału stażystów i ograniczać przy tym koszty rekrutacji (skoro znajdą dobrych kandydatów już w czasie praktyk).

Monitoring losów absolwentów studiów pomoże też maturzystom w wyborze kierunku studiów, po którym łatwiej znajdą pracę w interesującym ich zawodzie.

Uczenie się przez całe życie – szansa dla dorosłych na uzupełnienie wykształcenia

Uczelnie będą mogły uznawać wiedzę i umiejętności uzyskane na szkoleniach, kursach, w pracy zawodowej, wolontariacie oraz zaliczać je na poczet studiów. Rozwiązanie to otworzy drogę do studiowania osobom pracującym, chcącym zmienić zawód lub uzupełnić wykształcenie.

W Unii Europejskiej studiuje około 10 proc. osób dorosłych, w Polsce tylko 4 proc. – to zdecydowanie za mało. Stąd zmiana w prawie.

Wynalazki z korzyścią dla całej gospodarki

Ustawa daje możliwość tworzenia związków uczelni na nowych, korzystniejszych zasadach, co pozwoli uczelniom na przykład wspólnie sięgać po pieniądze europejskie oraz lepiej wykorzystywać posiadaną infrastrukturę.

Ustawa wprowadza nowe, skuteczniejsze zasady komercjalizacji wyników prac naukowych.

Naukowiec i uczelnia będą mogli ustalić warunki, na jakich będzie przeprowadzona komercjalizacja (kto ma prawa do własności, na jakich warunkach, jak dalej pracować nad wynalazkiem). Będą mieli na to trzy miesiące. Jeśli po tym terminie uczelnia nie zgłosi zainteresowania odkryciem, prawa do komercjalizacji mogą przejść na pracownika naukowego. Ustawa reguluje też podział zysków: uczelnia ma 3 miesiące na podjęcie decyzji, czy chce sama komercjalizować wynalazek. Jeśli się na to zdecyduje, naukowcowi przysługiwać będzie co najmniej 50 proc. środków uzyskanych z komercjalizacji, obniżonych o nie więcej niż 25% kosztów bezpośrednio związanych z komercjalizacją. Jeśli uczelnia w ciągu 3 miesięcy nie podejmie się komercjalizacji, prawa w pełni może przejąć naukowiec – nabywa je za nie więcej niż 10 proc. minimalnego wynagrodzenia za pracę. Może on wybrać dowolną, korzystną dla siebie drogę komercjalizacji i wybrać instytucję, z którą podejmie współpracę.

Te zasady działają jednak wtedy, gdy naukowiec i uczelnia nie mogą się ze sobą porozumieć”.

(koniec cytatu)

3.2. Ukraina

3.2.1. Wprowadzenie

Po upadku ZSRR niepodległa Ukraina odziedziczyła dość dobrze rozwinięty i rozbudowany system instytucji szkolnictwa wyższego z wykwalifikowanymi pracownikami akademickimi, określoną bazą materialną i skoncentrowaniem na świadczeniu usług edukacyjnych dla gospodarki centralnie planowanej.

Był to system średniej jakości absolutnie państwowego szkolnictwa wyższego, prowadzący kształcenie na 12 uniwersytetach (w tym 2 rolniczych), 3 akademiach, w 3 konserwatoriach i 138 wyspecjalizowanych instytutach. Pomędzy nimi istniało kilka instytucji edukacyjnych, które formalnie były własnością spółdzielni i organizacji publicznych (Ukoopspilki, związków zawodowych, partii komunistycznej i jej organizacji młodzieżowej), które były faktycznie przeniesione do sfery własności państwowej.

Prawie 2/3 absolwentów otrzymało dyplomy ukończenia studiów inżyniersko-technicznych i technologicznych, a liczba ekonomistów, menedżerów, prawników, przedstawicieli wielu kierunków humanistycznych była dużo mniejsza niż w krajach demokratycznych, które miały podobne wskaźniki rozwoju gospodarczego.

Powstawanie ukraińskiego narodowego systemu szkolnictwa wyższego zaczęło się dopiero po uzyskaniu przez Ukrainę niepodległości w 1991 r. Proces ten prowadzony był poprzez transformację tej części systemu szkolnictwa wyższego ZSRR, który działał w ówczesnej Ukraińskiej Socjalistycznej Republici Radzieckiej.

Dominującymi kierunkami rozwoju szkolnictwa wyższego na Ukrainie w latach dziewięćdziesiątych XX w. były dezideologizacja i demilitaryzacja w warunkach częściowego odprzemysłowienia kraju, przejście od elitarnego do masowego szkolnictwa wyższego, humanizacja procesu dydaktycznego i struktury kształcenia specjalistów, powstanie sektora prywatnego i dywersyfikacja źródeł finansowania. W nawiązaniu do doświadczeń przede wszystkim europejskich, na Ukrainie został wprowadzony trzystopniowy system szkolnictwa wyższego, system licencjonowania i akredytacji, rozpoczęto tworzenie nowych standardów kształcenia i ram regulacyjnych. To pozwoliło na doprowadzenie krajowego systemu szkolnictwa wyższego do stanu zgodności z tradycją akademicką i praktyką nowoczesnych systemów uniwersyteckich w Europie Środkowej i Zachodniej.

W końcu lat dziewięćdziesiątych został podjęty proces wprowadzania Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych (często określanego jako Proces Boloński). W tym czasie na Ukrainie dokonało się pierwsze legislacyjne ustanowienie nowych reguł w ramach transformacji w krajowym systemie szkolnictwa wyższego. Przyjęta została nowa ustawa Ukrainy O szkolnictwie wyższym (2002). To nowe prawo przyniosło pozytywne skutki dla modernizacji szkół wyższych, ale nie stworzyło narzędzi do rozwoju w ramach Procesu Bolońskiego. Długi okres – czterech lat – opracowywania i dyskusji aż do przyjęcia projektu ustawy (1998-2002) prowadził do znaczącego wpływu parlamentarnych kompromisów politycznych w sprawie jego treści, co spowodowało wewnętrzne sprzeczności, zachowanie wielu rudymetrycznych standardów edukacyjnych i ostatecznie utratę przydatności prawa od momentu jego przyjęcia.

Dynamika rozwoju Unii Europejskiej na początku lat dwutysięcznych doprowadziła do szybkiego postępu reform edukacyjnych, które udowodniły swoją

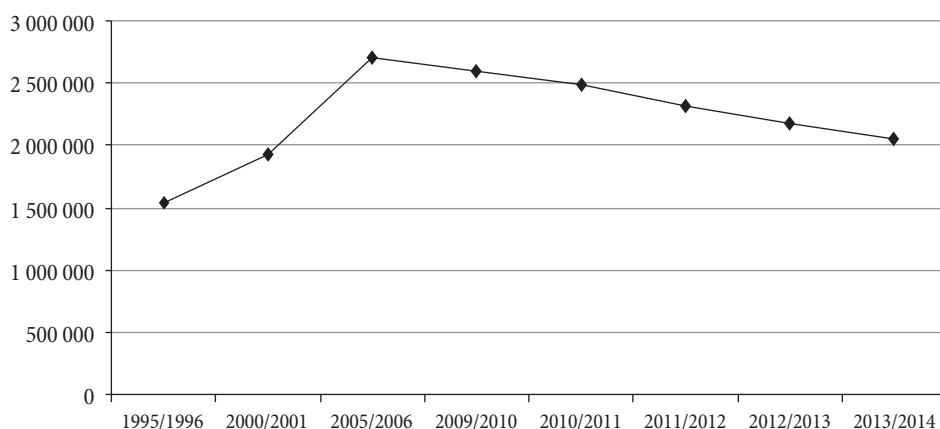
atrakcyjność i stworzyły perspektywy dla krajów Europy Środkowej i Wschodniej. W latach 2002-2005 nastawiona rozwojowo część społeczności akademickiej na Ukrainie doszła do przekonania o konieczności jak najszybszego przyłączenia kraju do Procesu Bolońskiego. Przystąpienie Ukrainy do tego procesu (2005) zostało poprzedzone szeregiem eksperymentów edukacyjnych, które pozwoliły na wypracowanie modelu harmonizacji krajowego i europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego.

Niestety, krajowy konsensus w sprawie sposobów dalszej modernizacji szkolnictwa wyższego nie został znaleziony. Na średnich i niższych poziomach hierarchii uniwersyteckiej nie zostało osiągnięte wymagane zrozumienie możliwości i perspektyw transformacji. Studenci przez długi czas nie otrzymywali odpowiedniej informacji, nie byli aktywnymi uczestnikami, a więc i zwolennikami procesu modernizacji. W świadomości większości establishmentu uniwersyteckiego nadal dominowały stereotypy, które w wielu przypadkach skutkowały w sposób czysto formalny w podejściu do wprowadzenia w życie europejskich innowacji edukacyjnych.

3.2.2. Rozwój szkolnictwa wyższego na Ukrainie

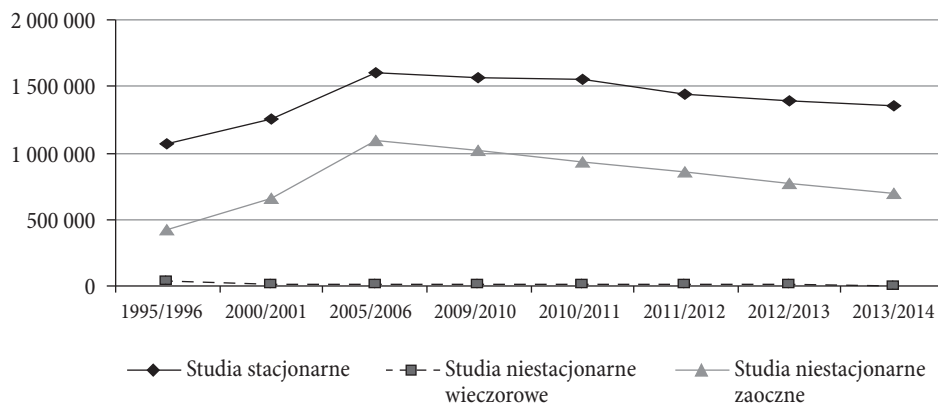
Zgodnie ze stanem na rok akademicki 2013/2014, na Ukrainie jest 2 052 678 studentów, studiujących na uczelniach I-IV poziomów akredytacji (poziomy 5, 6 i 7 na Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Edukacji, 2011), w tym 1 348 579 (65,7%) studiów stacjonarnych, 5555 (0,3%) – na studiach wieczorowych, a 698 544 (34%) – w trybie zaocznym. Liczba studentów na 10 000 obywateli wynosi 452 osób. Graficznie, liczba studentów w ciągu ostatnich dwóch dekad w Ukrainie została przedstawiona na wykresach 3.3 i 3.4.

Wykres 3.3. Dynamika zmian liczby studentów na Ukrainie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Komitetu Statystycznego Ukrainy.

Wykres 3.4. Zmiana liczby studentów na Ukrainie według typów studiów (studia stacjonarne, studia niestacjonarne wieczorowe, studia niestacjonarne zaoczne)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Komitetu Statystycznego Ukrainy.

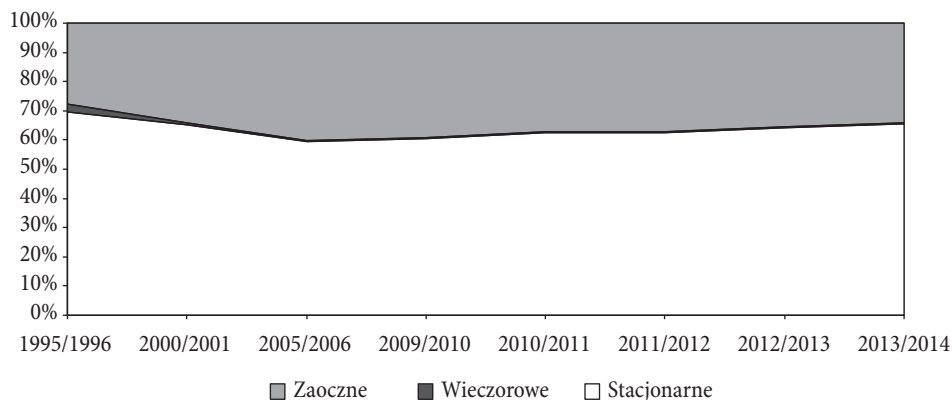
Zmiana liczby studentów na Ukrainie jest wynikiem tendencji demograficznych w kraju i postawy społeczeństwa wobec szkolnictwa wyższego. Tendencja stałego wzrostu liczby studentów, która miała miejsce w drugiej połowie 1990 r., była przede wszystkim przejawem powszechnego pragnienia zdobywania wyższego wykształcenia na Ukrainie. Jednak od 2008 r., ze względu na znaczne zmniejszenie się liczby osób w odpowiednich kategoriach wiekowych, liczba studentów zaczęła spadać.

Tendencja ta dotyczy nie tylko wszystkich studentów, ale także studentów na poziomach 6 i 7 Międzynarodowej Standardowej Klasyfikacji Edukacji (poziomy akredytacji uniwersytetów III-IV). Związek pomiędzy nimi jest bardzo silny (0,99).

Jeśli chodzi o studia II stopnia ISCED 5 (I-II poziom akredytacji uczelni), to dynamika ma nieco inny charakter: zmniejszanie się liczby studentów wystąpiło już w roku 2003, co wskazuje na zauważalny spadek zainteresowania kandydatów do tego typu szkół wyższych. Tendencja ta utrzymywała się aż do 2010 r., kiedy po raz pierwszy liczba ta wzrosła (2%). Jednym z wyjaśnień może być, w szczególności, wprowadzenie pełnej rekrutacji na studia w uczelniach III-IV poziomów akredytacji wyłącznie na podstawie Niezależnych Egzaminów Zewnętrznych. W tym samym czasie to nie stało się wymagane dla przyjęć na studia na uczelniach I-II poziomów akredytacji. Odpowiednio, korelacja pomiędzy dynamiką zmian ogólnej liczby studentów, otrzymujących wyższe wykształcenie i liczby studentów na poziomie ISCED 5, jest niska (0,37).

W odniesieniu do studentów na poziomie ISCED 8 (studia III stopnia, w tym studia doktoranckie postdoktorskie i kształcenie podyplomowe), spadek nastąpił dopiero w 2011 r. i nadal trwa (choć nie tak istotnie – 1%). Korelacja między dynamiką zmian w ogólnej liczbie studentów, którzy otrzymują wyższe wykształcenie i liczbą studentów na poziomie ISCED 8, jest silna (0,85).

Wykres 3.5. Zmiany odsetka studentów szkół wyższych wszystkich form własności i różnych form kształcenia (zaoczne, wieczorowe, stacjonarne)

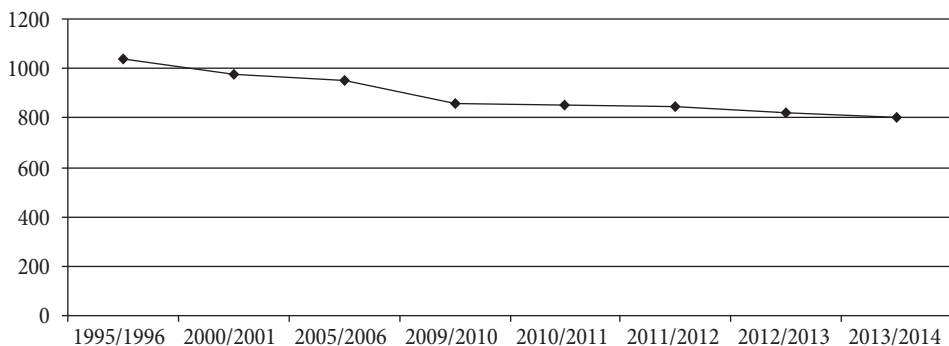

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Komitetu Statystycznego Ukrainy.

Analizując zmiany w stosunku do odsetka studentów z różnych form kształcenia, można zauważyć, że do 2005 r. następował stopniowy proces zwiększania się odsetka studentów studiów zaocznych względem liczby studentów na studiach stacjonarnych (od 27,7% w 1995 r. do 40,2% w 2005 r.). Następnie tendencja zmieniła się i liczba studentów niestacjonarnych zaczęła powoli spadać. Odsetek studentów studiów wieczorowych ciągle zmniejsza się (z 2,7% w 1995 r. do obecnego 0,03%), co daje podstawy do mówienia o praktycznym zaniku tej formy edukacji na Ukrainie.

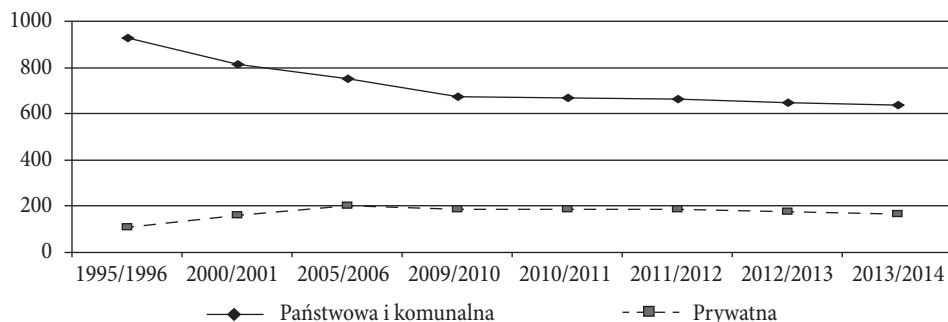
Liczba uczelni na Ukrainie w roku akademickim 2013/2014 wynosiła 803, w tym 636 (79,2%) o statusie własności państwowej lub komunalnej, a 167 (20,8%) z własności prywatnej. Graficznie zmiana liczby uczelni w ciągu ostatnich dwóch dekad na Ukrainie została przedstawiona na wykresach 3.6 i 3.7.

Wykres 3.6. Zmiana ogólnej liczby uczelni na Ukrainie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Komitetu Statystycznego Ukrainy.

Wykres 3.7. Zmiana liczby uczelni wyższych na Ukrainie według form własności (państwowa i komunalna, prywatna)

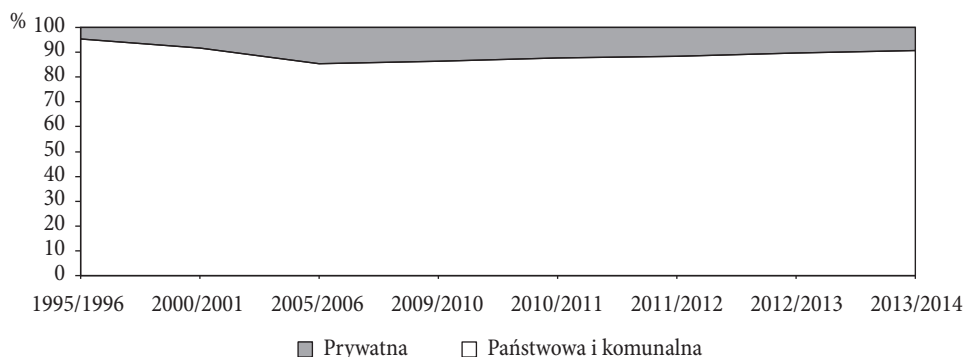

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Komitetu Statystycznego Ukrainy.

Liczba instytucji szkolnictwa wyższego na Ukrainie ma tendencję spadkową. Jest to głównie spowodowane polityką Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy, mającej na celu stopniowe zmniejszanie liczby uczelni w kraju. Biorąc pod uwagę, że większość uczelni wyższych stanowią instytucje państwowe i komunalne, spadek jest głównie tylko wśród nich (korelacja pomiędzy liczbą uczelni w ogóle i uniwersytetów własności państwowej i komunalnej jest bardzo silna – 0,975). Zamiast tego, liczba prywatnych uczelni do 2005 r. rosła (maksymalnie – 202), a następnie zaczęła powoli spadać.

Rozkład populacji studentów między uczelnie różnych form własności można uznawać za wskaźnik rozwoju alternatywny dla sektora publicznego szkolnictwa wyższego. Na Ukrainie odsetek studentów studiujących na prywatnych uczelniach rósł od chwili ich pojawienia się na ukraińskim rynku usług edukacyjnych. Maksymalnie odsetek udziału studentów w uczelniach prywatnych wyniósł w 2005 r. (14,7%), i od tego czasu zaczął spadać (wykres 3.8).

Wykres 3.8. Zmiana odsetka studentów uczelni wyższych Ukrainy różnych form własności (prywatna, państwowa i komunalna)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Komitetu Statystycznego Ukrainy.

Przyczyną tego była polityka Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy, mająca na celu zapewnienie preferencji uczelniom publicznym, a także spadek dochodów po roku 2009. Zgodnie ze stanem na rok akademicki 2013/2014 rozkład populacji studentów jest następujący: uczelnie publiczne i komunalne – 1 861 600 studentów (90,7%), uczelnie prywatne – 191 078 osób (9,3%).

3.2.3. Główne etapy transformacji

Analizując różne okresy reform szkolnictwa wyższego na Ukrainie, można zidentyfikować następujące główne etapy tego procesu:

- Etap I (od 1991 do 1997/1998 r.)
- Etap II (od 1997/1998 do 2003/2005)
- Etap III (do 2005 do 2010)
- Etap IV (od 2010 do 2014)
- Etap V (obecnie).

Etap I (od 1991 do 1997/1998): powstanie krajowego systemu szkolnictwa wyższego

Jako początek tego etapu można uważać przyjęcie w dniu 23 maja 1991 r. nowej ustawy O edukacji. To prawo zadeklarowało humanizację i demokratyzację szkoły wyższej, umożliwiło powstawanie nowych szkół wyższych różnych typów i form własności, przejście uczelni państwowych do częściowo płatnego systemu kształcenia. Ponadto, ustawa wprowadziła poziomy kształcenia i kwalifikacji: młodszy specjalista; licencjat; specjalista; magister. Termin uzyskania tytułu licencjata – 4 lata, specjalisty i magistra – 1-1,5 roku. Dezideologizacja i odejście od administracyjno-dyrektywnej planowanej gospodarki doprowadziły do kompromisowej transformacji postradzieckich programów kształcenia w programy licencjackie. Odejście od światowych standardów kształcenia nastąpiło w wyniku kompromisu. Ale został uczyniony pierwszy ważny krok w kierunku dostosowywania narodowego systemu szkolnictwa do nowoczesnego modelu europejskiego. Jednakże zachowanie kształcenia na stopniu kwalifikacji „specjalista” było i jest hołdem dla ugruntowanej tradycyjnej praktyki i faktycznie podtrzymywało przestarzały model kształcenia.

Utworzone przez dekret Prezydenta w grudniu 1991 r. Ministerstwo Edukacji (zamiast Ministerstwa Oświaty Narodowej, Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Specjalistycznej Oświaty Średniej i Państwowego Komitetu Edukacji Zawodowej) uczyniło wiele, aby wyeliminować monopol na świadczenie usług edukacyjnych oraz dla autonomii instytucji edukacyjnych. To wtedy zaczęły się masowo pojawiać uczelnie prywatne. Istotny negatywny wpływ na rozwój szkolnictwa wyższego miał utrzymujący się kryzys ekonomiczny, co doprowadziło do spadku scentralizowanego finansowania szkolnictwa wyższego i rzeczywistego zaprzestania pomocy

ekonomicznej dla szkolnictwa wyższego ze strony przedsiębiorstw i instytucji państwowych. Nastąpiło też zniszczenie sektora prac badawczych.

Kolejnym krokiem było opracowanie i zatwierdzenie Państwowego Programu „Edukacja. Ukraina XXI wieku” (1993), który wskazał na potrzebę osiągnięcia przez Ukrainę w edukacji poziomu krajów rozwiniętych w wyniku radykalnego reformowania jej struktur koncepcyjnych, podstaw instytucjonalnych oraz zniwelowanie monopolu państwa w edukacji. Ten Program postawił problem decentralizacji i regionalizacji zarządzania systemem edukacji, nastąpiło wzmocnienie się wpływu społeczeństwa na proces podejmowania decyzji w polityce edukacyjnej, co prowadziło do stopniowego formowania się systemu państwowo-publicznego zarządzania, dostosowywania się do światowych standardów placówek oświatowych i zapewnianie zróżnicowania w edukacji. Niestety, program „Edukacja. Ukraina XXI wieku”, deklarując intencje szerokiej i atrakcyjnej transformacji sektora edukacji, w dużej mierze pozostał na papierze. Ze względu na brak mechanizmu organizacyjno-gospodarczego jego realizacji, woli politycznej przywództwa kraju i niedoskonałego zarządzania w systemie edukacji, a także na zbyt powolne i niespójne działania ustawodawców, trwałe zmniejszenie finansowania z budżetu państwa oraz brak doświadczenia w realizacji projektów transformacyjnych o wielkiej skali, najważniejsze propozycje Programu nadal pozostają niespełnione.

W 1993 r. powstały Przepisy dotyczące organizacji procesu kształcenia – dokument, który stał się podstawą kontroli państwowej w szkolnictwie wyższym. Należy zauważyć, że przepisy te mimo procesu znacznej modernizacji krajowych szkół wyższych nie zostały jeszcze poddane odpowiednim wymaganiom zmianom.

W tym okresie aktywnie zaczęły pojawiać się uczelnie prywatne, które w ciągu kilku lat stały się dość wpływowym sektorem szkolnictwa wyższego.

Głównymi rezultatami tego etapu są:

- 1) wprowadzenie tzw. stopniowanego systemu szkolnictwa wyższego (cztery poziomy akredytacji instytucji szkolnictwa wyższego);
- 2) dezideologizacja szkolnictwa wyższego;
- 3) humanizacja i humanitaryzacja szkoły wyższej;
- 4) zmiany w strukturze kształcenia w kierunku znacznego wzrostu kształcenia ekonomistów, prawników, menedżerów, socjologów, psychologów, lingwistów, tłumaczy;
- 5) tworzenie sektora prywatnego w szkolnictwie wyższym;
- 6) aktywne kroki ukrainizacji szkolnictwa wyższego;
- 7) prawdziwa dywersyfikacja źródeł finansowania szkolnictwa wyższego.

Etap II (od 1997/1998 do 2003/2005): tworzenie ram regulacyjnych, dążenie do odnalezienia miejsca krajowego systemu szkolnictwa wyższego w światowym obszarze edukacyjnym (szkolnictwa wyższego)

Jednym z najważniejszych wydarzeń tego okresu było przyjęcie w dniu 17 stycznia 2002 r. ukraińskiej ustawy O szkolnictwie wyższym, która stworzyła nowe ramy prawne dla działalności edukacyjnej szkoły wyższej.

W latach 2003-2005 rozpoczęło się na Ukrainie eksperymentalne wprowadzanie punktowego systemu rozliczania osiągnięć studentów Europejskiego Systemu Transferu Punktów (ECTS) w formie kredyto-modułowego systemu organizacji procesu kształcenia. System ten nie był bezpośrednią projekcją ECTS i był oparty na połączeniu europejskich rekomendacji z krajowym systemem modułowo-rankingowym. Taka kombinacja sprawiła, że instytucje szkolnictwa wyższego otrzymały rozwiązanie bliskie znanemu sobie instrumentowi, a to pozwoliło rozwiązać niektóre problemy formalnej porównywalności kształcenia. Ale nie był on w stanie umożliwić systematyczne formowanie systemu transferu i akumulowanie w nowoczesnym sensie. Ponadto nie udało się zalegitymizować nowego systemu poprzez przyjęcie odpowiednich przepisów prawnych.

Dnia 19 maja 2005 r. w Bergen (Norwegia), podczas Konferencji Ministrów Edukacji Krajów Europejskich minister edukacji i nauki Ukrainy Stanisław Nikołajenko w imieniu Ukrainy podpisał Deklarację Bolońską, co oznaczało formalne dołączenie Ukrainy do Procesu Bolońskiego.

W 2006 r. minister edukacji i nauki Ukrainy zadeklarował, że możliwość udziału w europejskim Programie *Diploma Supplement* otrzymają absolwenci roku akademickiego 2008-2009. Jednak odpowiednie rozporządzenie tego dotyczące zostało wprowadzone dopiero w kwietniu 2010 r. Dokument określił procedurę zamawiania, wydawania i rejestracji aneksu, który zgodnie z planem będzie wydawany centralnie akredytowanym przez Ministerstwo uczelniom/studentom przez jedyną instytucję państwową w jednej standardowej formie. Nadal jednak wydawanie suplementu do dyplomu nie stało się w ukraińskich uniwersytetach procedurą standardową.

Głównymi wynikami tego etapu są:

- 1) przyjęcie podstawowych aktów ustawodawczych i innych ważnych dokumentów prawnych;
- 2) ustanowienie zasad i rozpoczęcie procesu standaryzacji edukacyjnej;
- 3) formowanie obecnego systemu licencjonowania i akredytacji programów i instytucji szkolnictwa wyższego;
- 4) dołączenie Ukrainy do Procesu Bolońskiego;
- 5) dynamiczny rozwój sektora prywatnego w szkolnictwie wyższym;
- 6) aktywne wejście ukraińskich uniwersytetów do międzynarodowych programów i projektów naukowo-badawczych.

Etap III (od 2005 do 2010): wejście do Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych

W październiku 2009 r. w placówkach szkolnictwa wyższego został formalnie wprowadzony Europejski System Transferu Punktów i jego najważniejsze dokumenty. Następnie zostały zatwierdzone Rekomendacje Metodyczne, które umożliwiły przewyżczenie sprzeczności w regulacjach prawnych procesu edukacyjnego. Ważnym krokiem reformowania systemu było zapewnienie autonomii szkół wyższych w dziedzinie rozwoju programów kształcenia, zatwierdzenie Koncepcji i Programu organizacji kształcenia magistrów na Ukrainie, wprowadzenie rozporządzenia o strukturze programów edukacyjnych i zawodowych oraz programów kształcenia licencjatów (Bachelor), przyjęcie niektórych podstawowych przepisów o interdyscyplinarnym, humanistycznym kształceniu zindywidualizowanym.

Jednym z głównych osiągnięć krajowej polityki edukacyjnej na tym etapie stało się wprowadzenie Niezależnych Egzaminów Zewnętrznych (ang. EIT), które z 2008 r. obejmują zdecydowaną większość kandydatów na studia (etap pilotażowy rozpoczął się w 2003 r.). Mimo pewnych wad, EIT ogólnie potwierdził założone cele i jest słusznie uważany za najbardziej udaną innowację edukacyjną na Ukrainie w pierwszej dekadzie XXI w. Za osiągnięcia EIT można bezwzględnie uważać zapewnienie przejrzystości i obiektywności ewaluacji, wysoki poziom ochrony antykorupcyjnej, racjonalność celów i procedur oraz uniwersalizm wykorzystania rezultatów testowania. Jednak EIT rozwiązał tylko problem równego dostępu do pierwszego cyklu kształcenia wyższego – kwalifikacji edukacyjnej „Bachelor”, ponieważ wstęp na edukacyjno-kwalifikacyjny cykl „młodszy specjalista” (na podstawie szkoły średniej), „Master” i na studia doktoranckie prowadzony jest zgodnie z wynikami egzaminów wstępnych na uczelniach, gdzie zgodnie z wieloma poglądami nadal mogą być spotykane zjawiska korupcyjne.

Głównymi rezultatami tego etapu są:

- 1) aktywny rozwój i wdrażanie standardów szkolnictwa wyższego;
- 2) próby harmonizacji krajowych wymagań edukacyjnych i standardów z zaleceniami europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego i badań naukowych;
- 3) reforma systemu dostępu do szkolnictwa wyższego, rozwoju i wdrażania oceny zewnętrznej – Niezależnych Egzaminów Zewnętrznych;
- 4) uświadomienie potrzeby legitymizacji nowych trendów i rozwoju w dziedzinie szkolnictwa wyższego, rozpoczęcie opracowywania nowej ustawy O szkolnictwie wyższym;
- 5) legislacyjne wzmocnienie partnerstwa i roli organizacji studenckich w zarządzaniu instytucjami szkolnictwa wyższego.

Etap IV (od 2010 do 2014) – okres niepewności i braku spójności

W ramach działań na rzecz zbliżenia ustawodawstwa krajowego do wzorców europejskich następowało uświadamianie sobie potrzeby opracowania i wprowadzenia Krajowych Ram Kwalifikacji. Proces ten rozpoczął się na przełomie lat 2007 i 2008 i został zaprojektowany organizacyjnie jesienią 2010 r. Następnie uzyskał pierwsze wyniki wraz z przyjęciem w dniu 23 listopada 2011 r. dokumentu końcowego Krajowe Ramy Kwalifikacji. Niezależni obserwatorzy uważają, że ten zatwierdzony dokument ma charakter deklaracyjny i jest tylko atrybutem zaangażowania Ukrainy w proces integracji europejskiej. Z jednej strony, prawdziwej harmonizacji krajowego i europejskiego systemu kwalifikacji ten dokument gwarantować nie może, a z drugiej strony, zadanie wdrożenia ram kwalifikacji do prawa krajowego pozostaje nierozwiązane. W szczególności nie utworzono algorytmów i instrumentów konwergencji Krajowego klasyfikatora zawodów (i Katalogu kwalifikacyjnych charakterystyk zawodowych) oraz Wykazu specjalności i dziedzin edukacji specjalistów z wyższym wykształceniem. Dowodami zrozumienia konieczności dalszej pracy na dużą skalę było przyjęcie wspólnego rozporządzenia Ministerstwa Edukacji i Nauki, Młodzieży i Sportu oraz Ministerstwa Polityki Społecznej Ukrainy z dnia 20 kwietnia 2012 nr 448/225, które zatwierdziło Plan działań na rzecz wdrożenia Krajowych Ram Kwalifikacji, przewidzianego na lata 2012-2015.

Powoli postępuje proces rozszerzenia spisu specyficznych kategorii kształcenia, co odzwierciedla obiektywną konieczność rozwoju interdyscyplinarnych programów studiów drugiego cyklu. Jednak systemowe zrozumienie perspektyw tego obszaru dla współczesnego międzynarodowego podziału pracy, na Ukrainie na tym etapie nie nastąpiło. W związku z tym nie było żadnych działań w kierunku liberalizacji trajektorii edukacyjnych, co uniemożliwiłoby rozwój inter- i transdyscyplinarnych programów kształcenia. Pierwszą próbą pokonania tej bariery była idea wprowadzenia studiów magisterskich zawodowych w „Koncepcji organizacji kształcenia magistrów na Ukrainie” (2010). Jej realizacja jest zawieszona przez Ministerstwo do czasu przyjęcia nowej ustawy O szkolnictwie wyższym.

Głównymi rezultatami tego etapu są:

- 1) orientacja na Program reform ekonomicznych Prezydenta Ukrainy na lata 2010-2014 „Zamożne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, efektywne państwo”, ale nie spełniono dużej części jej zadań;
- 2) nieuzasadniona centralizacja wszystkich procesów decyzyjnych na poziomie krajowym;
- 3) przygotowanie nowych projektów ustawy O szkolnictwie wyższym, co spowodowało niezadowolenie zainteresowanych stron i potrzebę ich radykalnego przetwarzania;

- 4) przyjęcie znacznej liczby niezgodnych ze sobą, nieskoordynowanych decyzji, które nie były i nie są w stanie mieć systemowego wpływu na szkolnictwo wyższe i zapewnić dynamicznego rozwoju sektorowi wiedzy na Ukrainie.

Obecnie możemy mówić o nowym, **V etapie** transformacji szkolnictwa wyższego na Ukrainie, który rozpoczął się w marcu 2014 r. W programie nowego kierownictwa Ministerstwa Edukacji i Nauki w centrum uwagi są postawione zadania: przyjęcie i wprowadzenie nowej ustawy O szkolnictwie wyższym (opracowanej przez zespół pod kierownictwem Michaiła Zgurowskiego), decentralizacja zarządzania w szkolnictwie wyższym i zagwarantowanie praw uczestnikom procesu kształcenia, poprawy efektywności, przejrzystości i otwartości w działalności Ministerstwa, wprowadzenie mechanizmów angażowania społeczeństwa w procesie podejmowania decyzji; przeprowadzenie profesjonalnych badań i monitorowania sytuacji w sektorze szkolnictwa wyższego; szeroka promocja i wsparcie samorządu studenckiego; ułatwienie procedur licencjowania i akredytacji programów kształcenia; wzmocnienie roli niezależnej oceny zewnętrznej; rozwój aktywnej współpracy z partnerami międzynarodowymi w dziedzinie szkolnictwa wyższego i nauki.

3.2.4. Ustawa ramowa o szkolnictwie wyższym

Za jeden z głównych kierunków reformowania szkolnictwa wyższego na Ukrainie słusznie uważana jest zmiana istniejącego prawodawstwa. Obecna Ustawa o szkolnictwie wyższym, uchwalona w 2002 r., całkowicie wyczerpała swój potencjał, ponieważ była próbą połączenia zachodniego systemu z radzieckim, i w dużym stopniu zakonserwowała stary, biurokratyczny model szkolnictwa wyższego.

W dniu 8 listopada 2010 r. Ministerstwo opublikowało nowelizowaną wersję projektu ustawy O szkolnictwie wyższym⁸. Ten dokument od początku wywołał poważne obawy w środowiskach studenckich i akademickich. Pozostawiał on szereg przepisów, które nie przyczyniały się do usuwania korupcji w instytucjach szkolnictwa wyższego. Wprowadzał zagrożenie komercjalizacji edukacji i ograniczał samorząd studencki. Nowy projekt ustawy w porównaniu z istniejącym prawem umożliwiał zwiększanie opłat za studia w ciągu roku akademickiego w sposób nieograniczony. Znosił też gwarancję przyjmowania na pierwszy rok w ramach finansowania państwowego studentów studiów niestacjonarnych (zaocznych), wieczorowych i eksternistycznych (form kształcenia). Projekt usuwał reguły określające limity minimalnego finansowania procesu kształcenia i ograniczał możliwości łączenia różnych form kształcenia. Ograniczał też zamówienia państwowe, a ponadto pojawiło się wiele błędnych sformułowań⁹.

⁸ Ustawy Ukrainy O szkolnictwie wyższym (poprawiona). List MES, nr 1/9-796 od 8.11.2010 <www.osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/10496>.

⁹ M. Lebid, Zagrożenia projektu ustawy O szkolnictwie wyższym, nr 7486-1 <<http://fri.com.ua/2011/01/lebid-nebezpeky-zakonoprojektu-pro-vyschu-osvitu-7486-1>>.

W dniu 22 grudnia 2010 r. w Parlamencie Ukrainy był zarejestrowany projekt ustawy O szkolnictwie wyższym, nr 7486-1 po złożeniu go deputowanym z większości rządowej.

W dniu 1 lutego 2011 r. do porządku obrad VIII sesji Verchownej Rady Ukrainy dekretem nr 2951-VI wniesiono opracowany przez Ministerstwo Edukacji, Nauki, Młodzieży i Sportu Ukrainy, a złożony w imieniu kilku deputowanych ludowych projekt ustawy O szkolnictwie wyższym, nr 7486-1. Dnia 10 marca 2011 r., po długich masowych protestach studenckich, projekt ustawy nr 7486-1 został wycofany z rejestru w Parlamencie Ukrainy.

Niemal w tym samym czasie pojawiła się informacja, że Ministerstwo Edukacji i Nauki, Młodzieży i Sportu Ukrainy przygotowuje nowy projekt ustawy O szkolnictwie wyższym.

Dnia 28 grudnia 2011 r. został zarejestrowany w Verchownej Radzie projekt ustawy O szkolnictwie wyższym, nr 9655 w imieniu Gabinetu Ministrów Ukrainy. Dnia 30 grudnia 2011 r. alternatywny projekt ustawy O szkolnictwie wyższym, nr 9655-1 został zgłoszony do rejestracji przez przedstawicieli opozycji parlamentarnej. Dnia 6 stycznia 2012 r. w Parlamencie pojawiło się i zostało zarejestrowane alternatywne prawo O szkolnictwie wyższym, nr 9655-2, zaprojektowane przez Jurija Mirosznichenkę (przedstawiciel Prezydenta Ukrainy w Parlamencie Ukrainy).

W dniu 24 stycznia 2012 r. z polecenia premiera Ukrainy Mykoły Azarowa została powołana grupa robocza w sprawie nowelizacji ustawy O szkolnictwie wyższym. Na jej lidera został wybrany p.o. rektora Politechniki Kijowskiej Michaił Zgurowski. Zadaniem grupy było dokończenie rządowego projektu ustawy O szkolnictwie wyższym.

Działalność grupy obejmowała kilka etapów. Na pierwszym etapie otrzymano ponad 3000 propozycji do projektu ustawy¹⁰. Drugi etap był poświęcony opracowaniu złożonych propozycji za osobnymi dziedzinami (kształcenie, badania i innowacje, młodzieżowa i społeczna polityki), a na późniejszym etapie prowadzono systematyczne prace nad dostosowaniem dokumentu. Do zespołu roboczego weszli przedstawiciele dużej grupy instytucji szkolnictwa wyższego (w tym medycznych, wojskowych, prawnych uczelni, itp.), instytutów Narodowej Akademii Nauk, Instytutu Ustawodawstwa Verchownej Rady Ukrainy, Stowarzyszenia Uczelni Prywatnych Ukrainy, Konfederacji Uczelni Niepublicznych Ukrainy, Rady Rektorów w Regionie Kijowskim, Ukraińskiej Organizacji Społecznej „GRONU”, Sojusz USETI na Ukrainie (USETI), Konfederacji Pracodawców Ukrainy, Krajowego Biura Tempus na Ukrainie, Kijowskiej Miejskiej Organizacji Związku Zawodowego Pracowników Oświaty i Nauki, Studenckiego Związku Zawodowego Miasta Kijowa, Niezależnego Związku Studentów „Priama dija (Działanie bezpośrednie)”, Ukraińskie Stowarzyszenie Samorządu Studenckiego, Fundacja Inicjatyw Regionalnych, Inicjatywy Społecznej

¹⁰ Nowy projekt ustawy Ukrainy O szkolnictwie wyższym <<http://tempus.org.ua/uk/news/720-novij-projekt-zakonu-ukrajini-pro-vishhu-osvitu.html>>.

„Studencka ochrona”, Ruchu Obywatelskiego „Widsicz (Odparcie)”¹¹. Ze względu na brak akceptacji dla projektu ze strony ówczesnego kierownictwa Ministerstwa Edukacji i Nauki, jego przyjęcie zostało przełożone.

Kolejny etap rozpoczął się 28 grudnia 2012 r., kiedy w Parlamencie Ukrainy został zarejestrowany projekt ustawy O szkolnictwie wyższym pod numerem 1187 z inicjatywy deputowanych z Partii Regionów Sierhija Kiwałowa, Hryhorija Kaletnyka i Mykoły Soroky. Dnia 11 stycznia 2013 r. w Parlamencie Ukrainy był zarejestrowany jeszcze jeden projekt ustawy O szkolnictwie wyższym pod nr 1187-1, zainicjowany przez opozycję parlamentarzystów: Arsenija Jaceniuka, Witalija Kliczki, Olega Tiahnyboka, Lilji Hrynewycz, Olesi Orobets, Rostysława Pawlenki, Pawła Rozenki, Aleksandra Sowy i Iryny Farion. W dniu 21 stycznia 2013 r. w Parlamencie Ukrainy został przedstawiony przez deputowanego Wiktora Balohy zarejestrowany projekt ustawy O szkolnictwie wyższym pod nr 1187-2. Właśnie ten ostatni dokument jest projektem ustawy, opracowanym przez grupę roboczą, której przewodniczył Michaił Zgurowski, na początku 2012 r.

Powstała sytuacja konfrontacji, z jednej strony, rządu, który promował i wspierał projekt ustawy zachowujący konserwatywny system szkolnictwa wyższego, a nawet rozszerzał możliwości korupcji, a z drugiej strony, opozycyjnych projektów ustawy, bardziej zaawansowanych, które miały dość szerokie poparcie społeczne. Jednak w panujących warunkach politycznych istniały niewielkie szanse na zatwierdzenie przez Parlament.

Nowe możliwości modernizacji prawodawstwa dotyczącego szkolnictwa wyższego otworzyły się wraz z przejściem władzy na Ukrainie na początku 2014 r. nowego rządu o orientacji europejskiej. Nowe szanse na demokratyzację kraju, w tym modernizację ustawodawstwa w szkolnictwie wyższym, pojawiły się w momencie dojścia do władzy na Ukrainie na początku 2014 r. nowego zespołu politycznego, zorientowanego na Europę. Dnia 8 kwietnia 2014 r. Parlament Ukrainy w pierwszym czytaniu głosował za prawdopodobnie najbardziej prorozwojowym i zaktualizowanym (dostosowanym do obecnego stanu ukraińskiego szkolnictwa wyższego) projektem ustawy nr 1187-2, opracowanym przez grupę roboczą pod kierownictwem Michaiła Zgurowskiego¹². W końcu maja tegoż roku, po opracowaniu ponad pięciu tysięcy propozycji od parlamentarzystów, ministerstw, agencji, stowarzyszeń i organizacji zawodowych i innych zainteresowanych stron, tekst ustawy został ostatecznie zatwierdzony przez Komitet ds. Nauki i Edukacji Werchownej Rady Ukrainy i przygotowany do drugiego czytania w Parlamencie. 1 lipca 2014 r. nowa ustawa została przyjęta przez Parlament Ukrainy i jest ważna od września tego samego roku.

¹¹ Grupa robocza p.o. rektora NTU KPI M. Zgurowskiego przedstawiła nowy projekt ustawy o szkolnictwie wyższym <<http://www.euroosvita.net/index.php/?category=1&id=1655>>.

¹² O przyjęciu za podstawę projektu ustawy O szkolnictwie wyższym <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1189-18>>. Ustawa Ukrainy O szkolnictwie wyższym od 1.07.2014, nr 1556-VII <<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>>.

Na każdym poziomie instytucjonalnym nowa ustawa O szkolnictwie wyższym umożliwi rozwiązać złożone wyzwania.

Na poziomie krajowego systemu szkolnictwa wyższego ustawa zapewnia:

- 1) zmniejszenie zakresu regulacji przez Ministerstwo Edukacji i Nauki w szkolnictwie wyższym i tworzenie rzeczywistej autonomii uczelni;
- 2) zwiększenie wpływu studentów na tworzenie programu kształcenia oraz uczestniczenie w zarządzaniu uczelniami;
- 3) dostosowanie systemu kształcenia oraz stopni akademickich do standardów międzynarodowych;
- 4) tworzenie nowych możliwości dla mobilności studentów i nauczycieli i zdobycie kwalifikacji potrzebnych do wejścia na globalny rynek pracy;
- 5) wprowadzenie trzeciego cyklu szkolnictwa wyższego (po stopniach licencjata i magistra) – PhD – i stworzenie warunków do integracji nauki i edukacji oraz wzajemnie korzystnych relacji pomiędzy uniwersytetem i biznesem;
- 6) stworzenie realnych mechanizmów uaktualniania zarządzania i odnowienia kadry akademickiej;
- 7) wprowadzenie przepisów antyplagiatowych oraz odpowiedzialności za podniesienie jakości kadry naukowej;
- 8) decentralizację i dystrybucję regulacyjnych i nadzorczych funkcji Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz stworzonej Krajowej Agencji na rzecz Zapewniania Jakości w Szkolnictwie Wyższym, co przyczyni się do zmniejszenia pola sprzyjającego korupcji, a do podniesienia efektywności zarządzania;
- 9) że w konsekwencji pojawiają się możliwości realnej szybkiej integracji krajowego szkolnictwa wyższego z europejskim i globalnym obszarem szkolnictwa wyższego i badań naukowych.

Na poziomie uczelni nowa ustawa wprowadza:

- 1) bardziej przejrzysty mechanizm wyborów rektorów, kierowników wydziałów i katedr, ich rotacji, zakaz łączenia stanowisk administracyjnych;
- 2) zmniejszenie nakładu pracy nauczycieli i nowe możliwości samorozwoju, badań naukowych i metodologicznej poprawy procesu edukacyjnego;
- 3) nowy mechanizm zamówień publicznych, stymulujący konkurencyjność uniwersytetów i obiektywizację alokacji zasobów pomiędzy nimi;
- 4) prawdziwą wielowymiarową autonomię uniwersytetów, która może znacznie obniżyć zbędne straty czasu i pracy, a uwolnić różne środki dla finansowania rozwoju instytucjonalnego uczelni oraz personalnego rozwoju studentów i pracowników.

Na poziomie interesariuszy szkolnictwa wyższego Ustawa otwiera możliwości:

- 1) zwiększenia wpływu pracodawców na ofertę programową szkół wyższych, co stwarza możliwości pozytywnego oddziaływania na jakość kształcenia studen-

- tów i w ten sposób poprawienie jakości kształcenia studentów i wzrost możliwości zatrudnienia na krajowym i międzynarodowym rynku pracy;
- 2) znacznej indywidualizacji kształcenia, programów nauczania, wyboru przez studentów dużej części dyscyplin, i w konsekwencji zwiększenia ich motywacji do nauki, bardziej celowego przygotowania się do przyszłej kariery i samorealizacji;
  - 3) realnego wzrostu wpływów samorządów studenckich na procesy zarządzania uczelnią, poprawiania wydajności i elastyczności szkolnictwa wyższego;
  - 4) stworzenia mechanizmu państwowo-publicznego zarządzania systemem szkolnictwa wyższego, poprzez zaangażowanie różnych organizacji pozarządowych, ekspertów i innych, w celu zapewnienia jego funkcjonowania.

3.2.5. Kluczowe obszary dalszych reform

Logika dalszego reformowania szkolnictwa wyższego na Ukrainie ukazuje następujące priorytety do realizacji.

1. Tworzenie wizji i określenie priorytetów polepszania jakości życia ludzi w narodowej strategii edukacyjnej. Opracowanie zasad i ram regulacyjnych kształcenia przez całe życie, popularyzacja kształcenia na odległość. Zapewnienie wsparcia dla osób niepełnosprawnych na uczelniach wyższych.
2. Dokonanie przeglądu roli i zakresu wsparcia państwa dla szkolnictwa wyższego przez transformację mechanizmów zamówienia państwowego. Instytucjonalizacja kultury niezależnej oceny zewnętrznej na wszystkich szczeblach systemu edukacji. Sekwencyjne zawężenie obszarów korupcji w szkolnictwie wyższym, tworzenie środowiska otwartości i kontroli publicznej.
3. Modernizacja struktury szkolnictwa wyższego, cykli kształcenia i kwalifikacji, stopni naukowych, zaprojektowanie nowego modelu studiów doktoranckich/habilitacyjnych (postdoktorskich). Zapewnienie instytucjom szkolnictwa wyższego szerokiej autonomii akademickiej, administracyjnej i finansowej, przy jednoczesnym zapewnieniu ich rozliczalności i przejrzystości, a studentom i nauczycielom – prawdziwej wolności akademickiej.
4. Docelowe wsparcie rozwoju najbardziej perspektywicznych uniwersytetów, jak i liderów narodowego szkolnictwa wyższego. Wyprzedzający rozwój przodujących uniwersytetów badawczych jako modelu systemowej transformacji środowiska akademickiego. Stworzenie rozbudowanego systemu grantowego dofinansowania projektów badawczych i innowacji edukacyjnych. Wspieranie współpracy między uczelniami a przedsiębiorstwami za pomocą polityki fiskalnej i regulacyjnej.
5. Utworzenie otwartych adaptacyjnych międzyuczelnianych struktur organizacyjnych. Najszersza informatyzacja procesu kształcenia, poprzez powszechny dostęp do szerokopasmowego internetu i tworzenia zaawansowanych materia-

łów edukacyjnych i naukowych. Opracowanie i wdrożenie 10-letniego programu fundamentalnego odnowienia urządzeń laboratoryjnych kształcenia i badań naukowych na uczelniach.

6. Transformacja systemu licencjonowania i akredytacji uczelni oraz zachęta dla podnoszenia jakości szkolnictwa wyższego. Rozwój nowej generacji standardów szkolnictwa wyższego na podstawach kompetencyjnych. Promowanie interaktywnych technologii edukacyjnych z uwzględnieniem różnych perspektyw, technologii opartych na partnerstwie studentów i nauczycieli akademickich w procesie kształcenia, wspólnego poszukiwania nowych rozwiązań w odniesieniu do wartości ideologicznych i osobistego wkładu każdego z nich.
7. Rozwój samorządu akademickiego i studenckiego w instytucjach szkolnictwa wyższego, budowanie systemu partnerstwa interesariuszy procesu zarządzania, przejście do publiczno-państwowego zarządzania w szkolnictwie wyższym. Przejście od funkcjonalnej do projektowo-zorientowanej zasady działalności systemu szkolnictwa wyższego, znacznego zmniejszenia liczby poziomów hierarchii akademickiej oraz wprowadzenie elastycznych modeli zarządzania zespołowego.
8. Wprowadzenie preferencji podatkowych dla inwestycji w dziedzinie szkolnictwa wyższego i nauki. Wszczęcie rządowego wspierania szkolnictwa wyższego w dziedzinie częściowego finansowania publicznego, pożyczek i kredytów komercyjnych. Budowa i przebudowa akademików, preferencyjne kredyty mieszkaniowe dla nauczycieli akademickich. Wspieranie udziału uczelni w międzynarodowych projektach edukacyjnych i badawczych oraz promowanie wzrostu liczby studentów zagranicznych. Ustanowienie skutecznych mechanizmów realizacji i ochrony badań naukowych i innowacji edukacyjnych.
9. Zaproponowane kierunki transformacji powinny stanowić podstawę kompleksowego programu reform szkolnictwa wyższego na Ukrainie w perspektywie krótko- i średnioterminowej.

4. Potencjał B+R w Polsce i na Ukrainie: studium przypadków

4.1. Inwestycje w infrastrukturę badawczą w polskich uczelniach, instytutach badawczych i instytutach PAN¹³

(Janusz Igras, Marian Szczerek)

Badania naukowe w Polsce prowadzone są w trzech podstawowych pionach nauki, tj. w uczelniach wyższych (publicznych i niepublicznych), instytutach badawczych (związanych z poszczególnymi działami gospodarki) oraz instytutach Polskiej Akademii Nauk. W niewielkim zakresie działalność badawcza prowadzona jest także przez centra badawczo-rozwojowe i innego rodzaju ośrodki badawcze.

Finansowanie badań naukowych z budżetu państwa prowadzone jest głównie przez Narodowe Centrum Nauki (NCN) – przede wszystkim w zakresie badań podstawowych, Narodowe Centrum Badań i Rozwoju (NCBiR) – w zakresie badań stosowanych oraz przez państwowe i prywatne instytucje i jednostki gospodarcze. W ostatnich latach zwiększono znacznie udział funduszy na badania, rozdzielanych poprzez konkursy grantowe, a zmniejszono udział wsparcia dla tzw. badań statutowych. Istotną pulę stanowią też środki unijne dysponowane w ramach Programów Ramowych 6 i 7, a w obecnej perspektywie w ramach programu Horyzont 2020.

W ostatnich latach dokonano także znaczących inwestycji w unowocześnienie bazy badawczej, finansując w ramach funduszy strukturalnych Unii Europejskiej jej modernizację, a także zakup nowoczesnej aparatury i urządzeń. Szczegółowe informacje dotyczące infrastruktury badawczej w poszczególnych obszarach nauk w układzie regionalnym przedstawione są na stronach internetowych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) pod adresem: <http://www.nauka.gov.pl/ministerstwo/inwestycje-w-obszarze-nauki-i-szkolnictwa-wyzszego/>. Fundusze na naukę były dystrybuowane przez różne instytucje pośredniczące, nie tylko przez MNiSW (NCBiR).

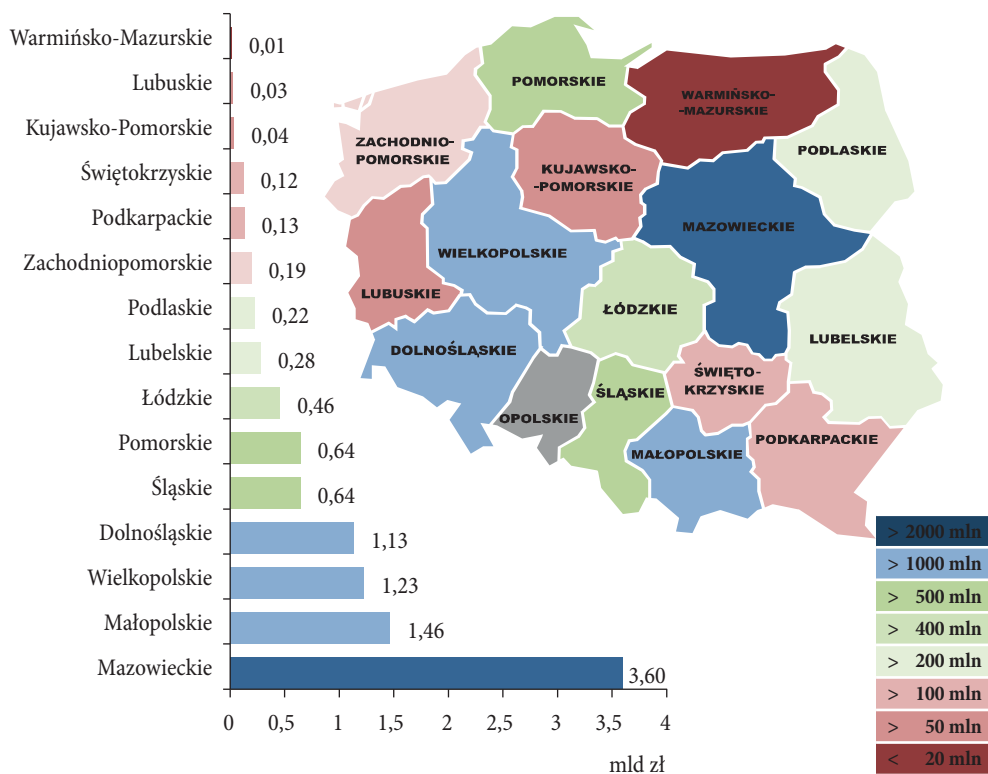
¹³ Opracowanie przedstawione w p. 4.1. powstało w grudniu 2014 r. w wyniku prac Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Polsce i jest prezentowane także jako jeden z raportów Rady.

W opracowaniu przedstawiono wartość projektów inwestycyjnych w latach 2009-2012 dystrybuowanych przez NCBiR w ramach I i II osi priorytetowej Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (PO IG) oraz XIII Osi Priorytetowej PO IiŚ (Infrastruktura i Środowisko).

Autorzy opracowania zastrzegają, że nie jest to pełny obraz nakładów inwestycyjnych na naukę w Polsce, wskazując jednocześnie, że istnieje pilna potrzeba wykonania kompleksowej analizy i inwentaryzacji nakładów na infrastrukturę badawczą celem ich optymalnego wykorzystania. Tego typu analiza może być także wykorzystana w kształtowaniu polityki naukowej państwa.

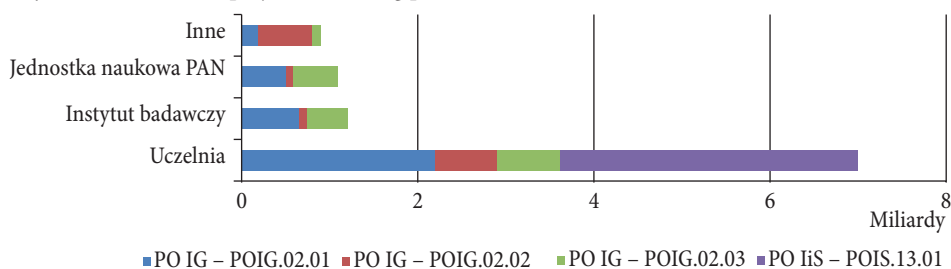
Wartość projektów inwestycyjnych w latach 2009-2012 w układzie województw przedstawiono na wykresie 4.1. Największe nakłady inwestycyjne (około 3,4 mld PLN) na unowocześnienie bazy badawczej poniesiono w województwie mazowieckim, mniejsze (około 1 mld PLN) w województwach: wielkopolskim, dolnośląskim i małopolskim, a najmniejsze na Warmii i Mazurach, co wiąże się przede wszystkim z rozlokowaniem największych uczelni i innych placówek badawczych.

Wykres 4.1. Wartość projektów inwestycyjnych 2009-2012 w ramach II Osi Priorytetowej PO IG oraz XIII Osi Priorytetowej PO IiŚ (dane NCBiR)

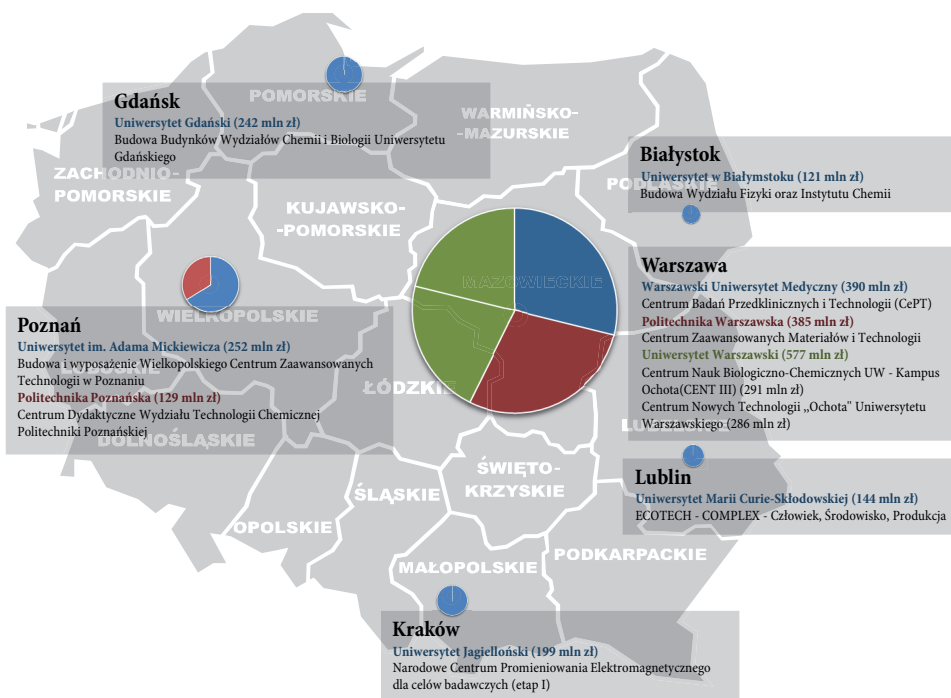

Analizując poszczególne piony nauki, należy zwrócić uwagę, że największe środki finansowe otrzymały uczelnie wyższe – około 7 mld PLN; instytuty badawcze otrzymały około 1,2 mld PLN, a instytuty PAN – około 1 mld PLN (wykres 4.2). Największe inwestycje na modernizację i unowocześnienie bazy badawczej w pionie uczelni realizowane były w Warszawie – na Uniwersytecie Warszawskim, Warszawskim Uniwersytecie Medycznym oraz na Politechnice Warszawskiej (wykres 4.3). Znaczne inwestycje zrealizowano także na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i na Politechnice Poznańskiej, a także na Uniwersytecie Jagiellońskim. Najmniejsze wsparcie uzyskały uczelnie wyższe w Lublinie i Białymstoku.

Wykres 4.2. Wartość projektów według pionów nauki

Wykres 4.3. Największe projekty realizowane przez uczelnie (10 największych projektów)

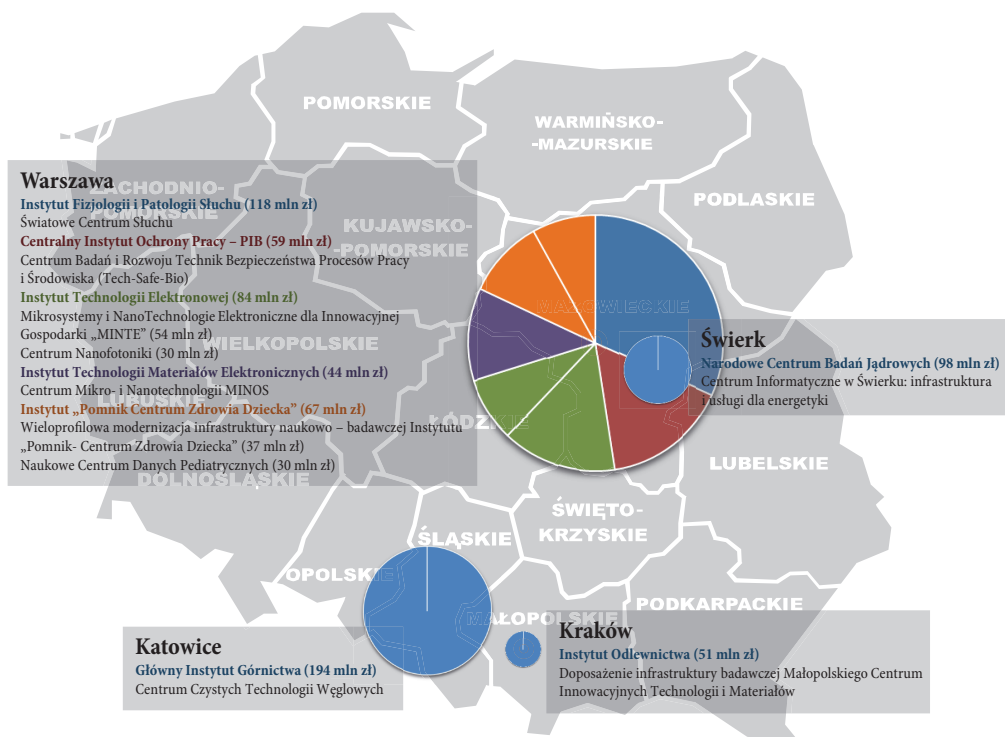

Podobnie jak wśród uczelni, również w grupie instytutów badawczych największe nakłady inwestycyjne na aparaturę i urządzenia ukierunkowano na instytuty warszawskie: Instytut Fizjologii i Patologii Słuchu, Narodowe Centrum Badań Jądrowych, Instytut Technologii Elektronowej i inne (wykres 4.4). Znaczące środki finansowe otrzymał Główny Instytut Górnicztwa w Katowicach i Instytut Odlewnictwa w Krakowie.

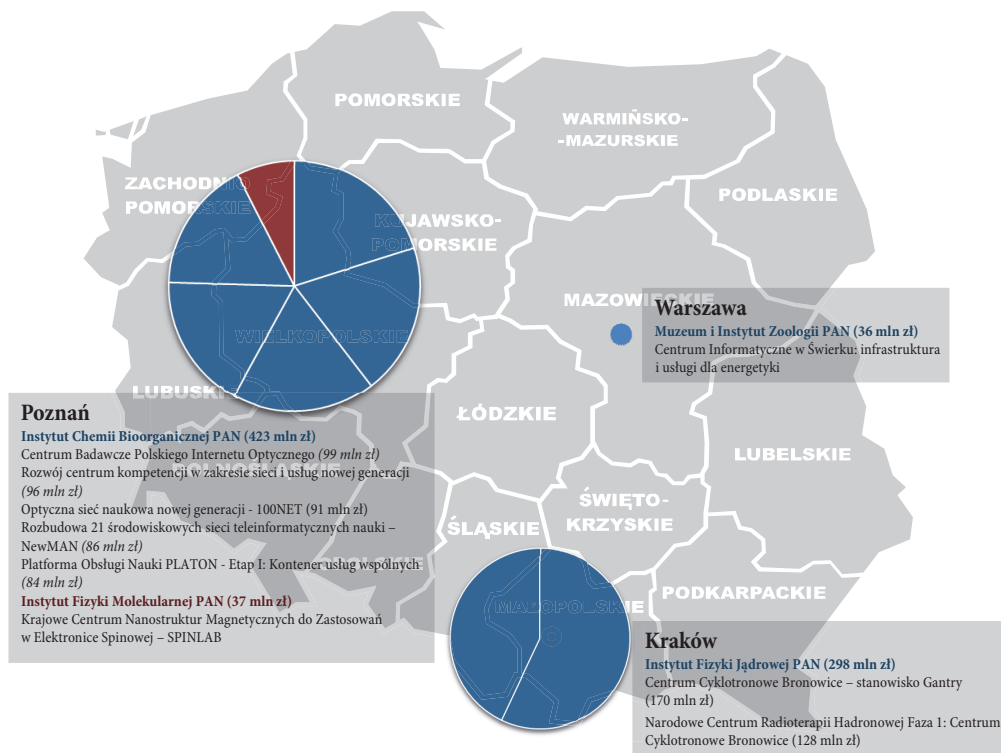
W grupie instytutów badawczych największe nakłady inwestycyjne na modernizację bazy badawczej pozyskały instytuty zlokalizowane w Poznaniu, Instytut Chemii Bioorganicznej PAN i Instytut Fizyki Molekularnej PAN (wykres 4.5).

W poszczególnych obszarach nauki zwracają uwagę duże, największe spośród wszystkich obszarów, nakłady na rozwój infrastruktury nauk medycznych (wykres 4.6). Jednakże łącznie w dystrybucji środków dominują te, które przeznaczone są na funkcjonowanie grupy dyscyplin materiałowo-technologicznych, w tym wpisujące się w światowe tendencje nanotechnologia oraz biotechnologia, wraz ze wspierającymi je dyscyplinami nauk podstawowych – fizyką i chemią.

Wykres 4.4. Największe projekty realizowane przez instytuty badawcze (10 największych projektów)

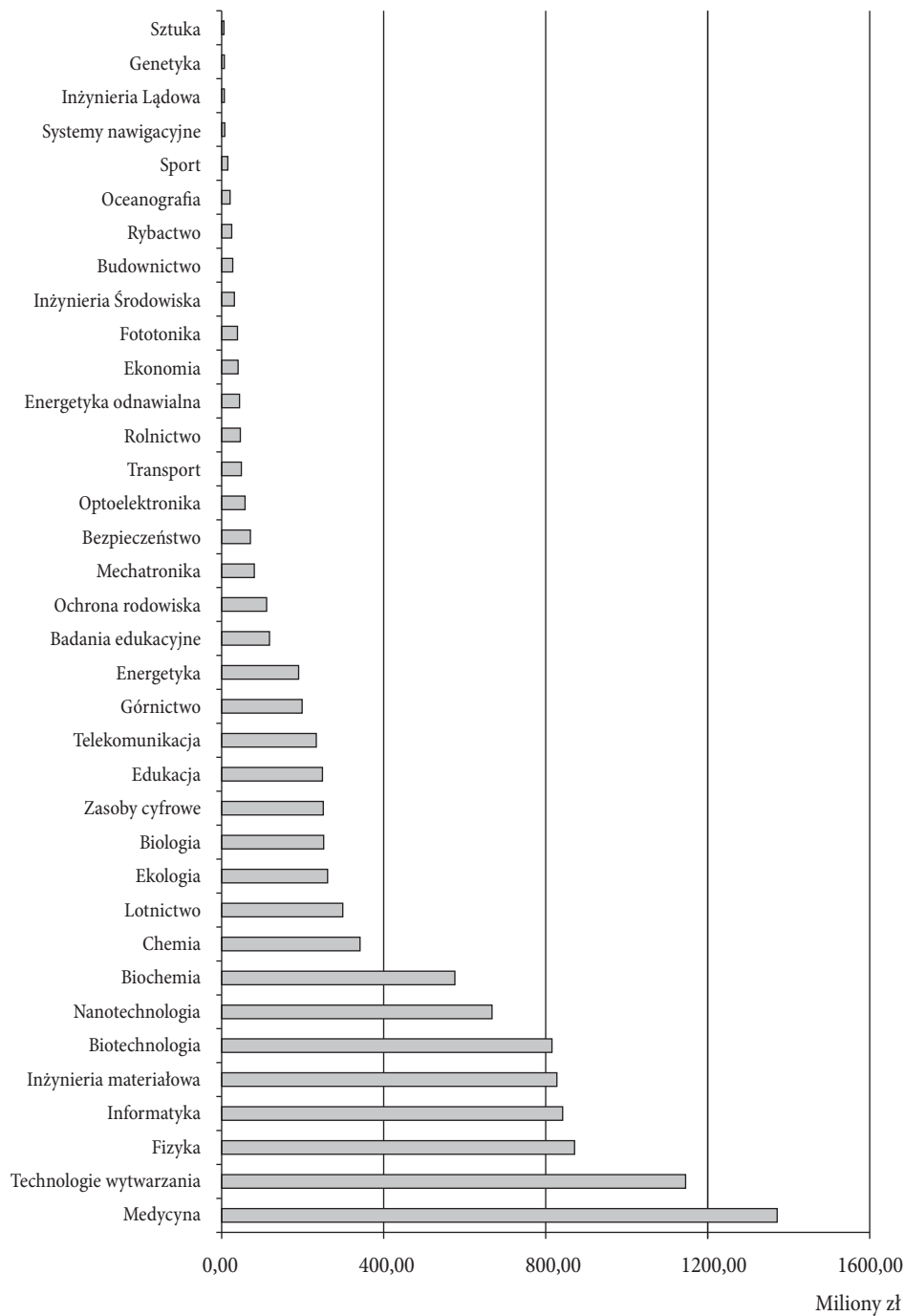
Wykres 4.5. Największe projekty realizowane przez instytuty PAN (10 największych projektów)

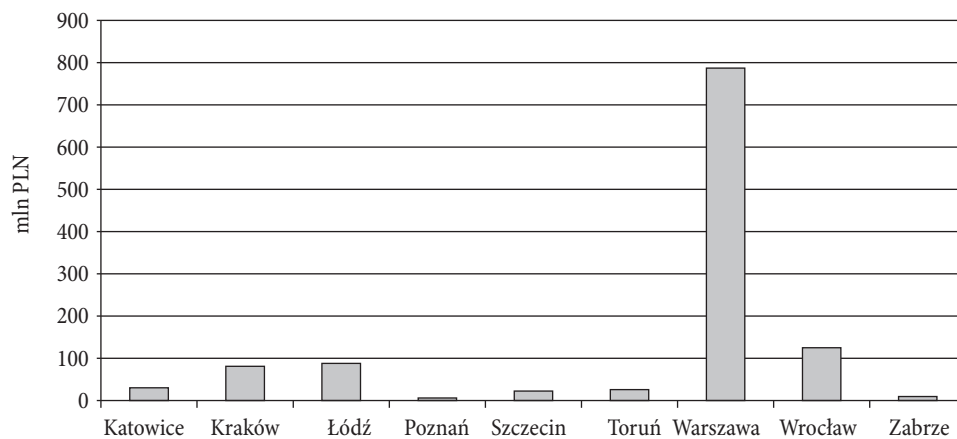
Przedstawione poniżej wykresy ilustrujące nakłady poniesione na poszczególne obszary nauki pozwalają na następujące spostrzeżenia:

- Największe inwestycje w obszarze medycyny dokonane zostały w ośrodkach naukowych zlokalizowanych w Warszawie; dominują one we wszystkich, oprócz fizyki, obszarach (wykres 4.14).
- W przypadku inżynierii materiałowej oraz nanotechnologii największymi beneficjentami były naukowe placówki Warszawy i Krakowa. Ośrodki tych miast przodują też w otrzymanym wsparciu infrastruktury w zakresie fizyki (szczególnie Kraków) oraz informatyki.
- Spośród ośrodków zajmujących się biotechnologią największe wsparcie otrzymały jednostki naukowe Krakowa, Gliwic i Gdańska.
- Najwięcej ośrodków, których jednostki naukowe zostały beneficjentami inwestycji w sferze nauki, odnotować można w naukach technologicznych, zarówno w odniesieniu do klasycznych technologii wytwarzania, jak i nanotechnologii oraz biotechnologii.

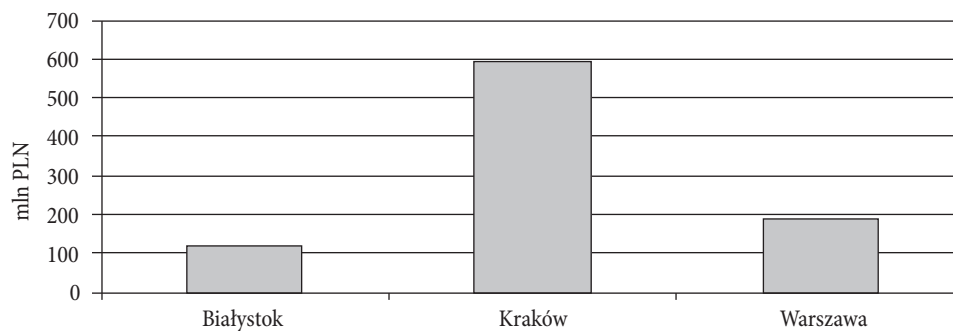
Wykres 4.6. Wartość projektów według obszaru nauki

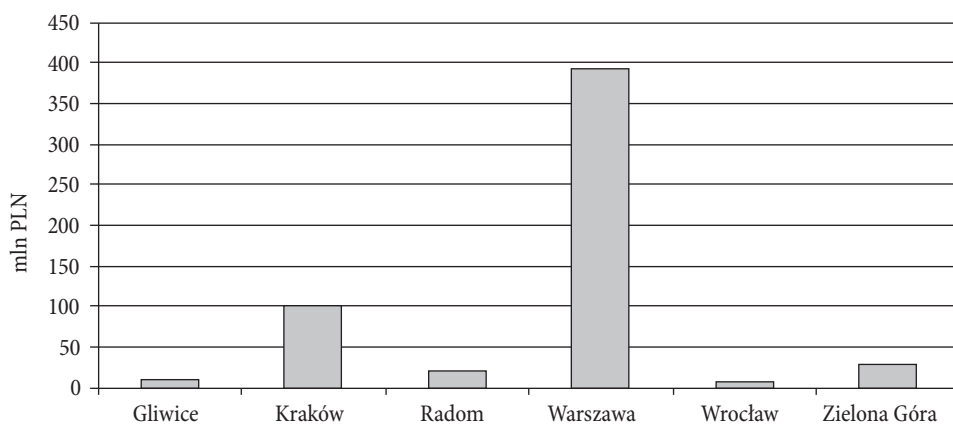
Wykres 4.7. Wartość projektów z obszaru medycyny

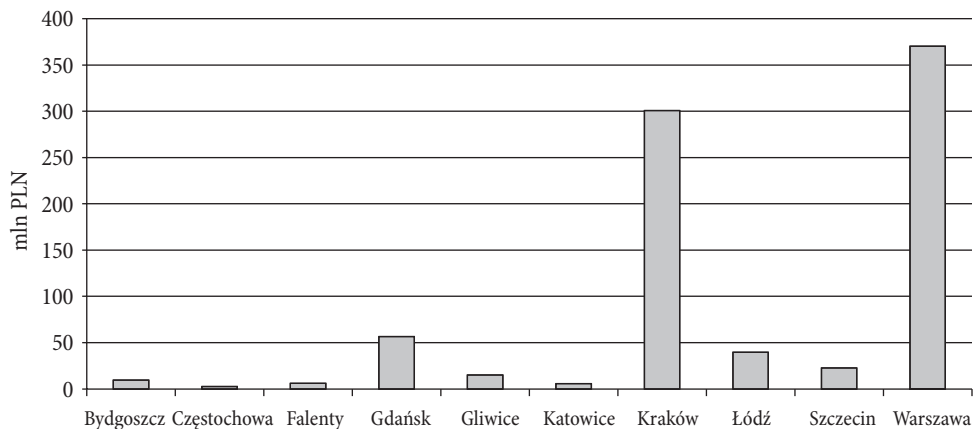
Wykres 4.8. Wartość projektów z obszaru fizyki

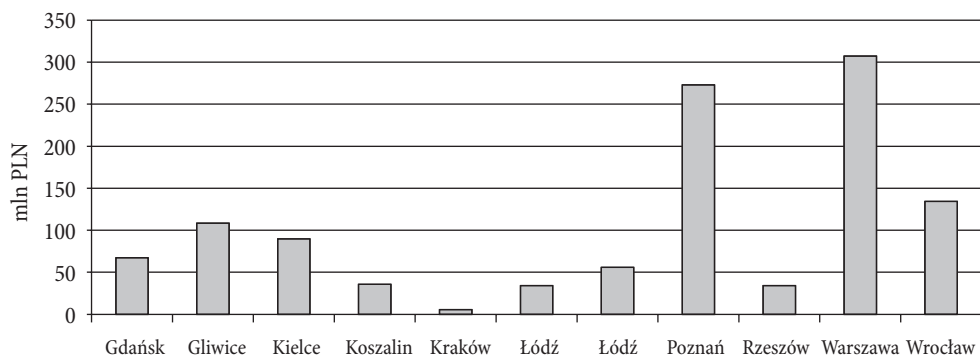
Wykres 4.9. Wartość projektów z obszaru inżynierii materiałowej

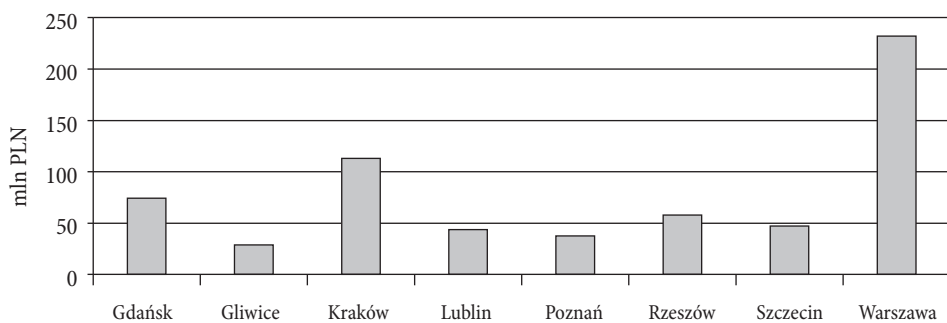
Wykres 4.10. Wartość projektów z obszaru informatyki

Wykres 4.11. Wartość projektów z obszaru technologii wytwarzania

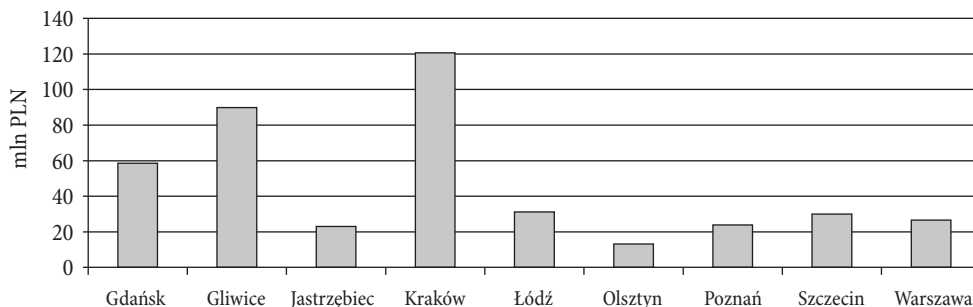

Wykres 4.12. Wartość projektów z obszaru nanotechnologii

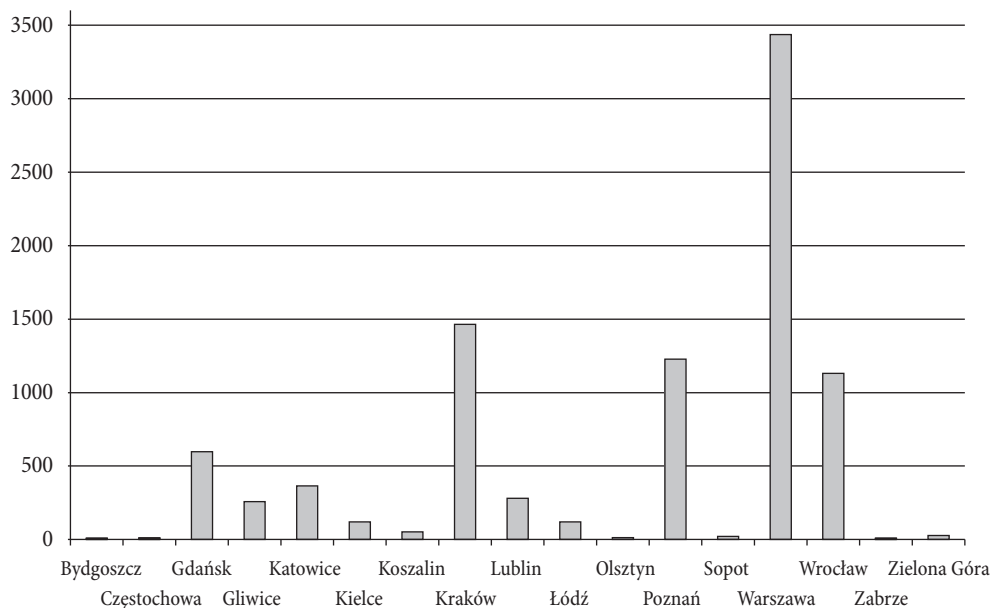

Wykres 4.13. Wartość projektów z obszaru biotechnologii

Wykres 4.14. Wartość projektów w poszczególnych ośrodkach naukowych

Jak widać z powyższego wykresu, największe wsparcie otrzymały ośrodki najmocniejsze, skoncentrowane przede wszystkim w Warszawie, Krakowie, Wrocławiu i Poznaniu. Dominują inwestycje wspierające nauki nakierunkowane na rozwój materiałów oraz związane z nimi w dużym stopniu nanotechnologie, silnie wsparte przez będące ich merytorycznym fundamentem – fizykę i chemię. Wpisuje się to w światowe trendy rozwoju nauk stosowanych, podobnie jak biotechnologia.

Podsumowanie

Opracowanie powinno stanowić inspirację do dokonania, ze wsparciem uprawnionych do tego służb państwowych, systemowej identyfikacji rodzaju, przeznaczenia i umiejscowienia najcenniejszej infrastruktury zakupionej w ostatnich latach ze środków Unii Europejskiej, w celu właściwego, efektywnego jej wykorzystania do badań możliwych do realizacji w ramach środków unijnych nowej perspektywy (do 2020 r.). Jest to o tyle istotne, że kwalifikowanie inwestycji będących przedmiotem niniejszej analizy odbyło się przed ustaleniem krajowych priorytetów – nawet wyrażająca je obecnie w pewnej mierze Polska Mapa Drogowa Dużej Infrastruktury Badawczej nie była wówczas jeszcze gotowa (pozycję formularza recenzji ujmującą ocenę zgodności z nią proponowanej do zakupu aparatury należało pozostawić niewypełnioną). Poza tym identyfikowanie infrastruktury pod względem rodzajowym nie w każdym przypadku jest możliwe w wystarczającym stopniu na podstawie nazw projektów, co niekiedy uniemożliwiało ujęcie na powyższych wykresach. Przykładem jest projekt „Dolnośląskie Centrum Materiałów i Biomateriałów Wrocławskie Centrum Badań (EIT+)” Wrocławskiego Centrum Badań EIT+ Sp. z o.o., o bardzo dużych nakładach (610 998 481 zł).

Opracowano na podstawie danych otrzymanych z Narodowego Centrum Badań i Rozwoju.

4.2. Potencjał badawczy nowoczesnego przemysłu ukraińskiego: studium przypadku w odniesieniu do regionu dnipro-pietrowskiego¹⁴

(Iryna Degtjarowa, Jewhenij Borodin)

Innowacje naukowo-techniczne i technologiczne odgrywają kluczową rolę w rozwoju gospodarczym kraju i regionów. Potencjał przemysłowy, gospodarczy i inwestycyjny, a także szkolnictwo wyższe i badania naukowe Ukrainy dla wielu europejskich kolegów pozostają *terra incognita*. Wynika to z niewielkiej obecności w europejskiej przestrzeni informacyjnej oraz braku strategii państwowej promowania osiągnięć krajowych, w tym w nauce. Uczestnicząc we wspólnych projektach badawczych, przyjeżdżając do ośrodków akademickich Ukrainy, polscy badacze odkrywają dla siebie nie tylko partnerów do współpracy akademickiej w gronie wysoko wykwalifikowanych profesjonalistów, ale także Ukrainę i jej regiony jako miejsca wielu osiągnięć w dziedzinie badań i innowacji. Ta część opracowania ma na celu przedstawienie potencjału nowoczesnego przemysłu ukraińskiego. Wybrane

¹⁴ Zamiarem autorów niniejszego opracowania nie było reklamowanie firm, które posłużyły do egzemplifikacji współpracy przemysłu i nauki w dziedzinie badań i innowacji. Autorzy zarazem zastrzegają się, że podane w niniejszym tekście informacje nie są wyczerpujące i jako takie należy je traktować.

przykłady dotyczą realizacji badań naukowych i rozwoju innowacyjnych projektów w obwodzie dnipropropietrowskim. Wybór tego regionu został dokonany ze względu na profil przemysłowo-innowacyjny oraz następujące czynniki: stan rozwoju sfery naukowo-technicznej; znaczący potencjał inwestycyjny, eksportowy i przemysłowy; bogactwa naturalne, położenie geograficzne i uwarunkowania transportowe, a także obecność wysoko wykwalifikowanej kadry pracowników.

4.2.1. Zbiorczy przemysłowo-innowacyjny profil regionu

Obwód dnipropropietrowski jest wysoko uprzemysłowionym, wiodącym ośrodkiem gospodarczym Ukrainy, regionem zaawansowanych innowacyjnych technologii przemysłowych. Tutaj zostało skoncentrowanych wiele potężnych przedsiębiorstw o znaczeniu krajowym i międzynarodowym, które odgrywają ważną rolę w rozwoju innowacyjności i gospodarki, a także w tworzeniu potencjału naukowego Ukrainy¹⁵. W rankingu najbardziej atrakcyjnych dla inwestorów zagranicznych regionów Ukrainy (a to oznacza rozwój potencjału innowacyjnego), obwód dnipropropietrowski tradycyjnie odgrywa ważną rolę. Na wyjątkowość regionu Dnipropropietrowska składa się między innymi jego udział w bogatych zasobach naturalnych. Posiada on około 50% krajowych zasobów minerałów. W regionie wydobywa się 100% manganu, 80% rudy żelaza, 22,8% węgla, uranu, metali ziem rzadkich, kaolinu, granitu, a ponadto olej, gaz i 40 rodzajów minerałów. Ze względu na liczbę zbadanych zasobów i produkcję roczną, Krzyworoskie Zagłębie Rud Żelaza zajmuje pierwsze miejsce na Ukrainie. Jednymi z największych na świecie złóż rud manganu są zasoby Nikopolu. Obwód posiada jedyne na Ukrainie złoża talkowo-magnezytowe i znaczące złoża kamiennych materiałów różnych kolorów.

Profil przemysłowy obwodu¹⁶ kształtuje ponad 700 przedsiębiorstw przemysłowych w 20 głównych obszarach gospodarczych. Zakłady te zatrudniają 350 tys. ludzi, produkują ponad 18% całkowitej sprzedaży produktów przemysłowych Ukrainy i wykazują największą wartość produkcji przemysłowej w kraju w przeliczeniu na mieszkańca. Przemysł wydobywczy stanowi prawie 30% ogólnej ilości produktów przemysłowych i jest ważnym składnikiem sektorów górniczego i hutniczego w regionie i w kraju. Główną gałęzią produkcji w regionie jest metalurgia i obróbka metalu, co stanowi 33% ogólnej liczby wyrobów przemysłowych. Przedsiębiorstwa hutnicze, ponad 100 tys. pracowników, wytwarzają konkurencyjne produkty wysokiej jakości, głównie przeznaczone na eksport. Przemysł

¹⁵ Obwód dnipropropietrowski. Paszport obwodu <http://oblrada.dp.ua/user/files/passport_2015.pdf>, <<http://adm.dp.ua/OBLADM/Obldp.nsf/document.xsp?id=FC6B8517A62ED3B4C2257872006852AE>> [dostęp: 5.02.2015].

¹⁶ Informacja z Dnipropropietrowskiej Obwodowej Administracji Państwowej i Rady Regionalnej (Departament Przemysłu, informacja z oficjalnych stron internetowych) oraz ze Strategii Obwodu Dnipropropietrowskiego do 2020 roku, zatwierdzonej przez Radę Regionalną od dnia 26.09.2014, nr 561-27/VI <<http://oblrada.dp.ua/decisions/43/1097>> [dostęp: 5.02.2015].

chemiczny i petrochemiczny jest reprezentowany przez 47 firm, które wytwarzają różne produkty, od nawozów sztucznych, poprzez farby i lakiery, do materiałów polimerowych, struktur syntetycznych, produktów gumowych dla wielu branż (między innymi raketowo-kosmicznej i transportu lotniczego) oraz dla celów naukowych. W inżynierii, w segmencie instalacji i naprawy maszyn i urządzeń, działa 155 kluczowych przedsiębiorstw zatrudniających ponad 50 tys. ludzi.

Produkcja przemysłowa na Ukrainie jest tradycyjnie ściśle związana z nauką i rozwiązaniami innowacyjnymi. Przedsiębiorstwa nazywa się stowarzyszeniami badań i produkcji (SBP), które projektują, rozwijają i wytwarzają różne wyroby przemysłowe. Na przykład korporacja „Westa” jest znana z systemów elektroenergetycznych z bateriami magazynowania energii, a przedsiębiorstwo państwowe SBP Pawlograd Zakład Chemiczny prowadzi badania rozwojowe materiałów i produktów wysokiej energii oraz wykorzystania technologii materiałów i wyrobów wybuchowych. Zakład projektuje procesy technologiczne i wytwarza urządzenia do produkcji i utylizacji materiałów i produktów wybuchowych. Chodzi tu między innymi o procesy i wytwarzanie standardowego wyposażenia do produkcji materiałów polimerowych i kompozytowych.

Obwód dnipropietrowski należy do światowych centrów inżynierii raketowo-kosmicznej. Zaawansowany sprzęt techniczny i wysokie kwalifikacje inżynierów i robotników w Południowym Zakładzie Budowy Maszyn im. A.M. Makarowa (Jużmasz) i w Biurze Konstrukcyjnym „Południowe” (Južnoje) im. Michaiła Jangiela (KB) umożliwiły projektowanie i produkowanie ekologicznych rakiet nośnych „Zenit”, „Cyklon-2”, „Dnipro”, statków kosmicznych, silników raketowych i innych produktów zaawansowanych technologii, dla których nie ma odpowiedników na świecie¹⁷. Połączenie różnych sektorów gospodarki stwarza warunki dla harmonijnego rozwoju lokalnych szkół wyższych, tworzenia silnej infrastruktury edukacyjnej oraz badawczej i kształcenia wysoko wykwalifikowanych kadr.

Profil naukowo-badawczy (stan na 2013 r.) w regionie dnipropietrowskim¹⁸ kształtowany jest przez 62 instytucje i przedsiębiorstwa, które prowadzą badania i przygotowują różne opracowania (rozkład prac jest w przybliżeniu następujący: 80% to branżowe badania naukowe i prace centrów Akademii Nauk, 14% – nauka uniwersytecka, 6% – badania centrów przemysłowych (biura projektowe, działy naukowe). Podobnie wygląda statystyka ogólnokrajowa: na Ukrainie w 2013 r. prace naukowe i techniczne prowadzone były przez 1143 podmioty; 27,8% z nich to sektor akademicki, 50,7% – przemysł, 15,7% – system szkolnictwa wyższego, 5,8% – nauka w ramach przemysłu. Organizacje badawcze zatrudniają 5362 pracowników naukowych (w tym 2299 osób do 39 lat), 10 411 pracowników działalności podstawowej,

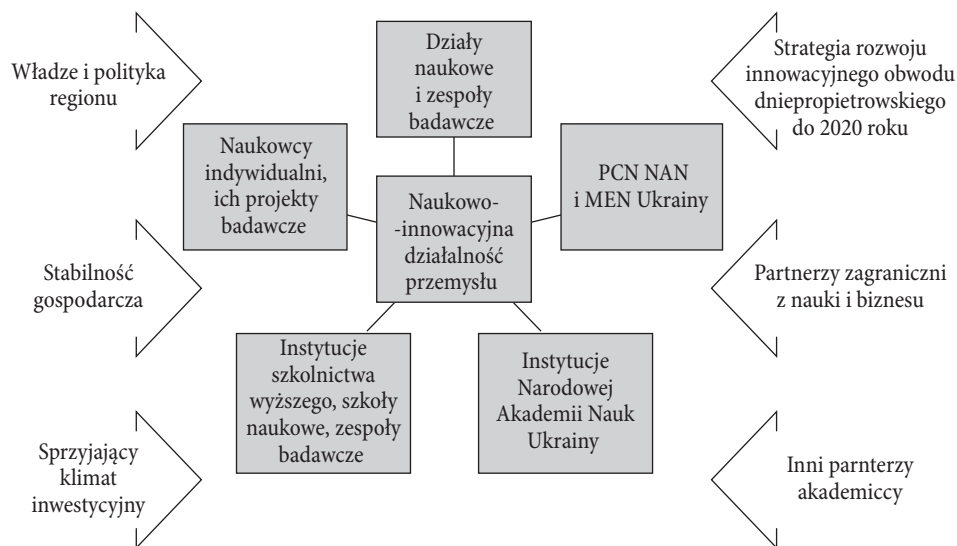
¹⁷ O działalności Biura Projektowego Południowe dalej.

¹⁸ Za: Państwowa Służba Statystyki Ukrainy, Strategii Rozwoju Obwodu Dniepropetrowskiego do 2020 r., materiały Departamentu Edukacji i Nauki, Prydniprowskiego Centrum NAN i MEN Ukrainy.

1530 techników, 1704 personelu pomocniczego i 1815 to pozostali pracownicy¹⁹. W ogólności, w prowadzeniu prac naukowych i technicznych w 2013 r. brało udział 8596 specjalistów, w tym 131 doktorów habilitowanych i 627 badaczy legitymujących się stopniem naukowym PhD. Wartość projektów naukowych i technicznych samych przedsiębiorstw, co roku wynosi około 1 mld USD, a liczba zakończonych projektów naukowych i technicznych jest większa niż 3 tys. rocznie. Co trzecie opracowanie ma charakter innowacyjny, więcej niż dwie trzecie prac naukowych i technicznych kończy się wdrożeniem. W sumie ponad 60% to badania podstawowe nad zagadnieniami nauk przyrodniczych, społecznych i humanistycznych, a także na rzecz rozwoju nowych technologii, zwłaszcza w dziedzinie energetyki, przemysłu i rolnictwa.

Uczelnie w Dniepropietrowsku są w stanie oferować zaawansowane innowacje dla różnych branż i sektorów gospodarki. Na przykład pomiędzy Narodowym Uniwersytetem im. Olesia Gonczara i międzynarodową korporacją „Nowa Energia” została zawarta umowa na opracowanie silnika elektrorakietowego o łącznej wartości inwestycji w wysokości ponad 1 mln UAH (w ramach wielostronnej umowy między brytyjską firmą Technology Energy Company i DNU, Instytutem Mechaniki Technicznej i Państwową Agencją Kosmiczną Ukrainy, Narodowym Uniwersytetem „Kyiv Polytechnic Institute” oraz firmą Inwestycje Energetyczne).

Model działalności badawczej i innowacyjnej w kompleksie przemysłowym regionu można scharakteryzować jako bliskie współdziałanie naukowców i instytucji badawczych z przemysłem. W ramach tego modelu firma może aktywnie

Model działalności naukowo-innowacyjnej w przemyśle regionu

¹⁹ *Naukowa i innowacyjna działalność na Ukrainie. Praca zbiorowa ze statystyki*, Państwowa Służba Statystyczna, Kijów 2014, s. 9-13, 32-33.

współpracować z naukowcami, w tym badaczami indywidualnymi i zespołami z uczelni i instytucji badawczych. Ponieważ nawet przedsiębiorstwa o charakterze innowacyjnym niekoniecznie mają własne zespoły badawcze (laboratoria, biura projektowe, badawcze i innowacyjne jednostki badawcze), dobrą praktyką staje się wspólna realizacja badań stosowanych (np. w ramach prac doktorskich, projektów regionalnych lub krajowych) o charakterze badawczo-rozwojowym wspierających działalność produkcyjną przedsiębiorstw.

Dla zaprezentowania działalności naukowo-innowacyjnej autorzy wybrali wiodące branże z sektora przemysłowego w regionie – przemysł raketowo-kosmiczny, hutnictwo i rolnictwo.

4.2.2. Przedsiębiorstwo Państwowe Biuro Konstrukcyjne „Południowe” (KB Južnoje) im. Michaiła Jangiela – przedsiębiorstwo o znaczeniu strategicznym i prestiżu międzynarodowym²⁰

Raketowo-kosmiczna sfera badań i produkcji jest jednym z najbardziej wymagających wysokich technologicznie obszarów wiedzy i przemysłu Ukrainy. To tu powstają najnowsze osiągnięcia w różnych dziedzinach. Współpraca naukowa i techniczna czołowych przedsiębiorstw i organizacji badawczych w kraju jest niezbędnym warunkiem wytwarzania konkurencyjnych produktów kosmiczno-raketowych (PKT), spełniających najwyższe standardy międzynarodowe. W okresie od ustanowienia KB „Południowe” jako organizacji wiodącej w przemyśle raketowo-kosmicznym, akademik M.K. Jangiel stworzył fundamenty **systematycznego rozwoju wsparcia naukowego przedsiębiorstw przez wiodące instytucje akademickie współpracujące z instytutami branżowymi, z nauką wojskową i z instytutami szkolnictwa wyższego**. To, w wyniku wspólnych badań, przyczyniło się do realizacji wielu rewolucyjnych idei naukowych w dziedzinie technologii raketowej, materiałów i konstrukcji. Współpraca naukowa i techniczna KB, pokrewnych przedsiębiorstw i organizacji badawczych stała się jedną z głównych sił napędowych kreatywnego tworzenia wielu generacji unikatowych wyrobów techniki raketowej, które nie mają odpowiednika w skali światowej.

4.2.2.1. Obszary badań naukowych i osiągnięte wyniki

Szybki rozwój RKT w drugiej połowie XX wieku, wysokie wymagania taktyczno-techniczne dla tworzonych zespołów raketowych i oczekiwane krótkie terminy ich opracowywania pobudziły rozwój badań podstawowych i stosowanych w celu rozwiązywania wielu problemów technicznych, związanych z powstawaniem nowych systemów i komponentów RKT. Obejmuje to rozwój i wprowadzanie nowych

²⁰ Informacja o przedsiębiorstwie przekazana przez KB „Południowe” im. M.K. Jangiela.

materiałów i zaawansowanych technologii, rozwój bazy teoretycznej i metodologicznej dla RKT – modeli matematycznych i optymalizacji w dziedzinie dynamiki lotu, aerodynamiki, wymiany ciepła i wytrzymałości konstrukcji, oraz opracowania różnych innych zagadnień dotyczących lotu rakiet.

Inne obszary prac to tworzenie urządzeń zasilania energetycznego o wysokich wymaganiach szczególnych, nowych paliw do silników ciekłych i stałych, systemy kontroli o wysokiej dokładności, nowe materiały konstrukcyjne, ciepłochronne i odporne na erozję, systemy diagnostyki technicznej węzłów i komponentów RKT, modele grawitacyjnego i magnetycznego pola Ziemi i przestrzeni kosmicznej bliskiej Ziemi, metody optymalizacji projektowania i inne.

Prawie wszystkie układy raketowo-kosmiczne KB „Południowe” zostały opracowane na podstawie własnego, zaawansowanego potencjału naukowo-technicznego, w wyniku badań podstawowych i stosowanych (NCI) we wszystkich gałęziach przedsiębiorstwa. Ale do wykonywania badań zostały zaangażowane także znane branżowe instytuty badawcze, instytucje naukowe akademickie oraz centra akademickie. Wśród nich można wymienić Instytut Spawania Elektrycznego im. Je.O. Patona, Instytut Mechaniki im. S.P. Tymoszenki, Instytut Problemów Wytrzymałości im. G.S. Pisarenki, Instytut Problemów Inżynierii Materiałowej im. I.M. Francewicza, Instytut Chemii Fizycznej, Instytut Materiałów Supertwardych im. W.M. Bakula, Instytut Cybernetyki, Instytut Chemii Bioorganicznej i Petrochemii, Instytut Fizyki Półprzewodników im. S.P. Laszkariowa, Instytut Mechaniki Technicznej, Instytut Fizyki i Technologii w Charkowie, Centralny Instytut Budowy Maszyn, Uniwersytet w Dniepropietrowsku, a wśród partnerów zagranicznych Moskiewski Instytut Lotniczy, Moskiewska Wyższa Szkoła Techniczna im. M.E. Baumana, Leningradzki Wojskowy Instytut Mechaniczny i wiele innych.

Współpraca KB „Południowe” z Akademią Nauk i instytucjami szkolnictwa wyższego była i jest bardzo owocna. Umożliwiło to rozwiązanie wielu trudnych problemów technicznych, takich jak opracowanie metody wytyczania lotu rakiet, opracowanie nowych typów rozmieszczenia rakiet (kopalnianny, kolejowy), zapewnienie szczelności rakiet na paliwo ciekłe, zapewnienie stabilności wszystkich systemów raketowych w odniesieniu do szkodliwych czynników wybuchu jądrowego, nowe materiały niemetalowe, bimetaliczne i inne.

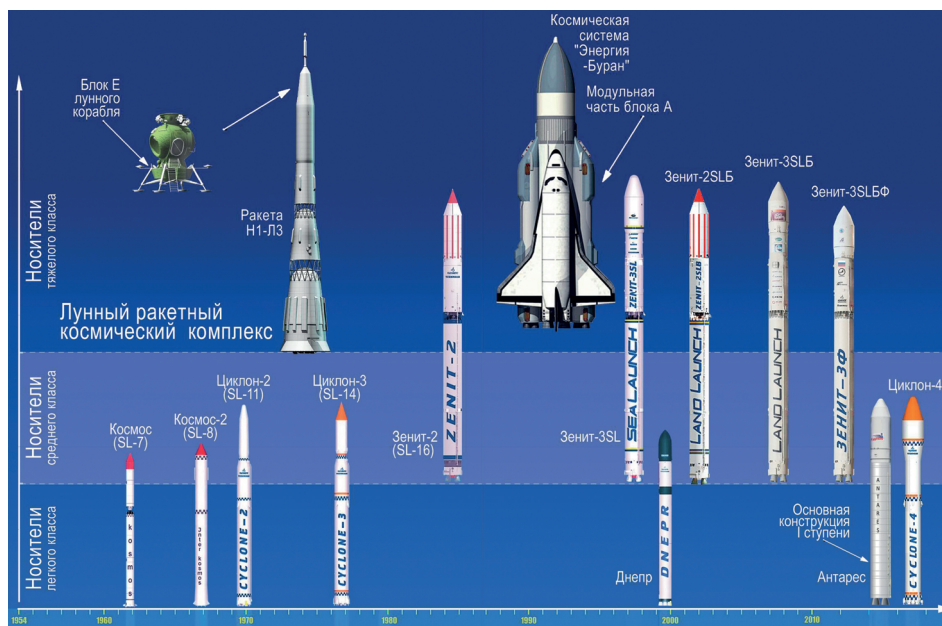
W KB „Południowe” wiele uwagi poświęcono przejrzystej organizacji i skutecznemu wykorzystaniu wyników wspólnych projektów badawczych. Dzięki temu, że istniał ścisły związek między nauką, projektowaniem i produkcją, do projektowania i wytwarzania przez KB pocisków mogły zostać wprowadzone skuteczne, przełomowe rozwiązania, w związku z czym rozwój pocisków wojskowych i rakiet często wyprzedza swój czas, a produkty znajdują popyt na rynku.

Oryginalne, nietradycyjne i innowacyjne rozwiązania obejmują między innymi sposób konstrukcji rakiet KB „Południowe” oraz układy błędnych celów

dla pokonywania systemu obrony przeciwrakietowej. Nowatorstwo naukowe oraz efektywność rozwiązań technicznych stosowanych w konstrukcji produkowanych pocisków przez KB potwierdzone zostały ponad 8000 certyfikatów wynalazków.

Wśród przykładów charakteryzujących znaczenie wprowadzania wyników badań naukowych do praktyki projektowania i konstrukcji pocisków raketowych, warto wymienić ciężki pocisk strategiczny na paliwo ciekłe SS-18 (w świecie znany jako „Satan”), międzykontynentalny pocisk raketowy na paliwo stałe SS-24 („Skalpel”) przystosowany do bazowania kopalniowego i kolejowego, najlepsza na świecie ekologiczna rakietą nośną „Zenit”. Uważa się, że właściwości rakiety SS-18 są tak unikatowe w skali światowej, iż rakietą jest prawie niezniszczalna i pozostaje niezrównana. Podczas opracowania SS-18 rozwiązano wiele złożonych problemów naukowych i technicznych.

W efekcie owocnej współpracy naukowej i technicznej KB „Południowe” z instytucjami naukowymi stworzono cztery generacje raketowych pocisków strategicznych, siedem rakiet nośnych – od rakiety „Kosmos” po „Zenit”, a ponadto 70 typów statków kosmicznych, co pozwoliło na prowadzenie badań kosmicznych na rzecz nauki, obrony i gospodarki narodowej.

Raketowe pociski balistyczne

4.2.2.2. Rakietowo-kosmiczne działania KB w niepodległej Ukrainie

Po upadku Związku Radzieckiego, jednostki organizacyjne oraz przedsiębiorstwa rakietowe i kosmiczne Ukrainy znalazły się w trudnej sytuacji. Z jednej strony, miały one znaczne możliwości naukowe, techniczne i technologiczne, pozwalające tworzyć projekty RKT na poziomie wzorców światowych, z drugiej jednak, w kraju pojawił się spory deficyt budżetowy. Oznaczało to brak środków, które mogłyby zostać przeznaczone na rozwijanie przemysłu rakietowo-kosmicznego. Potrzebne było nowe podejście do przemysłu RKT na Ukrainie. Istotnymi czynnikami stały się tutaj: dynamiczny rozwój globalnego rynku pocisków rakietowych i wzrost liczby ich startów, szanse na wzrost efektów ekonomicznych komercyjnego wykorzystywania rakiet nośnych, oraz fakt, że właściwości zaprojektowanych i produkowanych wcześniej pocisków spełniały światowe standardy. Z tych względów przyjęto założenie o rozwijaniu rakiet i przemysłu kosmicznego na Ukrainie z wykorzystaniem modernizacji istniejących, projektowanie nowych urządzeń rakietowych i międzynarodowej współpracy w celu ich produkcji komercyjnej. Realizacja tego kierunku rozwoju pozwoliła obniżyć koszty, wdrożyć nowe technologie i stworzyć układy o wyższej wydajności. Umożliwiło to także pozyskiwanie środków niezbędnych do rozwoju przemysłu.

Wykorzystanie wcześniej zgromadzonego i rozwijanego tą drogą potencjału umożliwiło w krótkim czasie uczestniczenie w projektach i działaniach dużych międzynarodowych kompleksów rakietowych, takich jak „Sea Launch” „Land Launch”, „Dniepr”, „Antares”, „Vega”, a także uruchomienie prac na pełną skalę, w celu stworzenia kompleksu ukraińsko-brazylijskiego „Alcantara Cyclone-4”. Dziś pomimo niewielkiego finansowania Ukraina jest jednym z wiodących krajów w zakresie podboju i badań kosmicznych, wraz z USA, Rosją, Chinami, Francją, a w kategorii łącznej liczby startów statków kosmicznych na orbitę zajmuje piąte-siądme miejsce na świecie.

Najważniejsze nowoczesne projekty kosmiczne z udziałem KB „Południowe”

„**Sea Launch**” to unikatowy międzynarodowy projekt wynoszenia statków kosmicznych na orbitę przez wystrzelanie rakiety nośnej Zenit-3SL z pływającej platformy startowej Ocean Odyssey z powierzchni wody Oceanu Spokojnego. Od 1999 r., w ramach tego programu przeprowadzono 33 udanych startów rakiety „Zenit-3SL” z wyniesieniem na orbitę geostacjonarną statków kosmicznych USA, Japonii, Zjednoczonych Emiratów Arabskich, Brazylii i innych krajów.

Kolejnym etapem rozwoju „Zenitu” była modyfikacja i wykorzystanie tego pocisku w projekcie „Land Launch” (Naziemny start), w którego ramach zostały zmodernizowane zespoły techniczne i startowe na kazachskim kosmodromie Bajkonur. Nośniki trójstopniowe „Zenit-3SLB” i „Zenit-3SLBF” z różnymi blo-

Sea Launch

Land Launch

kami przyspieszenia zostały na nowo opracowane i znacznie udoskonalone. W wyniku tego wzrosła ich niezawodność i wydajność. Do chwili obecnej odnotowano 10 udanych startów w ramach „Land Launch”.

Projekt „Dniepr” jest ważnym przedsięwzięciem, które zajmuje obecnie istotną pozycję na międzynarodowym rynku startów kosmicznych i zyskał wizerunek niezawodnego nośnika w swoim segmencie. W ogólności przeprowadzono 18 startów, co umożliwiło wyniesienie na orbitę 63 statków kosmicznych o różnym przeznaczeniu, należących do 15 krajów.

Kontynuując swoje działania na rynku usług wynoszenia na orbitę, KB „Južnoje” rozwija jednocześnie bardziej zaawansowane formy współpracy międzynarodowej. **Projekt „Antares”** nie ma precedensu w historii współpracy Ukrainy z USA w sektorze kosmicznym. Po raz pierwszy przedsiębiorstwo przemysłu kosmicznego Ukrainy zostało bezpośrednio zaangażowane w tworzenie amerykańskich nośników. Wspólnie z fabryką Pivdenmash, KB projektuje główną strukturę pierwszego stopnia rakiety. Nośnik przeznaczony zostanie do wynoszenia ładunków do Międzynarodowej Stacji Kosmicznej, po zakończeniu misji amerykańskich statków kosmicznych wielorazowego wykorzystania „Space Shuttle”, a następnie do wystrzelenia statków kosmicznych na zamówienie podmiotów komercyjnych i państwowych. Pierwszy testowy lot rakiety nośnej „Antares” odbył się na wyspie Vollops (USA) i był udany. 18 września 2013 r. z sukcesem miał miejsce pierwszy

Cyklon-4

start nośnika „Antares”, który wyniósł na orbitę statek transportowy „Cygнус”, dostarczający ładunek o masie 700 kg na Międzynarodową Stację Kosmiczną.

Projekt „Cyklon-4” realizowany z Brazylią, po raz pierwszy zapewnia pełny cykl konstrukcji i produkcji zespołu raketowo-kosmicznego, realizowany we współpracy z przedsiębiorstwami ukraińskimi. W ramach projektu, głównym miejscem startu rakiety „Cyklon-4” będzie brazylijski kosmodrom Alcântara, a raketę nośną wyposaża się w nowe rozwiązania techniczne (bezplatformiany system kierowania, grupowe wyniesienie statków kosmicznych, itp).

Rozwój silników na paliwo stałe i ciekłe z pełnym cyklem produkcji sprzętu na Ukrainie jest jednym z najważniejszych działań KB. Dowodem uznania osiągnięć KB „Południowego” i fabryki Jużmasz w tej dziedzinie jest powierzenie stronie ukraińskiej produkcji silnika głównego dla europejskiej rakiety nośnej „Vega”. Intensywnie opracowywane są także główne silniki do raket nośnych, modułów do lotów na Księżyc, a może w przyszłości także na inne planety.

Globalne problemy ludzkości. KB „Południowe” wspólnie z Akademią Nauk Ukrainy podejmują działania w celu znalezienia rozwiązywania takich globalnych wyzwań jak unieszkodliwianie odpadów promieniotwórczych poprzez ich wynoszenie w Kosmos, przeciwasteroidowa ochrona Ziemi, efektywne zarządzania kryzysowe w przypadku katastrof spowodowanych przez człowieka i klęsk żywiołowych, usuwanie kosmicznych śmieci z orbit okołoziemskich itp.

Rakiety nośne, zaprojektowane przez KB, na kosmodromach świata

4.2.2.3. Rozwój potencjału naukowego i technologicznego PP KB „Południowe” i zwiększenie efektywności współpracy z uczelniami i Narodową Akademią Nauk Ukrainy

Wskaźniki wzrostu i wymogi rozwojowe w stosunku do techniki raketowej są obecnie bardzo wysokie. Sprostanie wyzwaniom konkurencyjnym na rynku technologii kosmicznych jest możliwe jedynie wtedy, gdy nowe, udoskonalone rozwiązania powstają w ramach całego kompleksu działań, obejmującego projektowanie, budowę, testowanie i obsługę. Gdy pojawiają się one w sposób nieprzerwany i systematyczny, z wykorzystaniem szczytowych osiągnięć nauki i techniki. To właśnie profesjonalna i planowa koordynacja wspólnych badań może zapewnić efekty synergiczne we współdziałaniu nauki i przemysłu w zakresie jakości i konkurencyjności produkcji przemysłowej.

Obecnie KB „Południowe”, przywracając tradycje systemowego podejścia do zapewniania naukowego wsparcia dla opracowań przedsiębiorstwa, wdrożone przez M.K. Jangiela, W.F. Utkina i S.N. Koniuchowa, podjęło się ważnej integracyjnej roli w wykorzystaniu wszystkich elementów potencjału naukowego i technologicznego państwa w celu rozwiązania problemów przemysłu kosmicznego i raketowego. KB złożyło szereg wniosków dotyczących tworzenia nowych mechanizmów współpracy przedsiębiorstw przemysłowych z instytucjami naukowymi Akademii Nauk, oraz z instytucjami szkolnictwa wyższego koordynowanymi przez Ministerstwo Edukacji i Nauki Ukrainy. Takie współdziałanie, między innymi uczelni wojskowych i organi-

zacji badawczych Ministerstwa Obrony Ukrainy, prowadzi do skutecznego rozwiązywania palących problemów naukowych sfery raketowo-kosmicznej. Podpisano **szereg strategicznych umów o współpracy**, takich jak: Generalna Umowa o współpracy naukowej i technicznej między PP KB „Południowe” i Narodową Akademią Nauk (10 października 2012 r.), Generalna Umowa o przeprowadzeniu wspólnych badań w dziedzinie techniki raketowej między KB i szkołami akademickimi (7 lutego 2013 r.), Generalna Umowa w sprawie wspólnych badań w dziedzinie techniki raketowej pomiędzy KB i uczelniami wyższymi wojskowymi i i organizacjami badawczymi Ministerstwa Obrony Ukrainy (12 czerwca 2013 r.). Uważa się, że tworzenie nowoczesnej broni raketowo-obronnej możliwe jest tylko przy stałym bliskim kontakcie PP KB „Południowe” i ekspertów z wojskowych instytutów badawczych. Jest to szczególnie ważne między innymi przy określaniu podstawowych charakterystyk taktycznych i technicznie zaawansowanych systemów raketowych. Ze względu na obecne uwarunkowania najważniejszym wspólnym zadaniem dla nauki wojskowej i przemysłu jest optymalizacja etapów tworzenia i prób broni raketowej w warunkach przewlekłego stanu ograniczonego dostępu do środków publicznych.

Rozwija się **współpraca PP KB „Południowe” z Narodową Akademią Nauk Ukrainy (NANU) w ramach współpracy z Międzynarodową Akademią Astronautyki (MAA)**. Istotnym wydarzeniem było spotkanie MAA i NAN Ukrainy w maju 2012 r. Jego wynikiem stało się przyjęcie Memorandum w sprawie porozumienia, priorytetów i perspektyw współpracy Międzynarodowej Akademii Astronautyki i Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w przemyśle kosmicznym. Obecnie rozpoczęte są wspólne badania w następujących obszarach: kosmiczny system monitorowania przestrzeni jonosfery i prognozowania aktywności sejsmicznej Ziemi; badania aerozolu atmosferycznego; unieszkodliwiania odpadów promieniotwórczych w przestrzeni kosmicznej.

Wyjątkowym partnerem akademickim we współpracy edukacyjnej, naukowej i technologicznej z KB „Południowe” jest **Dniepropietrowski Uniwersytet Narodowy im. Olesia Gonczara**²¹, w tym Wydział Fizyko-Techniczny, który powstał w latach sześćdziesiątych w pewnej tajemnicy, specjalnie w celu kształcenia kadry inżynierskiej i naukowej dla głównych przedsiębiorstw przemysłu kosmicznego Ukrainy – KB „Południowe”, Południowego Zakładu Budowy Maszyn „Jużmasz”, Instytutu Mechaniki Technicznej NANU i Państwowej Agencji Kosmicznej Ukrainy. Można powiedzieć, że prestiż i ogromne osiągnięcia przemysłu w dziedzinie aeronautyki, wcześniej ZSRR, a obecnie Ukraina zawdzięczają w szczególności synergii z Dniepropietrowskim Uniwersytetem Narodowym (DNU) i wybitnym, bardzo znanym postaciom ze świata nauki i przemysłu (S.M. Koniuchow, Ju.S. Alekseew,

---

²¹ M. Poliakov, O. Petrenko, Raketowo-kosmiczne kształcenie na Dniepropietrowskim Uniwersytecie Narodowym im. Olesia Gonczara, *Biznes Klas. Międzyregionalny Magazyn Biznesowy* 2011, 26 (2), s. 52-53.

W.I. Siczowyj, W.G. Komanow, itp). Wyjątkowe miejsce osób szczególnie zasłużonych zajmuje drugi prezydent Ukrainy **Leonid Kuczma**, absolwent DNU, który awansował z pozycji inżyniera, a następnie głównego projektanta, na stanowisko zastępcy generalnego konstruktora KB i dyrektora generalnego Jużmaszu. Zadania i zagadnienia przemysłowe stanowiły i nadal często stanowią przedmiot prac naukowych i rozpraw doktorskich naukowców ze wzmiankowanego wyżej wydziału. W większości podlegali oni klauzuli „tajne o znaczeniu krajowym”. Oddziały odpowiednich specjalistycznych katedr Wydziału Fizyko-Technicznego DNU powstały na bazie przedsiębiorstw w latach osiemdziesiątych XX w. (katedra projektowania i konstrukcji statków latających, konstruowania silników, systemów automatycznego kierowania), a na Jużmaszu od wielu lat działa katedra technologii produkcji statków latających. Charakteryzuje to bliskość więzów, a nawet przenikanie się struktur przemysłowych i akademickich.

Obecnie współpraca między DNU, KB²² i Jużmaszem rozwija się w ramach sześciu umów o współpracy naukowej i technicznej, które obejmują szeroki zakres różnorodnych wspólnych działań, zarówno w zakresie kształcenia, jak i badań naukowych. Na podstawie długookresowej umowy DNU i KB prowadzą wspólne badania i prace badawczo-rozwojowe w sprawie tworzenia rakiet nośnych, statków kosmicznych, silników pociskowych, elektrycznych systemów napędowych i innych produktów techniki raketowej. Partnerzy organizują wspólnie międzynarodowe i krajowe branżowe konferencje i seminaria. Przykłady wspólnych tematów badawczych obejmują między innymi wydajne sposoby obróbki dużych elementów z włókna szklanego; rozwój systemów wentylacji przemysłowej; opracowywanie efektywnych modeli, metod i algorytmów do rozwiązywania problemów wytrzymałości i mechaniki z wykorzystaniem techniki komputerowej, zmniejszenie zużycia materiału i zwiększenie niezawodności konstrukcji; rozwój produktów do gromadzenia, transportu, przechowywania i składowania odpadów promieniotwórczych i inne.

Dziś wiodące przedsiębiorstwa raketowo-kosmiczne wraz z partnerami akademickimi skoncentrowanymi głównie w Dniepropietrowsku działają, aby zachować potencjał naukowy i technologiczny Ukrainy, w celu zapewnienia warunków jego rozwoju w interesie obrony narodowej i zachowania statusu Ukrainy jako mocarstwa kosmicznego.

4.2.3. Kompleks hutniczy: synergia nauki i przemysłu

Kompleks górniczo-hutniczy obwodu dniepropietrowskiego obejmuje 28 wiodących firm, 10 – wydobywania rud metali, w tym Marganecki Zakład Górniczo-Hutniczy (GOK) i Ordżonikidzewski GOK, które wydobywają 100% rudy manganu na Ukrainie, oraz oddział „Krymskiego Tytanu” Wolnogorski Zakład Górniczo-Hutniczy, który prowadzi działalność rozpoznawania złóż minerałów ciężkich i ich przetwarzania.

²² Na podstawie materiałów DNU im. Olesia Gonczara.

Zakłady hutnicze wytwarzają stal wysokiej jakości i konkurencyjne wyroby walcowane: PJSC „ArcelorMittal Krzywy Róg”, JSC „Dnieprowski Zakład Metalurgiczny im. Dzierżyńskiego” S.A., JSC „Euraz – Dniepropietrowski Zakład Metalurgiczny im. Petrowskiego” w 2012 r. stworzyły najbardziej zaawansowany zespół do elektroprodukcji stali (JSC Zakłady Metalurgiczne „Dniprostal”) do odlewania wlewków ciągłych. Główne fabryki produkcji rur w regionie to przedsiębiorstwa grupy „Interpipe”: „Interpipe” Nowomoskiewski Zakład Produkcji Rur S.A., „Interpipe” Niżniednieprowska Walcownia Rur, Interpipe Niko Tube Sp. z o.o., Interpipe Ukraina, które produkują rury o dużych i małych średnicach i inne wyroby metalowe. Produkcja walcowni rur w regionie jest eksportowana do 70 krajów. Region jest najpotężniejszym producentem żelazostopów na Ukrainie (przez JSC „Nikopolska Fabryka Stopów Żelaza” S.A.) Czołowe uczelnie i instytuty NAN Ukrainy kształcą pracowników i kadre naukową, a także zapewniają zaplecze naukowe do badań technologicznych.

Nowoczesne możliwości techniczne badań naukowych i rozwoju stwarzają przedsiębiorstwa innowacyjne. Szczególne miejsce należy się nowatorskiemu przedsiębiorstwu technologicznemu Interpipe Stal²³. To pierwszy zakład stalowy, zbudowany zupełnie od zera na Ukrainie, o łącznej wartości inwestycji w wysokości 700 mln dolarów, zaprojektowany i wyposażony przy zachowaniu najlepszych międzynarodowych standardów (przez włoską firmę Danieli).

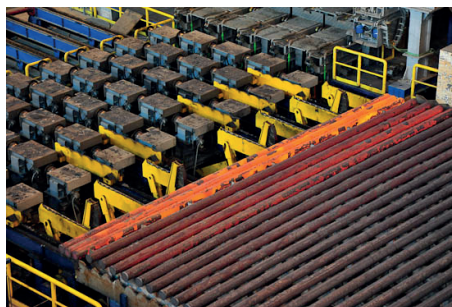

Interpipe Stal

²³ Na podstawie materiałów informacyjnych dotyczących przemysłu i Narodowej Akademii Metalurgicznej Ukrainy.

Wakuumator

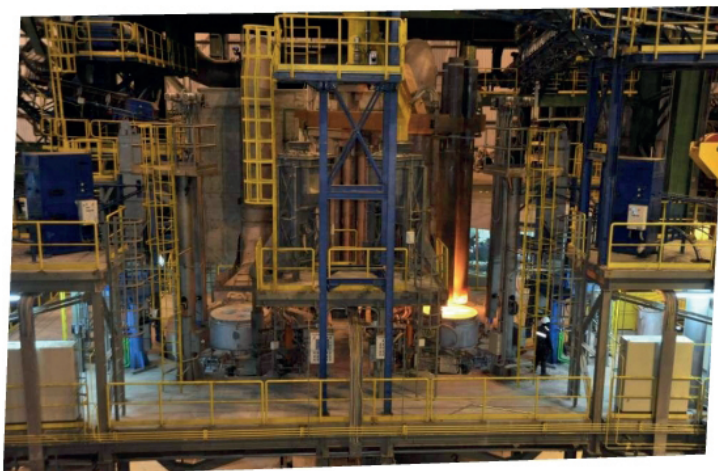

Maszyny do ciągłego odlewania kęsów

Elektryczny piec łukowy

Dwupozycyjne ustawienie pieca czerpakowego

Jest to jeden z największych systemów produkcyjnych (elektrycznych) do wytwarzania wlewków okrągłych stalowych w Europie, o pojemności 1,32 mln ton wlewków okrągłych stalowych rocznie. Zakład łączy innowacyjne technologie wytopu stali oraz nowe podejście do kultury produkcji i instalacji, współczesnej sztuki inżyniera-artysty Olafura Eliassona, które stały się integralną częścią przedsiębiorstwa. Jak zauważa się w firmie, jest to *nowa filozofia hutnictwa XXI wieku, to zielona metalurgia, nowy etap w rozwoju przemysłu*, ponieważ z uruchomieniem nowego zakładu została ostatecznie zamknięta przestarzała konstrukcja pieca martenowskiego (2012). Nowoczesny wysokotechnologiczny sprzęt wykorzystywany jest w całym procesie produkcyjnym (elektryczny piec łukowy, dwupozycyjne ustawienie pieca czerpakowego, ustawienie wypompowywania stali, maszyny do ciągłego odlewania kęsów, itp.). Dla nauki stanowi to wartość jako miejsce prowadzenia badań, prac rozwojowych i wdrażania wyników projektów naukowych.

Przedsiębiorstwo Interpipe Stal utrzymuje standardy światowe nie tylko w produkcji przemysłowej, ale także w zarządzaniu oraz w rozwiązaniach dotyczących polityki kadrowej. Ta fabryka *high-tech* jest naprawdę wyjątkowym kompleksem inżynieryjnym, dysponuje potężną nowoczesną infrastrukturą i technologiami wspomagającymi ochronę środowiska, aby zminimalizować na nie negatywny wpływ w regionie. Zakład ma własną podstację i linie energetyczne, a także ultranowoczesny system gromadzenia gazu i oczyszczania w celu redukcji emisji pyłu, skuteczny system redukcji szumów (specjalna obudowa Doghouse) oraz unikatowy system zabezpieczenia wodociągowego. Rozwiązania techniczne podjęte w projektowaniu budowy zespołu elektrycznego topienia stali, zapewnia zamknięty obieg sieci wodociągowej, co gwarantuje całkowite wyeliminowanie odprowadzania ścieków przemysłowych do rzeki Dniepr i innych zbiorników wodnych.

W ramach projektu „Interpipe” po raz pierwszy w niepodległej Ukrainie zostały zbudowane linie kablowe pod napięciem 330 kV. Aby zapewnić ciągłe działanie Interpipe Stal, zostało uruchomionych i zmodernizowanych kilka dużych obiektów, które zapewniają obsługę funkcjonowania przemysłu. „Interpipe” wybudowała także nową fabrykę wapna w Dniepropietrowsku. W ramach modernizacji przemysłu „Interpipe Vtormet” rozszerzył swoją sieć dostarczania złomu na Ukrainie, przeprowadza remont istniejącego wyposażenia przetwórstwa złomu oraz zakupy nowego sprzętu i urządzeń (ustawione i wprowadzone na pełną wydajność 4 jednostek – stacjonarne i mobilne nożyce naciskowe o wydajności od 10 do 25 tys. ton miesięcznie). Aby dostarczyć do zakładu gazów technicznych (tlen, argon i azot), wraz z MESSER „Interpipe Stal” zbudowały nowy zakład do produkcji tlenu.

Należy zauważyć, że „Interpipe Stal” jest jednym z przedsiębiorstw korporacji „Interpipe”, będącej jednym ze światowych liderów w produkcji stali walcowanej. Należy podkreślić, że historia korporacji i jej rozwój – to długie tradycje współpracy z nauką, w tym zwłaszcza z **Narodową Metalurgiczną Akademią Ukrainy**. Dysponuje ona znanymi szkołami naukowymi, które bezpośrednio uczestniczą w rozwiązywaniu problemów naukowych i technicznych w procesie produkcji przemysłowej, takimi jak: dniepropietrowska szkoła naukowa hutnictwa teoretycznego i stosowanego, dniepropietrowska szkoła naukowa teorii i technologii elektrometalurgicznych, dniepropietrowska szkoła naukowa hutnictwa stali i stopów specjalnych celów, dniepropietrowska szkoła naukowa teorii i praktyki odlewnictwa, ukraińskiej szkoły naukowo-edukacyjna techniki hutniczej i fizyki cieplnej, dniepropietrowska szkoła naukowa przemysłowej energetyki cieplnej, dniepropietrowska szkoła naukowa termicznej i deformacyjnie termicznej obróbki stali, dniepropietrowska szkoła naukowej teorii i technologii obróbki metalu ciskiem, dniepropietrowska szkoła naukowa technologii inżynierskich, dniepropietrowska szkoła badań procesów metalurgicznych i inne. Są one partnerami strategicznymi przedsiębiorstw hutniczych regionu w poszukiwaniu rozwiązywania problemów technologicznych i wprowadzania innowacji.

Rynek nakłada coraz to nowe wymagania dotyczące jakości produkcji oraz jej doskonalenia. Stąd ciągłe poszukiwanie innych rozwiązań technologicznych, z czym fabryka nie mogłaby poradzić sobie sama, bez udziału naukowców i specjalistycznych zespołów badawczych (wydziałów, zakładów i całej uczelni). Dla naukowców te technologiczne zadania stanowią konkretne tematy badań, o charakterze państwowym, regionalnym i indywidualnym, a w tym prac doktorskich (w pozyskiwaniu stopnia PhD, doktora nauk /habilitowanego/). Konkretnym przykładem synergii dzięki takiej współpracy może być rozwiązanie problemu technologii produkowania rur ze zmniejszeniem wad powierzchniowych, co nastąpiło w zakładzie JSC „Interpipe NTZ”²⁴. Aby wykonać zadanie poprawy jakości

²⁴ O.A. Czujew, Opracowanie metody obliczeń parametrów i doskonalenia technologii produkcji rur ze zmniejszeniem defektów powierzchni w agregatach z podwójnym stanem wzdłuż walcowni. Abstract rozprawy doktorskiej, Narodowa Metalurgiczna Akademia Ukrainy: Dniepropietrowsk 2012.

produktów rurowych, NTZ i Narodowa Metalurgiczna Akademia Ukrainy podpisały porozumienie o współpracy w celu skonsolidowania naukowych, technicznych i eksperymentalnych zasobów badawczych zakładu obróbki plastycznej i Instytutu Rozwoju Fabryki. Zgodnie z Umową, w celu rozwiązania problemów przemysłowych zaangażowane zostały najlepsze kadry naukowe (między innymi prof. Walentyn Danczenko) i sformułowany został temat prac badawczych w ramach pracy doktorskiej (doktorant O.A. Czujew). Efektem badań stało się opracowanie nowej technologii modelowania procesów technologicznych, wprowadzono nowe rozwiązania techniczne, nowe produkty wysokiej jakości (rury bez defektów), które obecnie są standardowymi produktami fabryki, popularnymi na rynku i spełniającymi najwyższe wymagania. Godne podkreślenia jest, że przy modelowaniu procesów technologicznych wykorzystane zostały doświadczenia zdobyte podczas staży ukraińskiego doktoranta w Polsce (Politechnika Częstochowska)²⁵, a oprogramowanie zostało opracowane przez jego polskich kolegów. Dzięki tej współpracy fabryka, po pierwsze, osiągnęła nowy, wyższy poziom technologiczny, a po drugie, ma to poważne skutki ekonomiczne w kwocie ponad 35 mln UAH rocznie, i zwiększa się co roku. Po udanym zakończeniu badań i obronie pracy doktorskiej O.A. Czujew kontynuował swoje prace badawcze, ale jako szef Centralnego Laboratorium JSC „Interpipe NTZ”, a obecnie jako zastępca szefa technologii TPTS-3. W przedsiębiorstwie nieprzerwanie prowadzone są prace naukowo-badawcze, szczególnie na rzecz wyższego poziomu jakości rur ciągłego odlewania wlewków w jednostkach. Ten przykład dowodzi, że transfer myśli technicznej i personelu naukowego uczelni i instytucji badawczych do fabryki może być bardzo owocny dla wszystkich stron. Na Ukrainie uważa się, że tylko taka, realizowana w praktyce, synergia przemysłu z nauką pozwala na odnajdywanie nowych rozwiązań technologicznych niezbędnych do utrzymywania konkurencyjności gospodarki i wzrostu gospodarczego.

---

²⁵ Ciekawie w tym zakresie wygląda ścisła współpraca Zakładu Obróbki Plastycznej Narodowej Akademii Metalurgicznej Ukrainy z Wydziałem Inżynierii Procesów, Materiałów i Fizyki Stosowanej Politechniki Częstochowskiej, która została zainicjowana przez prof. W.M. Danczenkę i dr. hab. prof. Henryka Dyję. Naukowcy szybko znaleźli wspólne zainteresowania naukowe i edukacyjne. Następnie uczelnie zawarły umowę międzynarodową, która była podstawą do współpracy inżynierów i naukowców w obu krajach. Wynikiem tej współpracy jest coroczna publikacja rozpraw naukowych i artykułów w czasopiśmie polskich („Hutnik”) i ukraińskich („Hutnictwo i Przemysł Górniczy”), obecnie zostało wydanych ponad 60 artykułów. Ukraińscy i polscy studenci oraz doktoranci otrzymali szansę prowadzenia wspólnych badań. Pojawiła się możliwość skorzystania ze specjalnego licencjonowanego oprogramowania do modelowania procesów obróbki plastycznej FORGE 2008, którą dysponuje Wydział Inżynierii Produkcji i Technologii Materiałów Politechniki Częstochowskiej. Taka współpraca ułatwiła rozwiązanie wielu problemów dotyczących zasad obliczania i modelowania procesów technicznych, w tym do prac doktorskich, na przykład, pytania dotyczące zsiwywania rur bez defektów z wlewków ciągle odlewanych, doskonalenie procesu walcowania pielerzowego na zimno, proces naciśnięcia wyrobów metalowych.

4.2.4. Rolnictwo jako sfera integracji nauki i przemysłu

W regionie stworzony został potężny zintegrowany system, który ze wsparciem naukowym zaspokaja potrzeby przemysłu oraz polityki innowacyjno-inwestycyjnej. Nie chodzi tu o przypadkowe gromadzenie różnych wynalazków technologicznych, ale o stworzenie systemu opracowywania i upowszechnienia nowej wiedzy i nowoczesnych technologii. W takich działaniach wiodącą rolę odgrywa Dniepropietrowski Państwowy Uniwersytet Rolniczo-Ekonomiczny (DPURE). Biorąc pod uwagę, że działalność rolnicza prowadzona jest w 1100 gospodarstwach rolnych o różnych formach własności oraz działa 3534 firm rolniczych, zróżnicowanie na rynku jest znaczące. Duże gospodarstwa rolnicze (ponad 10 tys. hektarów) wykorzystują nowoczesne techniki i technologie upraw roślin rolniczych (*no-till*, *mini-till*) z odpowiednim wsparciem naukowo-badawczym. Na przykład to przez DPURE zrealizowane zostały zlecenia na rozwiązywanie problemów przemysłowych LLC „Prywat Agro” (160 tys. ha) z racjonalnym wykorzystaniem technologii Case, z określeniem standardów nakładu pracy i zużycia paliwa; dla PP „Myr” (1216 ha) opracowano technologię kultywację słonecznika podzimowego z modernizacją siewnika PCA-8. W „Agro RCI (10500 ha)” prowadzone wspólne seminaria ze studentami uczelni francuskich itd.

Uniwersytet realizuje innowacyjne projekty na rzecz potężnych firm rolniczych, ma swoje oddziały w przedsiębiorstwach i bazę naukowo-szkoleniową dla kształcenia i przekwalifikowania pracowników przedsiębiorstw, tworzy specjalistyczne laboratoria i ośrodki badawcze. Na przykład od 2001 r. działa Międzywydziałowe Laboratorium Badawcze serwisu technicznego maszyn, które zostało utworzone na mocy dekretu ministra rolnictwa, a w 2013 r. zostało połączone z laboratorium kompozytów polimerowych, co dało potężny impuls rozwiązywania nietypowych problemów produkcyjnych i rozwojowi podstawowych badań stosowanych w rolnictwie. Z laboratorium współpracują zakłady naukowe oraz wydziały mechanizacji rolnictwa i agronomii. W badaniach uczestniczą studenci, którzy przygotowują swoje prace magisterskie. W wyniku współpracy między naukowcami i specjalistami gospodarstwa „Agro-Sojuz” została opracowana unikatowa **technologia modernizacji kompleksów siewnych TURBOSEM II**. W celu znacznego zwiększenia złączek obrotowych systemu kopiowania reliefu zaprojektowano, wyprodukowano, przetestowano i stosuje się nowe części, które wykazują właściwości samodzielnego nawilżania, nie potrzebują obsługi i regulacji technologicznych przez cały okres użytkowania.

Ulepszony kompleks siewny Turbosem II 19-60 w 2014 r. objął obszar 9179,5 ha bez konieczności obsługi technicznej zaprojektowanych elementów, co zostało zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Wynalazków Ukrainy i wydany został odpowiedni certyfikat. Konstrukcja dyskowo-motykowego sośnika i zmodernizowanego kompleksu siewnego zostały opatentowane na Ukrainie. Aby zwiększyć efektyw-

ność promocji i komercjalizacji projektu, w gospodarstwie „Agro-Sojuz” została ustanowiona **niekomercyjna grupa naukowo-przemysłowa „Sojuz-kompozyt”**. Studenci mają praktykę i staże w gospodarstwie „Agro-Sojuz”, a specjaliści przedsiębiorstwa kształcą się i doskonalą swoje umiejętności na wydziałach i w jednostkach uniwersytetu.

4.2.5. Rola regionu i wkład władz regionalnych

Dla scharakteryzowania potencjału naukowo-badawczego regionu konieczne jest przedstawienie konkretnych przykładów przedsięwzięć przemysłowych i projektów naukowych, realizowanych zarówno przez młodych, jak i doświadczonych naukowców²⁶. Przykłady to między innymi: „Tworzenie systemu kompleksowego monitoringu środowiska obwodu dnepropietrowskiego przy użyciu technologii kosmicznej”, „Rozwój *high-tech* kompleksów socjo-ekologicznych na Ukrainie”, „Tworzenie zaawansowanych technologii produkcji akustooptycznych monokryształów”, „Skierowane syntezy biologicznie ważnych struktur heterocyklicznych opartych na przemysłowo dostępnych dienach”, „Podłoże genetyczne czynników mutagennych w miękkiej pszenicy ozimej (*Triticum aestivum* L.)”, itd.

Na przykładzie przedstawionego regionu można prześledzić, jak instytucje nauki i szkolnictwa wyższego, władze regionalne i sektor gospodarczy realnie współdziałają, tworząc *regionalną przestrzeń badań naukowych i innowacji*, rozwijają regionalną infrastrukturę innowacyjną, w której jedną z kluczowych ról odgrywa Prydniprowskie Centrum Naukowe NAN i MEN Ukrainy, a platformą informacyjną jest Portal Rozwoju Innowacyjnego. Komponent strategiczny zapewnia „Program regionalny innowacyjnego rozwoju regionu dnepropietrowskiego do roku 2020” oraz „Strategia rozwoju obwodu dnepropietrowskiego do 2020 r.”, które zostały zorientowane na innowacyjność. Należy podkreślić, że na poziomie regionalnym ma też miejsce wspieranie w konkretny sposób pracowników naukowych, co potwierdzają nie tylko deklaracje i dokumenty programowe, ale także środki w budżecie regionalnym (nagrody regionalne, zachęty finansowe dla młodych naukowców, konkursy projektów naukowych), co nie zawsze występuje w innych regionach Ukrainy.

Naukowcy regionu opracowują i przedstawiają innowacyjne propozycje dla biznesu. Została utworzona baza danych innowacyjnych projektów na różnych poziomach, od innowacyjnych produktów i technologii do tworzenia nowych przedsiębiorstw o wysokim udziale innowacji (obecnie – około 50 propozycji innowacyjnych z efektywnością inwestycji kapitałowych 300% do 2000% dla całkowitej kwoty kapitału inwestycyjnego ponad 5 mld UAH). Działalność tę prowadzi Prydniprowskie Centrum Naukowe NAN Ukrainy, opracowując materiały meto-

²⁶ Za: Portal Rozwoju Innowacyjnego, <www.pir.dp.ua> [dostęp: 5.02.2015].

dyczne do oceny potencjału innowacyjnego przedsiębiorstw i stosując tę metodę w praktyce w istniejących przedsiębiorstwach. Centrum tworzy bazę potencjalnych wykonawców projektów badawczych, jest rodzajem „inkubatora” pomysłów innowacyjnych projektów badawczych, zapewniających odpowiednie wsparcie naukowe, poszukiwanie partnerów i kontaktów z kluczowymi interesariuszami.

4.2.6. Uwaga końcowa

Na przykładzie jednego wybranego regionu można przekonać się, że dzisiejsza Ukraina reprezentuje znaczny potencjał naukowy, możliwy do wykorzystania w realizacji innowacyjnych projektów i badań w różnych sektorach. Stwarza to możliwości podejmowania projektów badawczych i innowacyjnych w ramach współpracy międzynarodowej. Ze względu na tradycyjne więzi naszych krajów byłoby to szczególnie zalecane z polskimi naukowcami, co staje się ważne w kontekście europejskiego programu na rzecz promocji nauki i innowacji Horyzont 2020, do którego – jak można się tego spodziewać – ukraińskie zespoły będą wkrótce miały dostęp, a w którym integracja nauki i biznesu odgrywa szczególną rolę. Naukowcy z wielu ośrodków, działając wspólnie w międzynarodowych zespołach badawczych i konsorcjach, zyskują możliwości nie tylko wymiany doświadczeń, opracowywania i realizacji wspólnych planów badań, ale także promowania możliwości wykorzystywania innowacji technologicznych w swoich krajach dla wspierania zrównoważonego rozwoju i postępu gospodarczego. W szczególności sposób dotyczy to partnerstwa Ukrainy i Polski w Europie.

5. Analiza doświadczeń ze współpracy uczelni polskich i ukraińskich. Prezentacja wybranych przypadków bilateralnej współpracy

(Iryna Degtiarowa, Magdalena Dybaś)

5.1. Założenia metodyczne badań

(Iryna Degtiarowa, Magdalena Dybaś)

W ramach projektu „Analiza współpracy uczelni polskich i ukraińskich na tle porównania systemów szkolnictwa wyższego. Wnioski i rekomendacje” zrealizowano w okresie od marca do sierpnia 2014 r. badanie empiryczne, których celem była:

identyfikacja, diagnoza i analiza uwarunkowań współpracy uczelni polskich i ukraińskich w zakresie wykraczającym poza obszar związany z wymianą studentów.

Cel badania został uszczegółowiony poprzez następujące problemy badawcze:

- 1) Jakie są główne cele współpracy uczelni polskich i ukraińskich?
- 2) Jakie są mechanizmy nawiązywania i rozwijania współpracy uczelni polskich i ukraińskich?
- 3) Jakie są najważniejsze rezultaty współpracy uczelni polskich i ukraińskich?
- 4) Jakie są bariery współpracy uczelni polskich i ukraińskich (finansowe, systemowe, kulturowe, inne)? Jakie działania należy podjąć, aby usunąć bariery utrudniające dalszą współpracę?
- 5) Jakie są czynniki ułatwiające/wspierające współpracę uczelni polskich i ukraińskich? (finansowe, systemowe, kulturowe, inne)?
- 6) Jakie są możliwe i pożądane kierunki rozwoju dalszej współpracy?

Zasadnicza część badania miała charakter jakościowy. W sposób pogłębiony przyjrano się współpracy uczelni ukraińskich i polskich.

Pojęcie współpracy zdefiniowano jako **wspólną²⁷ działalność partnerów akademickich, prowadzoną w sposób planowy na podstawie zawartej poprzednio umowy lub w sposób niesformalizowany**. Rekonesans przeprowadzony przed rozpoczęciem badań empirycznych pokazał, że realizowanych jest szereg interesujących, często na szeroką skalę, działań, które nigdy nie zostały przypiętowane formalną umową lub też sformalizowanie współpracy jest dopiero planowane.

Badanie zrealizowano równocześnie w Polsce i na Ukrainie. Zostało ono podzielone na dwie części.

Celem **pierwszej części** badania było przede wszystkim zidentyfikowanie szczególnie interesujących przykładów współpracy uczelni ukraińskich i polskich, a na tej podstawie wybór przypadków do badania jakościowego.

Narzędziem wykorzystanym w tej części badania była ankieta opracowana przez zespół badawczy po konsultacjach z przedstawicielami uczelni z obu państw. Kwestionariusz przygotowano w języku ukraińskim i w języku polskim. Wersje językowe różniły się jedynie detalami wynikającymi z odmienności systemów szkolnictwa wyższego.

Za pomocą ankiety zostały pozyskane dane, które pozwalają na wstępną diagnozę:

- obszarów współpracy;
- zaangażowania pracowników akademickich i studentów;
- form współpracy;
- finansowania;
- barier;
- czynników sprzyjających współpracy.

Ankieta była złożona z 12 modułów (patrz Dodatek 7). Moduł „J” dotyczył konkretnych przykładów współpracy naukowo-badawczej. Respondenci zostali poproszeni o wypełnienie tego modułu dla 1-3 przypadków współpracy prowadzonej od 2000 r., które z perspektywy uczelni należy uznać za istotne dla analizowania uwarunkowań współpracy.

Ankiety rozesłano do 153 uczelni polskich (w tym 117 uczelni akademickich – członków Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich oraz 36 Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych – członków Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich) oraz do 125 uczelni ukraińskich, które podpisały umowę o współpracy z polskimi uczelniami²⁸ (członków Związku Rektorów Uczelni Ukrainy i innych), za pomocą poczty elektronicznej.

²⁷ Przez działalność wspólną rozumiemy działania prowadzone wspólnie lub osobo przez każdego z partnerów na podstawie ustaleń poczynionych przez partnerów.

²⁸ Informacja o podpisanych umowach o współpracy została przekazana Związkowi Rektorów Uczelni Ukrainy przez Ministerstwo Edukacji i Nauki Ukrainy.

POLSKA

W badaniu udział wzięły – odesłały wypełnione ankiety – 43 uczelnie z całej Polski. Należy podkreślić, że jest to wysoka stopa zwrotu dla ankiety pocztowej²⁹.

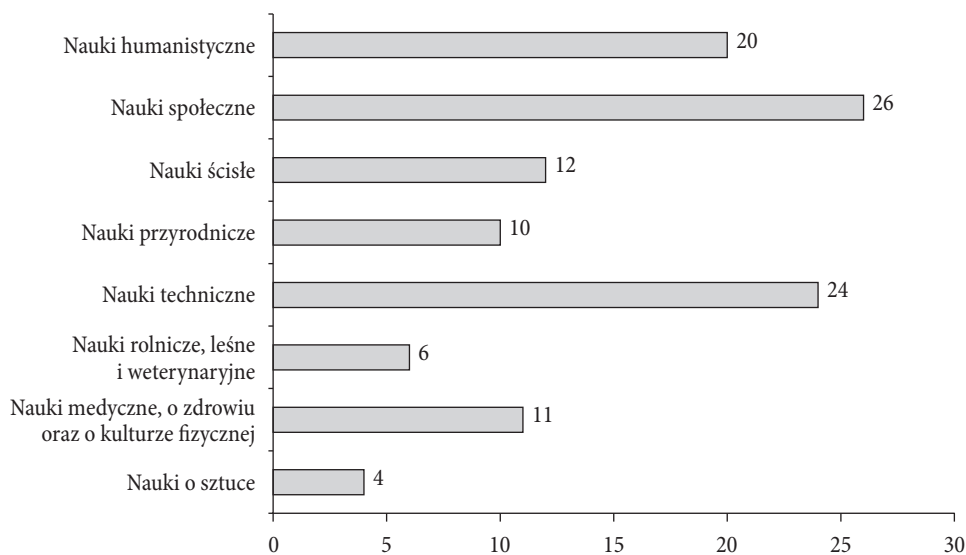
Wśród respondentów znalazły się uniwersytety, uczelnie techniczne, artystyczne, rolnicze, morskie, przyrodnicze, ekonomiczne, medyczne, akademie wychowania fizycznego, państwowe wyższe szkoły zawodowe, uczelnie niepubliczne i inne.

Uczelnie polskie przesłały łącznie około 80 przypadków współpracy z partnerami ukraińskimi³⁰, z czego do analizy włączono ostatecznie 75 przypadków³¹. Najwięcej przykładów współpracy opisały uniwersytety (19), politechniki (22) oraz tak zwane uniwersytety przmiotnikowe (20).

Analizowane przykłady były prowadzone w różnych obszarach wiedzy. Wiele z nich miało charakter interdyscyplinarny.

Dominowały nauki społeczne, techniczne i humanistyczne. Szczegółowy rozkład nadesłanych przez uczelnie przypadków współpracy ze względu na obszar wiedzy zaprezentowano na wykresie 5.1.

Wykres 5.1. Rozkład przypadków współpracy ze względu na obszary wiedzy – wyniki badania przeprowadzonego w Polsce

Źródło: Opracowanie własne.

²⁹ Lista uczelni, które wzięły udział w badaniu, znajduje się w Dodatku 7 p. 2.

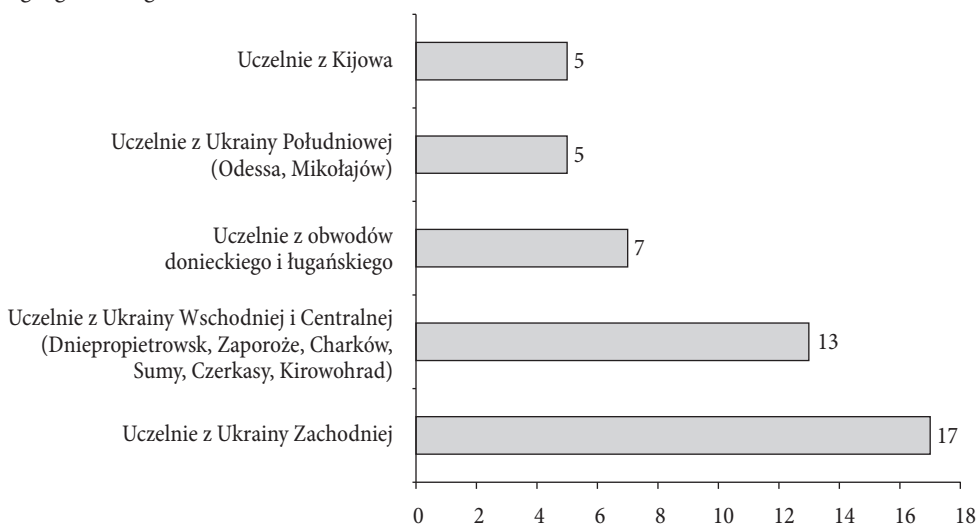
³⁰ Przybliżona liczba wynika z tego, że w nielicznych przypadkach do jednego formularza J wpisywano kilka przypadków współpracy danej uczelni z partnerem z Ukrainy.

³¹ Część ankiet lub modułów opisywała współpracę z innymi niż uczelnie instytucjami, dlatego nie zostały one uwzględnione w analizach.

UKRAINA³²

Należy zauważyć, że sytuacja polityczna i społeczno-psychologiczna poważnie skomplikowała przeprowadzenie badań na Ukrainie, a uczelnie na Krymie, które też miały dobre oświadczenia współpracy z polskimi partnerami akademickimi, nie zostały objęte badaniem. Ogólnie rzecz biorąc, do badania włączono 47 uniwersytetów z całej Ukrainy, które przesłały wypełnione kwestionariusze. Uważamy, że należy podzielić wszystkich uczestników na 5 grup regionalnych³³: Ukraina Zachodnia (Winnica, Żytomierz, Równe, Łuck, Lwów, Czerniowce, Iwano-Frankowsk, Tarnopol, Mukaczewo, Kamieniec Podolski) – 17 uniwersytetów, Ukraina Wschodnia i Centralna (Dniepropietrowsk, Zaporozże, Kirowohrad, Czerkasy, Charków, Sumy) – 13 uczelni, osobno wydzieliliśmy regiony doniecki i ługański – 7 uniwersytetów, Kijów – 5 uniwersytetów i Region Południowy (Odessa, Mykołajów) – 5 uczelni. Graficznie położenie geograficzne szkół badanych przedstawiono na wykresie 5.2.

Wykres 5.2. Rozkład liczby uczelni ukraiński biorących udział w badaniu według rozmieszczenia geograficznego

Źródło: Opracowanie własne.

W badaniu ankietowym uczestniczyły szkoły publiczne różnych typów: klasyczne multidyscyplinarne uczelnie (16, 12 z nich – narodowe), politechniki (10), inne wyspecjalizowane uczelnie techniczne (6), edukacyjne (5), w obszarach ekonomiki i zarządzania (5), rolnictwa i przemysłu (2) uniwersytety branżowe (3). Wśród respondentów nie było uczelni prawnych i medycznych oraz szkół wychowania

³² Lista uczelni, które wzięły udział w badaniu znajduje się w Dodatek 7 p. 3.

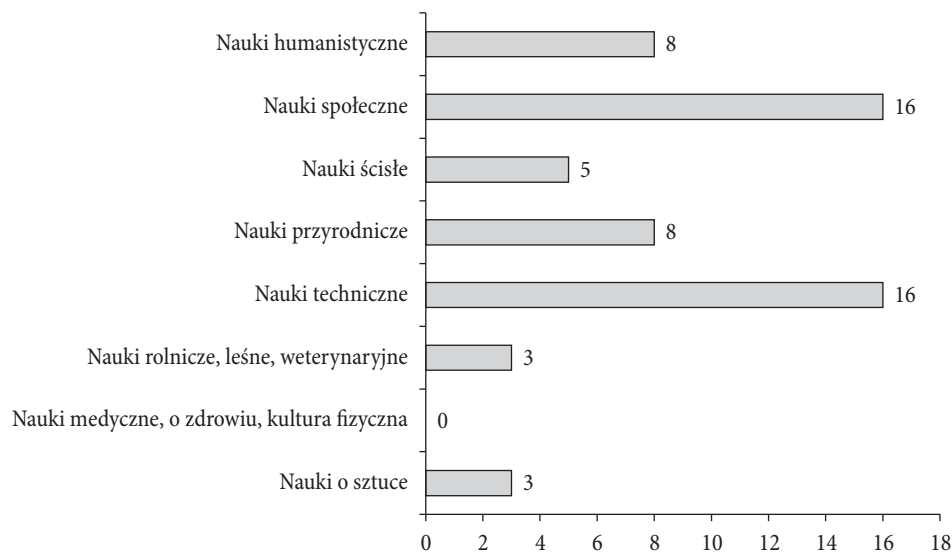
³³ W przypadku ujęcia geograficznego podano jedynie nazwy miast.

fizycznego i sportu. Co do szkół muzycznych i artystycznych mamy przykłady współpracy na poszczególnych wydziałach uniwersytetów.

Jeśli chodzi o konkretne przykłady współpracy naukowej z polskimi partnerami akademickimi (część J aplikacji), to mamy informacje na temat 65 przypadków takiej współpracy, które opisują respondenci. Ale musimy zauważyć, że nie każda uczelnia przedstawiła szczegółowe przykłady, więc zdecydowano o dokonaniu analizy 60 przypadków.

Większość przykładów współpracy polsko-ukraińskiej należy do obszarów wiedzy nauk technicznych, humanistycznych, społecznych i politycznych, ale godne uwagi w tym badaniu są przypadki współpracy interdyscyplinarnej. Więcej informacji na temat przykładów współpracy, w zależności od obszarów nauki, przedstawiamy na wykresie 5.3.

Wykres 5.3. Rozkład przypadków współpracy ze względu na obszary wiedzy – wyniki badania przeprowadzonego na Ukrainie

Źródło: Opracowanie własne.

Mówiąc o poziomie współpracy, należy odnotować, że dominuje ona na poziomie instytucjonalnym (uniwersytetu) i większości jednostek administracyjnych, naukowych i edukacyjnych. Pod uwagę została wzięta także współpraca w ramach organizacji międzynarodowych, jednak nie jest ona przedmiotem partnerstwa badawczego w formie wielostronnych konsorcjów międzynarodowych (są to projekty takie jak Tempus, Erasmus).

Dane zgromadzone za pomocą ankiet nie są reprezentatywne dla całej populacji, a płynące z nich wnioski nie mogą być uogólniane na całą populację uczelni pol-

skich i ukraińskich. Wynika to z tego, że dobór szkół wyższych, które zdecydowały się wziąć udział w badaniu nie miał charakteru losowego. Nie jest również możliwe zweryfikowanie łącznej liczby – wielkości populacji – przypadków współpracy uczelni ukraińskich i polskich. Jednak stosunkowo wysoka stopa zwrotu ankiet pozwala na wyciąganie wniosków na temat mechanizmów i uwarunkowań współpracy, z zastrzeżeniem ich niereprezentatywności. Stanowią one uzupełnienie wniosków płynących z badań jakościowych.

Druga faza stanowiła właściwą część badania i służyła osiągnięciu celu badania. W sposób pogłębiony przyjrano się współpracy uczelni ukraińskich i polskich, przede wszystkim z perspektywy doświadczeń instytucji i osób, które tę współpracę zainicjowały i są za nią odpowiedzialne.

Badanie miało charakter jakościowy. Do jego realizacji wykorzystano metodę indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI). Do badania wybrano przypadki współpracy uczelni polskich i ukraińskich – osobno dla Polski i Ukrainy – spośród przykładów przesłanych w pierwszej części badania oraz rekomendowanych przez rektorów szkół wyższych z obu krajów. Dobór miał charakter celowy i obejmował przypadki współpracy naukowo-badawczej, a nie wymiany studentów, której poświęcony został jeden z rozdziałów raportu. Wyboru dokonano według wcześniej określonych kryteriów.

- 1) Doświadczenie – skoncentrowano się na przypadkach współpracy trwającej przynajmniej kilka lat, opisanych w ankietach w taki sposób, który sugerował stosunkowo intensywne, regularne kontakty z partnerem.
- 2) Obszar wiedzy – wybrane przypadki reprezentują różne dziedziny nauk.
- 3) Lokalizacja uczelni polskich/ukraińskich – wybrane przykłady współpracy są realizowane przez uczelnie z różnych regionów Ukrainy i Polski. W przypadku Ukrainy głównym założeniem było niekoncentrowanie się jedynie na uczelniach ze Lwowa i Ukrainy Zachodniej. Tym ostatnim uczelniom bowiem ze względów historycznych i geograficznych jest bliżej do Polski. Natomiast w przypadku Polski ważne było wybranie:
  - a) ośrodków ze wschodniej części kraju, dla których współpraca z Ukrainą jest naturalnym wyborem, ze względu na bliskość partnerów;
  - b) ośrodków kontynuujących tradycje przedwojennych polskich uczelni, które w tym czasie znajdowały się na obecnym terytorium Ukrainy;
  - c) ośrodków, które nie spełniają dwóch poprzednich kryteriów.
- 4) Lokalizacja partnerów ukraińskich/polskich – z powodów wymienionych w poprzednim kryterium, zwracano uwagę, żeby nie wybierać przykładów współpracy jedynie ze Lwowem i Ukrainą Zachodnią – jeśli chodzi o uczelnie polskie. Podobnie w przypadku uczelni ukraińskich – wybierano przykłady współpracy z uczelniami z różnych części Polski.
- 5) Dostępność – kryterium szczególnie istotne, jeśli chodzi o Ukrainę, ze względu na wielkość tego kraju, a przede wszystkim obecną sytuację polityczną. Problem

ten spowodował, że w dwóch przypadkach zdecydowano się zrealizować wywiad korespondencyjnie. Respondenci opisali swoje doświadczenia ze współpracy z uczelniami polskimi, odnosząc się do przesłanych pytań. Były analogiczne do scenariusza, którym posługiwano się podczas wywiadów pogłębionych. Natomiast jeśli chodzi o Polskę, kryterium dostępności okazało się istotne, ponieważ nie ze wszystkimi wybranymi do badania jakościowego respondentami udało się skontaktować bądź zorganizować spotkanie. Były to jednak tylko pojedyncze przypadki.

Przed rozpoczęciem badań założono, że zostanie zrealizowanych 6 wywiadów w każdym kraju. Ostatecznie, ze względu na liczbę ciekawych przykładów współpracy, przeprowadzono 8 wywiadów w polskich uczelniach oraz 8 w uczelniach ukraińskich. W tabeli 5.1 zaprezentowano wybrane przypadki z uwzględnieniem powyższych kryteriów.

Należy zauważyć, że badania pogłębione przeprowadzone w różnych regionach kraju (Ukrainy), na uczelniach o różnej wielkości i dziedzinach działalności naukowo-badawczej. Postaraliśmy się dowiedzieć się z doświadczeń potężnych uniwersytetów klasycznych, które mają długą historię współpracy z polskimi uczelniami, jak i młodych uczelni albo wydziałów oraz wąsko wyspecjalizowanych uczelni. To umożliwiło pogłębione i dokładniejsze badanie warunków, problemów, wyzwań i oceny współpracy polsko-ukraińskiej.

W tabeli 5.1 wskazano jedynie nazwy uczelni, bez podawania bardziej szczegółowych informacji, które pozwoliłyby na identyfikację konkretnego przypadku współpracy. Wynika to z prośby części respondentów o zachowanie anonimowości. Ponadto w badaniu przyjęto założenie, że analizy będą miały charakter problemowy, a nie studium przypadku. Przeprowadzone wywiady potwierdziły słuszność tego założenia. Okazało się bowiem, że specyfika poszczególnych przykładów wynika przede wszystkim z dyscypliny, której dotyczą.

Respondentami były osoby, które bezpośrednio biorą udział we współpracy z uczelnią/uczelniami partnerskimi, często były jej inicjatorami, przyczyniają się do jej rozwoju, angażując w nią swoich kolegów, pośrednicząc w nawiązywaniu kontaktów naukowych. W kilku przypadkach respondentami byli przedstawiciele władz wydziału lub uczelni.

Wywiady w miarę możliwości były prowadzone w porównywalnych warunkach. Odbywały się one w miejscu pracy respondentów, w macierzystych uczelniach. Zazwyczaj uczestniczył w nich jeden respondent. W kilku przypadkach były to dwie lub trzy osoby. W jednym wywiadzie zrealizowanym w Polsce uczestniczył również przedstawiciel partnera z Ukrainy. Rozmowy były prowadzone w macierzystych językach respondentów (język polski, ukraiński lub angielski). Ze względu na trudną sytuację polityczną w Donbasie, wywiad z respondentem z Politechniki Donieckiej odbył się w formie korespondencji (odpowiedzi na pytania pisemne).

Tabela 5.1. Uczelnie ukraińskie i polskie, które wzięły udział w badaniu jakościowym (na szaro wydzielone przypadki, w których przeprowadzono wywiady dwustronne)

Lp.	Uczelnia ukraińska	Dziedziny nauk	Lokalizacja partnerów z Polski	Uczelnia polska	Dziedziny nauk	Lokalizacja partnerów z Ukrainy	Lp.
1	Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Michaiła Dragomanowa w Kijowie	nauki społeczne (pedagogika)	Warszawa, Kraków, cały obszar Polski	Uniwersytet Łódzki	nauki społeczne, nauki przyrodnicze	Lwów, Kijów	1
2	Narodowy Uniwersytet Górniczy w Dniepropietrowsku	nauki techniczne	Wrocław	Politechnika Wroclawska	nauki techniczne	m.in. Dniepropietrowsk, Kijów, Lwów, Mariupol	2
3	Czarnomorski Uniwersytet Państwowy im. Petra Mohyły w Mikołajowie	nauki społeczne	Poznań	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	nauki społeczne	Mikołajów	3
4	Dniepropietrowski Uniwersytet Narodowy im. Olesia Gonczara	nauki społeczne	Poznań, Wrocław, Warszawa	Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu	nauki humanistyczne	Lwów, Kijów	4
5	Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki	nauki humanistyczne, społeczne	Wrocław, cały obszar Polski	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego (Warszawa)	nauki społeczne	Kijów, Sumy, Żytomierz, Lwów, cały obszar Ukrainy	5
6	Odeska Narodowa Akademia Morska	nauki techniczne, społeczne	Gdynia, Kraków	Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie	nauki rolnicze, leśne i weterynaryjne, nauki przyrodnicze	Lwów	6
7	Politechnika Doniecka (Doniecki Narodowy Uniwersytet Techniczny)	nauki techniczne	Gliwice, Kraków, Wrocław, Lublin, Warszawa	Politechnika Śląska	nauki techniczne	Donieck, Sewastopol, Kijów	7
8	Narodowy Uniwersytet Ekonomiczny im. Wołodomyra Getmana w Kijowie	nauki społeczne	Kraków, Warszawa, Toruń	Uniwersytet Warszawski	nauki humanistyczne, nauki społeczne	cały obszar Ukrainy	8

Ze względu na eksploracyjny charakter badania oraz typ respondentów – pracownicy akademicy, osoby posiadające wiedzę ekspercką – rozmowy były prowadzone wokół kilku zasadniczych zagadnień, nie zaś według szczegółowo ustrukturyzowanego scenariusza. W ten oto sposób wywiady rozwijały się zazwyczaj w rozbudowane narracje, zawierające również komponent analityczny.

5.2. Wyniki badań przeprowadzonych w uczelniach polskich

(Magdalena Dybaś)

5.2.1. Cele i motywacje podejmowania współpracy naukowo-badawczej przez uczelnie polskie i ukraińskie

Współpraca uczelni ukraińskich i polskich nie jest zjawiskiem rzadkim. Jak pokazały ankiety przesyłane przez uczelnie w ramach pierwszej części badania, rozmaite inicjatywy o różnym zakresie i potencjale, z mniejszym lub większym natężeniem są prowadzone przez wiele szkół wyższych, a historia współpracy liczy w niektórych przypadkach kilka lub kilkanaście lat. Co zatem skłania polskie i ukraińskie uczelnie, czy też polskich i ukraińskich pracowników akademickich do podejmowania wspólnej pracy naukowej, wspólnych badań?

5.2.1.1. Rozwój naukowy

Głównym, w zasadzie oczywistym powodem podejmowania wspólnych działań są motywacje poznawcze i rozwój naukowy. Ukraina stanowi rezerwar interesujących problemów badawczych, co podkreślali wszyscy uczestnicy badań jakościowych. Na przykład bogactwo ukraińskiej flory, wielość i różnorodność gatunków, które nie występują w Polsce i w Europie Zachodniej, przyciąga na Ukrainę polskich przyrodników.

[...] pod względem roślinności bogactwo Ukrainy jest o wiele, wiele większe. Bo w przypadku krajów zachodnich to mniej więcej odmiany mamy bardzo podobne. Bo teraz nie ma problemu ze ściąganiem tych odmian, zbadaniem czy dostępnością wyników. Natomiast na Ukrainie jest troszeczkę inaczej i przede wszystkim jest inny klimat. Więc [...] to bogactwo jest niezastąpione.

Z kolei sytuacja polityczna i gospodarcza Ukrainy stanowi przynajmniej od kilku lat kopalnię problemów badawczych, którym chętnie przyglądają się przedstawiciele nauk społecznych.

[...] na Ukrainie bardzo dużo się dzieje w ostatnim okresie. To nie jest tak, że to tylko Majdan, ale wcześniej ta pomarańczowa rewolucja, czyli ta Ukraina jest czymś

bardzo dynamicznym i to jest bardzo wdzięczny obszar badawczy [...]. Tam tyle się dzieje, że zawsze możesz coś badać i nigdy nie jesteś do końca na bieżąco. Zawsze jest jakaś perspektywa, czyli to się nie skończy w moim przekonaniu. Temat jest [...] nie do wyczerpania. Stąd jest to zainteresowanie.

Możliwość prowadzenia badań – szczególnie na Ukrainie Zachodniej – ma ogromne znaczenie dla polskich historyków i ich ukraińskich kolegów. Jeszcze w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku wiele bardzo ważnych dla historii obu krajów tematów nie było podejmowanych ze względów politycznych i braku dostępu do źródeł. Niektóre z nich stanowiły tabu, a zajmowanie się nimi mogło skutkować chociażby niemożnością uzyskania stopnia naukowego. Obecnie polscy badacze mają dostęp do archiwów na Ukrainie, w których znajdują się dokumenty i źródła dotyczące historii współczesnej, ale także wcześniejszej, średniowiecznej i nowożytnej, ziem należących w przeszłości do Wielkiego Księstwa Litewskiego, Korony w ramach Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz II Rzeczypospolitej, które w znacznej części nie były wcześniej badane. Należy podkreślić, że nie tylko dostęp do źródeł, ale także możliwość wspólnego podejmowania i dyskusowania problemów trudnych, lecz ważnych dla historii Polski i Ukrainy sprzyja współpracy.

Badania [dotyczące II Rzeczypospolitej – M.D.] zaczynały się już w latach 70. i 80., ale były trochę jednostronnie prowadzone. W latach 90. pojawiły się nowe możliwości dostępu do źródeł, spojrzenia z obu stron, nie było żadnej cenzury, żadnej ingerencji – to jest chyba najpiękniejsza sprawa dla badacza.

Polska – Ukraina: trudne pytania

Przykładem wspólnych studiów nad historią Polski i Ukrainy jest międzynarodowe seminarium naukowe poświęcone stosunkom polsko-ukraińskim w latach 1918-1948: „Polska – Ukraina: trudne pytania”. W jego ramach w latach 1996-2001 między innymi zorganizowano 10 spotkań historyków ukraińskich i polskich, podczas których przedstawiciele obu krajów wygłaszali referaty na te same tematy, wymieniali informacje, oceny i opinie dotyczące przede wszystkim drugiej wojny światowej. Dorobkiem spotkań jest dziesięciotomowa seria publikacji, która „wypełnia lukę w historii stosunków polsko-ukraińskich w latach drugiej wojny światowej”. Seminarium umożliwiły przedyskutowanie w atmosferze naukowej rozbieżności dotyczące kontrowersyjnych wydarzeń ze wspólnej historii i podjęcie próby wypracowania wspólnych stanowisk obu stron, choć jak się okazało nie zawsze było to możliwe.

Wspólne seminaria miały istotne znaczenie dla rozwoju dyscypliny. Ukształtowały one pokolenie młodych badaczy podejmujących problematykę stosunków między oboma krajami. Rozwinęły również perspektywy badań historii Ukrainy w Polsce i historii Polski na Ukrainie.

Organizatorami spotkań był Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej oraz Związek Ukraińców w Polsce (Polska – Ukraina: trudne pytania, 2001).

W naukach ścisłych i technicznych, w których problemy badawcze zazwyczaj mają charakter uniwersalny, ceni się szczególnie doświadczenie i fachowość ukraińskich specjalistów, ich dorobek naukowy najwyższej próby. Dlatego polscy uczeni bardzo chętnie korzystają z możliwości wspólnych badań, wymiany myśli, ale też z pomocy ukraińskich kolegów.

[...] tam są świetni fachowcy, świetni matematycy. I rozwiązywanie przez nich niektórych problemów, gdzie użyte są pewne modele matematyczne..., to wsparcie jest niebywałe.

[...] robimy z nimi szereg badań, oni dla nas robią analizy materiałów [...], mają doświadczenie, mają naprawdę przygotowanych fizyków, dobrych ludzi.

Czynnikiem motywującym do podejmowania współpracy polsko-ukraińskiej jest również możliwość umiędzynarodowienia badań, udziału w prestiżowych wydarzeniach naukowych, rozwijania sieci kontaktów, publikowania w wysoko punktowanych czasopismach.

Połączymy redakcje w jedną i wtedy będziemy to przedstawiali jako wspólne czasopismo ukraińskie i polskie. Tam jest ono na swojej liście, u nas będzie na naszej. Jak powiedziałem, wyłącznie w języku angielskim, i z takim zamiarem, że będzie to rodzaj czasopisma... towaru eksportowego z nastawieniem na rynek zagraniczny, w celu upowszechniania naszych doświadczeń i osiągnięć naukowych za granicą. Tak że to uważam za takie najbardziej w tej chwili ważne i prestiżowe...

Polscy respondenci wskazują, że współpraca pod tym kątem przynosi obopólne korzyści, choć podkreślają, że szczególnie zależy na nich stronie ukraińskiej. Polska jest traktowana jako okno na świat europejskiej nauki i Ukraina chce i może z tego skorzystać.

To są wspólne studia dwudyplomowe. Tak że studenci kończą u nich studia i u nas, uzyskują dyplomy dwóch uczelni. [...] dla Ukraińców to jest rzecz niezwykle istotna, ponieważ uzyskują dyplom unijny, czyli uniwersytetu z Unii Europejskiej. To jest zupełnie inna filozofia działania niż ukończenie studiów u siebie tylko.

To są ambicje stworzenia przez ten uniwersytet w tym przypadku konkretnego czasopisma o zasięgu światowym. Bo [nasi partnerzy ukraińscy – M.D.] uważają, że w zasięgu ogólnoukraińskim mają [...]. A czegoś takiego nie mają. I na tym im zależy. To dobrze świadczy o poziomie rozwoju i pewnej perspektywie tego rozwoju w przyszłości.

[...] ważniejsze jest to, że [...] oni dzięki współpracy z nami mogą łatwiej publikować potem w tych czasopismach o wiele bardziej cenionych, jeżeli chodzi o punktację, niż do tej pory.

Należy jednak podkreślić, że również część polskich respondentów, dzięki kontaktom z uczonymi z Ukrainy miała okazję poznać wybitnych przedstawicieli swojej dyscypliny z całego świata i nawiązać z nimi współpracę, co istotnie wpłynęło na ich karierę naukową i co sobie niezwykle cenią.

5.2.1.2. Uniwersalny wymiar nauki

Celem współpracy polsko-ukraińskiej jest przede wszystkim podejmowanie ciekawych, ważkich, a czasami trudnych i kontrowersyjnych problemów. Podejście naukowe pozwala ominąć, oswoić, zniwelować trudności, które na innych płaszczyznach mogłyby być trudniejsze do przezwyciężenia. Jak pokazały przeprowadzone badania, zaszczości historyczne, granice między państwami, odmienna sytuacja geopolityczna nie stanowią problemu we współpracy polsko-ukraińskiej. Przeciwnie, na polu nauki łatwiej o porozumienie, umiar i skupienie się na meritum sprawy.

Doskonałym tego przykładem jest opisane powyżej wieloletnie seminarium „Polska-Ukraina: trudne pytania”. Pokazuje ono, jak ważne dla współczesnych relacji polsko-ukraińskich, przełamywania barier, szukania porozumienia ma współpraca naukowo-badawcza. Stanowi ona płaszczyznę wymiany myśli, opinii, wyników rzetelnych studiów naukowych dotyczących niezwykle trudnych tematów. W Komunikacie Końcowym podsumowującym dorobek seminarium napisano: „uczestnicy seminarium uważają, że kierunek dalszych badań nie może sprowadzać się tylko do poszukiwania winy lub odpowiedzialności tej czy innej strony za minione wydarzenia, lecz iść w kierunku ustalenia i wyjaśnienia ich rzeczywistych przyczyn i wyciągnięcia wniosków na przyszłość” (Polska – Ukraina: trudne pytania, 2001).

W tym kontekście należy również wspomnieć dorobek Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej Europy Środkowej i Wschodniej (MSH), której założycielami byli uczeni polscy i ukraińscy. Jej działalność koncentruje się na „kształceniu specjalistów we wspólnej historii regionu, zagadnieniach dziedzictwa kulturowego, lingwistyce, translatoryce, technikach wydawniczych, archiwistyce, językach klasycznych, itp.” (Sucharski, 2013, s. 68). Działania te mają nie tylko służyć celom *stricte* naukowym, wspieraniu rozwoju humanistyki i kształceniu nowego pokolenia badaczy, ale także: „stworzeniu międzynarodowej i interdyscyplinarnej wspólnoty, zdolnej do współpracy – i co za tym idzie – wyeliminowanie próżni, którą mogłaby wypełnić ideologia prymitywnego nacjonalizmu i etnocentrycznych złudzeń i klisz” (Sucharski, 2013, s. 68).

Sporne kwestie w historii obu krajów, zdaniem polskich respondentów reprezentujących różne dziedziny nauki, nie mają wpływu na ich pracę. Partnerzy szanują się wzajemnie, a drażliwe tematy albo nie są poruszane, albo rozmowy mają charakter wyważony, pozbawiony wszelkiej agresji i resentymentów. Obie strony dokładają starań, żeby nie urazić swoich kolegów, lecz skoncentrować się na pracy naukowo-badawczej, co nie stanowi żadnego problemu.

[...] *te zaszczości historyczne. W moim środowisku – ale mówię tylko o tym, czego ja doświadczyłem albo co słyszałem – nigdy się nie pojawiły tego typu problemy, ponieważ nie pojawia się temat. To znaczy, ja nigdy ani w Rosji, ani na Ukrainie nie toczyłem żadnych dysput. Znaczy ja nie prowokowałem, ale też mnie nie prowokowano do tego w towarzystwie, w którym byłem, na przykład do tego, żebyśmy na Ukrainie rozmawiali o Wołyniu, a w Rosji o Katyniu. Po prostu się nie rozmawia. Nie ma takiego problemu. [...] są pewne tabu [...]. Dochodzi nieraz do sporów i dyskusji dotyczących kwestii politycznych, tych aktualnych, ale to tło historyczne nie... ja nie mam takich doświadczeń.*

Tu problem tkwi w meritem sprawy naukowej. Czyli jest problem do rozwiązania i on jest zasadniczy. Na historię się nie patrzy, nie zetknąłem się, ja osobiście, żeby to dawało się tam odczuć w sensie takim negatywnym.

Szereg problemów badawczych wręcz wymaga nawiązania współpracy, ponieważ dotyczą one przestrzeni społecznej, historycznej, kulturowej, naturalnej, materialnej, które ukształtowały się, nie bacząc na granice państwowe i drażliwe kwestie historyczne. Poza badaniami nad wspólną historią polsko-ukraińską, z taką sytuacją mamy do czynienia chociażby w badaniach przyrodniczych.

[...] *na przykład badanie roślinności segetalnej w polskiej i ukraińskiej części Rostocza jest możliwe tylko w ten sposób [wspólnie z Ukrainą – M.D.], w inny nie.*

Podobnie rzecz się ma z ochroną przyrody. Po obu stronach granicy może dochodzić do skażeń, które w naturalny sposób dotyczą środowisko obu krajów, dlatego, jeśli jest to możliwe, są one wspólnie badane.

To są obok siebie dwa kraje, [...]. I to, co się złego dzieje, to ma wpływ na nasze środowisko. [...] to, co się wprowadza do rzek, do Bugu, to przenosi się do Bałtyku. I tu już staje się to problemem, nazwijmy to, regionalnym.

Jak podkreślali polscy respondenci, wspólna praca, niezależnie od podejmowanego tematu, prowadzi do zbliżenia, wzajemnego poznania się, przełamywania stereotypów, budowania powiązań. Może to zaprocentować nie tylko na płaszczyźnie naukowej, ale także być cennym wkładem do budowania relacji polsko-ukraińskich oraz wspieraniu Ukrainy w jej rozwoju, który to cel również przyświeca polskim uczonym.

5.2.1.3. Polsko-ukraińskie związki historyczne i kulturowe

Wspólna historia ma ambiwalentne znaczenie w relacjach polsko-ukraińskich. Na polu nauki odgrywa ona jednak przede wszystkim pozytywną rolę, nie tylko jako przedmiot badań. Zmiany granicy między oboma krajami oraz decyzje polityczne (na przykład Akcja „Wisła”) zmusiły wielu Polaków i Ukraińców do migracji lub

zmiany obywatelstwa. Niektóre instytucje funkcjonujące na przykład we Lwowie po wojnie przeniosły się w całości lub zasilły nowo powstające, czy też istniejące wcześniej instytucje na terytorium Polski. Inne instytucje ważne dla polskich uczonych, jak na przykład archiwa, pozostały na Ukrainie. Powiązania rodzinne i instytucjonalne skłaniają polskich uczonych do nawiązywania kontaktów naukowych na Ukrainie. Szczególne znaczenie mają lwowskie korzenie wielu polskich uczelni. Zostały one zasilone lub zbudowane na bazie potencjału akademickiego przedwojennych uczelni lwowskich – przede wszystkim wywodzących się z nich profesorów. Polscy akademicy chcą kontynuować te tradycje i tym chętniej otwierają się na współpracę z partnerami z Ukrainy.

Wola i chęć współpracy podyktowana jest również poczuciem wspólnoty kulturowej obu krajów oraz tak zwanej „słowiańskiej duszy”. Ukraińcy są postrzegani jako naród otwarty, gościnnie, przyjacielski i skory do pomocy. Takie postawy wzbudzają wzajemną sympatię, zaufanie i chęć nawiązania współpracy. Niektórzy rozmówcy zwracali uwagę, że pod tym względem zupełnie inaczej wygląda współpraca Polski z Ukrainą, a inaczej Polski z Europą Zachodnią. Tę drugą charakteryzuje większy dystans i koncentracja jedynie na kontaktach naukowych.

[...] to jest to, co byśmy określili mianem „słowiańskiej duszy”. Szybciej się dogada Polak z Ukraińcem, niż Polak z kimś z Zachodu. To jest inny sposób funkcjonowania. [...] dosyć szybko nawiązuje się takie kontakty, innego charakteru niż uczone, czyli nie dyskusje naukowe, tylko tak w ogóle o życiu itd., [...] z kolegami ze Wschodu, niż z Zachodu.

Ukraińcy są [...] Słowianami, w związku z tym są korzeniami z nami w jakiś sposób pod ziemią związani.

Pewne znaczenie ma również bliskość geograficzna, lecz jest to czynnik sprzyjający współpracy głównie z uczelniami z Ukrainy Zachodniej. Uczonym z polskich szkół wyższych położonych w pobliżu wschodniej granicy podróż do partnera ze Lwowa czy Iwano-Frankowska zajmuje niekiedy mniej czasu niż do Warszawy czy Berlina. Z kolei odwiedzenie partnerów zza Dniepru to już większa wyprawa, nie zawsze w komfortowych warunkach. Jednak ważniejsze znaczenie ma nie tyle liczba kilometrów do przebycia, ile sąsiedztwo i wynikające stąd poczucie konieczności „trzymania się razem” Polaków i Ukraińców.

Ale to jest nasz sąsiad! Z sąsiadem jest jak z bratem, się nie zamieni. Brata się ma, sąsiada też się ma. I z tym sąsiadem trzeba po prostu współpracować i zrozumieć też jego problemy.

5.2.1.4. Otwartość i gotowość wspierania starań środowisk akademickich Ukrainy

Poczucie wspólnoty kulturowej, historycznej i geopolitycznej z Ukrainą oraz jej sytuacja po odzyskaniu niepodległości w 1991 r. wywołują wśród polskich uczonych, którzy nawiązali z tym krajem kontakty naukowe, pewne poczucie odpowiedzialności i potrzebę, czy wręcz obowiązek wspierania wschodniego sąsiada.

Nie można odwracać się plecami i udawać, że nie widzimy tego, co tam się dzieje. Że nagle my znaleźliśmy się w trochę lepszej sytuacji, to możemy nie zwracać uwagi na te ich rzeczy. Trzeba sobie pomagać. I to jest motor działania przecież. [...] żadnych z tego tytułu profitów nie mamy. Robimy to praktycznie społecznie, naprawdę, proszę nam wierzyć. Nikt tu nie dostaje ani żadnych nagród, niczego. Po prostu jest sprawa do zrobienia, i to robimy. Po prostu robimy.

Jeśli mamy możliwość, moim zdaniem, nawet z czysto ludzkiego punktu widzenia, im pomóc w rozwiązywaniu naprawdę trudnych problemów, dla nas w tej chwili niewyobrażalnych, to trzeba to robić moim zdaniem. I to jest główny motor tego wszystkiego.

Na polu naukowym może to przyjmować różne formy, takie jak ułatwianie kontaktów z Europą, zapraszanie Ukraińców do tej współpracy, wspieranie – na ile jest to możliwe – finansowe badań, udostępnianie aparatury badawczej, upowszechnianie ukraińskich osiągnięć naukowych, umożliwianie zdobycia stopni naukowych w Polsce, pokazywanie bardziej elastycznego – zdaniem polskich respondentów – systemu szkolnictwa wyższego i innej organizacji pracy uczelni oraz innej, bardziej otwartej kultury akademickiej.

Polscy uczeni widzą również potrzebę wspierania postaw proeuropejskich Ukraińców, pokazania, jakie płyną korzyści z członkostwa w Unii Europejskiej, przełamywanie stereotypów na temat Polski i Europy Zachodniej.

[...] młody człowiek stąd pojedzie, ma inne spojrzenie. On widział, był, zobaczył, że ludzie są sympatyczni, przyzwoici, że tutaj nie ma jakichś takich sytuacji, gdzie próbują kogoś zdołować, mówiąc brzydko. Ci ludzie pojedą tam i zupełnie inaczej będą i mówili, i patrzyli na to wszystko, co się wokół dzieje.

W tej kwestii istotną rolę odgrywa zróżnicowanie samej Ukrainy. Według polskich respondentów uczeni i studenci z Ukrainy Zachodniej wyraźnie dostrzegają chęć włączenia Ukrainy w struktury europejskie.

Ukraina, a właściwie jej pracownicy, ludzie tam mieszkający chcą do tej Unii być włączeni. A takie działania mogą jedynie pomóc.

Mało tego, ta współpraca pomoże im wejść do Unii, czego im życzę serdecznie, bo oni chcą. Ci akurat moi koledzy chcą. Bo niektórzy nie chcą.

W Ukrainie Wschodniej, gdzie poparcie dla Unii Europejskiej nie tak oczywiste, warto pokazywać, jak funkcjonują społeczeństwa pod egidą Brukseli, jakie są korzyści wynikające z przynależności do tej wspólnoty, jak wygląda w nich codzienne życie, jak funkcjonują instytucje polityczne, społeczne, gospodarcze.

Człowiek jeździ za granicę, to widzi ludzi bardziej uśmiechniętych, nie robiących problemu z niczego. [...] Oni są nieufni, ci ze wschodu. Niech pani teraz zapyta kogoś z Doniecka, jaki „kit mu wciskają”, że banderowcy i faszyci przychodzą z zachodniej. Bzdura totalna, ale czy jesteśmy w stanie tej propagandzie się przeciwstawić? Nie. W związku z tym, co tu się na wydziale robi, że ludzie przyjeżdżają, że pokazujemy im, że może być inaczej, że nikt tu na nikim nie chce żerować, że wręcz przeciwnie, chcemy współpracować, chcemy tej wzajemnej wymiany, wspólnych kontaktów takich, które nas jednoczą, a nie dzielą.

Trzeba tych ludzi przekonać do tego, że warto do nas przyjechać, warto z nami współpracować, że my nie jesteśmy jakieś dzikusy z zachodu, którzy chcą „wykolegować” dobrych Ukraińców [...]. I wydaje mi się, że to, co w tej chwili wydział robi w ramach tej wschodniej i środkowej części Ukrainy to jest istota rzeczy.

Polscy uczeni doskonale zdają sobie sprawę, jaką moc w walce ze stereotypami, otwieraniu się, przełamywaniu barier kulturowych, łagodzeniu konfliktów ma współpraca, poznawanie nowych ludzi, a nawet całych społeczeństw. Ich zdaniem jest to potrzebne Ukrainie, ale również Polsce, która jednak ciągle patrzy w kierunku zachodnim.

5.2.2. Rozwój współpracy naukowo-badawczej uczelni ukraińskich i polskich oraz jego uwarunkowania

Współpraca naukowo-badawcza może rozwijać się na kilku, niewykluczających się płaszczyznach, takich jak: zróżnicowanie i wielość form współpracy, liczba zaangażowanych osób, liczba jednostek uczelni, zakres podejmowanej problematyki badawczej, znaczenie współpracy dla rozwoju naukowego pracowników, wydziałów, uczelni, formalizacja i instytucjonalizacja podjętych działań. Szukając cech charakterystycznych współpracy polsko-ukraińskiej, raczej należy wskazać na jej indywidualny charakter, polegający na rozwijaniu wspólnych działań przez konkretne osoby. Głównym motorem współpracy jest wysoka motywacja uczonych po obu stronach granicy (por. wykresy 5.7 i 5.10). Współpraca indywidualna niekiedy prowadzi do jej instytucjonalizacji, co dynamizuje i wpływa na rozwój podjętej inicjatywy. Nie jest to jednak sytuacja częsta.

5.2.2.1. Inicjowanie współpracy

Wymiar indywidualny współpracy polsko-ukraińskiej ujawnia się już na samym jej początku. Kontakty między uczelniami ukraińskimi i polskimi są inicjowane przede wszystkim przez pracowników naukowo-badawczych. To na tym poziomie rodzą się wspólne zainteresowania i wzajemna chęć kooperacji, podejmowane są pierwsze działania merytoryczne, organizacyjne, formalne. W związku z tym, duże znaczenie mają wszelkie okazje do spotkań, nawiązania znajomości, wymiany poglądów. Sprzyjają temu przede wszystkim konferencje i inne wydarzenia naukowe, na których można poznać osoby zajmujące się ciekawą problematyką, nawiązać koleżeńskie stosunki i zacząć myśleć o wspólnej pracy.

[...] nagle spotyka się człowieka, patrzymy, interesujący ma wykład, referat, spotykamy się, rozmawiamy [...] mnie to interesuje, ciebie też to interesuje. Podejmujemy współpracę.

Wykres 5.4. Podmioty odpowiedzialne za inicjowanie współpracy po stronie polskiej oraz po stronie ukraińskiej wskazane przez polskich respondentów

Źródło: Opracowanie własne.

Moim zdaniem wszystko zależy od ludzi. Ja akurat miałem takie szczęście albo taka gwiazda mnie prowadziła, że pojechałem tam pierwszy raz na konferencję i tam poznałem ludzi z Doniecka.

Właściwie to tak śmiesznie, bo to było w taksówce urodzone. Jechaliśmy sobie gdzieś razem i mówię: może byśmy zrobili coś takiego fajnego, skoro żeśmy się spotkali i tak się żeśmy polubili. Może byśmy spróbowali zrobić coś takiego większego z tego.

Z badań ankietowych wynika wprawdzie, że łączna aktywność władz uczelni, wydziałów i instytutów w nawiązywaniu współpracy jest większa niż indywidualnych pracowników. Należy jednak pamiętać, że w ankietach wskazywano zazwyczaj kilku inicjatorów. Co więcej, podczas wywiadów okazało się, że „inicjowanie współpracy” czasami rozumiano jako stosunkowo szybkie porozumienie lub podpisanie umowy władz jednostki organizacyjnej lub uczelni, do którego *de facto* doszło dzięki wcześniejszym kontaktom pracowników naukowych.

Czasami współpraca jest rzeczywiście inicjowana przez władze uczelni w sposób oficjalny, bez wcześniejszych indywidualnych kontaktów uczonych. Taki scenariusz ma jednak szansę rozwinąć się w realną działalność naukowo-badawczą, tylko jeżeli zadziała mechanizm wspólnych zainteresowań i wzajemnej sympatii pracowników naukowych.

[...] z drugiej strony jest też ta inicjatywa odgórna. [...] podpisujemy taką górnolotną umowę, ale potem trzeba ją wdrażać w życie. I jeśli się znajdują ludzie, którzy chcą to robić, to to po prostu konsekwencja pewnego działania powoduje, że potem są wyniki.

5.2.2.2. Formy współpracy naukowo-badawczej

Współpraca z ukraińskimi partnerami przybiera różne formy i zwykle obejmuje kilka ich rodzajów. Dominują jednak organizowane wspólnie konferencje i seminaria naukowe oraz wspólne publikacje (por. wykres 5.5). Respondenci podczas wywiadów wskazywali jako kluczową formę współpracy publikacje naukowe. Natomiast konferencje, o których opowiadali, są zazwyczaj organizowane przez jedną ze stron. Koledzy z Polski lub Ukrainy są na nie za każdym razem zapraszani, a ich referaty lub artykuły znajdują się w opublikowanych tomach pokonferencyjnych.

Trzecia, najczęściej wskazywana, forma współpracy (38 razy) to „prowadzenie wspólnych projektów badawczych”. Kategoria ta nie została doprecyzowana w ankiecie, więc należy przypuszczać, że respondenci potraktowali ją szeroko, jako duże projekty prowadzone przez zespoły badawcze, finansowane ze środków zewnętrznych lub przedsięwzięcia na mniejszą skalę, w tym działania prowadzone przez pojedynczych uczonych. Takie przypuszczenie potwierdza chociażby to, że tylko 21 uczelni składało wspólnie z partnerem ukraińskim aplikacje o granty naukowe (por. wykres 5.5) –

przy czym nie wiadomo, ile z nich zakończyło się sukcesem. W 14 z 38 przypadków prowadzenia wspólnych projektów badawczych, jedynym źródłem finansowania są lub były środki własne uczelni, co świadczy o tym, że prawdopodobnie nie są to duże projekty. W pozostałych przypadkach środki te stanowią jedno ze źródeł, ale wyniki badania nie pozwalają na bardziej szczegółowe określenie struktury finansowania wspólnie prowadzonych projektów badawczych (por. wykres 5.6).

Wykres 5.5. Formy współpracy uczelni polskich i ukraińskich wskazane przez polskich respondentów

Źródło: Opracowanie własne.

Współpraca często ogranicza się do form, które nie wymagają dużych nakładów, koncentrują się na kooperacji pojedynczych osób, rzadziej mają charakter zespołowy, są przedsięwzięciami jednorazowymi, doraźnymi, choć bywają cykliczne – na przykład konferencje – ale nie zawsze są efektem wspólnej pracy, wspólnych badań i analiz. Są to oprócz publikacji także staże połączone z wykładami, korzystaniem z zasobów bibliotecznych i aparatury, prezentowaniem wyników badań, ale także wzajemne recenzowanie tekstów naukowych, czasopism, prac doktorskich i magisterskich. Oczywiście należy zastanowić się również, czy na dominację takich form współpracy polsko-ukraińskiej nie ma wpływu styl uprawiania nauki w obu krajach. Jak powszechne jest w nich prowadzenie systematycznych, długotrwałych badań przez zespoły interdyscyplinarne, międzyuczelniane? Czy uczeni mają w takiej pracy wystarczające doświadczenie i czy oba systemy szkolnictwa wyższego temu sprzyjają? Prezentowane badanie nie daje odpowiedzi na te pytania, nie było to jego celem. Część polskich respondentów twierdzi jedynie, że ukraińskie, tradycyjne podejście do uprawiania nauki i jeszcze mniejsze niż polskie, doświadczenie w pracy w projektach badawczych (które nie zawsze są jednoznaczne z prowadzeniem wieloletnich systematycznych badań) stanowią pewną trudność, która ogranicza rozwój współpracy. Przy czym spostrzeżenia te nie dotyczyły nauk technicznych i ścisłych.

5.2.2.3. Finansowanie współpracy

Możliwość finansowania współpracy jest oczywiście kluczowym czynnikiem wpływającym w zasadzie na każdy aspekt jej rozwoju: zakres prowadzonych działań, formy, liczbę zaangażowanych osób, czas trwania współpracy. Nawet najlepsze pomysły wsparte najszczerzszymi chęciami oraz motywacją i determinacją nie mają szansy na rozwój, jeśli nie ma możliwości sfinansowania prac. I to właśnie jest największa bariera we współpracy naukowo-badawczej uczelni polskich i ukraińskich. Jak wynika z badań ankietowych (por. wykres 5.4) oraz przeprowadzonych wywiadów, środki na kooperację są niedostateczne. Brakuje również możliwości pozyskiwania funduszy. Prowadzona współpraca wymaga zazwyczaj większych nakładów, ale nie ma źródeł, z których można by je czerpać w wymaganym wymiarze. Polscy respondenci podkreślali, że w szczególnie trudnej sytuacji są ich ukraińscy koledzy, bo często nie są w stanie zdobyć środków nawet na przyjazd na konferencję, nie mówiąc o długoterminowych przedsięwzięciach naukowo-badawczych. Tylko w wybranych uczelniach ukraińskich, które są finansowane bezpośrednio z budżetu państwa, a nie przez Ministerstwo Edukacji i Nauki sytuacja wygląda lepiej i bywa, że uczeni otrzymują potrzebne im środki na badania. Ciężar finansowy często przyjmuje na siebie strona polska, przy czym wsparcie to dotyczy przede wszystkim doraźnych wydatków na przejazd czy nocleg, czy dofinansowanie publikacji. Brak środków finansowych nabiera znaczenia szczególnie w sytuacji znacznego oddalenia uczelni partnerskiej. Problem ze sfinansowaniem lotu do Kijowa lub

na Ukrainę Wschodnią, dla którego alternatywą jest długa i niezbyt komfortowa podróż drogą lądową, niemożność uzyskania środków na dłuższy pobyt w odległym miejscu, stanowią czasami powód zaniechania współpracy lub ograniczenia jej intensywności.

Polskie uczelnie mają ograniczone możliwości finansowania pracy naukowo-badawczej swoich pracowników i ich kolegów z Ukrainy. Od uczonych oczekują, że będą sami pozyskiwali środki zewnętrzne, co po pierwsze zapewniałoby finansowanie zaplanowanego projektu na odpowiednim poziomie, a po drugie byłoby kryterium brany pod uwagę przy ocenie uczelni i pracownika.

Dopóki mój dziekan jest w stanie to finansować, to on te pieniądze zapłaci. Ale w pewnym momencie, coraz częściej mówi: słuchaj, ale co my z tego mamy, również w tym sensie finansowym? [...] skądś trzeba brać, żeby dokładać.

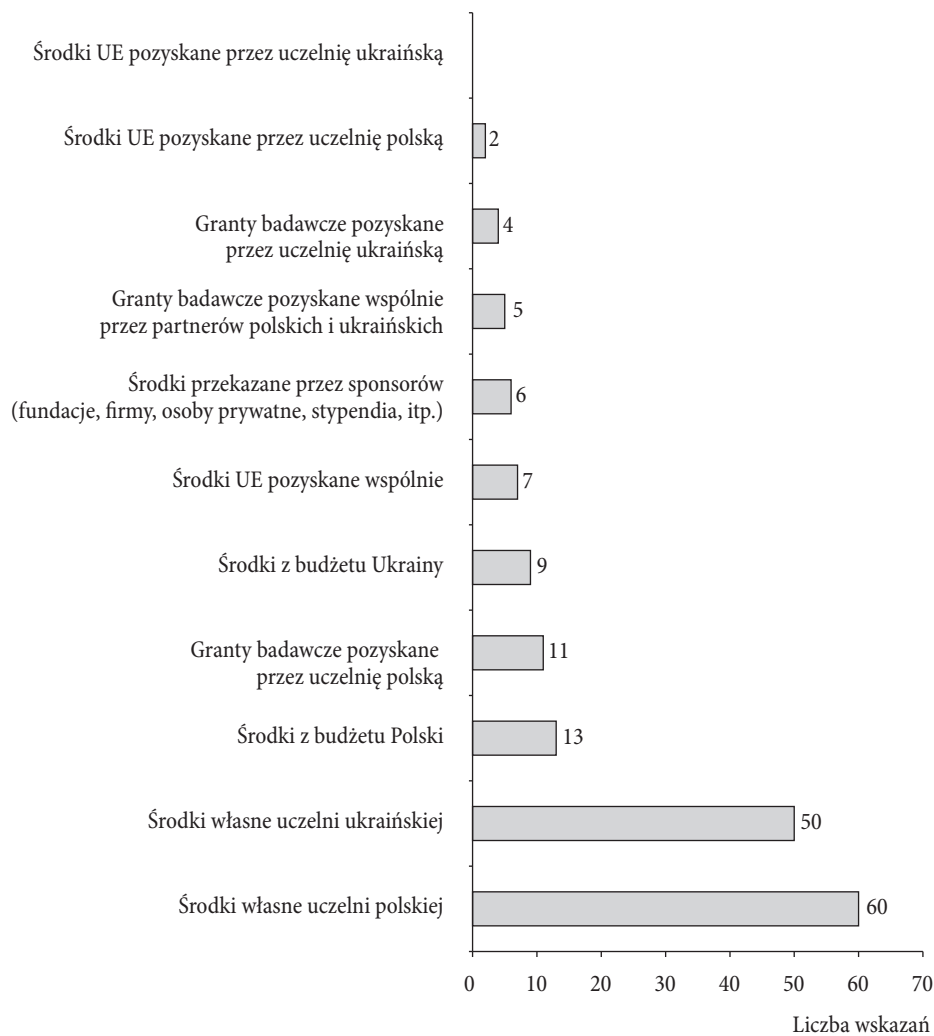
Tymczasem, najczęściej wskazywanym źródłem finansowania współpracy polsko-ukraińskiej są środki własne uczelni, które pozwalają na stosunkowo skromne przedsięwzięcia. Jak pokazały to badania ankietowe i jakościowe, wynika to z braku sposobów finansowania, programów stypendialnych i grantowych, nakierowanych na współpracę z Ukrainą. Możliwe jest pozyskanie środków dla polskich projektów, ale rzadko można z nich sfinansować stronę ukraińską, która ma jeszcze większe problemy z uzyskaniem środków. I tak koło się zamyka.

Natomiast teraz to jednak w ogóle jest problem z finansowaniem tego typu badań. Nawet gdyby to był projekt polsko-ukraiński, to przypuszczalnie byłby tak podpisany, że badania czy z NCBiR-u, czy NCN-u na terenie Polski owszem, dla Polaków tak, dla Ukraińców już nie. Czy oni mieliby podobne środki? To jest wątpliwe. Więc tu albo wsparcie programami międzynarodowymi, nakierowanymi bezpośrednio na współpracę polsko-ukraińską, co by rzeczywiście mogło przynieść jej przyspieszenie, albo jednak środki europejskie.

Niestety zdarzały się i wciąż zdarzają się takie sytuacje, że rząd polski podpisuje umowy z innymi rządami i wspiera taką współpracę. I brakuje jednak takiego celowego strumienia finansowania współpracy między Polską a Ukrainą, na wymianę i wspólne projekty badawcze.

Mając trudności ze zdobyciem zewnętrznego finansowania na współpracę z Ukrainą, polscy uczeni zmuszeni są koncertować swoje wysiłki na zdobywaniu pozauczelnianych grantów na inne cele naukowo-badawcze, ponieważ z tego są rozliczani. Siłą rzeczy cierpi na tym ich współpraca z ukraińskimi partnerami, i wtedy mimo woli schodzi na dalszy plan.

Wykres 5.6. Źródła finansowania współpracy naukowo-badawczej z uczelniami ukraińskimi według polskich respondentów

Źródło: Opracowanie własne.

5.2.2.4. Odmienne kultury akademickie

Pewne trudności we współpracy polsko-ukraińskiej wynikają z odmienności obu kultur akademickich. Polscy respondenci oceniają ukraińskie uczelnie jako zdecydowanie bardziej zhierarchizowane i zbiurokratyzowane niż polskie. Załatwienie każdej sprawy wymaga tam często zgody najwyższych władz uczelni, a osoby zajmujące eksponowane stanowiska, otoczone mniej lub bardziej szczerą estymą

swoich podwładnych, są bardziej odgradzone od swoich podwładnych. To często utrudnia porozumiewanie się Polaków i Ukraińców i wydłuża załatwianie spraw formalnych i organizacyjnych.

Tam wszystko przechodzi przez rektora. Nikt nie może podjąć decyzji bez wiedzy rektora. U nas decyduje dziekan. Nie musi do rektora latać, za przeproszeniem, i mówić, co on tam podpisał czy nie podpisał. [...] Natomiast tam „nie ma rektora, to nie ma decyzji”. Koniec kropka. Za każdym razem zresztą jesteśmy tam przyjmowani przez rektora, podejmowani. [...] Odnosi się wrażenie, że tam dyrektor instytutu, mimo że jest w strukturze bardzo mocny, nie ma nic do powiedzenia. [...] W związku z tym sprawy [...] przeciągają się.

[...] rozmawiam z doktorem, tak jak ja. No i mówię: słuchaj, mam taki pomysł, chodź, idziemy do twojego szefa, załatwimy to, pogadamy. No i u mnie by było tak, że poszedłbym do pokoju obok i pogadał. No nie, ja muszę iść do swojego kierownika, kierownik musi się zastanowić, kierownik pójdzie do tego szefa, umówi się na spotkanie. Ta hierarchia, ta biurokracja [...] jest za duża. [...] Wrażenie wchodzenia do takiego pokoju, to wrażenia, jakbym wchodził do prezydenta. Po cichutku, po dywaniku, siadamy, na tej zasadzie. Odczuwałem, że na mnie się trochę krzywiono przez moją pewną swobodę rozmowy.

Niektórzy respondenci wspominali także o korupcji oraz o braku standardowych procedur służących załatwianiu nawet najprostszycy spraw na uczelniach ukraińskich. Najlepiej mieć odpowiednie znajomości i układy, bez których proste problemy mogą okazać się niemożliwe do rozwiązania.

I oni mi bardzo pomagali w zdobywaniu informacji, danych, materiałów. Bo to wszystko polegało [...] na tym, że ten zadzwonił do kolegi, ten do koleżanki – i coś można było nieformalnie wyciągnąć, formalnie był to duży problem.

I ta „papierologia”, zależności. Tu trzeba papierek, tu dokument, bez tego się nie zrobi, tego się tak nie zrobi. I tego, że u nich jest trudno załatwić pewne rzeczy przy projektach. Jeśli chcemy jakieś dane, jakieś materiały, chcemy coś zamówić, to musi być oficjalnie. A u nich większość spraw załatwia się po znajomości. Nie mówię o korupcji, bo to już inna rzecz, tylko po znajomości. I to też jest pewna bariera do współpracy.

Kolejnym utrudnieniem jest słaba znajomość języka angielskiego wśród ukraińskich partnerów. Oczywiście sytuacja jest zróżnicowana, i jak wynika z wypowiedzi respondentów, zależy to od uczelni i od wieku ukraińskich kolegów. Problemy z językiem angielskim utrudniają Ukraińcom korzystanie z międzynarodowej literatury naukowej, publikowanie w anglojęzycznych periodykach oraz ograni-

czają możliwości rozszerzania współpracy na inne kraje. Język ukraiński nie jest z kolei znany polskim uczonym, a językiem rosyjskim – potrzebnym na Ukrainie Wschodniej – rzadko posługuje się młode pokolenie Polaków.

Powyższe uwarunkowania połączone ze spuścizną po Związku Radzieckim, z sytuacją geopolityczną Ukrainy oraz z ograniczonymi doświadczeniami części ukraińskich uczonych we współpracy międzynarodowej podtrzymują, zdaniem polskich respondentów, u niektórych ich ukraińskich kolegów specyficzny typ mentalności. Część ukraińskiego środowiska akademickiego nie okazuje otwartości i aktywności, chęci zainicjowania czy podtrzymania zagranicznych kontaktów, szczególnie z uczonymi z Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych. Niektórzy ukraińscy koledzy mają mniej wiary w siebie i w sukces różnych przedsięwzięć naukowo-badawczych. Opis ten był bardzo ostrożnie formułowany przez polskich respondentów, z podkreśleniem, że są to jedynie pewne obserwacje, które nie powinny być uogólniane. Zaznaczali oni również, że spotykają osoby i ośrodki akademickie na Ukrainie, które nie wpisują się w tę charakterystykę.

5.2.2.5. Przywództwo

Dla rozwoju współpracy znaczenie ma fakt angażowania się w nią osób o wysokiej formalnej lub nieformalnej pozycji w hierarchii uczelni oraz obdarzonych odpowiednim temperamentem, siłą przebicia i determinacją. Jest to zrozumiałe, szczególnie w kontekście opisanej powyżej diagnozy kultury akademickiej w ukraińskich uczelniach. Tam rzeczywiście, o czym wspominali respondenci, udział wpływowych pracowników uczelni, szczególnie przedstawicieli władz, zdecydowanie sprzyja współpracy. Jednak z podobną sytuacją mamy do czynienia także w Polsce.

Przedstawiciel władz uczelni lub wydziału, jeśli osobiście może rozwijać się naukowo poprzez współpracę z partnerami z Ukrainy lub jest osobą odpowiedzialną za współpracę międzynarodową uczelni, wydziału, instytutu, w naturalny sposób staje się liderem współpracy. Bywa tak, że akademicy, którzy przez lata angażowali się w międzynarodowe badania, dzięki swojej aktywności otrzymują wspomniane funkcje. Mają oni wówczas dostęp do rozmaitych zasobów, mogących istotnie wesprzeć daną inicjatywę, dostrzegają w niej potencjał, lobbują na jej rzecz, nie szczczędają jej swej pracy, w naturalny sposób starają się nadać jej rozmach, czy wręcz stworzyć z niej wizytówkę uczelni. Szczególną rolę w tym kontekście odgrywają dziekani i prorektorzy ds. współpracy międzynarodowej. W badaniu został zidentyfikowany przypadek władz wydziału, intensywnie wspierających współpracę z Ukrainą. Obecnemu prodziekanowi zależy na tym, żeby nie zaprzepaścić dorobku swojego poprzednika, który zainicjował, rozwinął i cały czas patronuje pracom badawczo-naukowym prowadzonym wspólnie z uczelniami partnerskimi na Ukrainie.

Druga charakterystyczna sytuacja to człowiek-instytucja. Chodzi tu o osoby o dużym doświadczeniu, wieloletnich kontaktach z partnerami z Ukrainy, otwarte

na szukanie i inicjowanie nowych możliwości współpracy, włączanie w nią coraz to nowych badaczy. Z jednej strony tacy uczeni współpracują osobiście z Ukrainą, a z drugiej animują i koordynują włączanie się do wspólnych działań swoich kolegów z wydziału, uczelni lub z innych ośrodków akademickich. Zazwyczaj dzieje się tak w związku z konferencjami czy publikacjami w periodyku prowadzonym przez partnera lub w tomie pokonferencyjnym. Co więcej, kiedy pojawiają się nowe problemy badawcze, pomysły na prace naukowe oraz badacze zainteresowani ich realizowaniem we współpracy z Ukrainą, takie osoby wskazują potencjalnych partnerów, kontaktują ich ze sobą, wystawiają rekomendacje. Pełnią one *de facto* funkcję indywidualnych *hubów* rozbudowujących polsko-ukraińskie sieci kontaktów naukowych.

Ja to w sposób naturalny przejąłem. Wszyscy, którzy chcą przyjechać do nas, albo jechać stąd, na [...] przykład z Częstochowy, z Wrocławia, z różnych uczelni, Warszawy, pytają mnie, jak się tam jedzie, czym się jedzie i do kogo należy się zwrócić. I w tym momencie ja piszę do kolegi, [...] i wszystko jest załatwione.

Choć rola jednostek – liderów – we współpracy polsko-ukraińskiej jest bardzo ważna, paradoksalnie zjawisko to może być oznaką pewnej słabości. Warto w każdym z takich przypadków postawić pytanie, czy gdyby te osoby zrezygnowały ze swojej, można powiedzieć misji, to współpraca przetrwałaby, czy nie zostałaby ona drastycznie ograniczona. Wydaje się, że potrzebne jest instytucjonalne wsparcie tych działań, aby współpracę utrwalić.

5.2.2.6. Instytucjonalizacja współpracy

Instytucjonalizacja współpracy naukowo-badawczej, w rozumieniu autorów niniejszego raportu, to zestaw stałych, uporządkowanych form działania, które obejmują zarówno sferę naukowo-badawczą, jak i stworzone na jej potrzeby rozwiązania organizacyjne, administracyjne i finansowe. Instytucjonalizacja nadaje wspólnym działaniom charakter systemowy, ponadindywidualny, prowadzący do rozwoju jednostek organizacyjnych, uczelni oraz dyscypliny, a nie głównie do rozwoju naukowego pracownika (ów rozwój oczywiście zawsze w jakimś stopniu przekłada się na dyscypliny i instytucje, które pracownik reprezentuje)³⁴.

Instytucjonalizacja może odbywać się na różnych poziomach: polityki międzynarodowej, polityki państwa, uczelni oraz innych instytucji. Przeprowadzone badania pozwalają formułować pewne wnioski dotyczące przede wszystkim poziomu polityki państwa oraz uczelni.

³⁴ Definicja instytucjonalizacji odwołuje się do rozważań teoretyków instytucjonalizmu, zwracających uwagę na to, że instytucjonalizacja porządkuje, przekształca działania – które są istotne, wartościowe dla grupy – w trwały system czynności, podlegających normom, regulacjom, kontroli formalnej i nieformalnej (por. Berger, Luckmann, 1983, s. 95-97; Federowicz 2004; North, 1990, s. 3; Sztompka 2006, s. 285; Schulz 1992, s. 13).

5.2.2.6.1. Instytucjonalizacja współpracy na poziomie polityki państwa

Zdaniem polskich uczonych niedostateczne środki na współpracę naukowo-badawczą to wynik wcześniejszej polityki państwa, a raczej jej braku. Jest to w ich mniemaniu dość zaskakujące, zważywszy na formułowane od dawna polityczne deklaracje Polski chęci wsparcia Ukrainy. Podczas wywiadów podkreślano, że współpraca między uczelniami, poza wynikami naukowymi, niesie szereg innych korzyści, które wydają się ważne dla stosunków polsko-ukraińskich oraz dla przyszłości Polski i Ukrainy. Są to: dialog dotyczący trudnych problemów związanych ze wspólną historią polsko-ukraińską, wzmacnianie ukraińskiej demokracji, postaw obywatelskich, ułatwiania otwierania się naszego sąsiada na Zachód, Polski na Wschód.

[...] to, co Ukraińcy słyszą o nas na Ukrainie, co nasi słyszą o Ukrainie w Polsce – jak wyjadą, jak porozmawiają, jak się spotkają – to prowadzi do pewnej zmiany sposobu myślenia. I to [...] zbliża narody.

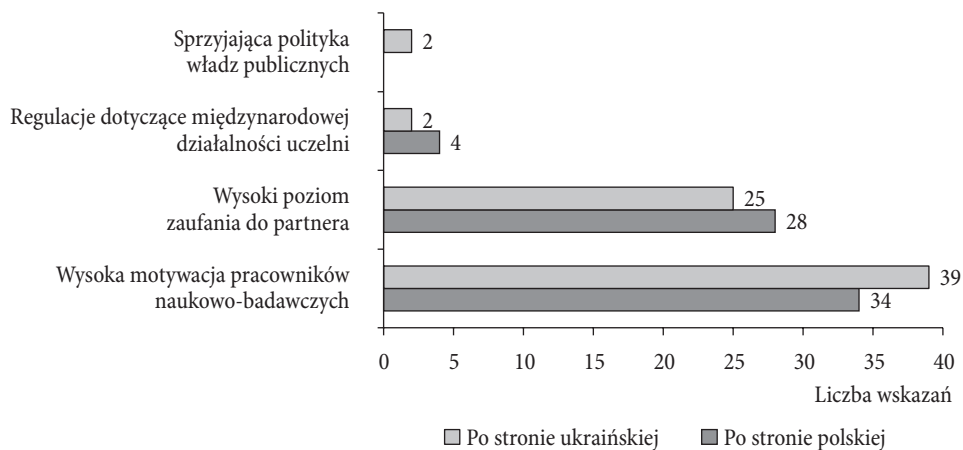
Takie rezultaty, które mają długofalowe, wręcz strategiczne znaczenie dla obu krajów, są osiągnięte często przy okazji. Tymczasem powinny być one traktowane priorytetowo i wspierane przez władze państwowe i samorządowe. W wypowiedziach respondentów wyczuwało się często poczucie braku wsparcia, braku zainteresowania ich pracami właśnie na poziomie polityki państwa.

Uważam, że jeżeli to jest poważna polityka, a nie takie tam deklaracje, że powinniśmy z Ukrainą bardziej współpracować, to za tym muszą iść jakieś środki finansowe.

Na poziomie zarówno polityki krajowej, międzynarodowej, jak i samorządowej nie dostrzega się w dostatecznym stopniu potencjału nauki jako narzędzia budowania porozumień i walki ze stereotypami. Polscy uczeni mają niekiedy wrażenie, że współpracę z Ukrainą docenia się ze względu na jej trudną obecną sytuację – „współpraca z Ukrainą jest modna” – ale nie wiąże się to z żadnym konkretnym wsparciem. Jak wynika z badania ankietowego, „polityka władz publicznych” i „regulacje dotyczące międzynarodowej działalności uczelni” mają minimalne znaczenie lub w ogóle nie są postrzegane jako czynniki ułatwiające współpracę. Nie są one jednak wskazywane jako istotne bariery (por. wykres 5.8). Podkreśla się raczej problemy finansowe, które jednak wynikają właśnie z tego, że na poziomie polityki państwa nie przywiązuje się dużego znaczenia do współpracy polsko-ukraińskiej na poziomie uczelni. Można też przypuszczać, że pojawianie się podczas wywiadów silnie podkreślanych konstatacji mówiących o braku wsparcia państwa, wynika ze specyfiki tej metody badawczej, która pozwala na głębszy namysł nad problemem.

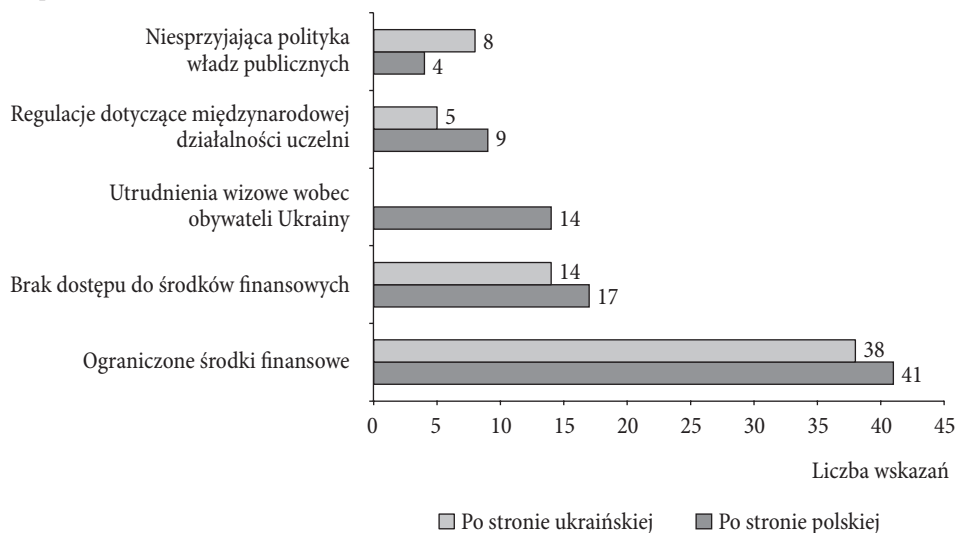

Wykres 5.7. Wybrane czynniki sprzyjające współpracy polsko-ukraińskiej wskazane przez polskich respondentów

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 5.8. Wybrane bariery współpracy polsko-ukraińskiej wskazane przez polskich respondentów

Źródło: Opracowanie własne.

5.2.2.6.2. Instytucjonalizacja współpracy w uczelniach

Również w uczelniach instytucjonalizacja polsko-ukraińskiej współpracy naukowo-badawczej nie jest zjawiskiem powszechnym. Niemniej jednak można znaleźć jej przykłady albo przynajmniej jej załączki. Analiza konkretnych przypadków in-

stytucjonalizacji pozwala zrozumieć, jakie wiążą się z nią korzyści, w jaki sposób wpływa ona na rozwój współpracy. Punktem wyjścia do instytucjonalizacji współpracy mogą być umowy zawarte między uczelniami partnerskimi. Sformalizowanie wspólnych działań potencjalnie wiąże się z jej wsparciem ze strony uczelni, wydziału. Jednak umowy mają zazwyczaj bardzo ogólny, ramowy charakter i ich znaczenie dla rozwoju współpracy jest zróżnicowane.

Jak wynika z badania ankietowego, zazwyczaj dochodzi do formalizacji współpracy. Umowy podpisywane są w różnych momentach kooperacji. Czasami dzieje się to stosunkowo szybko, po załatwieniu koniecznych formalności i uprzejmości. Czasami dopiero po dłuższym okresie trwania współpracy pracowników naukowych lub jednostek uczelni. Należy jednak podkreślić, że stosunkowo często – zdaniem respondentów – umowy nie przekładają się na realną współpracę, lecz trafiają do szuflady i są jedynie przydatne w rozliczeniach uczelni, budowaniu jej wizerunku. Dzieje się tak na przykład, gdy umowy podpisują władze uczelni lub wydziału, a współpracą nie są zainteresowani konkretni uczeni, kontakty naukowe nie zostały zawiązane wcześniej i nie są stymulowane inaczej niż poprzez zawarcie umowy. Tak więc formalne umowy są oceniane różnie przez polskich uczonych, prowadzących współpracę z uczelniami ukraińskimi. Dla części nie mają one większego znaczenia i nie przekładają się na jakiegokolwiek wsparcie w prowadzonych działaniach. Służą jedynie porządkowaniu informacji o tym, co się dzieje na uczelni lub wydziale. Według innych respondentów umowy są ważnym dokumentem ułatwiającym komunikowanie się z władzami uczelni w sprawach dotyczących współpracy – otrzymania środków finansowych, dotowania wyjazdów do partnera – łatwiej również pozyskać zewnętrzne fundusze, jeśli umowa została sformalizowana. Zdaniem respondentów umowy warto podpisywać, ze względu na ukraińskich kolegów, którym zdecydowanie ułatwiają one rozmowy z ich przełożonymi oraz zdobywanie wiz do Polski.

Podsumowując, należy stwierdzić, że umowy mogą wpływać pozytywnie na rozwój współpracy, są też zawsze elementem instytucjonalizacji, ale samo ich podpisanie jeszcze niczego nie przesądza, a wręcz zdarza się, że nic się za nimi nie kryje.

Z inną sytuacją, jak się wydaje, mamy do czynienia w przypadku instytucjonalizacji współpracy. Instytucjonalizację można postrzegać jako czynnik sprzyjający współpracy oraz jako wysoki poziom rozwoju współpracy. Jak pokazało badanie, ma ona zdecydowanie pozytywny wpływ na kooperację. Do instytucjonalizacji współpracy naukowo-badawczej uczelni polskich i ukraińskich może dochodzić stopniowo, kiedy dostrzega się taką potrzebę po pewnym okresie trwania kooperacji bazującej głównie na kontaktach indywidualnych. Zdarza się również, że już na samym początku tworzy się zręby instytucjonalne. Są one następnie sukcesywnie wzmacniane i rozwijane.

W badaniu zidentyfikowano kilka interesujących przykładów instytucjonalizacji współpracy uczelni polskich i ukraińskich. Różnią się one między sobą czasem trwania, liczbą realizowanych form współpracy, liczbą zaangażowanych osób i uczelni.

Można jednak wskazać pewne podobieństwa między nimi, świadczące o poziomie rozwoju współpracy. Efektem instytucjonalizacji jest budowanie formalnych lub nieformalnych sieci naukowych, płaszczyzn wymiany wiedzy i informacji o podejmowanych działaniach oraz nawiązywania kontaktów naukowych. W ten sposób mogą pojawiać się nowe inicjatywy naukowo-badawcze, ale również udaje się zachować ciągłość myśli naukowej i pracy nad konkretnymi zagadnieniami. W ramach współpracy zinstytucjonalizowanej wypracowane są mechanizmy włączania do niej nowych osób oraz kojarzenia uczonych ze względu na ich zainteresowania naukowe i problemy badawcze, którymi się zajmują.

Do udziału w takiej współpracy zachęca również to, że za sprawą instytucjonalizacji wiele ścieżek postępowania jest już przetartych. Chodzi tu przede wszystkim o kwestie formalne, administracyjne, pozyskiwanie środków finansowych, którymi niekoniecznie muszą zajmować się uczeni. Dorobek takiej współpracy kumuluje się, stanowi dowód jej skuteczności. Tym samym rośnie do niej zaufanie, co ułatwia pozyskiwanie osób zainteresowanych współpracą, ale także przychylność władz uczelni oraz innych gremiów, instytucji zewnętrznych, które zechcą wspierać niektóre inicjatywy. Jest to również atut przy aplikowaniu o stypendia i granty.

International Forum of Cooperation

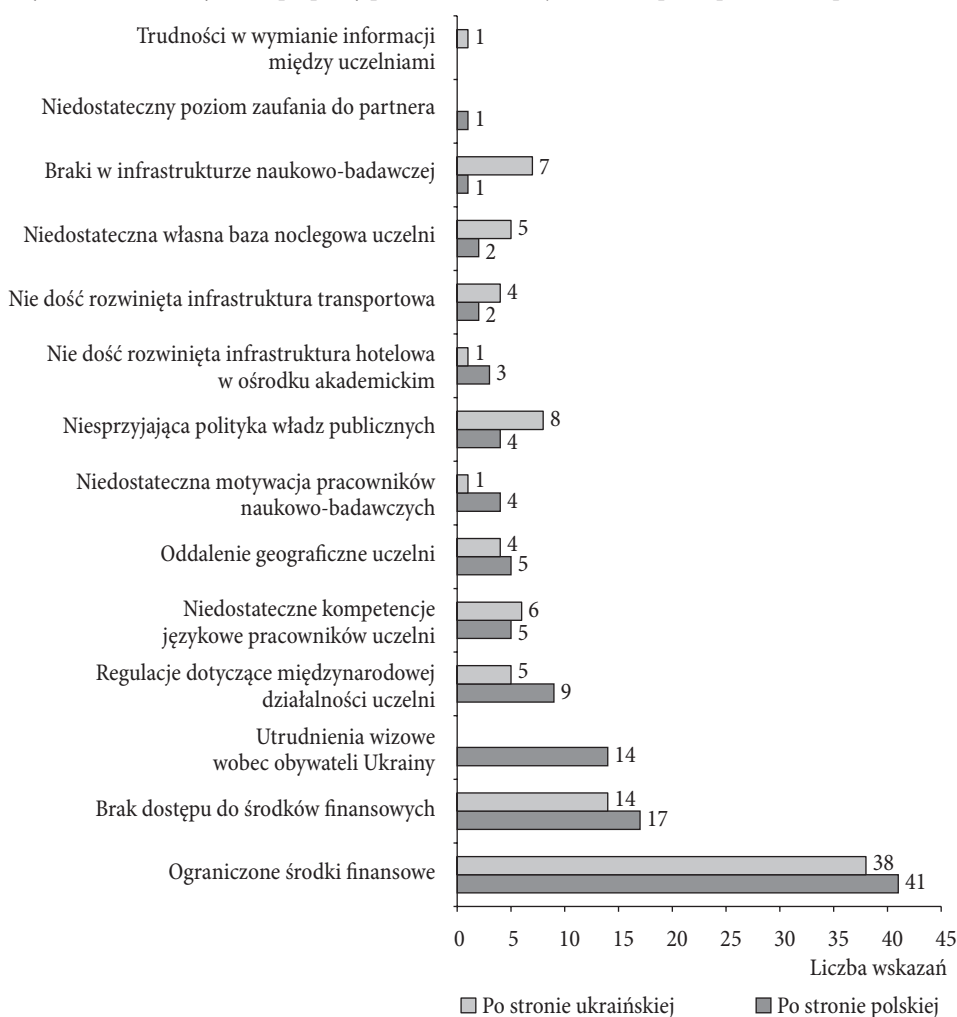
(wcześniej Forum Współpracy Polsko-Ukraińskiej)

Przedsięwzięcie zostało zainicjowane przez Wydział Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie oraz National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine in Kyiv w 2005 r. Obecnie do Forum należą uczelnie, wydziały i instytuty ekonomiczno-rolnicze z Polski, Ukrainy, Słowacji, Czech i Węgier. Forum to przede wszystkim cykliczne spotkania uczonych, na których prezentowane są wyniki pracy naukowej, prowadzone są debaty, nawiązywane i podtrzymywane są kontakty naukowe oraz osobiste. To także konferencje tematyczne, staże naukowe, seminaria, publikacje, szkoły letnie. Na bazie współpracy w ramach Forum powstało także stowarzyszenie Visegrad University Association (VUA), które obecnie liczy pięćdziesięciu członków – głównie uniwersytetów państw Grupy Wyszehradzkiej oraz Ukrainy i Rosji. W ramach VUA prowadzona jest internetowa platforma, na której umieszczane są pomysły na badania, projekty naukowe i konferencje, dzięki czemu mogą się w nie angażować uczeni z różnych instytucji i krajów. Od członków VUA pobierane są opłaty członkowskie, przeznaczane np. na finansowanie staży naukowych, grantów dla młodych uczonych, dofinansowanie szkół letnich, seminariów i innych aktywności VUA. Instytucjonalizacja współpracy uwiarygodnia działania naukowo-badawcze podejmowane przez uczestników i ułatwia zdobywanie środków zewnętrznych.

Co więcej, instytucjonalizacja współpracy, w którą mogą być również włączone instytucje zewnętrzne wobec uczelni, wydaje się sprzyjać pojawianiu się nienaukowych inicjatyw lub form współpracy z pogranicza nauki i praktyki. Zazwyczaj chodzi tu o pokazywanie dobrych praktyk, funkcjonujących w Polsce rozwiązań

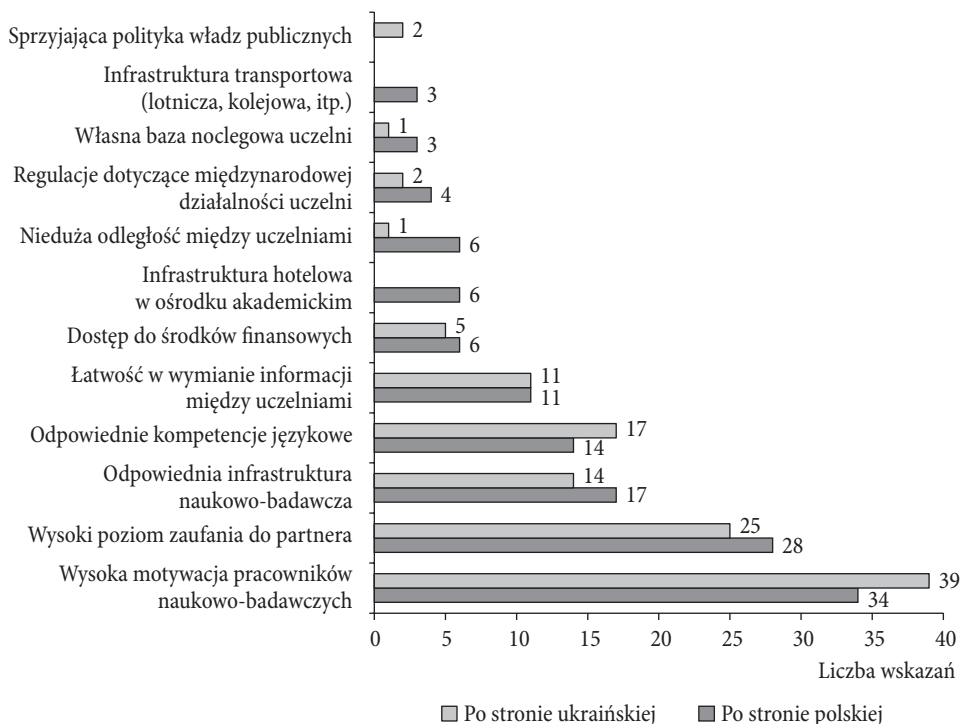
na przykład w obszarze samorządności, budowania lokalnej demokracji, zagospodarowania przestrzeni, rozwiązań stosowanych w rolnictwie. W działaniach tych nie zawsze biorą udział jedynie pracownicy naukowcy, ale również studenci, przedsiębiorcy, działacze społeczni i polityczni. Polscy respondenci opowiadający o tych działaniach podkreślali trzy rzeczy. Po pierwsze, uważają oni, że jest to interesujący kierunek współpracy dla uczelni i uczonych, łączący aspekt teoretyczny i praktyczny. Po drugie, jest to również doskonała okazja do wzajemnej nauki i transferu skutecznych rozwiązań. Po trzecie, jest to kolejny sposób na poprawianie relacji polsko-ukraińskich, przełamywanie stereotypów, integrowania Ukraińców z Europą.

Wykres 5.9. Bariery we współpracy polsko-ukraińskiej wskazane przez polskich respondentów

Źródło: Opracowanie własne.

Wykres 5.10. Czynniki sprzyjające współpracy polsko-ukraińskiej wskazane przez polskich respondentów

Źródło: Opracowanie własne.

5.3. Wyniki badań przeprowadzonych w uczelniach ukraińskich

(Iryna Degtiarowa)

Główną ideą współpracy polsko-ukraińskiej jest wprowadzenie nowej wiedzy na uniwersytetach ukraińskich, nowych metod rozwiązywania problemów, wymiana myśli naukowej.

5.3.1. Kontekst motywacyjnie wartościowy polsko-ukraińskiej współpracy akademickiej

Dla uczelni ukraińskich, niezależnie od regionu (zachód, wschód, południe i centrum Ukrainy) współpraca z polskimi uczelniami jest wyjątkowym priorytetem w ich działalności międzynarodowej, ze względu na czynniki kulturowe, historyczne i społeczno-polityczne, w tym: bliskość geograficzna i kulturowa, porozumienie mentalne oraz aktywne wsparcie ze strony polskiej Ukraińców w różnych aspektach

działalności społecznej, podobieństwa szkolnictwa wyższego i nauki w przeszłości. Ponadto ważne jest wspólne pragnienie polskich i ukraińskich naukowców do organizowania i realizacji różnych projektów edukacyjnych i badawczych. Spróbujemy przedstawić ogólny kontekst współpracy polsko-ukraińskiej, który trafnie charakteryzuje jeden z respondentów:

Dobre stosunki między ludźmi, zwolennikami przyjaźni obu krajów, wspólne cele, brak bariery językowej, chęć zrobienia czegoś pożytecznego w życiu, optymizm i poczucie humoru, a także małe finansowe źródło – będzie to wystarczające dla skutecznej współpracy między Polską a Ukrainą.

5.3.1.1. Rozwój zawodowy i naukowe komunikowanie się

Produktywny rozwój współpracy międzynarodowej pomiędzy Polską i Ukrainą jest wynikiem uwarunkowań mentalno-historycznych i przejawem trendów światowych, w tym trendów internacjonalizacji edukacji, nauki i badań, integracji krajowych systemów edukacji i badań w ramach Europejskiej Przestrzeni Badawczej. Ale w centrum wszystkich projektów współpracy dwustronnej jest człowiek, uczony, i to jego chęć i motywacja do rozwoju jest głównym czynnikiem, który zachęca naukowców do poszukiwania partnerów o podobnych zainteresowaniach naukowych i rozwijania z nimi współpracy międzynarodowej.

Czynnik ludzki, profesjonalne zainteresowania naukowe – to właśnie od tego zależy współpraca międzynarodowa. Partnerstwo międzynarodowe wzbogaca nas wszystkich: i my mamy coś, co chcemy pokazać i czego chcemy nauczyć.

Kluczową rolę dla nas odgrywa osobista komunikacja i kontakty podczas konferencji, zwłaszcza tych, które organizujemy. Kontakty te rzeczywiście przyczyniły się do długoterminowego i bardzo obiecującego związku pomiędzy naszymi uczelniami.

W XX w. dialog zawodowy i komunikacja stały się obecnie bardziej niż kiedykolwiek otwarte, jako integralna część sfery naukowej. Nowoczesne społeczeństwo informacyjne charakteryzuje się wysoką dynamiką rozwoju. Dotyczy to poszczególnych obszarów wiedzy. Jednak wszyscy respondenci bez wyjątku podkreślali, że rozwój nauki jest możliwy tylko przy skutecznej komunikacji zawodowej i wymianie doświadczeń, poglądów i pomysłów z kolegami.

Ważna jest nie tylko komunikacja [...] pomysły rodzące się przy filiżance kawy wymagają szczegółowej analizy. Dzięki wspólnej dyskusji, opracowywaniu wspólnych raportów naukowych, szukamy rozwiązania problemów.

Procesy transformacyjne, które odbywają się we wszystkich dziedzinach nauki, wymagają nowego podejścia do organizacji pracy. Zmienia się system relacji w dziedzinie nauki, obejmujące stosunki między ludźmi. Współpraca polsko-ukraińska pełni

dziś ważną funkcję komunikacji naukowej, która promuje integrację ze światowym środowiskiem naukowym.

Co przynosi ukraińskim naukowcom możliwość komunikowania się i współpracy z polskimi kolegami?

Po pierwsze, wymianę idei naukowych i doświadczeń, łatwiej jest uczyć się i nauczyć czegoś:

Wprowadzenie problematyki naukowej, która interesuje polskich kolegów wymaga zrozumienia, że kwestie interesujące dla polskich i ukraińskich kolegów mogą być nieco inne. I świadomość tych różnic interesów stanowi również zainteresowanie naukowe, ponieważ pozwala lepiej zrozumieć zróżnicowanie podejścia do nauki w naszym kraju oraz w Polsce. To jest kwestia o praktycznym znaczeniu.

Po drugie, współpraca otwiera nowe pole dla badań w dziedzinie historii i etnografii, zarówno w odniesieniu do okresów historycznie wspólnych, jak i niezależnych. Wyjątkowe miejsce ma uwolnienie dostępu do materiałów archiwalnych wspólnego dziedzictwa kulturowego. Te materiały są wykorzystane do pisania artykułów i prac doktorskich. Naukowcy interesują się ochroną krajobrazu kulturowego i historycznego dla rozwoju regionalnego i lokalnej gospodarki (na przykład wykopaliska archeologiczne polskiej twierdzy Kodak w Dniepropietrowsku, ochrona krajobrazu historycznego i kulturowego dla rozwoju cech regionalnych i lokalnej gospodarki, międzynarodowy projekt badawczy „Atlas etniczno-językowy Pobuża”).

Pojawia się możliwość przeprowadzania pogłębionych wspólnych kompleksowych badań porównawczych (badanie totalitaryzmu w powojennej Europie, „Rekonstrukcja prastanu tradycyjnej ludowej kultury duchowej Bliskiego Polesia jako części wspólnoślwiańskiego językowo-kulturowego obszaru”).

Z polskimi kolegami zbiegły się zainteresowania badawcze [...] schemat przygotowania pracy zbiorowej został tak opracowany, że wprowadzono podział odpowiedzialności i tematów ... i tak jedna książka zawiera informację i polską, i ukraińską.

A czytelnik może uzyskać możliwość porównania niektórych bloków [...] oraz pełniejszych informacji jako procesów transformacji zachodzących w Europie Wschodniej.

Przy wyborze tematów do wspólnych badań, staramy się jak najwięcej uwzględnić/pogodzić ich [polskich kolegów] zainteresowania w danym temacie oraz nasze interesy badawcze... opublikowane są materiały, które nie były dotychczas powszechnie dostępne, zważywszy na fakt, że i Polska ma swoje sprawy i problemy... przez to bliska współpraca jest prawdziwym wzbogaceniem.

Po trzecie, analiza najlepszych praktyk w różnych obszarach działalności społeczno-gospodarczej pozwala polepszyć to, co już działa na Ukrainie, ale też i oferuje nowe rozwiązania niektórych problemów praktycznych, które istnieją

w danym obszarze życia publicznego lub w nauce, korzystając z doświadczeń Polski („Dostępność infrastruktury turystycznej m. Lwowa. Monitoring dla osób niepełnosprawnych”). Taka współpraca jest korzystna dla obu stron, Ukraińcy mogą nauczyć się z polskiego doświadczenia w organizacji pracy archiwum, nowych technologii w sprawach archiwalnych, wykorzystywanych przez polskich kolegów, a zwłaszcza regulację prawną, wykorzystania, przechowywania, opracowania materiałów.

Po czwarte, prowadzenie badań podstawowych i stosowanych przy wykorzystaniu unikatowego wyposażenia badawczego, które nie jest dostępne na Ukrainie. Polscy partnerzy oferują ukraińskim kolegom takie możliwości.

Ważne jest, że Polacy mają poważną bazę laboratoryjną, ponieważ u nas w ostatnich latach wyposażenie laboratoriów w ogóle się nie rozwija. Nowoczesne wyposażenie, w tym certyfikowane laboratoria, umożliwiają ambitne prace i dotrzymywanie wymogów nowoczesnego sposobu prowadzenia badań.

Po piąte, chodzi o doskonalenie praktyk dydaktycznych oraz wprowadzanie nowych form kształcenia studentów, a więc o podniesienie jakości kształcenia i badań naukowych oraz konkurencyjności danej uczelni:

Aktywna współpraca z polskimi kolegami przyczyniła się do rozwoju naszego naukowo-dydaktycznego doświadczenia, umożliwiła lepsze jakościowo podejście do badań nad edukacją w innych krajach, a także do określenia perspektyw dla ukraińskiej edukacji.

W priorytetach wspólnych projektów są m.in. nauka wspólnie z edukacją, edukacja poprzez naukę, konferencje studenckie i publikacje prac naukowo-dydaktycznych.

Wreszcie, ważne są bezpośredni rozwój zawodowy naukowców i podnoszenie ich poziomu intelektualnego (*Międzynarodowe integracyjne warsztaty dla studentów i doktorantów, szkoły językowe, prawa europejskiego i polskiego, itp.*).

Nowe doświadczenia, spotkanie nowych ludzi, nowe wrażenia... to wszystko przyczynia się do tego, że stajemy się bardziej mobilni i społecznie aktywni.

Dla młodych naukowców nie byłoby właściwe pozostawienie w wąskiej przestrzeni zamkniętej, nowe spotkania, z kolegami, którzy osiągnęli dobre wyniki, jest bardzo ważne. Jest potrzeba ruchu, aktywnej twórczości naukowej.

Studenci po swych wizytach w Polsce poszukują nowego kierunku rozwoju, świadomie stają na drogę własnego rozwoju i samodoskonalenia oraz wzbogacenia swoich osobowości.

Ukraińscy naukowcy twierdzą, że współpraca z polskimi kolegami zapewnia dostęp do informacji o różnym charakterze: informacji o ich doświadczeniach,

co stanowi lekcję dla nas; o konkursach naukowych i stypendiach; o potencjalnych partnerach i źródłach finansowania.

5.3.1.2. Koncentracja na wydajności współpracy jako klucz do udanego współdziałania

Jak pokazało nasze badanie, współpraca między instytucjami szkolnictwa wyższego w Polsce i na Ukrainie jest skuteczna, jeśli na początku jest skupienie się na konkretnych wynikach, konkretnym projekcie, a wszystkie strony rozumieją, dlaczego i jak współpracują.

Koncentracja obu uczelni i pragnienie znalezienia partnerów do współpracy – to bardzo ważny warunek udanej współpracy. Jeśli uczelnia chce znaleźć partnera, znajdzie! Założeniem współpracy jest pragnienie znalezienia partnerów, którzy koncentrują się na efektach (można podpisać formalną umowę i można jej nie wykonać).

Respondenci podkreślali, że gdy partnerzy naprawdę dążą do osiągnięcia wyników we współpracy, koncentrują się na aspektach jakości, a nie ilości lub na efektach politycznych. Powinna być jasna wizja formatów współpracy i konkretyzacja jej zakresu i celów, i co ważne, musi zostać określony rozkład obowiązków z terminami. Wtedy strony są gotowe do wspólnego rozwiązania problemów.

Następnie możemy mówić o priorytetach takiej współpracy oraz o roli konkretnych osób i wszystkich instytucji jako pewnej całości.

5.3.1.3. Umiejdzynarodowienie i uniwersalizacja nauki i szkolnictwa wyższego

Intelektualizacja społeczeństwa i innowacje określają dziś sukces każdego państwa i tworzą globalną przestrzeń, w której znaczenie mają innowacje i wiedza. Wiedza jako siła (Francis Bacon) nabiera nowego znaczenia, nie tylko w rozumieniu społecznym, politycznym, filozoficznym, ale także materialnym. Era globalnej mobilności ma swoje wymagania również wobec warunków i procesów oraz osobistego rozwoju naukowców. Wspólne badania – to w zasadzie połączenie różnych szkół akademickich o różnych tradycjach akademickich, co dziś jest określone jako internacjonalizacja.

Odnosząc się do definicji, możemy zauważyć, że *umiejdzynarodowienie* szkolnictwa wyższego stanowi w istocie integrację międzynarodowego i międzykulturowego wymiaru edukacji, badań i innych funkcji instytucji szkolnictwa wyższego (Knight, 2003). Integracja międzynarodowa uczelni ukraińskich może być spowodowana wspólnym dziedzictwem kadry naukowej. Gdy jedna wybitna postać naukowa należy do obu uczelni z obu krajów (Wojciech Świętosławski dla politechnik Kijowskiej i Warszawskiej, Stanisław Kulczycki jako rektor uniwersytetów we Lwowie i Wrocławiu), to tworzą wspólne tradycje akademickie oraz wiążą uczelnie

obecnie w wymiarze międzynarodowym. I jakie są cele współpracy uczelni dzisiaj? Oczywiście, to mobilność przy spełnieniu ogólnych warunków i wymogów jakości. Jakość kształcenia, jakość badań, jakość ich wdrażania do praktyki społecznej i ekonomicznej, podniesienia jakości życia. Ważne jest, aby wziąć pod uwagę model relacji mobilności i jakości, mobilność poprawia jakość, ale jakość jest warunkiem mobilności? Badania współpracy polsko-ukraińskiej potwierdziły znaczenie obu tych relacji. Mobilność i jakość są ze sobą powiązane. Bez tego nowoczesny uniwersytet nie może skutecznie wypełniać swojej misji w oczach opinii publicznej. Dla strony ukraińskiej najbardziej cenne są polskie doświadczenia: studiowanie osiągnięć polskich kolegów, analizowanie doświadczeń organizacyjnych i administracyjnych na polskich uczelniach, poznawanie ich zainteresowań naukowych.

Cenimy realizację bolońskich kryteriów, doświadczenia i osiągnięcia europejskich uniwersytetów, dobrym przykładem są polskie uczelnie.

Jednocześnie jasne jest, że nie można bezpośrednio kopiować cudzych doświadczeń, ponieważ każdy kraj ma swoje własne specyficzne cechy i właściwości szkolnictwa wyższego i nauki.

Nie można przenosić wszystkiego na naszą rzeczywistość. Może nam się podobać, jak Brazylia gra w piłkę nożną, ale to nie znaczy, że nasi gracze mogą grać tak samo dobrze!!!

Ogólnie należy mówić o wzajemnym transferze intelektualnym, o naukowym zjednoczeniu wokół wspólnych problemów naukowych, o ciekawych tematach przyszłych badań. Ostatnio, za sprawą europejskich programów grantowych, trendem w pracy badawczej staje się współpraca międzynarodowych zespołów naukowców nad konkretnymi zagadnieniami.

5.3.1.4. Systemowy charakter polsko-ukraińskiej współpracy

Współpraca naukowa między polskimi i ukraińskimi uczelniami wyróżnia się na tle międzynarodowej współpracy z innymi krajami i ma charakter systemowy, a nie przypadkowy i pojedynczy. Badania wykazały, że ukraińscy naukowcy odczuwają *wzajemnie i wspólnie pragnienie* nadawania ich współpracy charakteru systemowego (nie sytuacyjnego, nie w zależności od warunków politycznych lub innych). Taka systemowość charakteryzuje współpracę między ukraińskimi i polskimi naukowcami. Według ukraińskich naukowców stało się to możliwe dzięki więziom historycznym i kulturowym oraz aktywnej pozycji Polski we wspieraniu Ukrainy w europejskiej przestrzeni geopolitycznej i edukacyjnej.

Aspekty duchowe i kulturowe. Wielu uważa, że naprawdę ma znaczenie kontekst słowiański jako przestrzeń kulturowa, pojęcie „słowiańskiej duszy” (my jesteśmy Słowianie) jako kompleks cech mentalno-psychologicznych, wspólnych dla Ukraińców i Polaków, bliskość językowa też odgrywa tu swoją rolę. W odniesieniu do Ukraińców i do polskich kolegów podkreślane są więzi rodzinne, bliskie relacje międzyludzkie i umiejętność „mówienia tym samym językiem”.

Z Polską taka współpraca wyróżnia się z powodu bliskości mentalnej i kulturowej oraz bliskości językowej, co przyczynia się do lepszego i łatwiejszego nawiązywania kontaktów. I, oczywiście, jest ważna także wspólna przeszłość historyczna, która zachęca do współpracy i większej gotowości obie strony, niż to zachodzi w przypadku innych krajów. To nie znaczy, że nie mamy kontaktów z innymi krajami. Ale taka bliskość mentalna i kulturowa na pewno pomaga.

Przeszłość historyczna. Pomimo wielu problemów istniejących w przeszłości historycznej obu narodów i krajów, w tym działań represyjnych wobec siebie itd., przynależności części ukraińskiego terytorium do państwa polskiego, walki o niepodległość, Ukraina i Polska są dobrymi sąsiadami, których przeszłość nie podaje powodów do niezgody i wzajemnych roszczeń. Jest inaczej, historia staje się źródłem powiązania naszych wzajemnych interesów i w pozytywnym sensie „zaangażowania”, chęci pomocy, podawania ręki w trudnych czasach. A ostatnie wydarzenia na Ukrainie i reakcja na nie przez polskich kolegów i polityków były i są po prostu niesamowite. Najbliższa współpraca między naszymi uniwersytetami ma ważne tło historyczne. Bo po drugiej wojnie światowej duża liczba nauczycieli Uniwersytetu Lwowskiego przeniosła się do Wrocławia, gdzie w rzeczywistości wznowili uniwersytet i rozwijali go na bazie lwowskich szkół naukowych. Ta tradycyjna komunikacja naukowa dwóch uniwersytetów kontynuowana jest do dziś.

Wspólne charakterystyki w systemach szkolnictwa wyższym, korzenie w socjalistyczno-komunistycznej przeszłości i siła tych kontaktów, które były nawiązane w tym czasie, są wskazywane przez wielu respondentów, gdy opisywali oni, z kim i skąd została rozpoczęta współpraca. W wielu przypadkach Polacy byli absolwentami ukraińskich uniwersytetów, a ukraińscy absolwenci polskich uczelni utrzymywali kontakt przez długi czas z tą uczelnią i orientowali współpracę międzynarodową na swoich uniwersytetach w kierunku swych zagranicznych *Alma Mater*, a więc silne partnerstwo polsko-ukraińskie rozwijało się i stawało się częścią tradycji jakiegoś wydziału lub uczelni, co zapewniło jego zachowywanie przez pokolenia.

Czasami myślimy, że bardzo się różnimy, a czasem – wprost przeciwnie. Ale jedna rzecz, o której wiem na pewno: mamy czego nauczyć się nawzajem. Dlatego powstał Polski Wydział, dlatego staramy się rozwijać go ciągle...

Na pewno współpraca ukraińsko-polska ma wielkie perspektywy. Istnieje bliskość systemów edukacji, bliskość kulturowa i bliskość terytorialna. Jednakże, każdy z naszych krajów idzie w swoim kierunku, po swojej drodze i na swój własny sposób, a tym samym nasze doświadczenia różnią się.

Polskie lobby w UE dla Ukrainy. Polska deklaruje i realizuje w praktyce swoje poparcie dla Ukrainy na wszystkich poziomach, od osobowych do państwowo-politycznych. I taką politykę dobrego sąsiedztwa Polska realizuje na poziomie programów publicznych, w tym liberalnej polityki wizowej³⁵ i na terenie Unii Europejskiej. A co najważniejsze, odczuwają to ukraińscy naukowcy, studenci, doktoranci, którzy mogą korzystać z wielu możliwości dla badań naukowych i swego rozwoju w Polsce.

Świetnie, że mamy takie kontakty. Jesteśmy bardzo zadowoleni i szczęśliwi, że możemy wyjeżdżać. Polska jest dla nas przykładem kraju Unii Europejskiej, który osiągnął już swoje rezultaty, i dlatego, że jesteśmy podobni, a oni są naszymi sąsiadami, dlatego oni też popierają to, że rozwijamy się w różnych kierunkach; oferujemy również ze swojej strony projekty, zapraszamy i organizujemy różne ciekawe spotkania.

5.3.2. Rozwój współpracy w dziedzinie badań naukowych uczelni Polski i Ukrainy

Przeprowadzone badania potwierdziły hipotezę, że współpraca naukowa pomiędzy instytucjami szkolnictwa wyższego w Polsce i na Ukrainie rozpoczyna się i rozwija na różnych poziomach, w różnych formach, i wymaga dużych instytucjonalnych, organizacyjnych, a nawet indywidualnych psychologicznych starań.

Praca naukowa wymaga wielkiej samoorganizacji, pracy systemowej i koncentracji. A kiedy mówimy o działalności międzynarodowej, te starania należy pomnożyć wiele razy.

Warunkami tego są psychologiczna gotowość i otwartość partnerów, wspólne zainteresowania badawcze i naukowe podstawy (wyniki naukowe, pewien poziom wykształcenia):

Czynnik ludzki jest ważny, musimy mieć kontakty i przedyskutować problemy i szukać wspólnych interesów. Ale trzeba mieć wstępne wyniki badań dlatego, żeby

---

³⁵ Do niedawna Polska miała najbardziej liberalne wymogi wizowe, które ostatecznie zmieniły się ze względu na sytuację na Ukrainie. Z dniem 15 października 2014 Polska utrudniła proces uzyskiwania wiz.

dalej móc je rozwijać. Bo od zera jest bardzo trudno się rozwijać. Ale kiedy obie strony znajdują zagadnienia, które je interesują, w przyszłości mogą łączyć się ze sobą, przyciągać inne organizacje do współpracy i otrzymywać finansowanie z funduszy europejskich.

Na efektywność takiego współdziałania ma wpływ wiele czynników, które mogą zarówno ułatwiać, jak i hamować polsko-ukraińską współpracę. Ważnym wskaźnikiem stopnia jej rozwoju jest stopień instytucjonalizacji – polityka prowadzona w kraju i w uczelni, a w tym tworzenie struktur na poziomie uczelni (wydziału), ale i na poziomie krajów w celu ułatwienia współpracy i wzajemnych kontaktów polsko-ukraińskich.

5.3.2.1. Inicjowanie współpracy polsko-ukraińskiej

Doświadczenia ukraińskich naukowców i uczelni potwierdziły, że rozpoczęcie międzynarodowej współpracy pomiędzy uczelniami akademickimi następuje zwykle na poziomie indywidualnym (osobowym), a główną siłą napędową, inicjującą aktywność instytucji, są indywidualni badacze, nauczyciele akademicy.

Wszystko zawsze „trzyma się” na pewnej osobie.

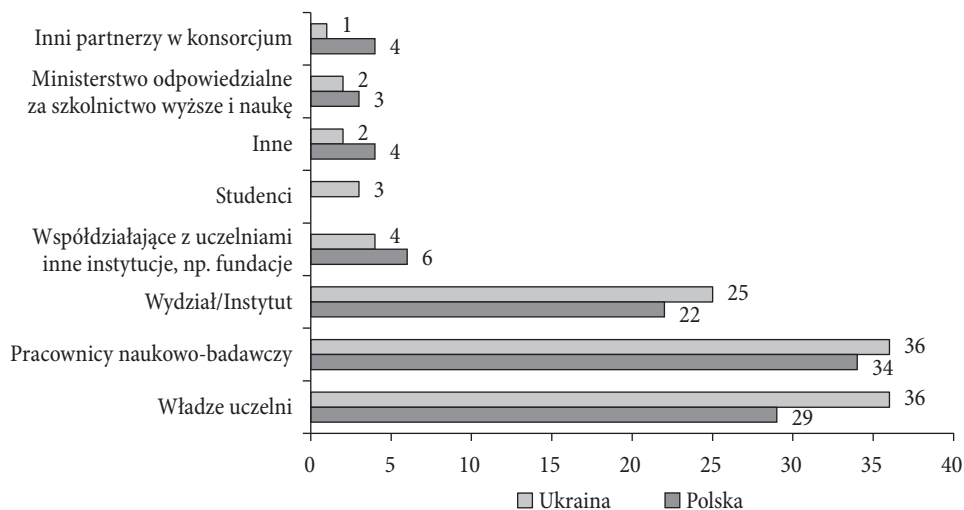
Rozpoczęliśmy współpracę na własnym entuzjazmie, bez wsparcia rządowego, bez finansowania ze środków publicznych. Ale to musi być postawione na poziomie o znaczeniu państwowym.

Uczelnie ukraińskie uważają, że inicjatorami współpracy polsko-ukraińskiej ze strony ukraińskiej są administracja uczelni (rektor, prorektorzy), zespoły nauczycieli akademickich, poszczególne jednostki (wydziały, instytuty). Co ciekawe, istnieją przypadki inicjowania polsko-ukraińskiej współpracy przez ukraińskich studentów. Współpraca może być inicjowana po pojawieniu się obiektywnej potrzeby rozwoju jednostki uczelni, gdy partnerzy celowo zwrócą się do polskich partnerów:

Inicjatorem współpracy między archiwami uniwersytetów Wrocławia i Lwowa byli nasi pracownicy. Jednym z powodów nawiązania współpracy była potrzeba rozszerzenia i korzystania z doświadczeń europejskich w sprawach archiwów, w szczególności Polski. Obecnie we współpracy biorą udział wszyscy pracownicy obu naszych jednostek archiwalnych, realizując różne cele i kierunki.

Na wykresie 5.11 podajemy listę inicjatorów współpracy polsko-ukraińskiej w opinii respondentów ukraińskich.

Wykres 5.11. Inicjatorzy współpracy polsko-ukraińskiej (opinia ukraińskich respondentów)

Źródło: Opracowanie własne.

Ale proces indywidualizacji współpracy polsko-ukraińskiej nie jest jednorodny, a nawiązywanie kontaktów indywidualnych uczonych może odbywać w kilku formach:

- 1) formalne kontakty podczas międzynarodowych konferencji naukowych (bezpośrednia komunikacja naukowa i wymiana myśli, idei, doświadczeń odgrywa dużą rolę);
- 2) kształcenie Polaków na Ukrainie i Ukraińców w Polsce (na studiach stacjonarnych, studiach doktoranckich, wiele takich przypadków było w minionym okresie; obecnie też nie są one rzadkie, chodzi tu o absolwentów uczelni technicznych i specjalistycznych, na przykład w sektorze morskim, górnictwa i hutnictwa);
- 3) obrona doktoratów i habilitacji Ukraińców w Polsce i Polaków na Ukrainie (nauki pedagogiczne, techniczne);
- 4) indywidualne programy stypendialne, staże międzynarodowe (na przykład program stypendialny Fundusz Wyszehradzki, program Lane'a Kirklanda, stypendium Kasy Mianowskiego).

Rzeczywiście, ten program wiele znaczy, regularnie organizowane są konferencje absolwentów, kirklandyści kontaktują się ze sobą i razem realizujemy naszą polsko-ukraińską współpracę...

Należy odnotować, że wiele akademickich relacji polsko-ukraińskich powstało w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX w. Ciekawym przykładem jest współpraca Narodowego Uniwersytetu Technicznego w Doniecku:

Pierwsze kontakty z Politechniką Śląską w Gliwicach jeszcze na końcu lat 60. rozpoczął kierownik katedry, prof. dr. hab. K. Sapicki razem z wybitnym uczonym-górnikiem Politechniki Śląskiej dr. hab. profesorem Mirosławem Chudkiem. W 1973 była podpisana pierwsza Umowa o współpracy pomiędzy Politechnikami Śląską a Doniecką – ona działa do dziś, pozostając najstarszą międzynarodową umową takiego rodzaju w dziejach DonNTU. Trzech profesorów Politechniki Śląskiej (prof. Józef Wojnarowski – mechanika, prof. Mirosław Chudek i prof. Józef Sułkowski – obydwaj górnictwo), uhonorowanych zostało tytułem doktor honoris causa DonNTU. Dwaj absolwenci Wydziału Górniczego PŚl w latach 80. uczyli się na studiach doktoranckich (aspirantura) na Politechnice Donieckiej i skutecznie obronili prace doktorskie, zaś dwaj asystenci z DonNTU zrobili to samo na PolŚl. Lata 80. charakteryzują się aktywną wspólną działalnością naukową, co stworzyło fundament do dalszej współpracy polsko-ukraińskiej.

Kolejnym incjatorem współpracy są polsko-ukraińskie centra, utworzone na ukraińskich uniwersytetach (które w rzeczywistości powstały w pewnym czasie jako wynik współpracy dwustronnej – więcej o tym w części dotyczącej instytucjonalizacji).

Fundamentem współpracy w dziedzinie nauk pedagogicznych i psychologicznych jest Narodowa Akademia Nauk Pedagogicznych Ukrainy, która od dziesięcioleci stanowi podstawę do istotnej współpracy na dużą skalę między nauczycielami polskimi i ukraińskimi. Ze strony polskiej, według ukraińskich respondentów, współpraca z partnerami ukraińskimi inicjowana jest najpierw poprzez polskich kolegów – pracowników naukowych i nauczycieli akademickich, a następnie administracji uczelni, wydziału lub innych partnerów.

Ważne jest, że zgodnie z ocenami ukraińskiej społeczności akademickiej na rozwój polsko-ukraińskich stosunków w dziedzinie szkolnictwa wyższego i nauki pozytywnie wpływają placówki dyplomatyczne RP, na przykład Konsulat Generalny RP w Charkowie, Doniecku, Winnicy.

W mniejszym stopniu w procesie biorą udział Ministerstwo Edukacji i Nauki Ukrainy, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP, pozostali partnerzy w wielostronnych konsorcjach i innych organizacji partnerskich (Narodowy Bank Polski), różne fundusze, polska wspólnota i organizacje pozarządowe („Polsko-Ukraińskie Towarzystwo Kulturalne” (m. Mariupol), „Pomoc Polakom na Wschodzie”, „Wspólnota Polska”, „Semper Polonia”, Fundacja Środkowoeuropejskiej Akademii Kształcenia i Certyfikacji).

Według materiałów uzyskanych z wywiadów pogłębionych, inicjowanie współpracy jest postrzegane nie tylko jako nawiązanie pierwszych kontaktów, ale również ich uruchomienie, lobbing i promocja instytucjonalizacji tego procesu. Nasze obserwacje pozwalają stwierdzić, że współpraca, inicjowana od dołu, ma więcej szans na rozwój, niż ta zorganizowana od góry, bez odpowiedniego partnerstwa

na poziomie indywidualnym. Brak bliskich kontaktów między naukowcami, nawet przy wsparciu rektora, może zmniejszyć lub uniemożliwić dalsze działania.

5.3.2.2. Formy współpracy naukowo-badawczej

Współpraca powinna opierać się na konkretnych działaniach, publikacjach, konferencjach, wykładach, grantach.

Jak pokazują dane ankietowe wśród ukraińskich uczelni, współpraca naukowa z polskimi partnerami realizowana jest w bardzo różnych formach, właściwych dla każdego oddzielnego wydziału. Ogólnie dominują takie formy współpracy, jak przygotowywanie i publikowanie wspólnych prac naukowych oraz udział w naukowych wydarzeniach partnerów (wykres 5.12), czyli to, co nie wymaga dużych inwestycji, a wspólne zainteresowania badawcze ułatwiają wdrożenie.

Publikacje naukowe są kluczowym elementem twórczości naukowej, bo to jest podsumowanie badań i prezentowanie ich wyników. Dla ukraińskich naukowców publikacje za granicą są wymaganiem ministerialnym w przygotowywaniu pracy doktorskiej na stopień kandydata nauk i doktora nauk. Publikacje w krajach europejskich dla ambitnych młodych badaczy i naukowców, którzy chcą tworzyć i uzyskiwać swoją reputację naukową, jest teraz koniecznością osobistą i zawodową. Dlatego możliwość publikowania w czasopiśmie naukowych polskich partnerów, poza tym często bezpłatnie, jest istotnym priorytetem współpracy.

Teraz pojawiła się możliwość publikowania wyników swoich badań, aby maksymalnie udostępnić ich wyniki nie tylko na Ukrainie, ale także w całej Europie Wschodniej. I oczywiście, mamy warunki do lepszego przedstawienia wyników, tym bardziej ze względu na sprawy finansowe. Przykład: publikacja na Ukrainie jest ograniczona do liczby stron. W polskich czasopiśmie publikujemy artykuły za darmo, objętość artykułów sięga czasem 20 stron i więcej, co pozwala przedstawić wyniki w całości, a nie jedynie w formie skróconej.

Wspólne publikacje autorstwa polskich i ukraińskich naukowców jako forma i wynik (osiągnięcie) współpracy jest bardzo ważnym aspektem działań dwustronnych. Mamy tu różne przypadki:

- 1) publikacje dydaktyczne (na przykład podręcznik Narodowego Uniwersytetu Górniczego w Dniepropietrowsku dla Politechniki Wrocławskiej o źródłach generatorów energii, napisana po angielsku);
- 2) monografie (*Konwergencja modeli ekonomicznych Polski i Ukrainy* – Narodowy Uniwersytet Ekonomiczny im. W. Hetmana w Kijowie);
- 3) artykuły naukowe;
- 4) udział w kolegiach redakcyjnych i wydawanie prac zbiorowych;

- 5) publikacje w naukowych czasopiśmie partnerów. Respondenci twierdzą, że wspólne publikacje muszą być wynikiem realizacji wspólnego projektu badawczego.

Udział w konferencjach naukowych obejmuje kilka form współpracy, w tym udział partnerów zagranicznych w Komitecie Organizacyjnym, w redakcji materiałów konferencyjnych, bezpośredni udział w konferencjach jako indywidualni uczestnicy, publikacja abstraktów, streszczeń, artykułów, promowanie sekcji konferencji.

Produktywną formą współpracy są również wzajemne wizyty profesorów. Położenie geograficzne ośrodków akademickich nie ma tutaj większego znaczenia, profesorowie polscy aktywnie wykładają w Kijowie, Lwowie, Łucku, Kamieńcu Podolskim, a także w Dniepropietrowsku, Doniecku i Odessie. Wśród tematów wciąż dominują kursy i kierunki techniczne, polonistyka/ukrainistyka, choć nauki humanistyczne i społeczno-gospodarcze są także dość popularne w polsko-ukraińskiej współpracy.

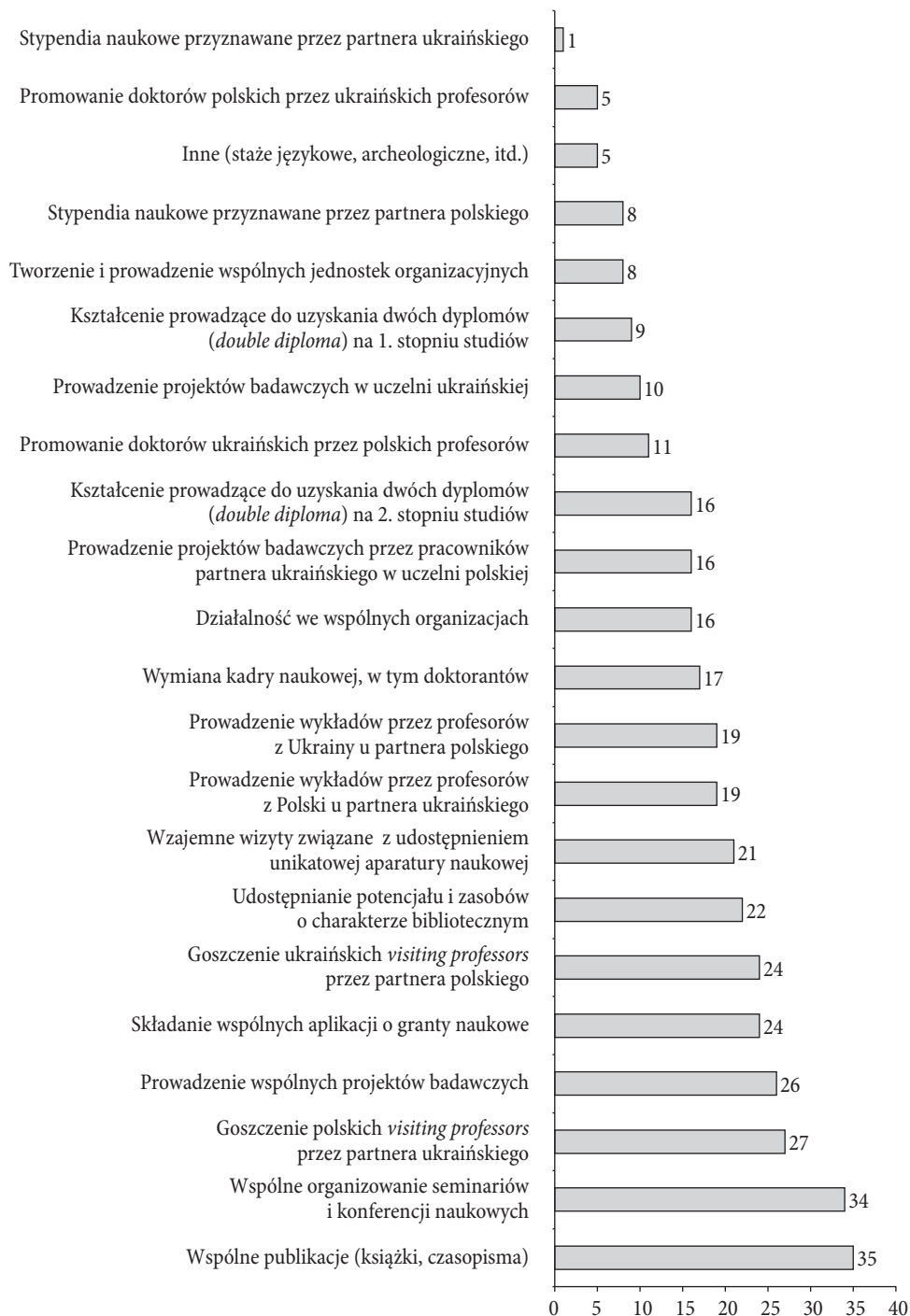
Dla ukraińskich badaczy priorytetem dzisiaj jest realizacja wspólnych projektów badawczych oraz wspólnego składania wniosków o granty. Właściwie celem współpracy jest pozyskiwanie dostępu do konkretnych projektów. Tutaj ważną rolę odgrywają fundusze europejskie. Liczba projektów realizowanych w polskich uczelniach jest o 50% większa niż na uniwersytetach ukraińskich, ze względu na to, że polskie uczelnie mają lepszą infrastrukturę badawczą, dostęp do europejskich i międzynarodowych baz danych. Dysponują też lepszymi warunkami logistycznymi (pobytu), a także możliwościami finansowania badań ze źródeł unijnych, ale i budżetu oraz z różnych funduszy w Polsce. Na przykład Narodowe Centrum Nauki w Polsce oferuje wiele programów dotacji dla obywateli polskich i zagranicznych, w tym ukraińskich, ale ważną kwestią jest realizacja badań w Polsce.

Wzajemne korzystanie z zasobów bibliotecznych, w tym dostęp do zamkniętych baz danych i wyposażenia badawczego partnera są bardzo ważne dla ukraińskich naukowców. Za minimalne uważa się następujące formy współpracy: praktyki (językowe i kulturowe, itp.), promowanie naukowe w uczelniach zagranicznych, stypendia naukowe przyznawane przez polskich partnerów oraz dotacje od partnerów ukraińskich.

Współpraca w dziedzinie kształcenia odbywa się w perspektywie studiów krótkoterminowych i programów długoterminowych (podwójne dyplomy³⁶). Badanie wykazało, że wspólnych programów licencjackich było o połowę mniej niż magisterskich, co wskazuje na charakter badawczy współpracy. Ale czasem poszczególni respondenci wywiadów podkreślali, że po polskiej stronie uniwersytety skupiają się na programach licencjackich studiów, bo mają zamiar – przyciągnąć utalento-

³⁶ Koncepcja podwójnego dyplomu jest często zrozumiana przez ukraińskich kolegów jako uzyskanie dwóch dyplomów wyższych uczelni partnerów, a tak nie jest w tych przypadkach.

Wykres 5.12. Formy współpracy polskich i ukraińskich uniwersytetów

wanych studentów, aby ci kontynuowali studia w polskich uczelniach na studiach magisterskich. I rzeczywiście, liczba ukraińskich studentów w Polsce rośnie z roku na rok, ze względu na niewysoki koszt kształcenia, jak dla kraju Unii Europejskiej, zarazem studenci uzyskują możliwość korzystania z bezpłatnej nauki. Respondenci potwierdzają, że uczniowie i nauczyciele są świadomi atrakcyjności polskiego szkolnictwa wyższego dla Ukraińców, również za sprawą przejrzystości systemu i zupełnego braku zjawiska korupcji:

W Polsce jest dwa razy więcej szans, aby uzyskać dostęp do bezpłatnej edukacji – bez opłaty za studia i przekupstwa na uczelniach.

Dynamika polskich studentów na Ukrainę zaś jest bardzo niska, obejmuje to głównie krótkie wyjazdy, bo długoterminowe programy studiów utrudniają pewne niuanse prawne. Według ukraińskich uniwersytetów „ukraiński uniwersytet praktycznie nie może przyjąć zagranicznych studentów na studia równoległe”.

Nawiązanie kontaktów poprzez organizację krótkoterminowych wymian studentów (10 dni) jest bardzo skuteczne. Wizyty obejmują zajęcia studyjne, wizyty do regionalnych władz państwowych, administracji lokalnych, udział w konferencjach.

Wymiana pracowników naukowych daje dobre wyniki. Najczęściej jest to prowadzenie zajęć na Ukrainie przez zagranicznych nauczycieli akademickich oraz kształcenie podyplomowe. Ale również odbywają się obrony prac doktorskich i habilitacyjnych przez ukraińskich naukowców w Polsce. Interesujące dla ukraińskiego szkolnictwa wyższego jest tworzenie i rozwój wspólnych struktur organizacyjnych, które mogą występować pod nazwą Centrum Studiów Polskich, Ośrodek Polsko-Ukraiński, Centrum Współpracy Polsko-Ukraińskiej.

Na przykład Centrum Współpracy Polsko-Ukraińskiej na Narodowym Uniwersytecie Górniczym (w Dniepropietrowsku) posiada certyfikat do przeprowadzania egzaminów i przydzielania certyfikatów wymaganych w Polsce przy rekrutacji na studia na uniwersytetach lub do pracy (w 2014 r. w jednej z takich sesji wzięło udział 108 osób).

Inną ważną formą współpracy polskich i ukraińskich naukowców jest **działalność we wspólnych organizacjach** (stowarzyszenia, konsorcja). Tutaj istotną rolę organizacyjną i administracyjną, naukową, a nawet finansową, odgrywają **międzynarodowe stowarzyszenia zawodowe (branżowe)**, z których mogą pojawić się impulsy do nawiązywania współpracy (takie jak Stowarzyszenie Uczelni Technicznych, Światowa Organizacja Celna, Międzynarodowe Stowarzyszenie Akademii Morskich i inne).

Na przykład Odeska Narodowa Akademia Morska współpracuje i uczestniczy w międzynarodowych programach i międzynarodowych badaniach z wiodącymi uniwersytetami na świecie, w tym Uniwersytetem Morskim w Gdańsku (wspólnie opracowane i realizowane projekty – opracowanie jednej bazy danych uczelni morskich, tworzenie modelu kursu dla oficerów-specjalistów technicznych (elektrycznych), rozwój wspólnego programu kształcenia dla nawigatorów, mechaników, międzynarodowy program z języka angielskiego morskiego, itp.).

Na poziom współpracy z polskimi partnerami może wpływać także akredytacja międzynarodowa uniwersytetów ukraińskich, ale tym mogą pochwalić się wyjątkowo wąskospecjalistyczne instytucje zawodowe (Odeska Narodowa Akademia Morska posiada certyfikat międzynarodowej akredytacji programów edukacyjnych).

Dobrym przykładem głębokiej systemowej współpracy polsko-ukraińskiej jest współpraca w dziedzinie nauk pedagogicznych, która na pewno ma swoją specyfikę, przede wszystkim w postaci tych instytucji, które biorą udział w tym, mówiąc o modelach, w których główną rolę odgrywa Narodowa Akademia Nauk Pedagogicznych (NANP) Ukrainy, jako instytucji, która niezależnie współpracuje, pomaga i wspiera, koordynuje i realizuje współpracę wraz z innymi instytucjami:

- 1) NANP + uczelnia polska (na przykład NANP skutecznie współpracuje z Akademią Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej).
- 2) NANP + uczelnia ukraińska + uczelnia polska (NANP + Czerkaski Uniwersytet Pedagogiczny + Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie; NANP + Narodowy Uniwersytet Technologii i Dyżajnu + Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie; NANP + Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. M. Dragomanowa w Kijowie + Akademia Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej).
- 3) NANP + kilka uniwersytetów Ukrainy i Polski (NANP + Wyższa Szkoła Pedagogiczna Polskiego Stowarzyszenia Nauczycieli + Narodowy Uniwersytet im. I. Franki w Żytomierzu + Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. B. Grińczenka w Kijowie).

Ciekawą formą wspólnego działania jest zaangażowanie w działalność polskich ośrodków kulturalnych i edukacyjnych, na przykład Czerkaski Uniwersytet Państwowy i jego Centrum Studiów Polskich objął patronat naukowy i pedagogiczny nad szkołą im. Karola Szymanowskiego w obwodzie czerkaskim, przyczyniając się do popularyzacji imienia słynnego polskiego kompozytora i działacza.

Mówiąc o kierunkach polsko-ukraińskiej współpracy w dziedzinie nauk pedagogicznych, należy zauważyć:

- 1) Forum pedagogiczne polsko-ukraińskie odbywa się co 2 lata (na przemian w Polsce i na Ukrainie); jego wynikiem jest organizacja dużej konferencji międzynarodowej i publikacja prac naukowych. Forum umożliwia organizację współpracy systemowej,

realizowanej w różnych formach. Ponadto trwa współpraca cykliczna, wspólne konferencje, warsztaty naukowe, artystyczne, publikowanie polsko-ukraińskiego „Rocznika Nauk Pedagogicznych” (pedagogika, psychologia, edukacja, do dziś opublikowano 15 tomów, a jego wydawcą jest Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie).

- 2) Prowadzenie konferencji i różnych innych projektów (dotychczas odbyło się 12 konferencji organizowanych wspólnie z Akademią Pedagogiki Specjalnej w Warszawie).
- 3) Udział w międzynarodowych projektach na zasadzie dobrowolności, na przykład partnerstwo w projekcie edukacyjnym premiera Jerzego Buzka „Zrównoważony rozwój – Debiut naukowy”, który jest w rzeczywistości drogą młodego badacza do doktoratu, magistra i daje możliwość publikacji zagranicznych.
- 4) Publikacja naukowych prac (wspólna publikacja prac zbiorowych, publikacje ku uczczeniu poszczególnych wybitnych naukowców, którzy tworzyli historię myśli edukacyjnej – Tadeusz Nowacki, Stanisław Kaczur, specjalne wydania gazet o współpracy polsko-ukraińskiej, wydanie monografii polskich naukowców w języku ukraińskim, organizacja seminariów metodycznych).

5.3.2.3. Finansowanie współpracy

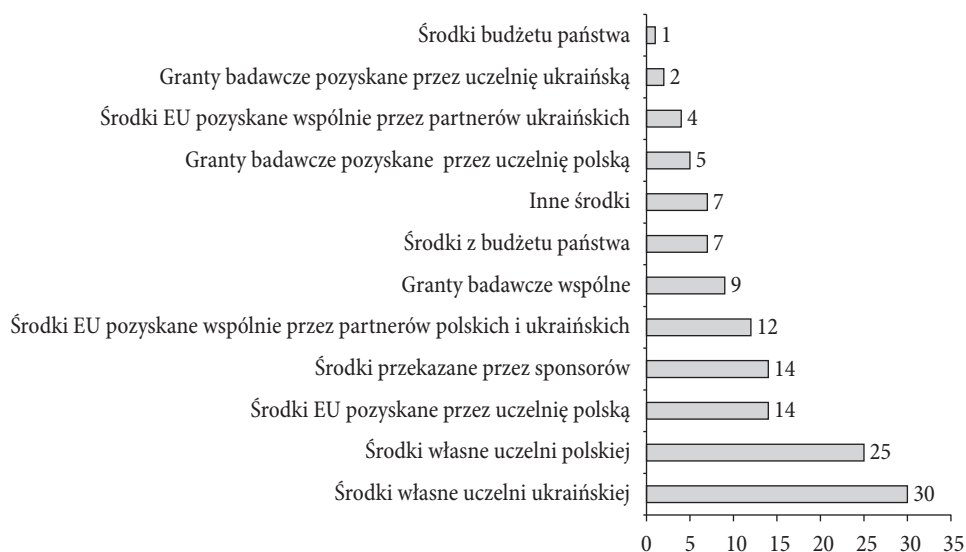
Ukraińscy respondenci głównym źródłem finansowania współpracy polsko-ukraińskiej określają środki własne instytucji szkolnictwa wyższego na Ukrainie i w Polsce. Fundusze Unii Europejskiej i sponsoring są dopiero na kolejnym miejscu w hierarchii źródeł finansowania wspólnych działań. Ważnym źródłem finansowania są dotacje – indywidualne stypendia oferowane przez różne polskie instytucje naukowe (np. Muzeum Historii Polski) lub uczelnie. Wierzymy, że podział ten wyraźnie pokazuje niedoskonałości ukraińskiego prawa, które ustanawia pewne ograniczenia finansowe i administracyjne na międzynarodowe operacje księgowo (patrz uwagi poniżej o przeszkodach współpracy).

Często w wywiadach naukowcy wskazywali, że o wiele łatwiej rozwijać formy współpracy, które nie wymagają dodatkowych środków i skomplikowanych procedur administracyjnych, takie jak: organizowanie konferencji internetowych, publikacja wspólnych prac naukowych, publikacja artykułów w czasopismach partnerów, wzajemne recenzowanie itp. Tłumaczenie tekstów z języka polskiego na język ukraiński i odwrotnie jest sporym problemem dla obu partnerów, zwłaszcza jeśli chodzi o publikacje naukowe.

Niestety, na Ukrainie nie ma bezpośredniego dostępu do programów finansowanych z różnych źródeł Unii Europejskiej.

Poszukiwanie mecenatów dla publikacji wyników badań, a także dla ich przeprowadzenia stanowi problem dla ukraińskich naukowców. Ma on charakter systemowy, przez brak środków publicznych na te działania.

Wykres 5.13. Źródła finansowania współpracy naukowo-badawczej z uczelniami polskimi (opinia ukraińskich respondentów)

Ciekawym mechanizmem, który mógłby wspierać aktywizację i rozwój polsko-ukraińskiej współpracy akademickiej, ale pozostaje w dużej mierze niewykorzystany, jest brak zainteresowania mediów nauką i badaniami. Media nie są zainteresowane pisanem o szkole naukowej, o projektach badawczych, ale raczej o tym co dyskredytuje naukę i formuje negatywny obraz szkolnictwa wyższego i wzmacnia stereotypy społeczne, które nie zawsze odpowiadają rzeczywistości. To wskazuje na brak zainteresowania społeczeństwa, a więc tak naprawdę, a nie jedynie deklaratywnie, badania naukowe nie stanowią priorytetu dla Ukrainy. I to potwierdza niski poziom finansowania publicznego, mała skala zainteresowania publicznego i słaby poziom atrakcyjności uczelni przy wyborze przez młodych ludzi swojej przyszłej kariery zawodowej. Dlaczego tak się dzieje? To powinno stać się przedmiotem odrębnego, wszechstronnego i dogłębnego badania świadomości i zaangażowania obywateli w procesy społeczne, w tym w działania edukacyjne i naukowe. Należy jednak pamiętać, że ministrowie obu krajów zaczęli już mówić o tym głośno, że konieczna staje się popularyzacja nauki.

5.3.2.4. Kultura akademicka i przywództwo akademickie

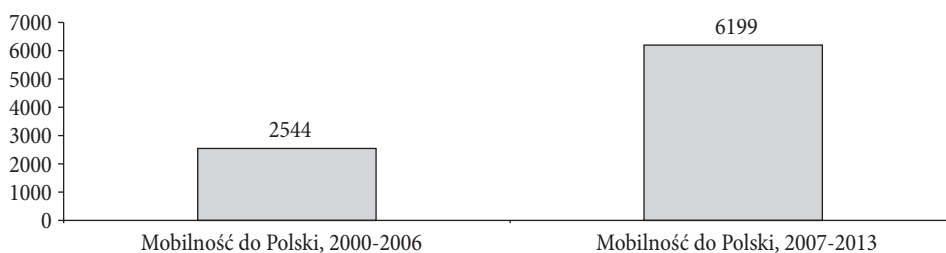
Współpraca z polskimi uczelniami przyczynia się do formowania i promowania systemu europejskich wartości i wysokiej kultury akademickiej na ukraińskich uniwersytetach:

Trzy główne wyniki współpracy to promowanie europejskiej mentalności wśród Ukraińców, nawiązywanie do europejskich wartości i europejskiego stylu życia i pracy naukowej.

Z Polakami łatwo można współpracować, dlatego że oni reprezentują europejskie wartości kulturowe – wszystko jest jasne, wszystko starannie ułożone, kto co robi, terminy. Nie zdarza się, żeby to co uzgodniono, nie zostało zrobione. Europejskie podejście do działalności polsko-ukraińskiej polega na jakości!

Znaczenie współpracy z polskimi uczelniami pokazuje dynamika liczby osób biorących w niej udział za ostatnie 7 lat. Liczba osób, które przyjeżdżały na polskie uczelnie w ramach współpracy, wzrosła dwukrotnie (wykres 5.14). Mimo to dynamika liczby Polaków, którzy uczestniczą w programach mobilności akademickiej i przyjeżdżają na Ukrainę, zwłaszcza w regiony wschodnie i południowe, jest niska. Choć słaba infrastruktura transportowa i geograficzne oddalenie, zgodnie z opiniami ukraińskich respondentów, nie jest istotnym problemem, a dla Polaków – odwrotnie.

Wykres 5.14. Ogólna liczba osób, które przyjechały do Polski w ramach współpracy akademickiej³⁷

Kategoria studentów, oczywiście, jest największa w zakresie mobilności, ale wśród kadry nauczycielskiej najaktywniej do Polski wyjeżdżają doktoranci i doktorzy.

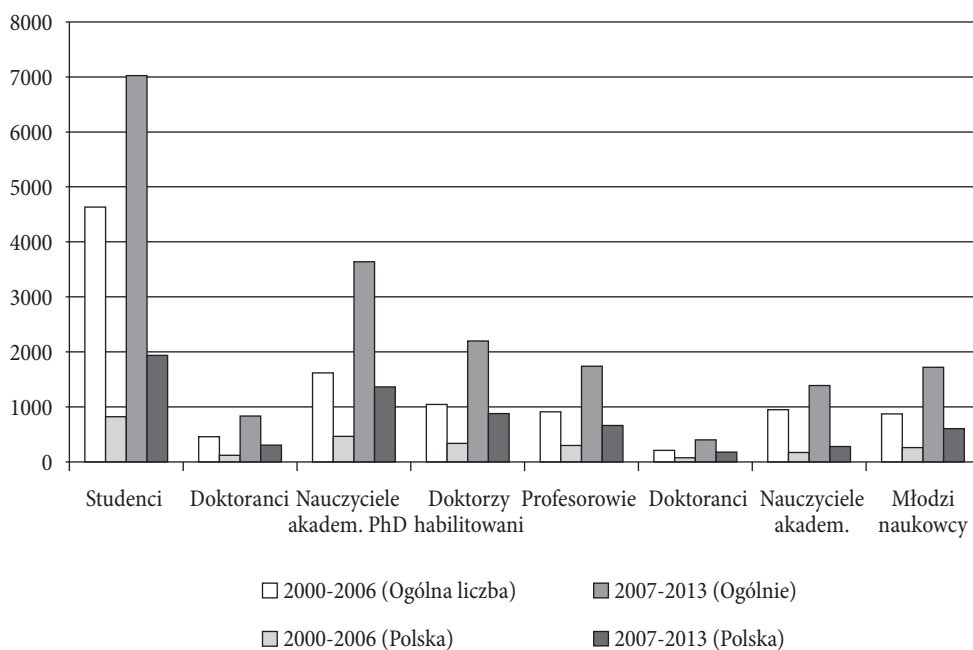
Uważamy, że na przywództwo akademickie można patrzeć na kilka sposobów: z mocy decyzyjnej, pozycji i wpływów. Po pierwsze, to jest rodzaj działalności przywódczej (kierującej) w szkolnictwie wyższym, władzy, która zachęca, inspiruje innych do działania. Władze jednoosobowe, hierarchicznie umocowane w środowisku akademickim to rektor, dziekani, kierownicy zakładów, kierownicy jednostek międzynarodowych i współpracy. Kolegium – grupa ludzi to rady naukowe i senaty. Przywództwo można scharakteryzować jako pewną pozycję społeczną, pewien status zarządczy (głównym zadaniem jest podejmowanie decyzji)³⁸. Przywództwo

³⁷ Dane statystyczne pochodzą z ankiet badania; to nie jest całkowita liczba na Ukrainie. Można zaobserwować tendencje do podwojenia się wymiany akademickiej.

³⁸ Przywództwo jest to „pozycja w społeczeństwie, charakteryzująca się zdolnością osoby, która zajmuje tę pozycję do przewodniczenia i organizowania grupowych zachowań niektórych lub wszystkich jej członków” (Dawnton).

akademickie powinny być postrzegane jako wpływ jednej osoby na innych członków społeczności akademickiej – studentów, kolegów naukowców, menedżerów, interesariuszy w sprawach dotyczących rozwoju środowiska akademickiego, szkolnictwa wyższego i nauki.

Wykres 5.15. Dynamika mobilności różnych kategorii osób na tle porównania z ogólną liczbą wyjazdów zagranicznych.

Dla rozwoju współpracy dwustronnej niezbędna jest inicjatywa osobista bezpośrednich jej uczestników.

Jak pokazały to kwestionariusze i wywiady pogłębione, przywództwo i wsparcie administracyjne dla polsko-ukraińskiej współpracy ma zasadnicze znaczenie dla jej rozwoju i efektywności w instytucji szkolnictwa wyższego. Procesem współpracy z polskimi uczelniami zajmują się społecznie aktywni przedstawiciele społeczności akademickiej, którzy znają mentalność, tradycje akademickie Polski, mówią po polsku i zaangażowane są w polskim kontekście. Można ich nazywać patriotami i lobbystami współpracy polsko-ukraińskiej. Ci ludzie na pewno są liderami, wpływając na swoich kolegów i ukraińskich, i polskich, inspirując ich do długoterminowej współpracy, do pozytywnej wizji i oceny jej perspektyw dla osób, dla instytucji (pomimo że realizacja wspólnych projektów dostarcza wielu problemów biurokratycznych i administracyjnych):

Wiele zależy od kierownictwa; pytanie, czy tak naprawdę oni wspierają pragnienia nauczycieli i studentów.

Zrozumienie i wspólna wizja kierowników i pracowników są bardzo ważne.

Przywództwo akademickie przejawia się, jeśli w instytucji jest człowiek, dla którego współpraca z Polską stanowi osobisty i zawodowy priorytet i działania.

Mam wiele artykułów naukowych opublikowanych w Polsce, jestem współautorem dwóch książek wydanych w języku polskim i rosyjskim, w każdym z naszych państw. Nie mogę osiągnąć tego poziomu w nauce, co bym chciał, ale mam dziesiątki studentów, dla których odkryłem ten wspaniały kraj – Polskę.

5.3.2.5. Instytucjonalizacja współpracy

Doświadczenia polskich i ukraińskich uczelni pokazują, że pierwszy impuls do współpracy jest bardzo ważny, ale nie decydujący. O wiele trudniej jest utrzymać i rozwijać współpracę, ponieważ wymaga to złożonej wielowymiarowej rutynowej pracy ukraińskich naukowców, administratorów i ich polskich odpowiedników. Ważną zasadą są przejrzyste i skoordynowane działania, odpowiedzialność za realizację swoich zobowiązań i wymagana motywacja przedstawicieli środowiska uniwersyteckiego.

Konkretne zmiany pojawiły się, gdy w procesie zostaliśmy przekonani, że nasza współpraca jest korzystna dla obu stron, praca staje się bardziej efektywna i przynosi wyniki dla naszej działalności, dla naszych krajów – w Polsce i na Ukrainie. W 10-letniej współpracy zawsze pojawiała się dużo nowych pomysłów, nowych form współpracy i nowych projektów.

Badania wykazały, że najbardziej przyczynia się do dwustronnej współpracy naukowej wysoka motywacja nauczycieli, pragnienie ukraińskich i polskich partnerów do realizacji wspólnych projektów i dostępność unikatowego wyposażenia badawczego (w Polsce), a także stan, gdy partnerzy ufają sobie nawzajem i prowadzą jakościową wymianę informacji. Powstaje tu pytanie o efektywne zarządzanie procesami współpracy na różnych poziomach: indywidualnym, na poziomie akademickim i jednostek administracyjnych. Często wiele kontaktów tracimy przez to, że na pewnym etapie hierarchii uniwersyteckiej świadomie lub nieświadomie działania są hamowane. Jednak poszczególne czynniki o charakterze osobistym, według respondentów, są niekiedy bardziej znaczące niż uwarunkowania organizacyjne i instytucjonalne, takie jak: dostęp do finansowania lub regulacje prawne dotyczące międzynarodowej działalności uczelni (wykres 5.16).

Formuła udanej międzynarodowej działalności i polsko-ukraińskich projektów badawczych można przedstawić w następujący sposób:

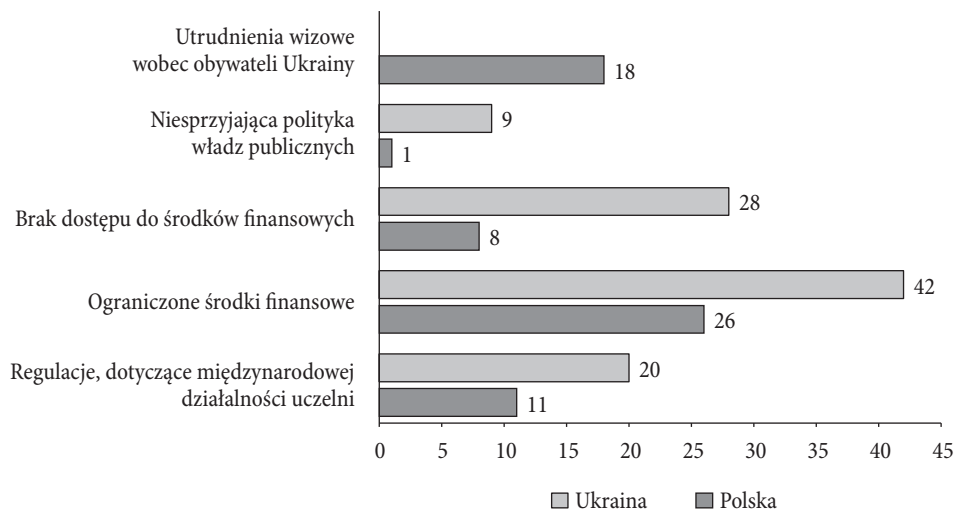
Badania ankietowe ukraińskich uczelni wykazały, że organizacyjnie współpraca między polskimi i ukraińskimi uczelniami wykazuje pewną ewolucję – od sytuacyjnej, incydentalnej i chaotycznej, do stałej, regularnej i systematycznej, gdy współpraca już odbywa się na właściwym poziomie i rodzi się potrzeba podpisania umowy o współpracy. W takim przypadku można mówić o instytucjonalizacji współpracy międzynarodowej. To oznacza potrzebę realizacji współpracy dwustronnej teraz, ale i w przyszłości. Świadomość obu stron obejmuje wówczas tworzenie wspólnych celów, opracowanie szczegółowych procedur i mechanizmów współdziałania, zasady organizowania współpracy międzynarodowej. Wymaga to doskonalenia struktur organizacyjnych. Jednak respondenci podkreślają, że dość często owocna współpraca może się odbywać i być podpisana umowa. Należy więc postulować instytucjonalizację na dwóch poziomach: krajowym i lokalnym, wtedy gdy sytuacja do tego dojrzała.

5.3.2.5.1. Instytucjonalizacja na poziomie polityki państwa

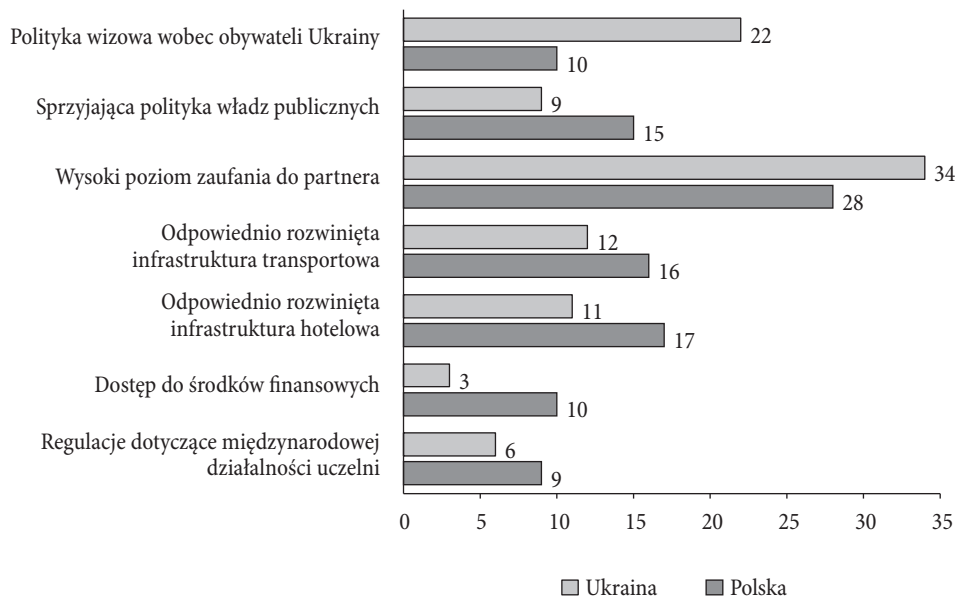
Na poziomie polityki państwa instytucjonalizacja przejawia się przede wszystkim w potrzebie pewnych regulacji, norm prawnych, które regulują i wpływają na działalność międzynarodową uczelni.

Jedną z głównych barier, na którą wskazali respondenci ze strony ukraińskiej, są ograniczone środki finansowe i regulacje prawne obowiązujące w uczelni w zakresie działalności międzynarodowej (wykres 5.16). Po stronie polskiej za znaczące ograniczenia uznaje się również ograniczone zasoby finansowe, ale i bariery wizowe. Według ukraińskich respondentów zrozumienie takich czynników, jak „ograniczenia środków finansowych” z polskiej i ukraińskiej stron jest inne. Ukraińcy rozumieją to jako ograniczenie po stronie ukraińskiej (finansowania z budżetu państwa) i polskiej (polskie państwo, polskie fundusze państwowe nie są w stanie pokryć 100% kosztów udziału we wspólnych polsko-ukraińskich projektach oraz nie finansują działalności na Ukrainie, ograniczając finansowanie głównie do samej Polski, co jest logiczne).

Wykres 5.16. Niektóre czynniki przeszkadzające współpracy z uczelniami polskimi

Wykres 5.17. Niektóre czynniki sprzyjające współpracy z uczelniami polskimi

Moim zdaniem i zdaniem moich kolegów, tak polskich, jak i ukraińskich, najbardziej utrudnia i zawsze utrudniał współpracę brak źródeł finansowania różnych przedsięwzięć. Dostęp do projektów finansowanych przez Unię Europejską dla strony ukraińskiej z powodów obiektywnych jest bardzo ograniczony.

Regulacje prawne dotyczące międzynarodowej działalności uniwersytetów na Ukrainie dziś uważane są bardziej za przeszkodę, a nie za czynnik sprzajający (11%). Polityka rządu, promująca współpracę międzynarodową, uznana została za pozytywny czynnik przez zaledwie 20% respondentów uczelni. W przypadku wsparcia legislacyjnego dla działalności międzynarodowej instytucji szkolnictwa wyższego respondenci wielokrotnie podkreślali, że ustawodawstwo Ukrainy³⁹ nie promuje głębokiej współpracy z polskimi uczelniami, ponieważ istnieją znaczne ograniczenia finansowe i organizacyjne ze strony ukraińskich uczelni. Brak autonomii uczelni w zakresie niezależnego określania form i kierunków współpracy międzynarodowej, w tym warunków finansowych, praktycznie doprowadził do tego, że na pewnym etapie rozwoju stosunków polsko-ukraińskich uczestnicy spotykają się z wieloma problemami i ograniczeniami organizacyjnymi i biurokratycznymi, wynikającymi z braku krajowych i międzynarodowych dokumentów o charakterze regulacyjnym. Polska i Ukraina mają różne przepisy dotyczące realizacji operacji finansowych i księgowych. Paradoksalnie, ukraińskie uczelnie mają wiele problemów ze zdobyciem i wykorzystaniem środków z zagranicy, nawet w przypadku projektu, w którym bezpośrednio uczestniczą.

Ukraina ma zupełnie inny system transakcji księgowych i płatności niż Polska. Dochodzi do absurdu, że uczelnie w Polsce i na Ukrainie wspólnie opracowują i wygrywają granty, ale ukraińscy partnerzy nie mogą otrzymać środków finansowych, bo to jest zakazane przez różne struktury kontrolne (Skarb Państwa Ukrainy).

Usunięcie barier biurokratycznych i formalnych znacznie ułatwiłoby współpracę. Większa niezależność w tych sprawach znacznie przyczyniłaby się do zdynamizowania współpracy.

Ukraińscy naukowcy podkreślają, że przeszkody te dotyczą nie tylko samego systemu szkolnictwa wyższego, ale także sytuacji, w jakiej obecnie znajduje się Ukraina. To oczywiście, problem o charakterze globalnym, państwowym, a nie lokalnym – instytucjonalnym.

Bariery wizowe są z pewnością dużą przeszkodą dla ukraińskich naukowców do udziału w różnych programach i projektach, mimo życzliwości urzędów konsularnych wobec takich grup obywateli, jak studenci, profesorowie, nauczycieli i naukowcy.

Barierą jest kwestia wiz i ograniczone terminy czasowe. Chociaż Konsulat Polski zawsze jest pozytywnie nastawiony i nie ma problemów w komunikacji i dostępności, ale

---

³⁹ Chodzi o ustawodawstwo w dniu przeprowadzenia badań, czyli na wiosnę 2014 r., kiedy nowa ustawa jeszcze nie została przyjęta.

zarządzanie czasem to jest trudna kwestia: czas spędzony na gromadzenie dokumentów do otrzymania wizy, na podróż do Ambasady, na oczekiwanie jest ciągle zbyt długi.

Wymianę międzynarodową znacznie utrudnia biurokracja w sprawach wizowych. Polacy jeżdżą na Ukrainę bez problemów, lecz dla Ukraińców kwestia wizy do Polski stanowi konieczność krępującą niektóre działania: muszą mieć przynajmniej 2 dodatkowe tygodnie na załatwienie spraw wizowych, mimo że Polska wyróżnia się największym liberalizmem w wydawaniu wiz w porównaniu z innymi krajami UE.

Co ciekawe, prawie taką samą liczbę odpowiedzi otrzymano od ukraińskich respondentów, uznających czynnik „polskiej polityki wizowej wobec obywateli Ukrainy” jako sprzyjający (wykres 5.17). Prawdopodobnie chodziło o uproszczony system wizowy, który działał do 15 października 2014 r., kiedy ukraińscy obywatele mogli składać w urzędach konsularnych skrócony zbiór dokumentów (niewymagane były: świadectwo o zatrudnieniu, dokumenty finansowe, dowód wypłacalności w kontekście kosztów pobytu i dodatkowe dokumenty, wymagane przez ambasady innych krajów). Teraz wnioskodawcy muszą złożyć dokumenty potwierdzające wykonywany zawód, dostępność środków finansowych, dowód pobytu i innych. Takie utrudnienia procedury otrzymywania wiz i brak możliwości złożenia w krótkim czasie aplikacji wizowych, zmieniają politykę wizową z czynnika sprzyjającego rozwijaniu współpracy na czynnik, który tę współpracę utrudnia.

Były i pozostają pewne ulgowe warunki, mianowicie zwolnienie z opłaty wizowej (35 euro) dla następujących grup osób: studentów, doktorantów i nauczycieli oraz osób towarzyszących, którzy podróżują w celu podjęcia nauki lub odbycia kształcenia, szkoleń; osób biorących udział w programach naukowych, kulturalnych i artystycznych, w uniwersyteckich i innych programach wymiany; przedstawicieli wolnych zawodów, biorący udział w międzynarodowych wystawach, konferencjach, sympozjach i innych podobnych imprezach, odbywających się na terytorium państw członkowskich; osób w wieku 25 lat lub młodszych, którzy są uczestnikami seminariów, konferencji, sportowych, kulturalnych i edukacyjnych wydarzeniach organizowanych przez organizacje niepubliczne; przedstawicieli organizacji pozarządowych, którzy podróżują w celu odbycia szkoleń, udziału w seminariach, konferencjach, w tym programów wymiany; uczestników oficjalnych programów współpracy transgranicznej, na przykład w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa.

Zdają sobie sprawę, że wizy to rodzaj niedogodności ze strony biurokracji unijnej. W ostatnich czasach wiele zmieniło się w lepszą stronę, ale byłoby wspaniałą rzeczą, żeby Rząd Polski pozwolił studentom ukraińskim na bezwizowy wjazd do kraju z terminem do 90 dni. Taka decyzja pozwoliłaby bez problemów organizować praktyki, szkolenia etc. Tego czasu wystarczyłoby na załatwienie karty pobytu w przypadkach uzasadnionych, np. przy szkoleniu semestralnym, stażu naukowym lub studiach magisterskich.

Jest też jeszcze kolejny czynnik, który ma wpływ na rozwój współpracy – czynnik związany z logistyką (transport i infrastruktura hotelowa w danym mieście) – to odległości pomiędzy instytucjami szkolnictwa wyższego. Odległość geograficzna nie odgrywa tak znaczącej roli, jeśli istnieje normalny ruch (bezpośredni lot, pociąg), ale dla większości ukraińskich miast jest to poważny problem. Bo na przykład nie ma bezpośredniego pociągu z Kijowa do Krakowa, samolotów z Dniepropietrowska czy Mikołajowa do Warszawy. To jest zagadnienie, które może być rozwiązane tylko na poziomie krajowych i międzynarodowych organizacji oraz firm transportowych. Podobnie jak kwestia infrastruktury hotelowej, należąca do zakresu kompetencji władz lokalnych, uzależniona od lokalnej polityki i atrakcyjności inwestycyjnej na danym terytorium. Ale przy ogólnokrajowym wsparciu i lobbingu ze strony społeczności akademickiej można by znaleźć jakieś rozwiązanie.

Należy pamiętać też, że kwestie wzajemnego zaufania są najważniejsze. Wyraźnie potwierdzają to nasze badania. Chodzi tu o zaufanie nie tylko między partnerami akademickimi, ale również zaufanie między naszymi ministrami, między naszymi rządami, naszymi krajami i narodami. A to zrodzone już nasze poczucie głębokiego wzajemnego zaufania jest dużym osiągnięciem Ukrainy i Polski.

5.3.2.5.2. Instytucjonalizacja na poziomie uczelni

Instytucjonalizacja na poziomie uczelni odnosi się do skoncentrowanego, docelowego wsparcia administracyjnego stosunków polsko-ukraińskich poprzez przyjęcie niektórych przepisów wewnętrznych, zarządzeń rektora, strategii i programów rozwojowych, itp. i w zakresie sformalizowania stosunków – podpisywanie umów o współpracy, tworzenie specjalnych struktur organizacyjnych na uczelniach (polskie ośrodki, wydziały), które są ośrodkami intensyfikacji międzynarodowych działań akademickich z Polską.

Celem stworzenia PWT jest pogłębienie więzi naukowych i kulturalnych między Ukrainą a Polską, umożliwienie studentom uczelni technicznych uczenia się języka polskiego, bliższego zapoznania się z historią, kulturą i nauką Polski, otrzymywania możliwości podjęcia studiów na uczelniach RP o zbliżonym profilu technicznym lub podjęcia praktyk w polskich firmach.

Instytucjonalizacji współpracy wymagają przede wszystkim ukraińskie realia, w których działają uczelnie: istnienie umów o współpracy jest jednym z kryteriów oceny uniwersytetu i jego pozycji. Do wyjazdu pracowników jest potrzebna podstawa, którą może być umowa, przy ubieganiu się o wizę umowa o współpracy też jest wymagana, jako dokument potwierdzający cel podróży i pobytu w Polsce.

Bieżąca współpraca opiera się na podpisanej umowie o współpracy. Zgodnie z umową nasze uczelnie mają możliwość corocznej wymiany kadry naukowej oraz

pracowników takich działów, jak: biblioteki, archiwum, które też prowadzą pracę naukowo-dydaktyczną. Parę lat temu placówki konsulatne RP wymagały przedłożenia kopii Umów dla uzasadnienia konieczności wydania wiz, ale na szczęście takie przypadki w ostatnich czasach stają się rzadkością.

Porozumienie o współpracy i jasna regulacja procedur to konieczny warunek do rozliczenia wyników podróży, staży zagranicznych lub pracy. Jeśli ukraiński naukowiec jest profesorem polskiej uczelni i tam dostaje pensję, powinien zgłaszać się na Ukrainie i płacić podatki. To dlatego umowa jest tak ważnym dokumentem.

Umowa o współpracy pomiędzy polskimi i ukraińskimi uniwersytetami, z jednej strony, jest dowodem wagi i powagi danego partnerstwa akademickiego między uczelniami, a z drugiej, jest formalną koniecznością. Nie można jednak utożsamiać instytucjonalizacji współpracy z jej formalizacją.

Respondenci podkreślają, że nawet podpisana umowa o współpracy nie gwarantuje aktywnej i produktywnej współpracy i nie zapewnia rozwiązywania wszystkich kwestii z góry:

Podpisanie umowy o współpracy w ostatnich latach nie jest kwestią decydującą dla rozwoju partnerskich stosunków i zależy raczej od rygorów konkretnej uczelni.

Na instytucjonalizację współpracy wpływa szereg czynników, zarówno pozytywnie, jak i negatywnie (wykres 5.18).

Według respondentów, kompetencje językowe pracowników instytucji są ważne, ale nie są czynnikiem decydującym (prawdopodobnie respondenci mają tu na myśli znajomość języka polskiego). Jak wykazano na podstawie informacji uzyskanych w trakcie wywiadów indywidualnych, język nie jest dzisiaj problemem, ponieważ większość „mobilnych” badaczy, i z Ukrainy, i z Polski mówi po angielsku, wobec czego znajomość języka polskiego dla Ukraińców lub ukraińskiego (rosyjskiego) dla Polaków nie jest wymogiem bezwzględny.

W odniesieniu do kwestii językowych należy odnotować jednak, że brak umiejętności językowych połowa respondentów wskazuje jako problem, który krępuje współpracę, ale podczas wywiadu podkreślano, że problem języka jako taki nie jest istotny:

Język nie jest dla nas problemem. Zapewniamy naukę języka polskiego dla studentów i nauczycieli w naszej uczelni, 200 osób rocznie kończy kurs języka polskiego. Liczba osób, którzy chcą się uczyć, corocznie rośnie.

Studia językowe rozpoczynają się od podstaw. W celu nauki języka polskiego corocznie przyjeżdża wykładowca z Polski z ORPEG-u (b. CODN), również wykłady z języka technicznego oraz historii i kultury Polski prowadzą wykładowcy z Politechniki, swobodnie władający językiem polskim, którzy w różnych latach odbyli w Polsce prace doktorskie lub odbyli tam długotrwałe staże naukowe.

Wykres 5.18. Czynniki sprzyjające rozwojowi polsko-ukraińskiej współpracy akademickiej

Parametry logistyczne są ważne tylko dla 30% przypadków (odległości między uczelniami – to głównie czynnik wspierający dla regionów zachodnich, gdzie istnieje odpowiednia infrastruktura hotelowa w mieście, rozwinięta infrastruktura transportowa, bywa też, że istnieje rozwinięta własna baza noclegowa).

Wykres 5.19. Bariery polsko-ukraińskiej współpracy akademickiej

Po stronie polskiej, pozytywne czynniki, które przyczyniają się do dwustronnej polsko-ukraińskiej współpracy naukowej to właściwa infrastruktura badawcza na polskich uczelniach, wymiana informacji pomiędzy uczelniami, wysoki poziom zaufania do partnera i wysoka motywacja pracowników naukowo-badawczych w Polsce. Pozostałe czynniki nie są aż tak ważne.

Realizacji skutecznej polsko-ukraińskiej współpracy akademickiej przeszkadza szereg ważnych czynników, wśród których najbardziej znaczące są bariery finansowe – ograniczone środki finansowe ukraińskich uniwersytetów i brak dostępu do dodatkowych źródeł finansowania, a także bariery biurokratyczne, w tym brak regulacji dotyczących międzynarodowej działalności uczelni na Ukrainie (patrz wyżej).

Ponadto respondenci zauważają, że paradoksalnie, na tle wzrostu mobilności studentów i pracowników zmniejszyły się z powodu braku finansowania kontakty badawcze.

Brak nowoczesnego sprzętu badawczego istotnie utrudnia uniwersytetom Ukrainy ich działalność naukowo-badawczą, ponieważ przestarzała baza badawcza, a w tym stare laboratoria, praktycznie eliminuje zainteresowanie polskich naukowców wyjazdami i realizacją projektów badawczych na uniwersytetach Ukrainy.

Za istotne respondenci uznają też administracyjne, biurokratyczne przeszkody w organizacji i realizacji wspólnych programów.

Ukraińskie uczelnie zmuszone są do zmniejszania kosztów podróży międzynarodowych, co osiągnąć jest administracyjnie przez szczególne przepisy.

Ukraina nie ma dostępu i uprawnień do uczestniczenia w większości unijnych programów, ale nie dotyczy to wszystkich. Uznaje się, że mało są poinformowane uniwersytety w Polsce i na Ukrainie o obszarach i możliwościach ich potencjalnej współpracy.

Ponadto, pojawiają się problemy z powodu różnic w programach kształcenia na poszczególnych kierunkach studiów.

Wszystkie bariery można pokonać, ważniejsze, gdy istnieje wola i potrzeba. Jesteśmy przyzwyczajeni do tego, że musimy pokonać bariery, aby odnieść sukces.

Podsumowując, można stwierdzić, że ukraińskie i polskie uczelnie uważają partnerską współpracę za jeden z priorytetów w swojej działalności międzynarodowej i naukowej, a także są przekonane o możliwościach rozwoju relacji wzajemnych ku pożytkowi instytucji szkolnictwa wyższego i całego systemu w ogólności.

Chęć posiadania wysokiego poziomu edukacji i nauki, ich globalnej konkurencyjności w światowym obszarze wiedzy, stosunki partnerskie, są ważnymi czynnikami w naszej współpracy polsko-ukraińskiej. Przyszłość współpracy polega na chęci partnerów do współdziałania. Razem z naszymi partnerami widzimy perspektywę wspólnych działań, i dlatego mamy plany na przyszłość dla rozwoju naszych uczelni, szkolnictwa wyższego i nauki w Polsce i na Ukrainie.

6. Przykłady polsko-ukraińskiej współpracy uniwersytetów klasycznych

---

6.1. Współpraca uniwersytetów klasycznych z partnerami polskimi: case-study Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie

(Leonid Huberski)

6.1.1. Wstęp

Na obecnym etapie funkcjonowania instytucji szkolnictwa wyższego jednym z priorytetów jest intensyfikacja współpracy międzynarodowej i zwiększenie poziomu jej umiędzynarodowienia. W tym kontekście za krok podstawowy należy uważać zabezpieczenie funkcjonowania na wysokim poziomie i uzyskanie konkretnych wyników w ramach partnerstwa z uczelniami zagranicznymi oraz innymi organizacjami edukacyjnymi i naukowymi. Z punktu widzenia historycznego i geopolitycznego Polska jest ważnym partnerem Uniwersytetu Narodowego im. Tarasa Szewczenki w Kijowie. Dlatego wieloletnie stosunki międzyuczelniane wypełnione są szeregiem form współpracy międzynarodowej, które zostaną omówione poniżej.

6.1.2. Partnerstwo w ramach umów międzyuczelnianych

Najczęstszą formę współpracy między partnerami z różnych krajów stanowią umowy międzyuczelniane. Wśród 226 uczelni partnerskich w 56 krajach, z którymi Uniwersytet Narodowy im. Tarasa Szewczenki w Kijowie obecnie ma podpisane umowy o współpracy, i współpraca ta jest owocna, Polskę reprezentuje 15 uczelni partnerskich.

Współpraca międzynarodowa z uczelniami polskimi ma charakter wielokierunkowy co do wymiany osiągnięć naukowych w ramach prowadzenia i udziału w konferencjach, sympozjach, seminariach, udziału w programach badawczych i szkoleniach kwalifikowanych specjalistów.

Badania, praktyka studencka i praca badawcza doktorantów w Polsce odbywa się zarówno na podstawie umów partnerskich i programów międzynarodowych, jak i poprzez uzyskanie indywidualnych stypendiów czy grantów, organizowane są też regularne wymiany studentów z polskimi uczelniami.

Współpraca międzynarodowa Uniwersytetu Kijowskiego znacząco się zintensyfikowała po odzyskaniu niepodległości przez Ukrainę. Pod koniec 1993 r. nasz Uniwersytet utrzymywał stosunki partnerskie na podstawie umów dwustronnych i programów roboczych w zakresie współpracy naukowo-technicznej z Uniwersytetem Warszawskim i Uniwersytetem Jagiellońskim. Pod koniec 1998 r. zwiększyły się kontakty międzynarodowe kijowskiej uczelni, zróżnicowały się też formy współpracy międzynarodowej. Podpisana została umowa z Uniwersytetem Gdańskim (1998), Instytutem Fizyki Polskiej Akademii Nauk (1998), Uniwersytetem Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu (1999).

W nowym tysiącleciu cechą charakterystyczną współpracy międzynarodowej stało się zawieranie umów na poziomie wydziałów i instytutów, na przykład ożywioną działalność międzynarodową zaczął prowadzić Instytut Stosunków Międzynarodowych Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie z Instytutem Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego (2002), z Wydziałem Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (2003), z Instytutem Badań Międzynarodowych i Fundacją Europejską „Dialog” oraz Instytutem Badań Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego (2005). Od tego też czasu prowadzona jest aktywna współpraca Wydziału Ekonomicznego oraz Instytutu Zarządzania i Finansów Uniwersytetu Kijowskiego z Wyższą Szkołą Menedżerską w Warszawie (2001). Instytut Filologii od roku 2004 aktywnie współpracuje z Instytutem Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Poza tym zawarto również umowę o współpracy naukowej z Wojskową Akademią Techniczną (m. Warszawa 2000), Uniwersytetem Wrocławskim (2000), Świętokrzyską Akademią Pedagogiczną im. Jana Kochanowskiego (2001), Uniwersytetem Łódzkim (2006).

Cechą wyróżniającą obecne kontakty zagraniczne Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie stało się przystąpienie do udziału w długoterminowych dwustronnych i wielostronnych, rządowych i pozarządowych projektach i programach Uniwersytetu Rzeszowskiego (2010), Politechniki Krakowskiej im. Tadeusza Kościuszki (2010), Akademii Polonijnej w Częstochowie (2010), Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (2011), z którym obowiązuje umowa o podwójnej certyfikacji dyplomów. Trwa współpraca z Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (2013), Uniwersytetem Ekonomicznym w Krakowie (2013), Szkołą Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie (2013).

Tak więc w ostatnich latach praktyka współpracy międzynarodowej Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie z polskimi uczelniami i instytucjami badawczymi nabrała nowego znaczenia, wzrosło też zainteresowanie jej rozbudową oraz nowymi formami współpracy.

Należy podkreślić, że obecna strategia naszej uczelni, mająca na celu podpisanie i wdrożenie różnych umów, polega na zintensyfikowaniu efektu naukowo-edukacyjnego. Stąd też podpisanie nowych umów jest realizowane tylko wtedy, gdy towarzyszy mu głębokie zainteresowanie poszczególnych jednostek strukturalnych i pracowników uniwersyteckich. Ponadto, prowadzi się szereg działań analitycznych, wykonywanych w celu ujawnienia stanu funkcjonowania wcześniej podpisanych umów, aby zapewnić nowy impuls do intensywnej współpracy z konkretnymi instytucjami edukacyjnymi i jednostkami badawczymi.

Tabela 6.1. Umowy międzyuczelniane z polskimi partnerami (opracowanie własne)

Lp.	Uczelnia	Rok podpisania
1	Świętokrzyska Akademia Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego (Kielce) – od 2008 r. Uniwersytet	2001
2	Świętokrzyska Akademia Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego Filia w Piotrkowie Trybunalskim	2006
3	Uniwersytet Gdański	1998
4	Uniwersytet Wrocławski	2014
5	Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu	1999
6	Uniwersytet Warszawski	1992
7	Wojskowa Akademia Techniczna (Warszawa)	2000
8	Uniwersytet Łódzki	2006, 2012
9	Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki	2010
10	Uniwersytet Rzeszowski (Rzeszów)	2010
11	Akademia Polonijna w Częstochowie	2010
12	Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie Umowa ramowa o podwójnym dyplomowaniu	2011 2011
13	Uniwersytet Jagielloński	2012
14	Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie	2013
15	Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	2013

Należy zwrócić uwagę, że większość polskich uczelni to rzetelni partnerzy, współpraca z nimi trwa wiele lat. Uzyskano ważne wyniki dotyczące wymiany studentów i wykładowców, badań, aplikacji i pozyskania wspólnych grantów, uczestnictwa we wspólnych projektach międzynarodowych, wspólnych publikacji itp.

Narodowy Uniwersytet im. Tarasa Szewczenki w Kijowie przywiązuje wielką wagę do umów międzyuczelnianych. Jednakże fakt ten nie wyklucza współpracy

Tabela 6.2. Umowy międzywydziałowe z polskimi partnerami

Lp.	Wydział/Instytut	Uczelnia polska	Rok podpisania umowy
1	Instytut Stosunków Międzynarodowych	Wydział Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (UMK) (Toruń)	2003
2	Instytut Stosunków Międzynarodowych	Instytut Badań Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego	2002
3	Instytut Stosunków Międzynarodowych	Instytut Badań Międzynarodowych i Europejska Fundacja Dialog oraz Instytut Badań Międzynarodowych Uniwersytetu Wrocławskiego	2005
4	Instytut Filologii	Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego	2004
5	Wydział Ekonomiczny	Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie	2001
6	Wydział Fizyczny	Instytut Fizyki PAN (Warszawa)	1998
7	Wydział Chemiczny	Radomski Uniwersytet Techniczny (Katedra Technologii Materiałów Organicznych)	1999
8	Instytut Dziennikarstwa	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa)	2013

w ramach umów międzywydziałowych. Takie umowy są układane pod warunkiem ścisłej współpracy między wydziałami i instytutami, często nawet w celu wspierania indywidualnych kontaktów naukowców. Lista dostępnych umów międzywydziałowych jest przedstawiona w tabeli 6.2.

Edukacja studentów, delegacje, doktorzy *honoris causa* z Polski jako podstawa międzynarodowego statusu uniwersytetu

Jednym z celów strategicznych Uniwersytetu jest włączenie do procesu kształcenia studentów z zagranicy, co jest ogólnie przyjętą praktyką w ramach internacjonalizacji. W końcu roku 2014 na naszej uczelni studiowało około 1000 cudzoziemców. Niestety, tylko 3 z nich było z Polski: 1 w Instytucie Stosunków Międzynarodowych i 2 w Instytucie Filologii. Ponadto w roku ubiegłym krótkoterminowe staże w ramach umów dwustronnych odbyło 4 studentów z Polski. Tę sytuację można tłumaczyć kilkoma obiektywnymi i subiektywnymi powodami. To między innymi język nauczania, którym w większości przypadków pozostaje ukraiński, choć obecnie szybko rośnie liczba specjalności, dla których przewidziano angielski jako język nauczania. Należy także wziąć pod uwagę pewną egzotyczność Ukrainy jako kraju studiów dla studentów z państw członkowskich Unii Europejskiej. Jako moment pozytywny należy zwrócić uwagę na stały wzrost wszystkich wskaźników międzynarodowej atrakcyjności i statusu naszej uczelni. Znajduje to odzwierciedlenie w corocznym rankingu QS, gdzie w roku bieżącym nasza uczelnia zajęła pozycje 421-430, co jest również najwyższym miejscem spośród wszystkich ukraińskich uniwersytetów.

Jednocześnie istnieje kilka obszarów, w ramach których współpraca z Polską jest bardzo intensywna. To przede wszystkim mobilność akademicka. Od szeregu lat z rządu Polska należy do trójki krajów liderów, które są najczęściej odwiedzane przez naszych nauczycieli akademickich, naukowców i studentów (patrz tabela 6.3).

Tabela 6.3. Liczba osób, które wyjechały do szkół wyższych w Polsce w ramach współpracy edukacyjnej i naukowej

Kategoria osób	Liczba osób	
	w latach 2000–2006	w latach 2007–2013
Studenci	225	274
Doktoranci	25	29
Asystenci / Wykładowcy	52	46
Profesorowie / Docenci	230	234
Habilitanci	4	7

Analizując tę tabelę, można zauważyć, że w przypadku większości kategorii osób wysyłanych z naszej uczelni do Polski istnieje pewna intensyfikacja procesu w ostatnich latach w porównaniu z wcześniejszymi okresami.

Wysoki poziom współpracy między Narodowym Uniwersytetem im. Tarasa Szewczenki w Kijowie z polskimi partnerami przejawia się w obecności profesorów honorowych i doktorów habilitowanych – Polaków w naszej uczelni (tabela 6.4).

Tabela 6.4. Polscy doktorzy *honoris causa* oraz profesorowie honorowi Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie

Imię i nazwisko	Stanowisko/Uczelnia	Rok uzyskania tytułu
MIECZYSLAW KLIMASZEWSKI	profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego	1968
STEFAN KOZAK	profesor Uniwersytetu Warszawskiego	1993
HENRYK KOZŁOWSKI	profesor Uniwersytetu Wrocławskiego	2008
TADEUSZ WALLAS	działacz – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	2010

Język i literatura polska, Katedra Polonistyki oraz Centrum Polskie Instytutu Filologii

Język i literatura polska jako przedmioty nauczania pojawiły się na Uniwersytecie św. Włodzimierza w Kijowie (obecnie – Narodowy Uniwersytet im. Tarasa Szewczenki w Kijowie) od razu w pierwszych latach po jego założeniu. Początki tego nauczania związane są z wybitnymi postaciami. Dokumenty archiwalne podają, że w listopadzie 1835 r. ze względu na stan zdrowia z uniwersytetu został zwolniony lektor języka polskiego Józef Mikulski. Administracja uczelni ogłosiła konkurs na zwolnione stanowisko, a w czasie przeprowadzenia konkursu obowiązki lektora pełnił adiunkt filologii klasycznej Józef Korzeniowski – jeden z najwy-

bitniejszych pisarzy reprezentujących „szkołę ukraińską” w literaturze polskiej XIX w. W skład komisji konkursowej weszli między innymi dziekan, profesor prawa karnego Ignacy Daniłowicz (dobry znajomy Adama Mickiewicza i Petra Hułaka-Artemowskiego), profesor Aleksander Mickiewicz (brat wybitnego poety) oraz adiunkt Józef Korzeniowski. Spośród wielu prac zgłoszonych do konkursu komisja wytypowała trzy „dostateczne”, dopiero wśród tych trzech wybrała zwycięzcę: rozprawę opatrzoną mottem *Sed quid tentare nocebit* autorstwa wybitnego w przyszłości pisarza Józefa Ignacego Kraszewskiego, zawierającą wiele – nieraz kontrowersyjnych – opinii na temat pochodzenia, rozwoju oraz stanu obecnego języka polskiego. Jednakże z powodu nielojalności wobec władz carskich Józef Kraszewski nie miał szansy zostać wykładowcą Uniwersytetu. Na Uniwersytecie św. Włodzimierza studiowali także: polski pisarz i historyk Antoni Rolle, polski pisarz Paulin Świącicki, krytyk literacki Józef Tretiak.

W roku 2000 na ówczesnym Wydziale Filologicznym Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie powołano pierwszą na Ukrainie Katedrę Polonistyki, której kierownikiem został profesor doktor habilitowany nauk filologicznych Rostysław Radyszewski (od lutego 2009 r. – członek korespondent NAN Ukrainy, od roku 2012 – członek rzeczywisty, zagraniczny PAU), kadre pedagogiczną zaś utworzyli wykładowcy-poloniści Katedry Filologii Słowiańskiej. Rozwój relacji z Polską w duchu dobrego sąsiedztwa, ogromne zainteresowanie polonistyką wśród Ukraińców, coroczna rekrutacja studentów na kierunek język i literatura polska, a także możliwość zapewnienia wysokiego poziomu wykładania dyscyplin podstawowych oraz specjalistycznych w zakresie polonistyki lingwistycznej i literaturoznawczej, metodyki nauczania języka polskiego jako obcego, translatoologii teoretycznej i stosowanej stały się obiektywnym warunkiem powołania Katedry Polonistyki jako katedry z prawem nadawania dyplomów licencjata i magistra (ogólna liczba studentów i doktorantów – około 70 osób).

Studenci Katedry po sześciu latach studiów wykazują się znajomością języka polskiego na poziomie C1-C2 zgodnie z Europejskim Systemem Opisu Kształcenia Językowego, umożliwiającym prowadzenie zajęć zarówno w szkołach podstawowych, liceach, gimnazjach, jak i na uczelniach wyższych, a także wykonanie przykładów pisemnych oraz ustnego tłumaczenia konsekwentnego i konferencyjnego w szerokim zakresie tematycznym.

Wykłady z dyscyplin podstawowych i specjalistycznych dla studentów polonistyki zapewnia kadra pedagogiczna w składzie: członek korespondent NANU, prof. dr hab. Rostysław Radyszewski, prof. dr hab. Tetiana Czernysz, doc. dr hab. Mariya Bracka, dr hab. Artur Bracki, prof. NUTSz, doc. dr Lidia Nepop-Ajdać, doc. dr Natalia Demianenko, doc. dr Tetiana Chajder, dr Switłana Bajdacka, dr Tetiana Czuża, dr Tetiana Dowżok, mgr Mariya Jankowa, mgr Ołena Pacejewska.

Tematem priorytetowym badań prof. Rostysława Radyszewskiego są literackie kontakty polsko-ukraińskie w okresie XVII-XVIII w., „ukraińska szkoła” ro-

mantyków polskich, a także twórczość Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Henryka Sienkiewicza, Władysława Reymonta, Jarosława Iwaszkiewicza, Czesława Miłosza, Wisławy Szymborskiej. Owoce wieloletnich badań nad rękopisami poezji barokowej w Polsce i Ukrainie są: opublikowana w Polsce praca habilitacyjna pt. *Polskojęzyczna poezja ukraińska k. XVI – p. XVIII w.* (1996) oraz antologia *Parnas Roksolański* (1998). Również na materiałach starodruków polskich oparta została jego książka *Iwan Mazepa w sarmacko-roksolańskim wymiarze wysokiego baroku* (2006). Profesor R. Radyszewski jest autorem 180 prac naukowych, wśród których są 4 antologie oraz 6 prac monograficznych, a także 4 skrypty naukowo-dydaktyczne. Opracował i opatrzył przedmową szereg dwujęzycznych edycji poezji polskiej, między innymi *Poezje J. Słowackiego i J. Iwaszkiewicza*, antologię *Dźwięki polskiej lutni*, serie naukowe „Kijowskie Studia Polonistyczne” oraz „Studia z Ukrainistyki”. W ostatnich latach ukazały się wydania, w których prof. R. Radyszewski występuje jako autor bądź redaktor, a są to między innymi: *Studia polonistyczne i porównawcze. Zbiór artykułów naukowych; Pogranicze polsko-ukraińskie: sarmatyzm, barok, dialog kultur; Polscy pisarze-nobliści; Polscy romantycy „szkoły ukraińskiej”: Antoni Malczewski, Seweryn Goszczyński, Józef-Bohdan Zaleski* (redakcja); W. Hnatiuk *Ukraińsko-polska prawobrzeżna literatura romantyczna* (redakcja).

Warto wspomnieć, że R. Radyszewski został uhonorowany w roku 2012 tytułem członka zagranicznego Polskiej Akademii Umiejętności.

Wykłady z dyscyplin polonistycznych na Narodowym Uniwersytecie im. Tarasa Szewczenki w Kijowie od lat osiemdziesiątych XX w. związane jest przede wszystkim z działalnością prof. Tetiany Czernysz, która faktycznie wykształciła obecną kadrę naukowo-dydaktyczną Katedry Polonistyki. Profesor T. Czernysz od lat prowadzi wykłady z „Krajoznawstwa polskiego”, w jej gestii leżą też wszystkie przedmioty z zakresu historii języka polskiego oraz dialektologii („Historia polskiego języka literackiego”, „Gramatyka historyczna języka polskiego”, „Terytorialna charakterystyka współczesnego języka polskiego” i in.), dla wszystkich studentów studiujących na kierunku „filologia słowiańska” prof. T. Czernysz prowadzi zajęcia z gramatyki historyczno-porównawczej języków słowiańskich. Dla magistrantów opracowała szereg kursów specjalistycznych, spośród których najważniejsze to „Teoretyczne problemy językoznawstwa słowiańskiego”, „Dialektologia języka polskiego”, „Stylistyka języka polskiego”. Profesor Tetiana Czernysz jest autorką fundamentalnej monografii pt. *Słownictwo słowiańskie. Zarys historyczno-etymologiczny: podejście gniazdowe* (2003), około 90 prac naukowych, głównie w dziedzinie historii języka oraz genealogii leksyki słowiańskiej. Bierze udział w Międzynarodowych Zjazdach Słowistów, licznych seminariach i forach naukowych w kraju i za granicą.

Docent dr hab. Mariya Bracka w maju 2014 r. obroniła pracę habilitacyjną *Mitologiczne, historyczne, etnologiczne, regionalne oraz aksjologiczne koncepty prozy pogranicza polsko-ukraińskiego połowy XIX w.*, którą uznano za ważne osiągnięcie

współczesnej ukraińskiej polonistyki. M. Bracka jest bardzo aktywną badaczką, autorką dwóch prac monograficznych, podręcznika do nauki literatury, około 50 artykułów naukowych; wzięła ona udział w 40 międzynarodowych konferencjach, współpracuje z licznymi ośrodkami naukowo-badawczymi zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie. Prowadzi zajęcia z języka polskiego i historii literatury polskiej różnych okresów, wykłada szereg kursów specjalistycznych z zakresu współczesnej teorii i krytyki literackiej.

Za wybitne osiągnięcia w rozwoju ukraińskiej polonistyki prof. R. Radyszewski, prof. T. Czernysz, doc. M. Bracka zostali uhonorowani nagrodą Rządu Rzeczypospolitej Polskiej „Zasłużony dla Kultury Polskiej”.

Lidia Nepop-Ajdać w roku 2003 obroniła rozprawę doktorską *Osobliwości leksykalne gwar polskich Chmielnickiej i Żytomierszczyzny*; prowadzi ścisłą współpracę z przedstawicielami polskich ośrodków naukowych (Instytut Języka Polskiego PAN, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytet Jagielloński). Jako pierwsza w środowisku polonistów kijowskich dr Nepop podjęła badania w dziedzinie etnolingwistyki prowadzonych pod opieką prof. Jerzego Bartmińskiego i w ścisłej współpracy z lubelskim ośrodkiem etnolingwistycznym. Owocem tych prac stało się wydanie naukowo-dydaktyczne *Polska etnolingwistyka kognitywna* (2007) oraz program kursu z tejże dyscypliny dla studentów. Doktor Nepop-Ajdać jest autorką ponad 50 publikacji naukowych, bierze czynny udział w konferencjach międzynarodowych, obecnie przygotowuje monografię habilitacyjną z zakresu językowego obrazu świata.

Docent Tetiana Chajder w roku 2004 obroniła rozprawę doktorską *Dyskurs satyryczny polskiego kabaretu literackiego (na materiale twórczości T. Boya-Żeleńskiego, J. Tuwima, K.I. Gałczyńskiego)*. Prowadzi zajęcia teoretyczne i ćwiczenia z historii literatury polskiej wszystkich okresów oraz kursy specjalistyczne. Jej zainteresowania naukowe dotyczą przede wszystkim zagadnień współczesnej teorii i krytyki literackiej oraz szeroko pojętej kulturologii; jest między innymi autorką podręczników: *Historia literatury polskiej. Podręcznik dla studentów I-II roku polonistyki* oraz *Historia literatury polskiej. Średniowiecze. Podręcznik*.

Docent Natalia Demianenko obroniła rozprawę doktorską *Polskie frazeologizmy oznaczające cechy mentalne człowieka: strukturalno-semantyczna i formalno-gramatyczna charakterystyka*, na podstawie której w roku 2005 ukazała się monografia; prowadzi ona zajęcia z podstawowych dyscyplin językowych, opracowała też kurs specjalistyczny „Frazeologia współczesnego języka polskiego” dla magistrantów.

Tematem priorytetowym badań Ołeny Pacejewskiej jest translatoologia oraz metodyka nauczania języka polskiego jako obcego. To ona jako pierwsza opracowała i zaczęła wykładać na Katedrze Filologii Słowiańskiej (później – na polonistyce) kursu teoretycznego „Teoria i praktyka tłumaczenia z języków słowiańskich”, prowadzi zajęcia z takich dyscyplin, jak „Aktualne problemy teorii przekładu”, „Specyfika przekładu z języka polskiego na ukraiński”, „Problemy przekładu literatury pięknej”;

„Metodyka prowadzenia wykładów na uczelni wyższej”, „Metodyka nauczania języków obcych w szkole” i inne.

Maria Jankowa pracuje nad rozprawą doktorską *Retoryczny polskojęzyczny dyskurs „Litosu...” Petra Mohyły*. Oprócz zajęć z języka polskiego na Katedrze Polonistyki, prowadzi specjalistyczne pod względem zawodowym ćwiczenia językowe w Instytucie Dziennikarstwa oraz na Wydziale Historycznym Uniwersytetu.

Tetiana Dowżok obroniła rozprawę doktorską *Polska powojenna literatura pogranicza: tożsamość, czasoprzestrzeń, katastrofizm*; wykłada język polski oraz szereg kursów specjalistycznych z teorii i praktyki tłumaczenia, prowadzi ćwiczenia z przekładu pisemnego i ustnego. Jej zainteresowania naukowe dotyczą zagadnień z zakresu studiów postkolonialnych, posthumanistyki, krytyki poezji polskiej XX w.

Tetiana Czuża obroniła rozprawę doktorską *Powieść historyczna Henryka Sienkiewicza „Ogniem i mieczem”: źródła i dyskurs artystyczny*; tematem priorytetowym jej badań jest historia literatury polskiej oraz historia krytyki literackiej drugiej połowy XIX w. Prowadzi zajęcia specjalistyczne z języka polskiego w Instytucie Dziennikarstwa oraz Instytucie Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu.

Switłana Bajdacka obroniła rozprawę doktorską *Gatunek podróży w twórczości Józefa Ignacego Kraszewskiego: aspekty aksjologiczne i typologiczne*; prowadzi zajęcia z języka polskiego w Instytucie Dziennikarstwa oraz wykłada kursy specjalistyczne z zakresu historii literatury polskiej.

Wraz z założeniem katedry została zawarta umowa międzynarodowa, na mocy której Ministerstwo Edukacji Narodowej, a z czasem – Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP kieruje do Uniwersytetu Narodowego wybranego w drodze konkursu lektora mającego doświadczenie w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Zajęcia z native speakerem, które studenci zaczynają już od pierwszego roku studiów, istotnie wpłynęły na podwyższenie poziomu znajomości języka w porównaniu ze stanem z lat poprzednich. W okresie istnienia do Katedry Polonistyki oddelegowano następujących lektorów-wykładowców: Artura Brackiego, Jerzego Kowalewskiego, Andrzeja Dunaja i Katarzynę Dzierżawin. Oprócz prowadzenia wykładów z całego szeregu językoznawczych dyscyplin polonistycznych, praktycznego kursu języka polskiego, czynnie uczestniczą oni w działalności Centrum Polskiego, biorą udział w organizacji konferencji naukowych, spotkań, seminariów, rozwijają działalność edycyjną i naukową.

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP corocznie przyznaje najlepszym studentom bezpłatne miejsca na Letnich Szkołach Języka, Literatury i Kultury dla Obcokrajowców w Krakowie, Lublinie, Toruniu, Warszawie, Wrocławiu i wielu innych ośrodkach.

W ciągu dość krótkiego czasu istnienia Katedry wykładowcy kijowscy wykształcili nie tylko wielu specjalistów i magistrów filologii polskiej, zostały przygotowane również pierwsze rozprawy doktorskie i habilitacyjne, stanowiące dalszy ciąg osiągnięć naukowych ukraińskiej szkoły polonistycznej (między innymi pierwsze

habilitacje – M. Brackiej i O. Suchomłynowa, pierwsze doktoraty – S. Jakowenki, J. Wawrzyńskiej, I. Askerowej, E. Cychowskiej i in.).

Doktoranci Katedry stale korzystają z polskich stypendiów naukowych przyznawanych przez Fundację Wspierania Nauki – Kasę im. Józefa Mianowskiego, Fundację Królowej Jadwigi Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz inne instytucje.

Profesorowi R. Radyszewskiemu między innymi dzięki współpracy z Konsulatem Generalnym RP w Kijowie udało się stworzyć w strukturze katedry bibliotekę literatury polskiej, w której zbiorach obecnie znajduje się ponad 15 000 wolumenów.

Ważnym elementem współpracy akademickiej naszego Uniwersytetu z Polską, zasługującym na podkreślenie, jest działalność Centrum Polskiego. Centrum Polskie Instytutu Filologii Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie (CP) zostało utworzone przy Katedrze Polonistyki na wiosnę 2003 r. Powołano je dla kształcenia w zakresie języka i literatury polskiej, kultury, historii, krajoznawstwa Polski oraz działalności na rzecz nawiązania relacji bilateralnych między Polską a Ukrainą. Centrum działa przy wsparciu Ambasady Rzeczypospolitej Polskiej na Ukrainie oraz Instytutu Polskiego w Kijowie.

Centrum Polskie uczestniczy w realizacji międzynarodowych projektów kulturalnych, informuje studentów o stażach studyjnych na najlepszych polskich uczelniach, o konferencjach naukowych, pomaga nawiązać współpracę między instytutami i wydziałami uniwersytetu oraz instytucjami naukowymi w Polsce, udziela wsparcia w trakcie organizacji oraz przygotowania się do zdania egzaminu certyfikatowego z języka polskiego, organizuje polsko-ukraińskie konferencje naukowe.

Centrum Polskie prowadzi specjalistyczne kursy krajoznawcze połączone z nauką języka polskiego dla studentów różnych kierunków z całego uniwersytetu. Lekcje prowadzi też *native speaker*, dzięki czemu studenci szybciej pokonują barierę językową. Słuchacze kursu chętnie angażują się w życie kulturalne polonistów, biorą udział w imprezach i świętach obchodzonych w Centrum, poznając w ten sposób kulturę, tradycje, historię oraz życie dzisiejszej Polski.

Centrum Polskie organizuje wydarzenia mające na celu promocję języka i kultury polskiej na Ukrainie oraz rozwój kontaktów polsko-ukraińskich: prelekcje polskich literaturoznawców i językoznawców, historyków sztuki, prezentacje przekładów dzieł literatury polskiej na język ukraiński, warsztaty dotyczące nauczania języka polskiego jako obcego itp.

W ramach działalności Centrum w Instytucie Filologii odbyły się prelekcje nt. literatury polskiej oraz współczesnej krytyki literackiej prof. Ryszarda Nycza (Uniwersytet Jagielloński), prof. Jarosława Ławskiego i dr Anny Janickiej (Uniwersytet w Białymstoku), prof. Stanisława Zająca (Akademia Polonijna w Częstochowie), prof. Marka Skwary (Uniwersytet Szczeciński), prof. Wacława Waleckiego (Uniwersytet Jagielloński), prof. Stanisława Uliasz (Uniwersytet Rzeszowski). Wykładowi prof. S. Uliasz towarzyszyła kolaudacja przekładu jego książki *Literatura Kresów – kresy*

literatury na język ukraiński (Ульяш С. Література пограниччя – пограниччя літератури. – К.: Україна, 2011 р. – 255 с.).

Centrum Polskie wspólnie z Instytutem Polskim w Kijowie zorganizowało kołaudację przekładu ukraińskiego książki prof. Aleksandra Fiuta *Spotkania z Innym* (2009 r.) oraz przekładu na język polski pracy monograficznej prof. Łarysy Masenko *Język a polityka* (grudzień 2012 r.). W czerwcu 2014 r. odbyły się spotkania ze znaną historyczką sztuki, współpracownikiem Polskiej Akademii Nauk dr Urszulą Makowską, której wykład poświęcony był odzwierciedleniu tematów i postaci polskiej literatury romantycznej XIX w. w malarstwie tegoż okresu i znanym literaturoznawcą dr. Markiem Truszyńskim, który poprowadził wykład o hipertekście Juliana Słowackiego.

Katedra Polonistyki oraz Centrum Polskie wspólnie z Państwowym Uniwersytetem im. Iwana Franki w Żytomierzu (prof. Wołodmyr Jerszow) wzięły aktywny udział w obchodach Roku Józefa Ignacego Kraszewskiego (2012 r.): między innymi opublikowano książkę prof. R. Radyszewskiego *J.I. Kraszewski. Dialogi z Ukrainą* (Kijów, 2012) oraz zorganizowano międzynarodową konferencję naukową „Uniwersum J.I. Kraszewskiego” w Żytomierzu.

Jednym z najważniejszych kierunków działalności zarówno Katedry Polonistyki, jak i Centrum Polskiego jest organizacja międzynarodowych konferencji polonistycznych nt. aktualnych zagadnień polsko-ukraińskich kontaktów językowych i literackich. Konferencje najczęściej organizowane są z okazji jubileuszy oraz rocznic, związanych z wybitnymi postaciami literatury i nauki polskiej. Dotychczas zorganizowano sesje naukowe: „Adam Mickiewicz i Ukraina” (1998), „Juliusz Słowacki i Ukraina” (1999), „Jarosław Iwaszkiewicz i Ukraina” (2000), „Ukraińska szkoła w literaturze i kulturze pogranicza polsko-ukraińskiego” (2004), „Europejski wymiar polonistyki ukraińskiej” (2007). Należy podkreślić szczególne znaczenie konferencji „«Biuletyn Polsko-Ukraiński»: europejska tradycja dialogu kultur” (22-24 września 2010 r.) z okazji 10-lecia założenia Katedry Polonistyki, w której organizację zostało zaangażowanych pięć ukraińskich uczelni oraz instytucje naukowe, wsparcia merytorycznego zaś udzieliła Akademia Polonijna w Częstochowie.

Do udziału we wspomnianych konferencjach zostali zaproszeni przedstawiciele wszystkich ośrodków polonistycznych działających na terenie Ukrainy, z którymi Katedra w czasie swojego istnienia nawiązała współpracę, oraz czołowi naukowcy z Polski (w konferencjach wzięli udział między innymi przedstawiciele Uniwersytetu Jagiellońskiego, Warszawskiego, Wrocławskiego, Rzeszowskiego, UMCS w Lublinie oraz Akademii Polonijnej w Częstochowie, współpracownicy PAN).

Pracownicy Katedry Polonistyki biorą aktywny udział w międzynarodowych konferencjach slawistycznych, kongresach slawistów, publikują swoje prace w polskich periodykach naukowych, mianowicie „Warszawskich Zeszytach Ukrainoznawczych”, „Post Scriptum” Uniwersytetu Łódzkiego, w zbiorze prac „Pogranicza, Kresy, Wschód a idee Europy” wydawanym przez Uniwersytet

w Białymstoku, innych wydaniach Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Katedra Polonistyki aktywnie współpracuje z uczelniami wyższymi Rzeczypospolitej Polskiej. Przy wsparciu rektora Uniwersytetu, prorektora ds. współpracy międzynarodowej, dyrektora Instytutu Filologii Katedra Polonistyki w ciągu 10 lat swojego istnienia zawarła szereg umów międzynarodowych o współpracy z Uniwersytetem Warszawskim, Uniwersytetem Jagiellońskim, Uniwersytetem Wrocławskim, Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Akademią Polonijną w Częstochowie i innymi. Katedra rozwija owocną współpracę z fundacjami polskimi („Pomoc Polakom na Wschodzie”, Kasa im. Józefa Mianowskiego, Fundacja Królowej Jadwigi).

Na podstawie obowiązującej umowy między Uniwersytetem Warszawskim oraz Narodowym Uniwersytetem im. Tarasa Szewczenki w Kijowie studenci III roku Katedry Polonistyki co roku (do 2014 r.) wyjeżdżali na studia semestralne na Uniwersytet Warszawski, gdzie uczestniczyli w wykładach i zajęciach praktycznych z podstawowych i dodatkowych przedmiotów polonistycznych (istnieje możliwość szerokiego wyboru), a także uczęszczali na zajęcia proponowane przez Centrum Języka Obcego dla Obcokrajowców „Polonicum”. Od października 2014 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego Rzeczypospolitej Polskiej zrezygnowało z finansowania tego programu i stworzyło nowy program stypendialny „Polski Erasmus dla Ukrainy”. Na podstawie odrębnych umów studenci wyjeżdżają na staże na Uniwersytet Wrocławski, Łódzki, Jagielloński, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Katedra Polonistyki ściśle współpracuje z Katedrą Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego, której kierownikiem przez długie lata był prof. dr hab. Stefan Kozak, później prof. dr hab. Bazyli Nazaruk, a w chwili obecnej dr hab. Iryna Mytnyk. Profesor dr hab. Stefan Kozak jest doktorem *honoris causa* Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie. Wynikiem tej współpracy jest między innymi (we współpracy z Międzynarodową Szkołą Ukrainistyki Narodowej Akademii Nauk) całkiem świeża monografia prof. S. Kozaka *Studia z ukrainistyki*. Tom IX. Stefan Kozak, *Chrześcijaństwo – mesjanizm romantyczny – współczesność. Artykuły, szkice, wykłady* (2011).

Bardzo owocne są naukowe i instytucjonalne kontakty Katedry Polonistyki z Uniwersytetem Rzeszowskim oraz Akademią Polonijną w Częstochowie (podpisano umowy międzynarodowe na poziomie rektorów), jak również z Uniwersytetem Łódzkim i Wrocławskim. Wspólnie z Akademią Polonijną w Częstochowie zaplanowano wydanie dwujęzycznego dwutomowego zbioru *Poezji Lwa Węglińskiego* oraz prac Józefa Wereszczyńskiego o sposobie zabudowania Kijowa w wieku XVII. Wspólnie z Uniwersytetem Łódzkim zaplanowano organizację kolejnej międzynarodowej polonistycznej konferencji. W ostatnich latach sukcesywnie rozwija się współpraca z Uniwersytetem w Białymstoku, gdzie prof. dr hab. Jarosław Ławski

zapoczątkował projekt badawczy „Pogranicza, Kresy, Wschód a idee Europy”, w którym aktywny udział biorą ukraińscy naukowcy, między innymi przedstawiciele Katedry Polonistyki (M. Bracka, A. Bracki, R. Radyszewski, T. Dowżok).

W roku 1999 Katedra rozpoczęła publikację periodyku naukowego – rocznika „Kijowskie Studia Polonistyczne”, który został wpisany na listę ukraińskich wydawnictw fachowych. Periodyk ukazuje się w serii tematycznej, często drukuje materiały konferencji naukowych. Do dnia dzisiejszego w serii „Kijowskie Studia Polonistyczne” ukazały się:

- Tom I. *Adam Mickiewicz i Ukraina*. Kijów 1999.
- Tom II. *Juliusz Słowacki i Ukraina*. Kijów 2000.
- Tom III. *Jarosław Iwaszkiewicz i Ukraina*. Kijów 2001.
- Tom IV. *Ukraińsko-polskie konteksty literackie*. Kijów 2003.
- Tom V. *Romantyzm: między Ukrainą a Polską*. Kijów 2003.
- Tom VI. *Ukraińsko-polskie konteksty literackie doby baroku*. Kijów 2004.
- Tom VII. *Szkoła ukraińska w literaturze i kulturze pogranicza polsko-ukraińskiego*. Kijów 2005.
- Tom VIII. *Ukraina – Polska. Językowy i kulturowy dialog Słowiańszczyzny*. Kijów 2006.
- Tom IX. *Europejski wymiar polonistyki ukraińskiej*. Kijów 2007.
- Tom X. *Gente Ruthenus – Nazione Polonus. Symbolae in Honorum Rostyslav Radyshevskij*. Kijów 2008.
- Tom XI. R. Radyszewski, *Studia polonistyczne i porównawcze*. Kijów 2009.
- Tom XII. W. Hnatiuk, *Ukraińsko-polska Prawobrzeżna literatura romantyczna. Prace wybrane*. Kijów 2009.
- Tom XIII. R. Radyszewski, *Polscy pisarze – Nobliści*. Kijów 2009.
- Tom XIV. R. Radyszewski, *Pogranicze polsko-ukraińskie: sarmatyzm, barok, dialog kultur*. Kijów 2009.
- Tom XV. *Kijowskie Studia Polonistyczne. Zbiór prac* 2009.
- Tom XVI. *Kijowskie Studia Polonistyczne. Zbiór prac* 2010.
- Tom XVII. R. Radyszewski, *Polonistyka ukraińska – problemy, szkoły, sylwetki*. Kijów 2010.
- Tom XVIII. *Kijowskie Studia Polonistyczne. Zbiór prac* 2011.
- Tom XIX. *Kijowskie Studia Polonistyczne. Zbiór prac* 2012.
- Tom XX. S. Uliasz, *Literatura Kresów – kresy literatury*. Kijów 2012.
- Tom XXI. R. Radyszewski, *J.I. Kraszewski: dialogi z Ukrainą*. Winnica 2012.
- Tom XXII. *Kijowskie Studia Polonistyczne. Zbiór prac* 2013.
- Tom XXIII. J. Maślanka, *Wybrane prace literaturoznawcze i folklorystyczne*. Kijów 2013.
- Tom XXIV. *Kijowskie Studia Polonistyczne. Zbiór prac* 2014.

Katedra Polonistyki inicjowała edycję serii dwujęzycznych (w języku polskim i ukraińskim) publikacji tekstów, w której się ukazały zbiory: *J. Słowacki. Poezje* (1999),

J. Iwaszkiewicz. *Poezje* (2000), *Dźwięki lutni polskiej* (2002), *Polscy romantycy szkoły ukraińskiej: Antoni Malczewski, Seweryn Goszczyński, Józef-Bohdan Zalewski* (2008), W. Wysocki, *Poematy i poezje* (2011), T. Padura. *Utwory wybrane* (2012), a także wspólnie z Międzynarodową Szkołą Ukrainistyki przygotowuje się do druku wydanie w języku polskim i ukraińskim *Trenosu albo lamentu jedynej świętej powszechnej wschodniej apostołskiej cerkwi Melecjusza Smotryckiego*.

Polonistyka ukraińska nie stoi w miejscu. Dojrzewa nowa generacja polonistów, którzy nie tylko dołączają się do rozwiązywania tradycyjnych polonistycznych i komparatystycznych problemów, ale też szukają „swojej” tematyki, stosują nowe podejścia teoretyczne i metodologiczne, umiejscowiają najnowsze zjawiska literatury polskiej we współczesnym ukraińskim, słowiańskim i światowym kontekście, opanowują nowoczesne dziedziny lingwistyki polonistycznej i metodologii nauczania języka polskiego.

6.1.3. Niektóre projekty, propozycje i wydarzenia jako przykład partnerstwa akademickiego Ukrainy i Polski

Mówiąc o projektach akademickich, warto zaznaczyć, iż w roku 2014 przy wsparciu Związku Rektorów Uczelni Ukrainy i Fundacji Rektorów Polskich rozpoczęto projekt globalny poszukiwania partnerów, źródeł finansowania wspólnych projektów edukacyjnych i naukowych, wspólnych laboratoriów przez Narodowy Uniwersytet im. Tarasa Szewczenki w Kijowie oraz oświatowe i naukowe placówki w Polsce. Uzyskano następujące propozycje jednostek strukturalnych uniwersytetu w zakresie perspektyw współpracy na bazie już istniejących kontaktów i wspólnych programów edukacyjnych i naukowych z partnerami polskimi.

Obserwatorium astronomiczne Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie proponuje intensyfikować badania w dziedzinie astronomii i fizyki kosmosu. Chodzi o badania skutków falowych oraz wykorzystania metamateriałów i grafenowych metamateriałów dla satelitarno-ziemskiej oraz międzysatelitarnej łączności w okołoziemskiej przestrzeni kosmicznej, badań satelitarnych oraz opracowania danych; o badania liniowych i nieliniowych skutków falowych i wykorzystania w metamateriałach dla komunikacyjnych i satelitarnych systemów w zasięgu THz; o badania metamateriałowej optyki elektronicznej w twardych materiałach na grafenowych matamateriałach oraz plazmo-elektronicznego oddziaływania; o badania małych ciał Układu Słonecznego drogą obserwacji optycznych, analizy teoretycznej i modelowania. Partnerami polskimi w tym zakresie są Instytut Elektroniki Materiałów i Technologii, Centrum Kosmiczne PAN, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Instytut Dziennikarstwa Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie przez dłuższy czas współpracuje z Wydziałem Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Ma miejsce

wymiana studencka, udział w konferencjach, opracowanie wspólnych podręczników, planów nauczania, program podwójnych dyplomów. Niezbędna jest organizacja oraz przeprowadzenie letnich szkół z zakresu dziennikarstwa, komunikacji masowej oraz specjalizacji pokrewnych. Podczas takich szkół lepiej zaznajamia się z życiem państw sąsiednich, odbywa się wymiana doświadczenia i inne.

Wydział Chemii Narodowego Uniwersytetu imienia Tarasa Szewczenki w Kijowie proponuje założenie międzynarodowego laboratorium wspólnie z Uniwersytetem Wrocławskim. Współpraca trwa już prawie 20 lat. Zainteresowanie taką współpracą jest wynikiem wymiany naukowej między dwiema „szkołami” chemicznymi o najwyższym poziomie, których doświadczenia są komplementarne i wymagają nowych podejść organizacyjnych. Prowadzenie badań przez doktorantów oraz obrona przez nich wspólnie wypromowanych rozpraw, wymiana studencka w trakcie pisania prac magisterskich, staże uczonych, wykonywanie wspólnych europejskich projektów badawczych – są to istotne obiektywne przesłanki do stworzenia laboratorium przynoszącego obopólne korzyści naszym uczelniom. Ponadto jest rozważany wspólny udział w programach dotyczących chemii i zdrowia, materiałów luminoforowych, markerów biomedycznych, ekologii chemicznej.

Instytut naukowo-badawczy „Instytut Geologii” Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie od dłuższego czasu współpracuje z instytutami Geofizyki i Geologii PAN. Efektem tej współpracy jest wspólny udział w realizacji projektów prowadzonych przez NATO, MEN, wspólne publikacje naukowe i udział w konferencjach międzynarodowych. Ponadto odbywają się wzajemne wizyty czołowych ekspertów, prowadzi się prace badawcze w odpowiednich specjalistycznych laboratoriach. Podstawową katedrą po stronie ukraińskiej jest Katedra Geofizyki, której kierownikiem jest prof. S.A. Wyżwa, projekty zaś prowadzą jego doktoranci K.M. Bondar i O.I. Meńszow. Badania te stały się bodźcem do pogłębienia istniejących kontaktów oraz do intensyfikacji współpracy przy wsparciu Stowarzyszenia Rektorów Ukrainy i Fundacji Rektorów Polskich. Prowadzi się negocjacje i przygotowuje się propozycje projektów współpracy z Katedrą Ochrony Powierzchni Ziemi Uniwersytetu Opolskiego w zakresie badania magnetyzmu środowiska, ochrony powierzchni ziemi i geologii środowiskowej. Ponadto zainicjowano stosunki partnerskie z Wydziałem Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie.

Wydział Radiofizyki, Elektroniki i Systemów Komputerowych Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie oraz Politechnika Wrocławska są zainteresowane prowadzeniem wspólnych badań doświadczalnych w zakresie właściwości fizycznych plazmy wyładowań łuków elektrycznych, występujących w urządzeniach elektrycznych i elektrycznych środkach transportu. Ponadto Katedra Elektroniki Fizycznej jest gotowa do wzięcia udziału we wspólnych projektach w ramach programu Horyzont 2020 na temat opracowania plazmowo-katalitycznych technologii generowania gazu syntezowego z węglowodorów odnawialnych (oleje,

bioetanol, biodiesel, ligniny, odpady przemysłu spożywczego itp.), jak również innych tematów naukowych.

Należy zauważyć, że wymienione wyżej przykłady nie wyczerpują w zupełności informacji na temat współpracy naukowo-edukacyjnej pomiędzy Kijowskim Narodowym Uniwersytetem im. Tarasa Szewczenki a Polską. Wspólne prace są również prowadzone przez **Edukacyjno-Naukowe Centrum „Instytut Biologii”** i Instytut Onkologii im. Marii Skłodowskiej-Curie, Gdański Uniwersytet Medyczny, **Wydział Fizyki** i Instytut Niskich Temperatur i Badań Strukturalnych PAN oraz szereg innych instytucji.

Dla unaocznienia obecnego stanu stosunków ukraińsko-polskich na przykładzie klasycznego uniwersytetu przywołać można kilka wydarzeń, które miały miejsce ostatnio.

16 listopada 2013 r. w Kijowie Ukraińsko-Polskie Centrum Edukacyjne „UniverPL” wspólnie z Instytutem Dziennikarstwa przeprowadziło forum szkoleniowe „Ukraina – Polska. Nowe perspektywy i możliwości dla studentów ukraińskich”.

14-15 listopada 2013 r. przedstawiciele Instytutu Stosunków Międzynarodowych Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki wzięli udział w Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Stosunki polsko-ukraińskie (1991-2013). Próba podsumowania”. Na konferencję w dniach 14-15 listopada na Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie zjechali badacze z Kijowa, Lwowa, Iwano-Frankowska oraz Chmielnickiego. Spotkanie uczonych z obu krajów odbyło się pod patronatem Nadzwyczajnego i Pełnomocnego Ambasadora Ukrainy w Rzeczypospolitej Polskiej Markiana Malskiego oraz Nadzwyczajnego i Pełnomocnego Ambasadora Rzeczypospolitej Polskiej na Ukrainie Henryka Litwina.

21 października 2013 r. polski filozof J.A. Kłoczowski wygłosił wykład otwarty dla studentów, doktorantów i wykładowców uniwersytetu na temat „Polski marksizm a dialogiczności”. Spotkanie odbyło się w ramach międzynarodowego okrągłego stołu na temat „Tradycje filozoficzne Polski i Ukrainy: aktualne problemy badawcze” przy współpracy Instytutu Polskiego w Kijowie, Instytutu Nauk Religijnych św. Tomasza z Akwinu w Kijowie, Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich Ukrainy oraz Kółka Naukowego Studentów i Doktorantów Wydziału Filozofii Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie.

22 marca 2013 r. doszło do podpisania Umowy o współpracy naukowej, edukacyjnej i kulturalnej pomiędzy Narodowym Uniwersytetem imienia Tarasa Szewczenki w Kijowie (Ukraina) a Uniwersytetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Polska). Instytut Dziennikarstwa i Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa prowadzą wspólny dwuletni program magisterski zapewniający uczestnikom uzyskanie podwójnych dyplomów w dwu uczelniach w specjalnościach „dziennikarstwo i komunikacja społeczna” (Polska) i „mediakomunikacje” (Ukraina).

26 października 2012 r. na mocy decyzji Prezydenta Rzeczypospolitej Polski Bronisława Komorowskiego z dnia 17 września 2012 r. wydanej na podstawie

artykułu 138 Konstytucji Rzeczypospolitej Polski z dnia 2 kwietnia 1997 r. oraz Ustawy z dnia 16 października 1992 r. przyznano Krzyże Kawalerskie Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polski za istotny wkład do rozwoju polsko-ukraińskiej współpracy naukowej i akademickiej, za popularyzację języka i kultury polskiej następującym pracownikom Kijowskiego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki:

- Leonid Huberski – rektor, akademik NAN Ukrainy;
- Petro Bech – prorektor ds. współpracy z zagranicą (stosunki międzynarodowe), profesor;
- Rostysław Radyszewski – kierownik Katedry Polonistyki Instytutu Filologii, profesor;
- Tetiana Czernysz – wykładowczyni Katedry Polonistyki Instytutu Filologii, profesor.

Rzecz jasna, że powyższe przykłady są świadectwem intensywnej współpracy bilateralnej. Jednocześnie istnieją jeszcze inne projekty dwustronne, ponieważ – jak stwierdzono już wyżej – Polska jest jednym z naszych podstawowych partnerów zagranicznych.

6.1.4. Wnioski i perspektywy przyszłej współpracy

Należy podkreślić, że zainteresowanie naszych studentów i naukowców udziałem w realizowanych we współpracy z Polską projektach naukowych i edukacyjnych stale wzrasta, co jest uwarunkowane niewątpliwą perspektywą integracji europejskiej oraz koniecznością transformacji szkolnictwa wyższego w celu dostosowania do wysokich standardów międzynarodowych. W tej sytuacji polscy koledzy są jednymi z najważniejszych i najbardziej obiecujących partnerów do intensywnej współpracy międzynarodowej.

W chwili obecnej już funkcjonują pojedyncze programy wydawania podwójnych dyplomów wspólnie z polskimi uczelniami, inne liczniejsze są planowane w odpowiedzi na rosnące zapotrzebowanie. Jednocześnie pozostaje problem realizacji procesu edukacyjnego i wzajemnej uznawalności, zostanie on rozwiązany, jak się przewiduje, po pełnym wejściu w życie podstawowych regulacji nowej „europejskiej” Ustawy o szkolnictwie wyższym na Ukrainie, jak również poprzez wspólne rozwiązanie problemu z partnerami.

Logicznym wynikiem umów podpisanych z polskimi uczelniami staje się nowa forma pracy w ramach projektów unijnych, szczególnie w zakresie funkcjonowania programu Erasmus+ na podstawie umów pomiędzy dwoma uniwersytetami oraz współpraca w ramach programu Horyzont 2020.

Przy wsparciu Związku Rektorów Uczelni Ukrainy, Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Fundacji Rektorów Polskich uruchomiono globalny projekt kojarzenia partnerów, pozyskiwania środków finansowych na wspólne

projekty edukacyjne i badawcze, wspólne laboratoria na rzecz naszego Uniwersytetu i uczelni polskich. W trakcie jego realizacji planowane jest poszukiwanie i usystematyzowanie informacji na temat dotychczasowej współpracy między wykładowcami, jednostkami strukturalnymi naszego Uniwersytetu a polskimi kolegami, na temat wspólnego udziału w projektach naukowo-badawczych i wszystkich innych typach współpracy akademickiej. Zostanie przeprowadzony okrągły stół na temat współpracy polsko-ukraińskiej i polsko-ukraińskie wprowadzające naukowo-edukacyjne szkolenia w Narodowym Uniwersytecie im. Tarasa Szewczenki w Kijowie w zakresie poszczególnych dyscyplin naukowych.

Podsumowując, należy stwierdzić, że różnorakie pozytywne doświadczenia partnerstwa akademickiego pomiędzy Narodowym Uniwersytetem im. Tarasa Szewczenki w Kijowie a uczelniami polskimi przynoszą swoje owocne wyniki, ale jednocześnie istnieją dziedziny, które warto i należy rozwijać. Z pewnością trwałe kontakty akademickie pomiędzy Polską a Ukrainą oraz wsparcie ze strony polskich partnerów są fundamentem dla pogłębienia przyszłej współpracy.

6.2. Współpraca z partnerami ukraińskimi: case-study Uniwersytetu Warszawskiego

6.2.1. Współpraca polsko-ukraińska realizowana poprzez Artes Liberales

(Robert Sucharski)

Powołany 1 października 2012 r. Wydział „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego (W „AL” UW) jest bezpośrednim kontynuatorem Ośrodka Badań nad Tradycją Antyczną w Polsce i Europie Środkowo-Wschodniej (OBTA UW, powołanego dnia 19 grudnia 1991 r.) i następnie przekształconego decyzją Senatu UW z dnia 23 stycznia 2008 r. w Instytut Badań Interdyscyplinarnych „Artes Liberales” UW (IBI AL UW). W niniejszym artykule będziemy się więc posługiwać pojęciem Wydziału (akronimem W „AL” UW) także w odniesieniu do czasów funkcjonowania OBTA UW i IBI AL UW, aczkolwiek nie jest tu możliwa całkowita konsekwencja.

Już od lat dziewięćdziesiątych XX w., tj. od samych początków formowania się środowiska przyszłego Wydziału, akademicy w nim zebrani za jeden z najważniejszych elementów jego misji uznali działania na rzecz tworzenia międzynarodowej sieci uczelni, obejmującej także kraje leżące na wschód od Polski, zwłaszcza Ukrainę jako państwo równie jak Polska dziedziczące po I Rzeczypospolitej Jagiellonów i królów elekcyjnych. Było to możliwe dzięki przełomowi roku 1989 r. i następującemu po nim rozpadowi ZSRR. Wyzwolone spod sowieckiego jarzma narody środkowej i wschodniej Europy mogły wreszcie powrócić do swych korzeni, mogły

zajmować się swoim dziedzictwem, mogły wreszcie swobodnym głosem mówić o problemach tożsamości, kultury, języka, wyznania...

Już w ciągu kilku pierwszych lat aktywności środowiska W „AL” UW pojawił się szereg publikacji, dokumentujących współpracę uczonych polskich i ich partnerów z krajów sąsiadujących z Polską od wschodu. Pierwszy tom cyklu zeszytów naukowych *Łacina w Polsce*, zatytułowany *Między Slavia Latina i Slavia Orthodoxa* otwiera wstęp pióra Jerzego Axera. Czytamy w nim: „Interdyscyplinarny i wieloletni program badań ma na celu stworzenie obszernego zbioru dokumentów i tekstów literackich napisanych po łacinie, których lektura przywrócić może narodowej pamięci zasób doświadczeń w znacznym stopniu dzisiaj zapomnianych, a jednocześnie wprowadzić do międzynarodowego obiegu naukowego wiedzę o wschodnich peryferiach ukształtowanej historycznie łacińskojęzycznej wspólnoty europejskich elit. Do takiego celu można jednak sensownie dążyć tylko pod warunkiem widzenia polskiej łacińskości w szerszym kontekście łacińskości całego regionu; nie wolno przy tym ani na chwilę zapominać o szczególnym dialogu i konfrontacji między pierwiastkiem łacińskim a światem tradycji bizantyńskiej” (Axe, 1995).

Tak zarysowany program badawczy znajduje swoje odzwierciedlenie nie tylko w kolejnych tomach cyklu *Łacina w Polsce*, ale także w drugim, wydawanym równoległe zbiorze *Eseje i studia*. Połowa lat dziewięćdziesiątych to między innymi następujące publikacje: Thomas M. Celny, *Byzantine Culture in Renaissance and Baroque Poland*, OBTA, Warszawa 1994; Ihor Szewczenko, *Ukraina między Wschodem i Zachodem. Różne oblicza świata Piotra Mohyły. Polska w dziejach Ukrainy*, OBTA, Warszawa 1996.

Także środowisko W „AL” UW przywraca nauce zapomniany, rękopiśmienny *Słownik polsko-cerkiewnosłowiańsko-ukraiński* Teodora Witwickiego. Opracowany przez Josypa Dzendeliwskiego, redaguje i wydaje Janusz Rieger (Rieger, 1997). I właśnie z nazwiskiem prof. J. Riegera jako pomysłodawcy związana jest Międzynarodowa Szkoła Humanistyczna Europy Środkowej i Wschodniej (MSH), najważniejszy program edukacyjny W „AL” UW w kontekście współpracy akademickiej Polski i krajów sąsiadujących z Polską od wschodu.

Założenie MSH

MSH została powołana w 1996 r. z inicjatywy uczonych polskich i ukraińskich. Jej program – w odpowiedzi na pomysł prof. J. Riegera – został opracowany przez Jerzego Axera w porozumieniu z ukraińskimi naukowcami ze Stanów Zjednoczonych (między innymi z prof. Romanem Szporlukiem i prof. Ihoem Szewczenką) oraz przedstawicielami Uniwersytetu Narodowego „Akademia Kijowsko-Mohylańska”. Za część ukraińską programu (uzupełnianie i koordynacja) odpowiadali profesorowie: Janusz Rieger (W „AL” UW), Jarosław Isajewicz (Narodowa Akademia Nauk Ukrainy), Natalija Jakowenko (Uniwersytet Narodowy

„Akademia Kijowsko-Mohylańska”, OBTA UW) oraz doktor Aleksandra Hnatiuk (OBTA UW). Profesorowie Elżbieta Smułkowa (W „AL” UW) oraz Anatoli Michaiłow (The European Humanities University w Mińsku) uczestniczyli w opracowywaniu białoruskiej części programu.

Profesorowie Jerzy Axer (W „AL” UW), Iwan Wakarczuk (rektor Narodowego Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki), Borys Gudziak (rektor Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego we Lwowie) oraz Natalija Jakowenko (Uniwersytet Narodowy „Akademia Kijowsko-Mohylańska”, OBTA UW) tworzyli Zarząd MSH, w którym stale uczestniczyli profesorowie: Anatoli Michaiłow (The European Humanities University w Mińsku), Jūratė Kiaupienė (Uniwersytet Witolda Wielkiego w Kownie), a od 2001 także Ljudmiła Ryczkowa (prorektor Grodzieńskiego Uniwersytetu Państwowego im. Janki Kupały). Radę Wykonawczą MSH tworzyli dyrektorzy: prof. J. Axer – dyrektor programowy oraz – jako dyrektor wykonawczy – Robert A. Sucharski. Z Radą stale współpracował prof. J. Rieger.

Cele MSH

Utworzeniu MSH przyświecały trzy obliczone na długie lata zasadnicze cele:

- 1) stworzenie sieci współpracujących instytucji akademickich regionu Europy Środkowej i Wschodniej;
- 2) popularyzowanie współczesnych teorii i metodologii nauk humanistycznych oraz przede wszystkim wspieranie nowej generacji badaczy w dziedzinach nauki, które w krajach regionu były niedoceniane (zwłaszcza w ZSRR), a były i są zasadnicze dla odrodzenia się humanistyki;
- 3) w konsekwencji stworzenie międzynarodowej i interdyscyplinarnej wspólnoty, zdolnej do współpracy i co za tym idzie – wyeliminowanie próżni, którą mogłaby wypełnić ideologia prymitywnego nacjonalizmu i etnocentrycznych złudzeń i klisz.

Takie założenia oznaczały przede wszystkim kształcenie specjalistów we wspólnej historii regionu, zagadnieniach dziedzictwa kulturowego, translatoryce, lingwistyce, technikach wydawniczych, archiwistyce, językach klasycznych, itp. Oznaczały one również przeciwstawienie się dominującemu w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku nastawieniu na kształcenie w prawie, ekonomii, zarządzaniu i businessie, stosowanych naukach społecznych... MSH była jednym z bardzo niewielu międzynarodowych programów adresowanych do humanistów, a w dodatku jedynym, który podkreśla znaczenie tradycji śródziemnomorskiej w regionie. MSH podkreślała potrzebę kształcenia humanistycznego z tej szczególnej racji, że właśnie taki i tylko taki typ edukacji konsoliduje wspólnoty intelektualne, które przewodziłyby społeczeństwu obywatelskiemu i odgrywały szczególnie ważną rolę w promowaniu tradycji narodowej i rozwijaniu pamięci historycznej, kształtując tym samym opinię publiczną w krajach regionu.

MSH organizowano z myślą głównie o młodych pracownikach naukowych, w tym doktorantach, oraz o osobach pracujących nad rozprawami habilitacyjnymi. Uczestnikami były osoby rekrutowane w drodze konkursu z grona kandydatów ze wszystkich krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Byli to zatem:

- 1) młodzi badacze z uniwersytetów i akademii nauk, prowadzący zajęcia lub odbywający staże dydaktyczne;
- 2) badacze z archiwów i bibliotek, którzy współpracują z uczelniami i prowadzą zajęcia dydaktyczne;
- 3) studenci IV i V roku studiów tych uczelni, które zaliczą zajęcia MSH do własnego toku studiów;
- 4) wyjątkowo studenci młodszych lat na specjalną prośbę rektora (było to uzależnione od trwających reform programu studiów na kierunkach humanistycznych w danej uczelni);
- 5) wyjątkowo badacze z USA i Europy Zachodniej, specjalizujący się w tematyce dotyczącej Europy Środkowej i Wschodniej.

Działania MSH

Działanie funkcjonującej w latach 1996-2008 Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej⁴⁰ przebiegało w czterech etapach:

- I. 1996 – program pilotażowy;
- II. Od 1997 do 1998 – program modelowy;
- III. Od 1999/2000 do 2004/2005 – program pięcioletni;
- IV. Od 2005 do 2008 – kontynuacja.

I. 1996 – program pilotażowy: Lwów–Warszawa (wspierany przez Fundację Batorego)

Zasadniczym celem pierwszego etapu MSH było nawiązanie kontaktów, zebranie wykładowców oraz przetrenowanie elementów programu dydaktycznego. Program pilotażowy służył przetestowaniu możliwości organizacji i przeprowadzenia sesji MSH. Sesje szkoły zorganizowano we Lwowie i Warszawie (cztery tygodnie na Ukrainie i dziewięć tygodni w Polsce); w sesjach uczestniczyło 75 słuchaczy. Połowa uczestników przyjechała z Ukrainy, pozostali byli z Polski, Białorusi, Mołdawii i Bułgarii. Wykładali profesorowie z Polski (30 osób), krajów powstałych po rozpadzie ZSRR (13 osób), USA, Włoch i Niemiec (razem 5 osób). Można było uczestniczyć w dziesięciu interdyscyplinarnych seminariach oraz pięciu tygodniowych seminariach, poświęconych jednemu zagadnieniu. Tematyka skupiała się na historii, antropologii, wiedzy o kulturze oraz etnografii. Dodatkowo program obejmował kursy nauk pomocniczych oraz lektoraty języków klasycznych.

⁴⁰ Z początkiem 2009 r. MSH została przekształcona w Międzynarodową Szkołę Humanistyczną Europy Wschodniej (MSH EW), by w roku 2014 przybrać miano Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej i wrócić do pierwotnego skrótu (MSH).

II. Od 1997 do 1998 – program modelowy (wspierany przez Fundację Batorego)

Celem było wypracowanie i przetestowanie całościowej oferty programowej MSH, ustalenie zasad współpracy międzynarodowej i wypracowanie ram programowych sesji różnych typów, aby można było opracować długotrwałe cykle studiów i reguły rozwoju. Na tę część programu złożyło się siedem sesji, organizowanych we Lwowie, Iwano-Frankowsku, Warszawie, Krakowie, Kijowie i ponownie w Warszawie (razem osiemnaście tygodni), w których uczestniczyli studenci z Ukrainy, Białorusi, Polski, Rosji, Bułgarii i Litwy (razem 250 osób).

W głównej sesji warszawskiej wzięło udział 61 studentów, otrzymujących stypendia (80% z ich grona pochodziło spoza Polski) oraz grupa wolnych słuchaczy. Oferta programowa obejmowała: opiekę tutora, sześć jednoczesnych jednotematycznych seminariów, poświęconych metodologii, i sześć równoległych warsztatów, lektoraty języków klasycznych, kursy nauk pomocniczych, historii, kursy komputerowe. Zasadnicza tematyka seminariów była poświęcona: filologii, historii, językoznawstwu, etnografii, tradycji klasycznej (historii myśli) i historii sztuki. Opiekę tutorialną sprawowało 26 profesorów, a w sesjach wykladało 30 osób z Polski (badacze z Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Wrocławskiego i Polskiej Akademii Nauk) oraz 12 osób z Ukrainy, Białorusi, Litwy i USA.

Letnia Szkoła Krakowsko-Lwowska działała we wrześniu 1999 r. Uczestniczyło w niej 32 studentów z Ukrainy, Białorusi i Polski. Podstawowy problem stanowiła kwestia tożsamości miast: Krakowa i Lwowa. Odpowiedzi na pytania z nią związane szukano za pomocą metodologii różnych nauk (historii sztuki, socjologii, etnografii, badań literackich i religioznawstwa).

III. Od 1999/2000 do 2004/2005 – program pięcioletni (finansowany przede wszystkim przez Fundację „Instytut *Artes Liberales*” z grantu Open Society Institute Higher Education Support Program – OSI HESP)

Powołanie w listopadzie 1997 r. – z inicjatywy prof. J. Axera oraz prof. Jana Kieniewicza – Fundacji „Instytut *Artes Liberales*” (FIAL), mającej na celu „wspieranie rozwoju nowych, w tym eksperymentalnych metod edukacyjnych, szczególnie w dziedzinach «humanistyki niestosowanej», przyczynianie się do tworzenia i rozwoju działających w tym zakresie jednostek naukowo-badawczych i edukacyjnych, w szczególności Uniwersytetu Warszawskiego, wspieranie poznawania i zachowywania dziedzictwa śródziemnomorskiego ze szczególnym uwzględnieniem tradycji helleńskiej i łacińskiej w Europie Środkowej i Wschodniej”⁴¹ oraz zwłaszcza skuteczne działania FIAL zapewniające od 1999 r. finansowanie dydaktycznych eksperymentów stanowiły nowy bodziec w rozwoju MSH. Podstawową formą kształcenia w tej części programu są grupy seminaryjne, które pracują pod kontrolą

⁴¹ Fragment Statutu Fundacji „Instytut *Artes Liberales*”, zob. <<http://www.ial.org.pl/StatutFIAL.pdf>> [dostęp: 30.10.2014].

wybitnych specjalistów w danej dziedzinie. Program obejmuje już całe spectrum nauk humanistycznych, ujętych w następujące bloki:

- tradycje kultury grecko-rzymskiej i bizantyńskiej w Europie Środkowej i Wschodniej ze szczególnym uwzględnieniem wspólnego dziedzictwa;
- teoria literatury, filologie: polska, ukraińska, białoruska; inne filologie regionu;
- językoznawstwo: polskie, ukraińskie, białoruskie, elementy językoznawstwa litewskiego, studia komparatywne i kontrastywne w językoznawstwie słowiańskim;
- filologia klasyczna;
- archiwistyka i krytyka tekstu;
- historia regionu w wiekach XVI-XX (narody, państwa, kościoły, mniejszości narodowe, regionalny i religijny pluralizm; katolicyzm, prawosławie, protestantyzm, judaizm);
- historia sztuki;
- etnografia regionu, wiedza o kulturze z elementami filozofii;
- socjologia;
- lektoraty: greki, łaciny, języków: polskiego, ukraińskiego, białoruskiego, a także innych języków;
- paleografia;
- kursy komputerowe w zakresie nauk humanistycznych;
- studia regionalne.

Lista zorganizowanych w tym okresie sesji MSH jest dostępna online na stronie Szkoły⁴².

IV. Od 2005/2006 do 2008 – kontynuacja (finansowany częściowo przez Fundację „Instytut *Artes Liberales*” z grantu Open Society Institute Higher Education Support Program – OSI HESP)

Celem tego etapu była kontynuacja i rozwój MSH, stworzonej jako projekt współpracy między W „AL” UW i wiodącymi uniwersytetami w Polsce, na Ukrainie i Białorusi. MSH okazała się systemem bardzo efektywnym w kształceniu młodej kadry. W latach akademickich 2005/2006, 2006/2007 oraz 2007/2008 program miał na celu przede wszystkim przygotowanie młodej kadry naukowej spoza Unii Europejskiej do uczestnictwa w Europejskiej Przestrzeni Edukacyjnej, które jest celem Procesu Bolońskiego.

Na lata 1999-2008 przypada najdynamiczniejszy rozwój MSH. Zorganizowano wtedy ponad 120 sesji (ich lista również dostępna jest online⁴³); niektóre były tzw. sesjami łączonymi, gdy organizowano wspólne spotkanie uczestników MSH oraz innego koordynowanego przez W „AL” UW eksperymentalnego programu dy-

⁴² Zob. <<http://www.ial.org.pl/msh/pl/sesje-msh.html>> [dostęp: 30.10.2014].

⁴³ Tamże.

daktycznego: Akademii „Artes Liberales” (AAL), czyli przeniesienia na grunt międzyuniwersytecki idei międzywydziałowych indywidualnych studiów humanistycznych. Takie sesje dawały szczególną możliwość kontaktu między studiującymi młodymi Polakami oraz w większości prowadzącymi już badania naukowe młodymi Ukraińcami, Białorusinami i Rosjanami.

W tym czasie kilka szczególnie ważnych cykli sesji umożliwiała młodym badaczom ze Wschodu zapoznanie się i przedyskutowanie nowych metodologii w badaniach i nauczaniu. Były to następujące cykle, obejmujące sesje poświęcone:

- tradycji klasycznej i dziedzictwu antycznemu;
- dziejom I Rzeczypospolitej;
- problematyce przekładu;
- lingwistyce;
- problemom tożsamości (ze szczególnym uwzględnieniem Białorusi i Syberii);
- związkom filozofii i nauk eksperymentalnych;
- prawu rzymskiemu.

Sesje MSH w latach 1999-2008 organizowano we Lwowie, Warszawie (Orońsku, Perkozie, Stężycy, Miętmem, Supraślu)⁴⁴, Mińsku, Grodnie, Mozyrzu, Białymstoku, Lublinie, Cieszynie, Poznaniu i Gnieźnie, Kazimierzu, Kiejdanach, Wrocławiu i Horkach k. Mohylewa, Krakowie, Wilnie, Kownie, Kijowie, Toruniu, Katowicach, Rzymie i Rostowie nad Donem – brało w nich udział ponad trzy tysiące uczestników, liczonych osobno dla każdej sesji, co oznacza, że jedna osoba mogła uczestniczyć w więcej niż jednej sesji. Połowa z ich grona przyjechała z Ukrainy, inni pochodzili z Polski, Białorusi, Rosji i Litwy. W sesjach także uczestniczyli Włosi, Czesi, Niemcy, Czarnogórcy, Chorwaci, Amerykanie z USA, Węgrzy, Słowacy, Mołdawianie, Austriacy, Rumuni i Bułgarzy.

Na całość programu w tym okresie złożyło się ponad 20 tys. godzin dydaktycznych, z których studenci budowali sobie tok studiów podczas sesji. Zajęcia prowadziło ponad 2,5 tys. wykładowców (liczonych osobno dla każdej sesji, co oznacza, że jedna osoba mogła wykładać na więcej niż jednej sesji) z wielu krajów – przede wszystkim z Polski, Ukrainy, Białorusi, Rosji, Litwy, Włoch, USA, Węgier i Niemiec. W ramach MSH wykładali także profesorowie z Hiszpanii, Bułgarii, Czech, Grecji, RPA, Kanady, Gruzji, Francji, Szwecji, Słowacji, Serbii i Czarnogóry, Albanii, Holandii, Estonii, Norwegii, Austrii, Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, Macedonii oraz Izraela.

Zdaniem prof. Włodzimierza Mędrzeckiego (historyka pracującego w Polskiej Akademii Nauk oraz na Uniwersytecie Warszawskim), przez długi czas odpowiedzialnego za „moduł historyczny” MSH, można wyróżnić kilka punktów określających znaczenie i rolę, jaką odgrywała Szkoła:

⁴⁴ W nawiasach podaje się miasto, w którym odbywała się ‘część wyjazdowa’, jeżeli sesji towarzyszył wyjazd naukowy.

- 1) przyczyniła się do powstania międzynarodowego środowiska intelektualnego;
- 2) odegrała istotną rolę w procesie modernizacji ukraińskiego szkolnictwa wyższego;
- 3) przyczyniła się do rozwoju naukowego i ukształtowania sylwetki intelektualnej licznej rzeszy młodych naukowców i dydaktyków akademickich;
- 4) odegrała istotną rolę jako organizator konferencji i dyskusji oraz inspirator nowatorskich projektów naukowych z zakresu szeroko rozumianej humanistyki.

Ważne jest również, by pamiętać, że MSH była też miejscem debaty nad rolą i funkcją społeczną uniwersytetu *per se*, podejmując tym samym dyskusję o roli autonomii uniwersyteckiej w krajach wschodu Europy.

Formy działania MSH EW proponowane od 2009 r. wiążą ściśle dydaktykę i badania naukowe; nacisk na element pierwszy lub drugi zależy od wybranej formy współpracy. Za priorytetowe w zakresie dydaktyki uchodzą rzeczywiste potrzeby i zgłaszane przez uczestników zainteresowania. Szczególną uwagę przykładają się do badań wspólnych, prowadzonych w ramach Laboratorium Badań Naukowych (LBN), które by zostawiały po sobie sprawdzalne wyniki i rozwijały potencjał naukowy i dydaktyczny, ale także uczyłyby młodych naukowców pracy zespołowej. Za sprawdzalne wyniki uznaje się materiały dydaktyczne w różnej formie (publikacje papierowe, internetowe, systemy nauczania zdalnego), wspólnie organizowane konferencje naukowe, publikacje wyników badań, popularyzację wiedzy.... Szczególnie znaczące w LBN były wspólne badania poświęcone pamięci wojny w krajach wschodu Europy.

W odniesieniu do polsko-ukraińskiej współpracy akademickiej dwa projekty mają specjalne znaczenie, oba finansowane przede wszystkim ze środków polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP. Przyznany przez Polską Fundację Międzynarodowej Współpracy na rzecz Rozwoju „Wiedzieć Jak” (Fundacja Solidarności Międzynarodowej) i realizowany w okresie od 1 czerwca do 30 listopada 2012 r. (we współpracy z FIAL, ukraińską Międzynarodową Fundacją Badań nad Polityką Edukacyjną (MFBPE) oraz Ukraińskim Uniwersytetem Katolickim we Lwowie (UUK) projekt „Od autonomii uniwersyteckiej i etyki akademickiej do społeczeństwa wolnego od korupcji” miał cztery podstawowe cele bezpośrednie:

- 1) Poprawa odporności uniwersytetów ukraińskich na procesy poprzez identyfikację podejmowanych przez ukraińskie środowiska akademickie działań antykorupcyjnych i wyselekcjonowanie modelowych dobrych praktyk.
- 2) Wsparcie dążeń ukraińskiego środowiska akademickiego do naprawy stosunków w uniwersytetach poprzez promocję kultury akademickiej tworzonej w UUK.
- 3) Wzmocnienie zaangażowania ukraińskich środowisk akademickich w aktywne przekształcanie swoich uczelni poprzez promowanie rozwoju wzorowanych na polskim *know-how* studiów typu MISH w tych uczelniach.
- 4) Wsparcie procesu konsolidacji ukraińskiego środowiska akademickiego dążącego do stworzenia transparentnego modelu funkcjonowania wyższych uczelni opartego na ich autonomii.

Wszystkie te cele zostały osiągnięte – sprawdzalnym wynikiem jest opracowanie, które dokumentuje funkcjonujące w ukraińskim środowisku uczelnianym praktyki antykorupcyjne i dobre praktyki.

Niejako dalszym ciągiem projektu z roku 2012 jest realizowany w chwili powstawania tego artykułu w całkowicie zmienionej sytuacji społeczno-politycznej Ukrainy grant MNiSW „Innowacyjny uniwersytet i przywództwo” (wrzesień 2014 – maj 2015), którego celem podstawowym jest pomoc w kształtowaniu nowej generacji kadry zarządzającej systemem wyższej edukacji na Ukrainie, która zapoznawszy się ze współczesną technologią akademickiego menedżmentu w Polsce, będzie w stanie pomóc w transferze i implementacji innowacyjnego, europejskiego *know-how* w ukraińskiej praktyce edukacyjnej. Grant pod patronatem Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich jest realizowany we współpracy z FIAL, ukraińską Międzynarodową Fundacją Badań nad Polityką Edukacyjną (MFBPE) oraz Stowarzyszeniem Rektorów Szkół Wyższych Ukrainy. Celem ma zostać osiągnięty poprzez wdrożenie kilkudziesięciu osób z Ukrainy w polski i europejski *know-how* akademickiego menedżmentu oraz zapoznanie ich z korzyściami, jakie przynosi autonomia uniwersytecka dla reformowania systemu szkolnictwa wyższego. Jego wymiernym efektem natomiast będą mikroprojekty ukraińskich uczestników, poświadczające umiejętność analizowania problemów istniejących w zarządzaniu wyższym szkolnictwem na Ukrainie i proponowania ich rozwiązywania. Ponieważ grant jest realizowany w ścisłej współpracy z Ministerstwem Edukacji i Nauki Ukrainy, mikroprojekty mają realną szansę na implementację w poszczególnych uczelniach, regionach Ukrainy, a nawet w skali całego kraju.

Wprawdzie MSH jest przede wszystkim programem dydaktycznym, przyczyniła się ona także do powstania publikacji *stricte* naukowych. Można wymienić takich co najmniej kilka (z pominięciem już cytowanych wcześniej):

- 1) Ola Hnatiuk, *Pożegnanie z imperium. Ukraińskie dyskusje o tożsamości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2003.
- 2) *Po co Sienkiewicz? Sienkiewicz a tożsamość narodowa: z kim i przeciw komu?* Warszawa – Kiejdany – Łuck – Zbaraż – Beresteczko, red. Tadeusz Bujnicki, Jerzy Axer, DiG-OBTA, Warszawa 2007.
- 3) *Autonomia uniwersytetu. Jej przyjaciele i wrogowie*, red. Jan Kieniewicz, Fundacja „Instytut Artes Liberales”, Warszawa 2007; w roku 2008 publikacja została wydana także po ukraińsku: *Університетська Автономія: її друзі та вороги*, red. Ян Кеневич, Таксон, Київ 2008.
- 4) *Філософські проблеми науки – Filozoficzne problemy nauki*, red. Iwan Wakarczuk, Jacek Jadacki, Львівський Національний Університет імені Івана Франка – Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2008.
- 5) *Brasławszczyzna. Pamięć i współczesność*. T. I-II, red. Elżbieta Smulek, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2009-2011.

Z programem MSH związane były także inne projekty naukowe, edukacyjne i dydaktyczne, prowadzone lub współprowadzone przez W „AL” UW i adresowane także do uczestników z krajów na wschód od Polski. Jednym z najważniejszych był projekt przeniesienia idei międzywydziałowych studiów humanistycznych (MISH). Zapoczątkowany na Uniwersytecie Warszawskim model studiów dość szybko został przyjęty w innych wiodących polskich uczelniach i na jego podstawie otwarto także studia tego typu na Ukrainie, Białorusi i w Rosji.

W krajach na wschód od Polski jako pierwszy został powołany lwowski MISH od razu jako wspólna inicjatywa dwu ukraińskich uczelni, tj. Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki oraz Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego. Utworzony w 2002 r. przyjął pierwszych studentów już na rok akademicki 2002/2003. Kijowski MISH powołany na Narodowym Uniwersytecie „Akademia Kijowsko-Mohylańska” w roku 2004, pierwszy nabór organizuje na rok akademicki 2006/2007, a toczące się od roku 2008 rozmowy doprowadzają ostatecznie do utworzenia w 2009 trzeciej struktury tego typu w ukraińskiej uczelni, na Państwowym Uniwersytecie Pedagogicznym im. Pawła Tyuczyny w Humaniu. Kijowski MISH z biegiem czasu zaprzestaje swojej działalności, a lwowski i humański – nadal funkcjonujące – borykają się z problemem zmniejszającego się zainteresowania studentów tego typu programem. Było to zapewne związane z faktem, że ukraińscy studenci MISH – stosownie do systemu prawa o szkolnictwie wyższym obowiązującego w tym kraju do czerwca 2014 r. – nie mieli możliwości obniżenia liczby obowiązujących ich godzin (w ramach specjalnych minimów programowych dla studentów MISH, jak to się dzieje w Polsce), a byli zobowiązani do realizowania całości godzin, co przy założeniu co najmniej trzech metodologii nauk humanistycznych oznacza bardzo poważne obciążenie. Przełom, jaki się dokonał na Ukrainie w roku 2014, oraz idąca za nim zmiana obowiązującego prawa pozwalają na umiarkowany optymizm w kwestii odrodzenia się uniwersyteckiego kształcenia w trybie MISH.

Powołane w tym samym czasie co w Kijowie białoruskie struktury MISH w dwu uczelniach: Białoruskim Uniwersytecie Państwowym w Mińsku oraz w Państwowym Uniwersytecie im. Janki Kupały w Grodnie, zostały ze względów politycznych zawieszane, a następnie zamknięte. Bardzo dobrze natomiast rozwija się struktura MISH w Rostowie nad Donem (jedyna funkcjonująca w Rosji w chwili powstawania tego artykułu: grudzień 2012) – utworzona w roku 2005 przyjmuje pierwszych studentów na rok akademicki 2006/2007 i obecnie jest drugą (po Uniwersytecie Warszawskim) co do liczebności studentów jednostką tego typu.

Z MSH był związany także program wstępny dla kandydatów na Interdyscyplinarne Studia Doktoranckie (2005-2008). Ze względu na specyfikę (jako adresowany wyłącznie do doktorantów) program wstępny został powołany do życia w ramach Akademii »Artes Liberales« (AAL), czyli toku indywidualnych studiów humanistycznych przeniesionych na poziom międzyuniwersytecki. Program wstępny nie miał charakteru studiów doktoranckich w rozumieniu ustawy regulującej

ten tryb studiowania. Jego celem było przygotowanie merytoryczne uczestników programu do pracy nad rozprawami doktorskimi wykraczającymi tematycznie poza wąskie specjalizacje naukowe. Program miał pomagać w powstawaniu pracy doktorskiej o charakterze interdyscyplinarnym, przygotowywanej przy udziale dwóch tutorów: jednego z kraju macierzystego, drugiego z Polski, ułatwiał więc uczestnikom dostęp do polskich bibliotek i archiwów, a przede wszystkim umożliwiał im kontakty z interesującymi środowiskami akademickimi w Polsce i indywidualnie – wybitnymi uczonymi. Należy także podkreślić, że udział w tym programie był pomocny przy kwalifikacji na studia doktoranckie (współ)prowadzone w W „AL” UW (absolwenci tego programu otrzymywali – zgodnie z regułami kwalifikacji – dodatkowe punkty) – zarówno na środowiskowe studia doktoranckie prowadzone wspólnie przez W „AL” UW oraz Wydział Historyczny UW, jak i na studia doktoranckie w zakresie kulturoznawstwa i literaturoznawstwa, kontynuowane przez W „AL” UW od 2008 r.

Z MSH były blisko związane również dwa funkcjonujące w W „AL” UW programy stypendialne, adresowane do młodych badaczy z krajów na wschód od Polski. Pierwszy był finansowany przez Kasę im. Józefa Mianowskiego – Fundację Popierania Nauki, drugi z kolei przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego RP. W ramach obu programów, (drugi jest realizowany do dziś), uczestnicy przyjeżdżają do Polski na co najmniej miesiąc, by móc pracować nad własnym projektem naukowym. Uczestnicy obu bliźniaczych programów stypendialnych są związani z działalnością MSH: w przypadku stypendiów przyznawanych w W „AL” UW z dotacji Kasy im. Józefa Mianowskiego był to niezbędny warunek, w przypadku stypendiów z MNiSW jedno z kryteriów branych pod uwagę.

6.2.2. Współpraca polsko-ukraińska realizowana poprzez Studium Europy Wschodniej

(Jan Malicki)

- Konsorcjum Uniwersytetów Ukraińskich i Uniwersytetu Warszawskiego**
- Polsko-Ukraińskie Centrum Spotkań Młodzieży Akademickiej**

Konsorcjum Uniwersytetów Ukraińskich i Uniwersytetu Warszawskiego jest organizacją powołaną 12 kwietnia 2006 r. na Uniwersytecie Warszawskim w wyniku wcześniejszej wizyty rektorów UW na kilku uniwersytetach ukraińskich.

W tej chwili do Konsorcjum należą:

1. Uniwersytet Warszawski (w jego imieniu działa Studium Europy Wschodniej UW)
- oraz
2. Tarnopol – Tarnopolski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Wasyla Hnatiuka

3. Lwów – Ukraiński Uniwersytet Katolicki we Lwowie
4. Czerniowce – Czerniowiecki Uniwersytet Narodowy im. Jurija Fedkowycza
5. Ostróg – Narodowy Uniwersytet „Akademia Ostrogska”
6. Kamieniec Podolski – Uniwersytet Narodowy im. Iwana Ochijenki
7. Łuck – Wołyński Państwowy Uniwersytet im. Łesi Ukrainki
8. Kijów – Narodowy Uniwersytet „Akademia Kijowsko-Mohylańska”
9. Iwano-Frankowsk – Podkarpacki Uniwersytet Narodowy im. Wasyla Stefanyka
10. Żytomierz – Żytomierski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Iwana Franki
11. Równe – Narodowy Uniwersytet Humanitarny w Równem
12. Charków – Narodowy Uniwersytet im. Wasyla Karazina w Charkowie
13. Sumy – Narodowy Uniwersytet w Sumach.

Celem Konsorcjum jest rozwój współpracy akademickiej, wymiany studentów i naukowców, promowanie badań wschodnio- i środkowoeuropejskich w regionie oraz nauka języka polskiego i realizacja wspólnych „Studiów Wschodnich”.

Członkowie Konsorcjum realizują to przez:

1. Tworzenie samodzielnych jednostek badawczo-dydaktycznych na uniwersytetach Ukrainy, które prowadziłyby badania w zakresie tematyki Europy Środkowej i Bałkanów, Europy Wschodniej, Rosji, Kaukazu oraz Azji Środkowej – obejmujących w całość lub część zagadnienia oraz umożliwiały naukę języka polskiego, koniecznego do studiowania w Polsce.
2. Umożliwienie jednostkom Konsorcjum kształcenia studentów ukraińskich w Warszawie na studiach II stopnia (magisterskich) lub podyplomowych ze specjalizacją „studia wschodnie”.
3. Otwieranie u siebie kierunku „studia wschodnie” I lub II stopnia na zasadzie studiów wspólnych z UW i możliwością wydawania dwóch dyplomów. Program i szczegółowe zasady studiowania muszą być uzgodnione ze Studium Europy Wschodniej na zasadzie osobnych porozumień.
4. Zorganizowanie wspólnej dorocznej międzynarodowej naukowej „konferencji wschodniej”.
5. Wymianę doświadczeń między członkami Konsorcjum w ramach wzajemnej wymiany stażystów naukowych, pracowników i studentów (w ramach umów międzyrządowych lub umów między uczelniami).

Te zamierzenia, z początkiem roku akademickiego 2010/2011 na Uniwersytecie Narodowym „Akademia Kijowsko-Mohylańska” w Kijowie stały się podstawą do otwarcia nowej specjalizacji: „studia środkowoeuropejskie”, które będą prowadzone według programu „studiów wschodnich UW”, realizowanych w Studium Europy Wschodniej. Studenci, którzy pomyślnie przejdą egzaminy kwalifikacyjne w trakcie studiów (po II semestrze), będą mogli odbyć jeden semestr studiów w Warszawie i po pomyślnej obronie pracy magisterskiej otrzymać dwa dyplomy – ukończenia

macierzystego uniwersytetu oraz ukończenia „studiów wschodnich” Uniwersytetu Warszawskiego.

Podobny program wystartował w roku akademickim 2011/2012 na Katolickim Uniwersytecie we Lwowie oraz na Podkarpackim Uniwersytecie im. Wasyła Stefanyka w Iwano-Frankowsku, a w roku akademickim 2012/2013 – na Narodowym Uniwersytecie „Akademia Ostrogska”.

Konsorcjum nie prowadzi własnej działalności finansowej, a jedynie może wspierać starania członków przy ubieganiu się o stypendia, granty, dotacje, itp.

Członkiem Konsorcjum może zostać każdy uniwersytet ukraiński o charakterze humanistycznym, który prowadzi działalność badawczą i edukacyjną, a który uzyska zgodę dotychczasowych członków oraz potwierdzi:

- 1) zainteresowanie i dorobek w badaniach nad problemami wschodnimi;
- 2) zamiar organizacji samodzielnej jednostki badawczo-dydaktycznej, która prowadziłaby badania w zakresie tematyki Europy Środkowej i Bałkanów, Europy Wschodniej, Rosji, Kaukazu oraz Azji Środkowej;
- 3) zamiar prowadzenia nauki języka polskiego.

Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego, oprócz współpracy w ramach Konsorcjum, realizuje wspólnie z Uniwersytetem Podkarpackim projekt Polsko-Ukraińskiego Centrum Spotkań Młodzieży Akademickiej pod patronatem Prezydenta Polski i Prezydenta Ukrainy.

Koncepcja uruchomienia Polsko-Ukraińskiego Centrum Spotkań Młodzieży Akademickiej powstała w wyniku wspólnej idei Studium Europy Wschodniej Uniwersytetu Warszawskiego i Podkarpackiego Uniwersytetu w Iwano-Frankowsku w 2006 r.

Projekt Centrum Spotkań został zaprezentowany w lipcu 2007 r. Prezydentom RP i Ukrainy, którzy odnieśli się do niego przychylnie. Wyrazem tego było umieszczenie go we Wspólnym Komunikacie Prezydentów RP i Ukrainy „Wspólne wyzwania – nowe wymiary partnerstwa strategicznego” z grudnia 2007 r., jak również w „Mapie Drogowej Współpracy RP i Ukrainy”, podpisanej we wrześniu 2009 r. oraz w lutym 2011 r.

Projekt „Polsko-Ukraińskiego Centrum Spotkań Młodzieży Akademickiej” składa się z trzech części:

- 1) restauracji budynku przedwojennego Obserwatorium Astronomicznego UW na górze Pop Iwan w Czarnohorze;
- 2) budowy nowego budynku Polsko-Ukraińskiego Domu Spotkań Młodzieży Akademickiej w Mikuliczynie;
- 3) utworzenie Polsko-Ukraińskiego Ośrodka Współpracy im. Stanisława Vincenza.

Pierwszy element projektu otrzymał w 2011 r. grant Ministerstwa Kultury RP. Zgodnie z założeniami tej dotacji cały rok trwały prace, polegające na ocenie architektonicz-

no-technicznej projektu renowacji Obserwatorium Astronomicznego oraz przygotowania projektu i terminarza prac renowacyjnych. W 2012 r. projekt otrzymał kolejny grant, tym razem na realizację pierwszego etapu prac konserwatorsko-zabezpieczających. W bieżącym roku grant został kontynuowany na drugi etap tych prac.

Oczekiwany termin oddania obiektu to 2015-2016 r.

Drugi element, czyli budowa Polsko-Ukraińskiego Domu Spotkań Młodzieży Akademickiej w Mikuliczynie otrzymała dotację z Rady Obwodowej Iwano-Frankowska na przygotowanie dokumentacji projektu wykonawczego. Nie było żadnych inwestycji ze strony polskiej. Inwestycji podjęła się jedynie strona ukraińska. Planuje się wmurowanie kamienia węgielnego w 2015 r.

Najmniej zaawansowany jest element trzeci – utworzenie Polsko-Ukraińskiego Ośrodka Współpracy im. Stanisława Vincenza (jest nowa dotacja zdobyta przez stronę ukraińską), jeśli to okaże się możliwe w miejscu przedwojennej górskiej chaty pisarza w Bystrzcu. Element ten jest inicjatywą Uniwersytetu w Iwano-Frankowsku, który w ten sposób chce podkreślić pamięć o tym wybitnym polskim pisarzu – prozaiku i eseiście, miłośniku i znawcy Huculszczyzny i Pokucia, autora między innymi cyklu „Na wysokiej Połoninie”, pisarzu podziwianym i uznawanym zarówno w Polsce, jak i na Ukrainie.

7. Przykłady polsko-ukraińskiej współpracy uczelni technicznych: uczelnie siostrzane i partnerskie na forum europejskim

---

7.1. Politechnika Warszawska i Politechnika Kijowska

(Włodzimierz Kurnik, Michał Zgurowski)

7.1.1. Słowo wstępne

Cele i założenia do projektu FRP-ISW zostały ogłoszone przez prezesa FRP i dyrektora ISP, prof. Jerzego Woźnickiego i były naturalnym następstwem wielu inicjatyw i działań w obszarze współpracy naukowej i edukacyjnej Polski i Ukrainy, również na szczeblu konferencji rektorów uczelni technicznych w obu krajach. Współpraca ta rozwijała się dynamicznie, znajdując sprzyjające warunki na gruncie aspiracji Ukrainy do Unii Europejskiej, co było konsekwentnie wspierane przez Polskę. Politechniki Warszawska i Kijowska aktywnie uczestniczyły w tym procesie, budując trwałe fundamenty współpracy europejskiej, zarówno dwustronnej, jak i wielostronnej – w ramach zainicjowanej przez obydwie uczelnie Platformy Współpracy Metropolitalnych Uniwersytetów Technicznych Europy Centralnej i Wschodniej.

Dziękując za zaproszenie do udziału w projekcie, autorzy tego opracowania wyrażają przekonanie, że projekt FRP-ISW, a w nim raport o współpracy Politechniki Warszawskiej i Politechniki Kijowskiej dobrze przysłuży się sprawie przyjaznego partnerstwa polsko-ukraińskiego, w jego wymiarze naukowym, edukacyjnym, gospodarczym i społecznym, na rzecz bezpiecznego i efektywnego rozwoju tej części Europy.

7.1.2. Historyczne tło akademickiej współpracy politechnik Warszawskiej i Kijowskiej

Gdyby zadać pytanie: co wyróżnia Politechnikę Warszawską i Politechnikę Kijowską spośród innych uczelni technicznych Polski? – to spośród wielu czynników należałoby wymienić jako najważniejsze:

- bogata siostrzana historia, silne tradycje akademickie inżynierskie i szkoły naukowo-badawcze;
- szeroki zakres tematyki studiów, obejmujący niemal wszystkie dziedziny techniki;
- wysoka jakość kadry nauczającej;
- bogate wyposażenie laboratoryjne i zaplecze biblioteczno-informacyjne;
- miejsce obu uczelni w Europie i na świecie.

Dzisiejsza Politechnika Warszawska i dzisiejszy Narodowy Uniwersytet Techniczny Ukrainy KPI, czyli Politechnika Kijowska, działają w historycznych kampusach i zajmują gmachy wzniesione dla instytutów politechnicznych, utworzonych w Warszawie i Kijowie na mocy dekretu cara rosyjskiego Mikołaja II z dnia 8 czerwca 1898 r. (Olszewski, 1965). Trzecią uczelnią powołaną do życia w tym samym czasie był instytut politechniczny w Sankt Petersburgu. Powstały więc trzy siostrzane z formalnego punktu widzenia uczelnie techniczne o podobnych zadaniach, zakresie i standardach nauczania, z rosyjskim językiem wykładowym, bo kształcenie w językach narodowych – polskim i ukraińskim – w imperium carskim było zabronione.

Gest Mikołaja II, jako odpowiedź na intensywne starania Polaków zamieszkujących tereny zaboru rosyjskiego w sprawie powołania wyższej wielokierunkowej szkoły technicznej w Warszawie, trzeba dziś uznać za przejaw wielkoduszności, biorąc pod uwagę doświadczenia Szkoły Przygotowawczej do Instytutu Politechnicznego zamkniętej po Powstaniu Listopadowym w 1831 r. oraz skutki Powstania Styczniowego 1863 r. Trzeba jednak pamiętać, że ziemie polskie należały pod koniec XIX w. do najlepiej gospodarczo rozwiniętych regionów cesarstwa, które dzięki udogodnieniom celnym czerpało z tych terenów istotne korzyści. Utworzenie instytutów politechnicznych w Warszawie, Kijowie i St. Petersburgu było elementem strategii Mikołaja II, ukierunkowanej na rozwój gospodarczy imperium i jego potęgę militarną.

Utworzone w 1898 r. siostrzane instytuty technologiczne rozwijały się w różnych warunkach społecznych, ekonomicznych i politycznych. Instytut warszawski został zamknięty już w roku 1905, w odwecie władz rosyjskich za demonstracje studenckie w imię polskości uczelni, za walkę przeciw jej rusyfikacji i dyskryminacji języka polskiego. Wielu warszawskich studentów kontynuowało studia w KPI. W roku akademickim 1908/1909 zarejestrowano 151 takich studentów. W ten sposób powstała liczna grupa Polaków – absolwentów KPI, którzy w 1922 r. za sprawą Wojciecha Świątosławskiego zorganizowali się w Związku, działającym w Polsce do dziś i zachowującym żywe kontakty z KPI.

Politechniki Warszawska i Kijowska przeszły różne drogi, ale tym co je zawsze łączyło, była wiodąca rola w swych krajach, w tworzeniu zrębów akademickiego kształcenia politechnicznego, badań i technologii niezbędnych do rozwoju gospodarczego i cywilizacyjnego opartego na nowoczesnym przemyśle. Obydwie uczelnie

odegrały ogromną rolę w powojennej odbudowie kadr naukowych i zawodowych oraz zniszczonej działaniami wojennymi infrastruktury. Dziś są również wiodące w Polsce i na Ukrainie, a dzięki rzeszom absolwentów zajmujących kluczowe pozycje w nauce i przemyśle są rozpoznawalne na całym świecie.

Trochę z historii Politechniki Warszawskiej

Inicjatorem powstania Szkoły Przygotowawczej do studiów technicznych w 1826 r. i autorem programu nauczania był działający w Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Stanisław Staszic – wszechstronny uczonek i działacz oświaty. Niestety, po zaledwie kilku latach działania, szkoła ta została zamknięta w roku 1831, w ramach represji po wybuchu Powstania Listopadowego. Przez następnych prawie 60 lat, mimo intensywnego rozwoju przemysłu i infrastruktury komunikacyjnej na ziemiach polskich, nie było możliwości kształcenia techników w kraju. Ich funkcje pełnili w znacznej mierze cudzoziemcy, Polacy wykształceni na uczelniach zagranicznych, a także inżynierowie wojskowi. Dopiero w ostatnich latach XIX w. car Mikołaj II uległ sugestii społeczeństwa polskiego, by zebraną sumę jednego miliona rubli przekazał – wraz ze swoją zgodą – na budowę w Warszawie Instytutu Politechnicznego swego imienia. W ten sposób powstała uczelnia, w której jesienią 1898 r. rozpoczęto zajęcia w języku rosyjskim na trzech wydziałach: Mechanicznym, Chemicznym i Inżynierjno-Budowlanym. Rok później rozpoczęto budowę pierwszych gmachów dla nowej szkoły. W skład wzniesionego wówczas kompleksu wchodził Gmach Główny, Gmach Chemii, Gmach Fizyki i Gmach Mechaniki. Fakt obowiązywania rosyjskiego języka wykładowego był powodem częściowego bojkotu szkoły ze strony młodzieży polskiej, która wybierała często studia na uczelniach Niemiec, Francji czy Rosji. Żądanie wprowadzenia do szkoły polskiego języka wykładowego było jednym z haseł fali strajków, która przetoczyła się przez ziemie Królestwa Polskiego w 1905 r. Ich efektem było zamknięcie Instytutu Politechnicznego na następne cztery lata.

Wybuch I wojny światowej przyniósł ze sobą możliwość realizacji postulatu nauczania we własnym języku. Po zajęciu Warszawy przez Niemców uzyskano zgodę na inaugurację działalności polskiej Politechniki, co nastąpiło w listopadzie 1915 r. Studia prowadzone były na czterech wydziałach: Architektury, Budowy Maszyn i Elektrotechniki, Chemicznym oraz Inżynierii Budowlanej i Rolnej. Pierwszym rektorem został profesor Zygmunt Straszewicz.

Od tej chwili rozpoczął się okres nieprzerwanej działalności Politechniki Warszawskiej (PW), trwającej aż do lat obecnych. Mimo dwóch wojen światowych, okupacji niemieckiej i zdelegalizowania uczelni, działała ona nieprzerwanie, zwiększając zakres kierunków kształcenia oraz powiększając liczbę studentów. O ile w ostatnim roku akademickim przed drugą wojną światową (1938/1939) ich liczba wynosiła nieco ponad 5000, o tyle dziś przekroczyła już 30 tys. Wzbogacił

się również wybór form i poziomów kształcenia. Personel naukowo-dydaktyczny i techniczny Politechniki liczy obecnie około 5000 osób, z tego nauczyciele akademicy stanowią niemal połowę.

Na specjalną uwagę zasługuje działalność uczelni w latach drugiej wojny światowej i bezpośrednio po niej. Wojna oznaczała dla Politechniki ogromne straty materialne i ludzkie. Zniszczone zostały pomieszczenia wykładowe, laboratoria, sprzęt techniczny i księgozbiory. Zginęły setki studentów i pracowników naukowych. Rozwiązana przez Niemców uczelnia działała w konspiracji, prowadząc, pod szyldem Państwowej Wyższej Szkoły Technicznej, badania naukowe (często na potrzeby Państwa Podziemnego) i kształcąc studentów. W okresie okupacji wypromowano około 200 inżynierów, przeprowadzono 20 przewodów doktorskich i 14 habilitacji. W czasie Powstania Warszawskiego Politechnika podzieliła los swego miasta. Po okresie ciężkich walk w dniu 19 sierpnia 1944 r, jej obrońcy – żołnierze 3. Batalionu Pancernego AK „Golski” – opuścili zniszczone „goliatami” budynki, które opanowali Niemcy, kończąc dzieło zniszczenia.

Okres powojenny to przede wszystkim odbudowa, a potem rozbudowa, bazy lokalowej szkoły i jej laboratoriów. Aby możliwie szybko zaspokoić ogromne zapotrzebowanie gospodarki krajowej na wykwalifikowane kadry inżynierskie, podejmowano kształcenie na kolejnych wydziałach. Do końca 1945 r. uruchomiono wszystkie przedwojenne wydziały, a w następnych latach zorganizowano szereg nowych. Kilka lat po wojnie do Politechniki włączono Szkołę Inżynierską im. Hipolita Wawelberga i Stanisław Rotwanda. Na jej bazie rozbudowano grupę wydziałów mechanicznych. W 1967 r. w ramach Politechniki Warszawskiej utworzono Ośrodek Naukowo-Dydaktyczny w Płocku. Obecnie jest to Szkoła Nauk Technicznych i Społecznych Politechniki Warszawskiej w Płocku. Od 1991 r. działa Szkoła Biznesu Politechniki Warszawskiej.

Historia pokazała, że oprócz pełnienia swych podstawowych funkcji – kształcenia studentów i prowadzenia badań naukowych – Politechnika odgrywała rolę ważnego ośrodka intelektualnego w skali kraju. Najwybitniejsi profesorowie pełnili bowiem jednocześnie ważne funkcje państwowe, a setki studentów manifestowały swój patriotyzm na frontach wojny 1920 r. i obu wojen światowych. Mury Gmachu Głównego były także świadkiem ważnych manifestacji politycznych i ruchów społecznych. Liczne tablice pamiątkowe i inne miejsca pamięci na terenie uczelni przypominają o tej pięknej historii Politechniki.

W Politechnice zgromadzony jest największy w Polsce potencjał naukowo-badawczy w dziedzinie nauk technicznych. Tu powstaje największa liczba liczących się w kraju i za granicą opracowań naukowych. O randze Politechniki Warszawskiej świadczą liczne umowy o współpracy z innymi uczelniami, wymiana kadry i studentów oraz wspólne programy badawcze. Żadna z uczelni technicznych w Polsce nie dysponuje tak szerokim wachlarzem kierunków kształcenia, specjalności i specjalizacji dyplomowych. Umożliwia to zaspokojenie indywidualnych zainteresowań

młodzieży i potrzeb rynku. Czynnikiem umożliwiającym realizację tak szerokiej oferty są warunki lokalowe i sprzętowe uczelni. Politechnika posiada wiele gmachów skupionych w dwóch kampusach w centrum Warszawy, zapewniających możliwość organizacji i prowadzenia zajęć i pracy naukowo-badawczej w dobrych warunkach. Wyposażenie pracowni w najnowszą aparaturę przekracza znacznie średni poziom krajowy.

Trochę z historii Politechniki Kijowskiej

Politechnika Kijowska „KPI” została założona w 1898 r. z inicjatywy przedsiębiorców i społeczności naukowej i technicznej, w Rosji i na Ukrainie, w odpowiedzi na potrzeby przemysłu w południowo-zachodniej części państwa pod koniec XIX w. W KPI zostały założone 4 wydziały: mechaniczny, rolnictwa, inżynierski i chemiczny. Pierwszym rektorem instytutu był znany naukowiec i pedagog V.L. Kirpiczew. KPI działał wedle najlepszych tradycji słynnych szkół europejskich: paryskiej École Polytechnique, uczelni technicznych w Aachen, w Wiedniu i Magdeburgu. Podstawą systemu technicznego wykształcenia było połączenie głębokich nauk przyrodniczych i szkolenia podstawowego (fizyki, matematyki, chemii i innych dyscyplin) z ogólną inżynierią i uzyskanie profesjonalnej i praktycznej umiejętności w przetwórstwie przemysłowym i instytucjach naukowych. Zasady te ustanowione były w KPI przez znanych naukowców, D.I. Mendelejewa, M.Je. Żukowskiego, K.A. Timiriazewa, W.L. Kirpiczewa i innych osobistości z czasu, kiedy powstały słynne szkoły naukowe i pedagogiczne KPI, więc uniwersytet wykształcił całą gamę wybitnych inżynierów i naukowców. Wystarczy wspomnieć takie nazwiska, jak: I. Sikorski – wybitny projektant samolotów i helikopterów, Je. Paton – budowniczy mostów i specjalista w dziedzinie energii, S. Korolow, W. Czolomej, A. Lyulka – wybitni projektanci raket kosmicznych i inżynierii lotniczej, I. Bardin – wybitny metalurg i wielu innych.

Politechnika Kijowska stanowiła bazę dla rozszerzenia i wzmocnienia sieci uniwersytetów technicznych Kijowa, Ukrainy. Na podstawie wydziałów i specjalności zostały stworzone Dniepropietrowski Instytut Transportu Kolejowego, Odeski Instytut Inżynierów Morskich, Instytut Włókiennictwa w Charkowie, Ukrainka Akademia Rolnicza, Instytut Politechniczny w Winnicy i inne.

Biorąc pod uwagę dużą rolę organizacyjną KPI w przygotowaniu inżynierów i pracowników naukowych, Dekretem Prezydenta Ukrainy nr 289/95 z dnia 8 kwietnia 1995 r. został przyznany status Narodowego Uniwersytetu Technicznego Ukrainy. KPI jako jeden z pierwszych uniwersytetów na Ukrainie we wrześniu 2003 r. podpisał „Magna Charta Universitatum”.

W kwietniu 2007 r. Zarząd Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy postanowił nadać status uniwersytetu badawczego KPI, a w 2010 r. KPI dostał status samorządowego (autonomicznego) narodowego uniwersytetu badawczego.

Obecnie głównym celem KPI jest kształcenie wysoko wykwalifikowanych specjalistów i badaczy dla przełomowych priorytetów rozwoju gospodarczego Ukrainy. Składa się z 26 wydziałów dydaktycznych i badawczych (8 instytutów i 18 wydziałów), 12 instytutów badawczych, 13 centrów badawczych i 1 biura projektowego. Kampus KPI to ponad 50 budynków zlokalizowanych w różnych miejscach Kijowa na terenie 160 hektarów. KPI to międzynarodowo uznana uczelnia, zapewniająca wysokiej jakości kształcenie na poziomie licencjackim, specjalistycznym i magisterskim w 28 dyscyplinach, 55 obszarów szkoleniowych i 129 specjalnościach.

Jedną z podstawowych tradycji Politechniki Kijowskiej jest fakt, że w jej murach pracowali, osiągając akademickie wyżyny, uczeni światowej sławy i że współpraca ukraińsko-polska rozwija się od założenia KPI.

7.1.3. Wspólna tradycja PW i KPI: Wojciech Świętosławski – wielki uczyony i nauczyciel pokoleń inżynierów

Myśląc o historycznym powinowactwie politechnik w Warszawie i Kijowie, nie sposób nie wspomnieć Wojciecha Świętosławskiego – wybitnego chemika, absolwenta KPI, rektora Politechniki Warszawskiej w latach dwudziestych ubiegłego wieku, ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego w okresie międzywojennym, profesora uniwersytetów amerykańskich, w młodości ideowego polskiego działacza społecznego w środowisku studenckim Kijowa. Jego życiorys jest niezwykle barwny i wielowątkowy, a działalność i osiągnięcia naukowe na trwałe zapisały się w historii obu uczelni (Piłatowicz, 2001).

Urodził się w polskiej rodzinie drobnych posiadaczy ziemskich na Wołyniu, na terenach obecnej Ukrainy. W 1889 r. wyjechał do Kijowa, gdzie uczył się w klasycznym Gimnazjum Peczerskim. W roku 1899 podjął studia na Wydziale Chemicznym KPI, który ukończył w roku 1906. W czasie studiów był aktywnym członkiem działającej na gruncie postępowych idei społecznych Korporacji Studentów Polaków. Prowadził konspiracyjne samokształcenie i kolportował nielegalne czasopisma dla młodzieży. Zachował jednak niezależność poglądów i nie związał się z żadną z działających wówczas socjalistycznych partii politycznych.

Po przeniesieniu się w 1907 r. do Warszawy zajął się badaniami teoretycznymi w zakresie termochemii, a dzięki kontaktom z promotorem swej pracy dyplomowej w KPI wrócił w 1908 r. do Kijowa i wkrótce został asystentem w Katedrze Chemii Nieorganicznej. W latach 1911-1917 mieszkał i pracował naukowo oraz wykładał w Moskwie, ale pracę doktorską w roku 1917 przedstawił Wydziałowi Fizyko-Matematycznemu Uniwersytetu Kijowskiego, gdzie uzyskał stopień doktora chemii, z ominięciem stopnia magistra, co było w tamtym czasie w cesarstwie rosyjskim wydarzeniem wyjątkowym.

W okresie moskiewskim, oprócz wykładów i badań na Wydziale Fizyko-Matematycznym Uniwersytetu Moskiewskiego, Świętosławski prowadził rów-

niez aktywną działalność w towarzystwach naukowych i organizacjach społecznych. Rosyjskie Towarzystwo Fizyko-Chemiczne działające przy Uniwersytecie Petersburskim przyznało mu w 1911 r. Nagrodę Naukową im. Mendelejewa, a w 1915 został członkiem rzeczywistym Towarzystwa im. Lediencowa. Był członkiem Rady Polskiego Klubu Demokratycznego, uczestniczył w Zjeździe Techników Polaków w Moskwie w 1917 r., przewodniczył Komitetowi Szkolnemu Repatriacyjnemu, który w roku 1918 – jeszcze przed zakończeniem pierwszej wojny światowej – podjął intensywne działania w celu przeniesienia polskich szkół średnich z Rosji do Polski. Kilka szkół wraz z internatami i nauczycielami udało się przenieść do kraju. Razem z nimi i ze swą rodziną Świętosławski wrócił do Warszawy.

W Warszawie energicznie włączył się w życie akademickie Politechniki i Uniwersytetu, które w dniu 15 listopada 1915 r. wznowiły działalność jako uczelnie polskie, pod okupacją niemiecką, zarządem generał-gubernatora von Besselera i pod dobrą – jak się później okazało – opieką hrabiego Bohdana Hutten-Czapskiego. W obydwu uczelniach Świętosławski rozpoczął wykłady z chemii fizycznej, a na Politechnice Warszawskiej, po uzyskaniu profesury zwyczajnej w 1919 r., objął kierownictwo Katedry Chemii Fizycznej, a następnie został dziekanem Wydziału Chemii. W roku akademickim 1928/1929 był rektorem Politechniki Warszawskiej, a w latach 1929-1932 pełnił funkcję prorektora. Badania naukowe prowadził również w instytutach pozauczelnianych, pracujących na rzecz przemysłu chemicznego i zbrojeniowego. W ramach Tymczasowego Komitetu Doradczo-Naukowego przy Wiceministrze Spraw Wojskowych współpracował z innymi znakomitymi profesorami Politechniki Warszawskiej – między innymi z Maksymilianem Tytusem Huberem, Januszem Groszkowskim i Mieczysławem Wolfkem. W latach 1935-1939 był ministrem wyznań religijnych i oświecenia publicznego, który w roku 1937 doprowadził do nowelizacji ustawy o szkołach wyższych z 1933 r. i przywrócenia autonomii uczelni akademickich, ograniczonej na mocy tej ustawy.

Po wybuchu drugiej wojny światowej razem z rządem RP udał się do Rumunii, skąd przedostał się do Stanów Zjednoczonych. Pracował tam w latach 1940-1946, wykładając chemię fizyczną i prowadząc badania naukowe na Uniwersytecie Iowa oraz na Uniwersytecie i w Instytucie Badań Przemysłowych Mellona w Pittsburgu.

W roku 1946 wrócił do kraju i objął kierownictwo Zakładu Chemii Fizycznej Stosowanej na Wydziale Chemicznym Politechniki Warszawskiej. W następnym roku przeniósł się na Uniwersytet Warszawski, gdzie jako profesora zwyczajnego powołano go na kierownika Katedry Chemii Fizycznej na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Zachował wykłady na Politechnice Warszawskiej i organizował wspólne seminaria naukowe PW i UW. Pracował też w instytutach przemysłowych oraz w Instytucie Chemii Fizycznej PAN, którym kierował w latach 1955-1960. Stworzył liczącą się w świecie szkołę naukową. Około 100 jego uczniów uzyskało doktoraty, a ponad 20 zostało profesorami. Miał ogromny autorytet naukowy, czego wyrazem były liczne doktoraty honoris causa, między innymi

Uniwersytetu Jagiellońskiego (1960), Politechniki Łódzkiej (1960) Uniwersytetu Humboldta w Berlinie (1961) i Uniwersytetu Moskiewskiego (1968). Dwukrotnie był wysuwany do Nagrody Nobla. Zmarł w 1968 r. Należy do grona największych polskich uczonych, obok Marii Skłodowskiej-Curie i Jana Czochochalskiego. W roku 2013 został uhonorowany pomnikiem wzniesionym w Kijowie obok monumentu Dmitrija Mendelejewa i najwybitniejszych uczonych Narodowego Technicznego Uniwersytetu Ukrainy KPI.

7.1.4. Obecny potencjał, pozycja i misja PW i KPI

W roku 2014 Politechnika Warszawska i Narodowy Uniwersytet Techniczny Ukrainy KPI to największe co do potencjału naukowego i dydaktycznego oraz najlepsze w rozmaitych ocenach uczelnie techniczne Polski i Ukrainy. W tabeli 7.1 pokazano wybrane wskaźniki charakteryzujące obie uczelnie w roku 2014.

Wskaźniki dotyczące pozycji krajowej obydwu uczelni nie są wynikiem przejściowym, ale trwałą – choć na bieżąco mierzoną – renomą, wypracowaną w ciągu wielu lat kumulowanego dorobku i utrzymywanych standardów jakości. PW i KPI są rozpoznawalne w świecie znacznie bardziej, niż mogłoby to wynikać z ich pozycji w światowych rankingach uniwersyteckich. Mają liczne rzesze absolwentów cenionych w instytucjach naukowych i w przemyśle – we własnych krajach i na świecie. Nieformalnie ustalają standardy kształcenia inżynierów i biorą znaczną odpowiedzialność za promowanie kadr naukowych dla innych uczelni i instytucji naukowych.

Tabela 7.1. Porównanie wybranych wskaźników PW i KPI w 2014 r.

Wskaźnik	PW	KPI
Studenci	34 030	24 208
Studenci zagraniczni	319	315
Doktoranci	1179	800
Profesorowie	516	485
Wszyscy nauczyciele	2153	3291
Liczba wydziałów/kolegiów lub instytutów	19/1	18/7
Liczba programów studiów	33	129
Pozycja rankingowa w kraju: wśród uczelni technicznych	1	1
wśród wszystkich uczelni	4	1–2

Politechnika Warszawska ma w Polsce ustawową rangę uniwersytetu technicznego i należy do grupy 107 uczelni akademickich, to jest takich, które mają uprawnienia do nadawania stopnia doktora w co najmniej jednej dyscyplinie naukowej. PW jest uczelnią członkowską ustawowo umocowanej Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich, a w strukturach tej organizacji – także Konferencji Polskich Uczelni

Technicznych. Należy do Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersytetów (EUA) i kilku innych światowych organizacji instytucji akademickich. KPI ma na Ukrainie oficjalny status uniwersytetu narodowego. Ta kategoria szkół wyższych w polskim prawie o szkolnictwie wyższym nie występuje.

Dziesięć lat po wejściu w życie ustawy o szkolnictwie wyższym z 1990 r. (co miało miejsce w demokratycznej już Polsce), Politechnika Warszawska w sposób suwerenny zdefiniowała swoją rolę i powinność społeczną, przyjmując uchwałą Senatu Politechniki Warszawskiej nr 87/XLIV/2000 z dnia 13 grudnia 2000 r. kluczowy dokument pt. „Misja Politechniki Warszawskiej”, będący fundamentem ideowym Uczelni we wszystkich obszarach jej działalności (Woźnicki, 2004). W tamtym czasie był to dokument prekursorski, odzwierciedlający istotę autonomii uniwersyteckiej i torujący „filozofię” rozwoju akademickich szkół w Polsce, z uwzględnieniem zarówno ich tradycji historycznych, jak i obecnych zadań na rzecz rozwoju społeczeństwa. Misje wyższych uczelni akademickich w nowych warunkach politycznych i ekonomicznych mają również swój wymiar międzynarodowy, w kontekście zarówno konkurencji, jak i współpracy w zakresie problemów o charakterze regionalnym lub globalnym (Woźnicki, 2013). W końcowym fragmencie „Misji Politechniki Warszawskiej” czytamy: „Politechnika ma także bogatą tradycję współpracy z innymi środowiskami akademickimi w kraju i za granicą. Współpraca ta nabiera znaczenia w obliczu coraz szybszych przeobrażeń cywilizacyjnych, zachodzących w skali świata. Politechnika Warszawska, rozpoznawana w Europie i w świecie jako warszawski uniwersytet technologiczny, systematycznie zwiększa swój udział w międzynarodowych programach edukacyjnych i badawczych.

Posłannictwem Politechniki Warszawskiej pozostaje zawsze to, by wiedza i umiejętności zdobywane w jej murach przez młodzież oraz nauka uprawiana w Politechnice służyły Człowiekowi i Ludzkości”.

Na gruncie Misji Uczelni, zgodnie z ustawą Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r., Senat Politechniki Warszawskiej uchwalił nowy Statut (2006), a w roku 2011 przyjął dokument pt. „Strategia rozwoju Politechniki Warszawskiej do roku 2020” (Uchwała nr 289//XLVIII/2011 Senatu Politechniki Warszawskiej z dnia 23 lutego 2011 r.), który między innymi określa cele dotyczące współpracy międzynarodowej oraz działania niezbędne do ich osiągnięcia. Współpraca z KPI doskonale wpisuje się w realizację tych celów.

KPI obecnie jest największą uczelnią techniczną i badawczą Ukrainy, jeden z czołowych uniwersytetów w Europie i na świecie. Przez trzy kolejne lata, on zajmuje pierwsze miejsce w krajowych rankingach uczelni wyższych „Top-200 Ukrainy” i jej międzynarodowe uznanie potwierdza wpis do 4% z najlepszych uniwersytetów na świecie oceniono przez QS University World Ranking 2012/13 i do 5% najlepszych uczelni na świecie oceniono Webometrics.

Łączna liczba inżynierów przeszkolonych przez KPI to ponad 300 tys., w szczególności 7 tys. dla innych krajów. Wielu absolwentów KPI znajduje swoje miejsce

w rządzie, instytucjach władzy państwowej i różnych sektorach gospodarki Ukrainy i dużych przedsiębiorstwach przemysłowych.

Uniwersytet jest jednym z inicjatorów i bezpośrednich uczestników w reformowaniu szkolnictwa wyższego Ukrainy⁴⁵, wdrożenia zasad Procesu Bolońskiego w szkolnictwie wyższym na Ukrainie.

Wpływ KPI na rozwój polityki publicznej w dziedzinie innowacji przemysłowej odbywa się poprzez Science Park KPI, który jest pierwszym i jedynym naukowym parkiem na Ukrainie. Do regulacji jego działalności została przyjęta specjalna Ustawa Ukrainy O Naukowym Parku „Politechnika Kijowska” oraz szereg uchwał Gabinetu Ministrów Ukrainy, które zidentyfikowały innowacyjną rolę KPI w rozwoju Ukrainy, zatwierdziły główne (ponad 150) innowacyjne projekty dla ich realizacji w przemyśle.

Ścisła współpraca Narodowego Uniwersytetu Technicznego Ukrainy „Kyiv Polytechnic Institute” i Narodowej Akademii Nauk Ukrainy (NAN) jest oparta w szczególności na kształceniu magistrów w KPI dla NAN Ukrainy. W ramach umowy utworzono sekcje, do których wchodziły wydziały KPI i instytuty NAN Ukrainy, co umożliwiło połączenie kształcenia, nauki i innowacyjności, a także stanowi podstawę do przygotowania wysoko wykwalifikowanej kadry inżynierskiej. Na przykład współpraca pomiędzy KPI a NAN Ukrainy tylko na jednym wydziale KPI – inżyniersko-fizycznym – pozwoliła wykształcić 17 naukowców i członków NAN Ukrainy.

W KPI został utworzony Ukraiński Instytut Technologii Informatycznych w Edukacji, Uniwersytet Wirtualny Europy Środkowej i Wschodniej, który rozszerzył możliwości obywateli wielu krajów w celu uzyskania wysokiej jakości wykształcenia wyższego, bez opuszczania miejsca zamieszkania.

KPI, zabiegając o wejście Ukrainy do jednolitego europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego i nauki, stał się bazą dla krajowej sieci informacyjnej uniwersytetów i instytutów Narodowej Akademii Nauk URAN, która jest podstawą do przystąpienia do europejskiej edukacyjnej sieci GÉANT, zainicjował utworzenie na Ukrainie Centrum Wydajnych Systemów Obliczeniowych i Danych, który zapewnia rozwój infrastruktury do wszechstronnej informatyzacji edukacji i nauki, rozwój elementów sztucznej inteligencji i technologii interaktywnych.

Politechnika Kijowska współpracuje z 165 uczelniami zagranicznymi z wielu krajów i organizacji międzynarodowych (WE, CU, UNDP, UNESCO, UNIDO, WIPO, NATO, EDNES, ICSU, CODATA) i znanych firm (Motorola, Siemens, FESTO, Samsung, Intel i innych), bierze udział w międzynarodowych projektach i programach edukacyjnych i naukowych.

---

⁴⁵ M. Zgurowski przewodniczył zespołowi autorów nowej ustawy o szkolnictwie wyższym, która została przyjęta w lipcu 2014 r.

7.1.5. Porozumienia i formy współpracy bilateralnej PW i KPI. Rezultaty i osiągnięcia

Najstarszym dokumentem dotyczącym instytucjonalnej współpracy Politechniki Warszawskiej i Kijowskiego Instytutu Politechnicznego, znajdującym się w zbiorach Centrum Współpracy Międzynarodowej PW jest „Porozumienie o twórczej współpracy” z marca 1988 r., zawarte na poziomie katedr, między Katedrą Wysokich Napięć Wydziału Elektrycznego PW i Katedrą Techniki Wysokich Napięć KPI. Porozumienie podpisane przez kierowników katedr – prof. Z. Cioka (PW) i prof. M.E. Jeruzalimowa (KPI) potwierdzili rektor PW prof. Zbigniew Grabowski i prorektor KPI prof. W.A. Cyganok, dzięki czemu uzyskało ono rangę pełnej umowy międzyuczelnianej. Porozumienie zostało zawarte na 5 lat, z automatycznym przedłużeniem na taki sam okres przy braku sprzeciwu na piśmie, a jego zapisanym celem było „rozszerzenie i umocnienie twórczej współpracy ukierunkowanej na podwyższenie jakości kształcenia specjalistów i efektywności badań naukowych w zakresie techniki wysokich napięć”. Początkowo ten wątek tematyczny dominował we współpracy i miał swoje źródło we wcześniejszych kontaktach personalnych naukowców obu uczelni. Warto zwrócić uwagę na oddolny charakter tamtych inicjatyw i kontaktów międzynarodowych, które – kontynuowane i pogłębiane – mogły później uzyskać wymiar instytucjonalny. Porozumienie z 1988 r. zawierało deklarację współdziałania w zakresie badań naukowych na zlecenia z przemysłu, wspólnego doskonalenia procesu dydaktycznego oraz wymiany studentów i wykładowców, na zasadach bezwalutowych. Przyszłość pokazała, że właśnie szybko różnicujące się koszty wymiany akademickiej po zmianach politycznych i ekonomicznych w Polsce i na Ukrainie po roku 1990 stały się najważniejszą barierą realizacji tej części Porozumienia.

W roku 1989 zawarto drugie tematyczne porozumienie, tym razem w zakresie automatyki i robotyki. Ze strony PW jednostką wiodącą był Instytut Automatyki i Robotyki Wydziału Mechaniki Precyzyjnej (dzisiejszy Wydział Mechatroniki), a umowę ze strony PW podpisał prorektor PW prof. Bogdan Galwas.

W czerwcu 1995 r. podpisano Protokół o twórczej współpracy, nieznacznie zmieniający obowiązujące od 1988 r. Porozumienie, z zachowaniem dotychczasowej tematyki i wiodącym tematem: „Opracowanie perspektywicznych wizji oprzyrządowania elektrycznego i technologii wysokonapięciowych”. W Politechnice Warszawskiej działał już w tym czasie Instytut Wielkich Mocy i Wysokich Napięć, i to on stał się operacyjnym partnerem Katedry Elektrofizyki i Wysokich Napięć KPI. Podpisy na dokumencie złożyli: prof. Zbigniew Ciok (PW) i prof. W.A. Brzezickij (KPI). Protokół został zatwierdzony przez prorektorów obu uczelni – prof. Andrzeja Filipkowskiego z PW i prof. J.I. Jakimienkę z KPI, w styczniu 1996 r. Zachowano formułę automatycznego przedłużania ważności Protokołu na kolejne okresy 5-letnie przy braku sprzeciwu stron. Protokół z roku 1995 nie został już zmieniony i przedłużany automatycznie – obowiązywał do chwili zawarcia zupełnie nowej umowy o współpracy,

co nastąpiło w roku 2006, w nowych warunkach politycznych i gospodarczych w obu krajach, pod działaniem nowej ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r. w Polsce i w kontekście w pełni realizowanego Procesu Bolońskiego w obu uczelniach.

Nową erę obecnej współpracy akademickiej Politechniki Warszawskiej i Politechniki Kijowskiej rozpoczęła inicjatywa rektora KPI, prof. Michała Zgurowskiego, który w swym piśmie z dnia 13 stycznia 2004 r. skierowanym do rektora PW napisał między innymi: „Taking into consideration historical links, opportunities and conditions of modern life, it is possible if with the regard for development of neighbourly relations between Polish Republic and Ukraine and for integration process in Europe our universities could restore a fruitful cooperation in educational, scientific and technical areas interesting youth, who will define the relations between our universities in future”.

W tym samym piśmie rektor M. Zgurowski nawiązał do jednej z najwspanialszych postaci obu uczelni – absolwenta KPI z 1906 r., późniejszego założyciela Związku Studentów KPI w Polsce, Rektora Politechniki Warszawskiej, wybitnego w skali światowej chemika – prof. Wojciecha Świętosławskiego, któremu poświęcamy oddzielną część tego opracowania i który został niedawno w sposób szczególny uhonorowany przez Politechnikę Kijowską.

Inicjatywa odnowienia współpracy PW i KPI miała miejsce pod koniec kadencji lat 2002-2005 władz akademickich w Polsce, dlatego proces przygotowań do nowego rozdziału w historii tej współpracy nabral rozmachu i energii na początku kadencji 2005-2008, po ukonstytuowaniu się nowych władz PW i określeniu priorytetów działalności uczelni, w tym współpracy międzynarodowej i partnerstwa strategicznego. KPI, jako najważniejszy na Ukrainie uniwersytet techniczny, a jednocześnie uczelnia siostrzana w swej genezie z Politechniką Warszawską i powiązana z nią historycznymi związkami oraz odpowiadająca jej poziomem i renomą, została uznana za właściwego partnera do stabilnej współpracy dwustronnej i wielostronnej w Europejskiej Przestrzeni Szkolnictwa Wyższego i Badań. Na zaproszenie nowego rektora PW, prof. Włodzimierza Kurnika, rektor KPI, prof. Michał Zgurowski złożył w czerwcu 2006 r. pierwszą wizytę w PW, przedstawiając pakiet inicjatyw i przedsięwzięć w ramach proponowanego nowego partnerstwa obydwu uczelni. Podpisano list intencyjny i zaplanowano niezbędne działania zmierzające do zawarcia nowej umowy o współpracy akademickiej między PW i KPI, również na gruncie umowy międzyrządowej Polski i Ukrainy z dnia 12 stycznia 1993 o współpracy w dziedzinie nauki i technologii. Rektor PW prof. W. Kurnik złożył pierwszą wizytę w KPI na początku września 2006 r. i wziął udział w inauguracji roku akademickiego 2006/2007. Rewizyta odbyła się po miesiącu i była okazją do podpisania nowej Umowy o partnerstwie, współpracy i wymianie naukowej między Narodowym Uniwersytetem Technicznym Ukrainy „KPI” i Politechniką Warszawską. Umowa nosi datę 28 września 2006 r. i została podpisana przez obydwu rektorów.

W tym miejscu należy wspomnieć i podkreślić, że istotną, konstruktywną i bardzo pomocną rolę w nowym zbliżeniu PW i KPI odegrała Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” i osobiście jej prezes, Waldemar Siwiński – organizator wielu wydarzeń promujących studia międzynarodowe i inne formy współpracy, z udziałem PW i KPI, między innymi w ramach programu „Study in Poland” w partnerstwie z Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich.

Nowa umowa z 2006 r. nadal obowiązuje i jest automatycznie przedłużana na kolejne okresy pięcioletnie. Jej art. 2 dotyczący dziedzin współpracy, zawiera 19 punktów pokrywających wszystkie obszary akademickiej działalności obu uczelni od kształcenia inżynierów w ramach Procesu Bolońskiego i badań naukowych w rozwijanych intensywnie dyscyplinach po studencki ruch naukowy, kulturę i sport akademicki, a nawet rekreację i aktywność prozdrowotną. Umowa stanowi otwarcie, jest inicjatywą odgórną, daje szanse, zobowiązuje bardziej w wymiarze organizacyjnym niż finansowym. Ma charakter strategiczny. Jest fundamentem na gruncie partnerstwa i zaufania, na którym można i należy budować przedsięwzięcia, zależnie od bieżących potrzeb i szans finansowania. Ta filozofia inicjowania współpracy i stwarzania korzystnych dla niej warunków przyświecała sygnatariuszom umowy dwustronnej PW i KPI, także ze względu na perspektywę stowarzyszenia Ukrainy z Unią Europejską i możliwości szerszego wspólnego korzystania ze środków europejskich przeznaczonych na współpracę edukacyjną i badania.

Wspólną decyzją rektorów PW i KPI było zaproszenie trzeciej uczelni siostrzanej – obecnego Państwowego Uniwersytetu Technologicznego w Sankt Petersburgu do współpracy trójstronnej. Na początku października 2006 r. rektorzy trzech uczelni spotkali się w Warszawie na inauguracji roku akademickiego 2006/2007 w Politechnice Warszawskiej. Wynikiem tego spotkania było Memorandum of Understanding z dnia 3 października 2006 r. podpisane przez rektorów: Włodzimierza Kurnika (PW), Michaiła Zgurowskiego (KPI) oraz Michaiła Fiodorowa (St.-Petersburg SPU). W dokumencie tym czytamy między innymi: „The purpose of the Memorandum is the generalization of experience, use of traditions and potential of leading technical universities of Poland, Russia and Ukraine for further development of higher polytechnic education, extension of the spheres of activities in the field of education, sciences, innovation and culture, [...] creation of conditions for academic and professional mobility of students, lecturers and researchers [...]”. Tak sformułowany cel wyraźnie nawiązywał do Procesu Bolońskiego, którego uczestnikami w chwili podpisania Memorandum były wszystkie trzy porozumiewające się uczelnie. Wszystkie też, dwa lata później, stały się członkami założycielami Platformy Współpracy Metropolitalnych Uniwersytetów Technicznych Europy Centralnej i Wschodniej, zainicjowanej przez Politechnikę Warszawską jesienią 2008 r.

W ślad za Memorandum z 2006 r., w dniach 18-22 czerwca 2007 r. w Kijowie odbyło się Trójstronne Seminarium Naukowe pod hasłem „Perspectives for Cooperation

of Partner Institutions in Science and Education”, z udziałem rektorów, prorektorów ds. nauki oraz przedstawicieli wydziałów, poświęcone prezentacji i rozpoznaniu wiodących kierunków badawczych na politechnikach w Warszawie, Kijowie i Sankt Petersburgu oraz określeniu potencjalnych dziedzin współpracy akademickiej. Za najważniejsze uznano: technologie lotnicze i kosmiczne, fizykę i inżynierię biomedyczną, ekologiczne technologie filtracyjne, zagadnienia ciepłno-energetyczne, inżynierię materiałów konstrukcyjnych, nanotechnologie, oraz techniki informacyjne. Rektorzy zadeklarowali współpracę bibliotek, archiwów i muzeów uczelnianych.

Seminarium kijowskie z czerwca 2007 r. wyzwoliło wiele inicjatyw na różnym poziomie, między innymi kwerendy archiwistów w poszukiwaniu dokumentów historycznych, wizyty profesorów, dyrektorów bibliotek, kontakty samorządów studenckich i związków zawodowych. Współpraca ta trwa, przyjmuje rozmaite formy, wynikające z zainteresowań, lokalnych potrzeb i możliwości poszczególnych środowisk wydziałowych lub grup społeczności akademickiej.

W roku 2008, obfitującym w wydarzenia w ramach współpracy PW i KPI, miała miejsce bardzo ważna inicjatywa KPI, z udziałem Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy”, polegająca na utworzeniu przy KPI nowego podmiotu akademickiego pod nazwą Centrum Ukraińsko-Polskie⁴⁶, o zadaniach związanych z aktywizacją wymiany studentów, doktorantów, młodych badaczy, wykładowców i doświadczonych naukowców PW i KPI, w celu wzmocnienia i koordynacji współpracy między szkołami naukowymi obydwu uczelni. Zadania Centrum zapisane w trójstronnym Memorandum z dnia 26 czerwca 2008 r. obejmowały między innymi:

- organizacyjne wsparcie przygotowania programów studiów międzynarodowych zgodnie ze standardami Procesu Bolońskiego;
- opracowanie systemu zapewnienia jakości kształcenia;
- przygotowanie bazy nowoczesnych metod i narzędzi kształcenia;
- przygotowanie systemu doskonalenia zawodowego nauczycieli akademickich;
- promocja współpracy KPI i PW, w tym działalność informacyjna;
- wsparcie wspólnej działalności wydawniczej, kulturalnej i sportowej;
- organizacja sympozjów, konferencji, wystaw, konkursów i innych wydarzeń sprzyjających osiągnięciu celów i wykonaniu zadań Centrum.

Program działalności Centrum Polsko-Ukraińskiego został formalnie przyjęty podpisanymi sygnatariuszy Memorandum z dnia 26 czerwca 2008 r. Centrum odegrało później istotną rolę w promocji studiów w Politechnice Warszawskiej (miała miejsce nawet rekrutacja na studia w PW) oraz w innych polskich uczelniach, do czego przyczyniła się również Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” i jej program „Study in Poland”.

---

⁴⁶ Warto zauważyć, że centra polsko-ukraińskie działają na wielu uniwersytetach Ukrainy: przez 12 lat działa Centrum Ukraińsko-Polskiej Współpracy na Narodowym Uniwersytecie Górniczym (m. Dniepropietrowsk), na Narodowym Uniwersytecie Technicznym w Doniecku jest polskojęzyczny wydział techniczny.

Rezultaty i osiągnięcia współpracy bilateralnej

Na gruncie obszarów wspólnych zainteresowań badawczych oraz tematyki wytypowanej podczas seminarium w Kijowie, kilka wydziałów z obu uczelni rozpoczęło dwustronną współpracę, między innymi wydziały: Inżynierii Materiałowej oraz Mechaniczny Energetyki i Lotnictwa (MEiL) Politechniki Warszawskiej i wydziały: Inżynierii Fizycznej, Inżynierii Energetycznej oraz Lotnictwa i Systemów Kosmicznych (FAKS) Politechniki Kijowskiej.

W ramach wątku nowych materiałów i nanotechnologii, w dniach 15-17 kwietnia 2008 r. na Wydziale Inżynierii Materiałowej Politechniki Warszawskiej odbyły się Warsztaty Naukowe pod hasłem „Nanotechnology in Engineering and Medicine”, poświęcone prezentacji polsko-ukraińskiego projektu badawczego PW i KPI, z następującymi tematami:

- „Polish-Ukrainian Virtual International Laboratory in Electron Microscopy for Advanced Nanomaterials” (POUVILEMAN), wykonawcy projektu – prof. M. Lewandowska (PW) i prof. S. Sidorenko (KPI);
- „Obtaining Biocompatible Protective Coatings on Titanium Biomedical Applications”, wykonawcy – prof. K. Kurzydłowski (PW) i prof. S. Sidorenko (KPI);
- „The influence of Processes on the Outer Surface of Thin Metal Layers on Diffusional Phase Formation in a Volume”, wykonawcy – prof. K. Sikorski (PW) i prof. S. Woloszko (KPI).

W latach 2009-2011 wykonano dwa kolejne wspólne projekty badawcze między PW i KPI, w zakresie inżynierii materiałowej:

- „The influence of chemical composition and of heat treatment on the structure and properties of nanocrystalline magnetically soft iron alloys”, wykonawcy – prof. T. Kulik (PW) i prof. E. Iwaszczenko (KPI);
- „Influence of the synthesis and finishing to optimize the properties of composites with low coefficients of friction, based on nickel and copper”, wykonawcy – prof. K. Konopka (PW) i prof. T. Roik (KPI).

W wyniku tych działań powstała wspólna prezentacja podczas międzynarodowej konferencji EMRS 2010 Fall Meeting w Warszawie oraz wspólnie prowadzona praca dyplomowa na studiach II stopnia na Wydziale Inżynierii Materiałowej PW (Tobiasz Mazan, *Characterization of Cu-matrix composites with low friction coefficient*, 2010).

W ramach współpracy w zakresie lotnictwa i badań kosmicznych, wiosną 2008 r. Wydział Lotnictwa i Systemów Kosmicznych KPI zorganizował Międzynarodową Konferencję „Intelligence, Integration Reliability” (IIR), adresowaną do młodych naukowców – członków studenckich kół naukowych, dyplomantów, doktorantów i młodych doktorów. W Konferencji wziął udział prof. Wiesław Łucjanek z grupą

młodzieży naukowej Wydziału MEiL PW. Postanowiono takie konferencje organizować corocznie, kolejno w trzech uczelniach – KPI, PW oraz w St.-Petersburg SPU. Po uzgodnieniach, w maju 2009 r. Wydział MEiL PW zorganizował drugą Konferencję IIR, w której uczestniczyli między innymi delegaci wszystkich trzech wymienionych uczelni. Ostatecznie Politechnika Petersburska nie podjęła działań organizacyjnych kolejnej trzeciej konferencji i w ten sposób współpraca w zakresie tematyki IIR została ograniczona tylko do dwu stron, PW i KPI. Od kilku lat realizowany jest następujący program: każdego roku na przełomie kwietnia i maja, Wydział FAKS KPI organizuje kolejną Konferencję IIR, na którą zaprasza 5-6 osób z Wydziału MEiL, zapewniając bezpłatne zakwaterowanie w domu studenckim. Na początku lipca taka sama liczebnie grupa z KPI przyjeżdża do Polski. Pobyt zaczyna od uczestnictwa w zajęciach praktycznych razem ze studentami Wydziału MEiL w Akademickim Ośrodku Szkoleniowym w Bezmiechowie Górnej, po czym przyjeżdża do Warszawy, zatrzymując się po drodze w Krakowie, gdzie zwiedza między innymi Muzeum Lotnictwa i zabytki miasta. W Warszawie wizytują fabrykę samolotów EADS Airbus Military PZL na Okęciu, Instytut Lotnictwa, PW i Centrum Nauki „Kopernik”. Jest też część kulturalna i turystyczna. Przewodnikami grupy ukraińskiej są studenci Wydziału MEiL, którzy uczestniczyli w konferencjach IIR w Kijowie.

Bardzo ważną inicjatywą KPI, już na wczesnym etapie kontaktów, było wprowadzenie do dyskusji o współpracy dwustronnej – z pełnym otwarciem międzynarodowym – zagadnień współczesnego zrównoważonego rozwoju oraz nowoczesnego, interdyscyplinarnego kształcenia wyższego w tym zakresie. Tej problematyce było poświęcone spotkanie „Round Table Meeting for Problems of Sustainable Development” dnia 27 kwietnia 2010 r. w Kijowie, z udziałem przedstawicieli politechnik – Kijowskiej, Warszawskiej i Petersbuskiej. Gospodarzem był rektor KPI prof. Michaił Zgurowski, a delegacjom uczelni partnerskich przewodniczyli: prorektor ds. nauczania PW prof. Franciszek Krok i prorektor ds. metodyki kształcenia St.-Petersburg SPU prof. W. Kozłowski. W wyniku ustaleń podczas tego spotkania przystąpiono do prac nad programem studiów akademickich w zakresie zrównoważonego rozwoju, z możliwym odmiennym profilem w poszczególnych uczelniach, zgodnie z kompetencjami odpowiednich wydziałów, ale ze standardami bolońskimi umożliwiającymi udział studentów zagranicznych. W Politechnice Warszawskiej program spełniający te założenia został opracowany przez międzywydziałowy Zespół kierowany przez prof. Krzysztofa Żmijewskiego i przyjęty przez Senat PW uchwałą nr 302/XLVII/2011 z dnia 23 marca 2011 r. jako międzykierunkowy program studiów „Inżynieria zrównoważonego rozwoju w budownictwie” na kierunkach: „architektura i urbanistyka” (Wydział Architektury), „budownictwo” (Wydział Inżynierii Lądowej), „inżynieria środowiska” (Wydział Inżynierii Środowiska) oraz „zarządzanie” (Wydział Zarządzania).

Rezultaty współpracy bilateralnej w latach 2007-2010 podsumowano podczas dwustronnych Warsztatów Naukowych pod hasłem „NTUU KPI – WUT. New

Horizons in Research Cooperation”, w dniach 6-9 kwietnia 2011 r. Delegacji PW liczącej 8 osób przewodniczył prorektor ds. nauki prof. Tadeusz Kulik. Obrady Warsztatów odbywały się w następujących sekcjach:

- Environmental protection. Problems of drinking water;
- Physics of solid state and new physical methods of research;
- Modeling of navigation systems and gas-dynamic control of aircrafts and blasting assemblies;
- Sustainable development. Socio-economic intercept: local and regional levels;
- Nanoceramic materials, metal and polymer composites;
- Analog and digital systems and measuring and communication devices;
- Topical issues of mechanical engineering.

Wygłoszono 3 wykłady plenarne i 59 referatów naukowych w 7 sekcjach tematycznych.

Rektorzy PW i KPI, dyskutując nową formułę umowy dwustronnej z 2006 r., zwracali uwagę na konieczność włączenia do współpracy wszystkich szczebli i grup społeczności akademickiej obu uczelni. Litera i duch zawartych później umów, porozumień i memorandów dotyczą działań na rzecz zbliżenia ludzi PW i KPI – Polaków, Ukraińców i innych narodowości – w celu wzajemnego poznania, zrozumienia, zaufania i współpracy. Stąd inicjatywy kontaktów samorządów studenckich i związków pracowniczych na polu kultury, sportu i rekreacji. PW, wzorem KPI, wprowadziła wybory miss i mistera studentów uczelni, które stały się najbardziej atrakcyjnym, stałym punktem dorocznego Dnia Politechniki Warszawskiej uroczyste obchodzonego w dniu 15 listopada, w rocznicę historycznego wznowienia działalności uczelni w 1915 r., jeszcze pod okupacją niemiecką, ale z polskim językiem wykładowym. Studenci PW odwiedzają kolegów z KPI z okazji ich świąt. Studenci z KPI przybywają na Juwenalia Warszawskie, biorą udział w konferencjach studenckiego ruchu naukowego i samorządowego.

Pierwsza umowa o współpracy pomiędzy Związkiem Zawodowym Pracowników KPI a Związkiem Nauczycielstwa Polskiego oraz NSZZ „Solidarność”, działającymi w PW, została zawarta w dniu 19 maja 2008 r. Na mocy tej umowy, przy poparciu rektorów, rozpoczęła się coroczna wakacyjna wymiana wypoczynkowych wizyt pracowników, organizowana przez obie uczelnie. Pozytywnie oceniając realizację współpracy w latach 2008-2012, związki zawodowe postanowiły kontynuować wspólne działania i zawarły nową umowę o współpracy na lata 2013-2016, w zakresie:

- 1) wymiany doświadczeń związanych z obroną praw pracowniczych [...];
- 2) wspólnych przedsięwzięć i inicjatyw w dziedzinie edukacji, kultury i sportu [...];
- 3) organizacji rekreacji i wypoczynku pracowników obu uczelni i członków ich rodzin [...].

Sygnatariuszami umowy z datą 15 maja 2013 r. byli: Stanisław Jezierski (NSZZ „Solidarność” PW), Zdzisław Gałkowski (ZNP PW) i Witalij Molczanow (Związek Zawodowy Pracowników NTUU KPI).

W dniach 4-6 kwietnia 2013 r. rektor PW prof. Jan Szmidt złożył roboczą wizytę w KPI. Towarzyszyli mu prorektor ds. rozwoju PW prof. Stanisław Wincenciak oraz kierownik Biura Rektora Agnieszka Kamińska. Celem wizyty było podsumowanie współpracy PW i KPI na podstawie umowy z dnia 28 września 2006 r. i innych późniejszych porozumień oraz omówienie planów jej rozwoju. Przedmiotem rozmów była również współpraca w ramach programów edukacyjnych Unii Europejskiej wspierania mobilności studentów i kadr, a także udział PW w budowie na terenie KPI pomnika Wojciecha Świątosławskiego – wybitnej postaci obu uczelni. Rektor PW wziął udział w targach edukacyjnych w Kijowie, organizowanych przez Fundację Edukacyjną „Perspektywy”, w ramach programu „Study in Poland”. Rektor Szmidt wygłosił wykład pt. „Rozwój i umiędzynarodowienie szkolnictwa wyższego w Polsce – jakość w centrum uwagi”.

Ostatnie dotychczas spotkanie rektorów PW i KPI miało miejsce w związku z udziałem rektora KPI w posiedzeniu Konferencji Rektorów Polskich Uczelni Technicznych, w marcu 2014 r. w Białowieży. Profesor M. Zgurowski złożył krótką wizytę w PW, podczas której wygłosił otwarty wykład pt. „Safety of Global Society in a Conflict World”.

W lipcu 2014 r. część swych wakacji spędzi w Warszawie i w Ośrodku PW w Grybowie grupa 20 dzieci ukraińskich z rodzin uboższych lub dotkniętych kryzysem politycznym na Ukrainie, wytypowana spośród potrzebujących przez KPI. To inicjatywa rektora PW prof. Jana Szmidta, poparta przez związki zawodowe, jako wyraz solidarności z KPI i z Ukrainą, w duchu wszystkich wcześniejszych deklaracji i porozumień.

7.1.6. Unia Metropolitalna uczelni technicznych: środkowoeuropejska współpraca akademicka zainicjowana przez PW i KPI

Od początku odnowionej i rozszerzonej na wiele dziedzin współpracy PW i KPI akcentowany był jej szerszy międzynarodowy wymiar, przynajmniej w skali Europy wschodniej, obejmującej zarówno kraje rozszerzonej w 2004 r. Unii Europejskiej, jak i kraje współpracujące z Unią lub pretendujące do stowarzyszenia lub członkostwa. Ukraina widziała swoją szansę w zbliżeniu do Unii, a jedną z dróg prowadzących do tego celu była międzynarodowa współpraca akademicka. Polska, po akcesji do Unii w roku 2004, dążyła do zajęcia we wspólnocie godnego miejsca, a do tego potrzebny był szybki i stabilny rozwój gospodarczy i cywilizacyjny, który wymagał dobrze przygotowanych kadr inżynierskich oraz innowacji technologicznych opartych na badaniach. Wielką szansą polskich uczelni, w tym Politechniki Warszawskiej, były programy inwestycyjne oraz programy edukacyjne wymagające partnerstwa

międzynarodowego, przewidziane do finansowania z budżetu Unii Europejskiej w latach 2007-2013. Umieędzynarodowienie uczelni stało się ważnym kryterium oceny w krajowych i światowych rankingach szkół wyższych, a wyjazdy na wykłady do uczelni zagranicznych to powszechnie oczekiwany przez studentów standard kształcenia wyższego. Dlatego motywacje do międzynarodowej współpracy akademickiej były i nadal są bardzo silne.

Podzielając ten punkt widzenia, rektorzy PW i KPI podjęli wspólne starania o utworzenie miękkiej struktury kooperatywnej uniwersytetów technicznych, działających w metropolitalnych ośrodkach akademickich, podobnych co do wielkości, profilu, roli, potencjału i zadań, znanych sobie ze współpracy dwustronnej lub przynajmniej dobrze wzajemnie rozpoznawalnych. Trzonem projektowanej platformy stały się politechniki: Warszawska, Kijowska i Berlińska, która w tym samym czasie odnowiła wcześniejsze, sięgające lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku relacje instytucjonalne z PW. Na dwudniowe spotkanie założycielskie w listopadzie 2008 r. do Warszawy przybyli rektorzy i inni wysocy przedstawiciele uczelni technicznych Europy Środkowej i Wschodniej:

- 1) Technical University Berlin
- 2) National Technical University of Ukraine KPI, Kyiv
- 3) St.-Petersburg State Polytechnic University
- 4) Czech Technical University in Prague
- 5) Vilnius Gediminas Technical University
- 6) Budapest University of Technology and Economics
- 7) Viena University of Technology
- 8) Slovak University of Technology, Bratislava
- 9) Norwegian University of Science and Technology, Trondheim.

Ideę utworzenia platformy współpracy technicznych uczelni metropolitalnych przedstawiono w następującym akapicie przemówienia powitalnego rektora Politechniki Warszawskiej (Kurnik, 2014): „The idea of initiating a forum of metropolitan universities of technology was born as a result of our bilateral discussions with President Kutzler from Berlin and Rector Zgurovsky from Kiev, concerning the present opportunities and challenges facing the leading European universities of technology in the context of the Bologna Process, Lisbon Strategy, global competition and the specific localisation in large metropolitan academic centres. We have found our universities similar to each other in many respects and we have identified many problems and new ideas to be addressed in bilateral or multilateral collaboration. We decided to act together to attract more partners who would feel a similar need for a soft platform as a forum of institutional co-operation”.

Rezultatem warszawskiego spotkania rektorów było podpisanie krótkiego listu intencyjnego, który zawierał ideę oraz główne założenia programowe i organizacyjne miękkiego konsorcjum 10 uczelni pod nazwą Platforma Współpracy

Metropolitalnych Uniwersytetów Technicznych Europy Centralnej i Wschodniej. Uzgodniono skład Komitetu Wykonawczego, jako ciała programowego Platformy, którego pierwszym zadaniem było przygotowanie projektu właściwej umowy do podpisania podczas pierwszego szczytu Platformy, zaplanowanego na czerwiec 2009 r. w Berlinie. Pierwsze roczne przewodnictwo Platformy objęła politechnika w Berlinie (Technische Universität Berlin), nadając kształt i standardy działaniom tego forum. W roku 2012, między innymi w wyniku wspólnych działań w ramach Platformy, uczelnia ta podniosła współpracę z Politechniką Warszawską do rangi strategicznej.

Podczas spotkania warszawskiego, spośród wielu typowanych obszarów tematycznych współpracy w ramach Platformy dyskusji poddano następujące cztery:

- Innowacje i transfer technologii;
- Fundusze na badania naukowe oraz nowe technologie;
- Nowoczesne kształcenie inżynierów;
- Perspektywy europejskiego rankingu uniwersytetów.

W związku z metropolitalnym i akademickim charakterem Platformy oraz tematyką zaplanowanej dyskusji, w spotkaniu założycielskim wzięli udział goście: podsekretarz stanu w Ministerstwie Nauki i Szkolnictwa Wyższego prof. Maria Orłowska, przewodnicząca Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich prof. Katarzyna Chałasińska-Macukow, wiceprezydent Warszawy Włodzimierz Paszyński, przedstawiciel UNESCO-CEPES dr Jan Sadlak i prezes Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy” Waldemar Siwiński.

W roku 2010, podczas spotkania rektorów w St. Petersburgu, do Platformy został przyjęty Moskiewski Państwowy Uniwersytet Techniczny (Instytut Baumana), jako jej jedenasty uniwersytet członkowski.

Jednym z globalnych zagadnień dyskutowanych podczas szczytów i spotkań Komitetu Wykonawczego Platformy jest zrównoważony rozwój rozumiany wielowarstwowo – od problemów ekonomiczno-społecznych po zrównoważenie energetyczne w warunkach cywilizacyjnych zagrożeń środowiska naturalnego. Politechnika Warszawska w latach 2009-2011 realizowała projekt pt. „Professional partnership between the Republic of Poland and the Republic of Iceland in the Utilization of of Renewable Energy Resources: Graduate Education, Practical Training and Renewable Energy Research”, w partnerstwie z Uniwersytetem Akureyri na Islandii, finansowany ze środków Unii Europejskiej. Celem tego projektu było wsparcie edukacji w zakresie energii odnawialnej w Polsce i promocja zasad zrównoważonej polityki energetycznej. Jednym z jego rezultatów było opracowanie przez zespół międzyuczelniany projektu programu studiów II stopnia w języku angielskim pod nazwą „*Clean, Effective and Renewable Energy*” (Wiśniewski, Furmański, Jaworski, 2001). Program ten został zaprezentowany i oficjalnie zaoferowany uczelniom Platformy podczas szczytu w Wilnie w roku 2011. Nowy europejski program edukacyjny Erasmus+ stwarza szansę jego wdrożenia w formule międzynarodowej.

Spotkania na szczycie Platformy Współpracy Metropolitalnych Uniwersytetów Technicznych Europy Centralnej i Wschodniej odbywają się raz w roku. Ostatnie miało miejsce w czerwcu 2014 r. w Budapeszcie i było w całości poświęcone perspektywom współpracy, szansom i wyzwaniom związanym z programem Unii Europejskiej pod nazwą Horyzont 2020, w ramach budżetu UE 2014-2020.

7.1.7. Inne formy współdziałań inicjowanych i wspieranych przez PW i KPI

Dzięki wiodącej pozycji Politechniki Warszawskiej w Polsce i Politechniki Kijowskiej na Ukrainie, ich współpraca dwustronna miała i ma wymiar ogólnokrajowy po obu stronach granicy. Podjęto, zwłaszcza KPI, wiele inicjatyw wykraczających poza współpracę bilateralną. W grudniu 2009 r., w Kijowie odbyło się Ukraińsko-Polskie Forum Akademickie, zorganizowane przez KPI wspólnie z Fundacją Edukacyjną „Perspektywy”, działającą w ramach programu „Study in Poland”, na podstawie porozumienia z Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich. W Forum uczestniczyło ponad 100 naukowców oraz przedstawicieli kadr kierowniczych uczelni obu krajów. Politechnikę Warszawską reprezentował pełnomocnik rektora ds. jakości kształcenia i akredytacji, przewodniczący Komisji Akredytacyjnej Uczelni Technicznych, prof. Bohdan Macukow. W uroczystym otwarciu udział wzięli między innymi wiceministrowie oświaty i nauki Ukrainy – Maksym Stricha i Taras Finikow, ambasadorzy Polski i Szwecji na Ukrainie – Jacek Kluczkowski i Stefan Gullgren oraz wiceprezydent Warszawy Włodzimierz Paszyński. Rektor KPI prof. Michaił Zgurowski wygłosił referat wprowadzający pt. „Ukraine-Poland in global dimension of sustainable development”, a sekcyjne obrady Forum dotyczyły następujących czterech zagadnień:

- I. Współpraca polsko-ukraińska w ramach programów europejskich.
- II. Harmonizacja systemów edukacji Polski i Ukrainy.
- III. Polityka zrównoważonego rozwoju.
- IV. Współpraca międzynarodowa Polski i Ukrainy w wymiarze ludzkim.

Jednym z postulatów Forum było zawarcie porozumienia między bibliotekami PW i KPI w sprawie stworzenia w Kijowie wspólnej wirtualnej biblioteki technicznej, opartej na bazach danych i publikacjach *on-line*.

Ważną i ciekawą promocyjnie inicjatywą KPI, nawiązującą do organizowanych przez Polskę i Ukrainę Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej Euro 2012, był międzynarodowy turniej studencki STUDENTEURO w roku 2010, z udziałem reprezentacji PW, KPI oraz kilkunastu zespołów studenckich z innych uczelni Polski i Ukrainy. Najlepsza okazała się drużyna piłkarska z KPI.

Jeszcze podczas spotkania w Kijowie podsumowującego lata 2007-2010 współpracy PW i KPI przedstawiono inicjatywę PW uruchomienia międzynarodowego projektu edukacyjnego w ramach programu europejskiego Erasmus Mundus (Action 2, Lot 8) pod nazwą „East-West European Network on Higher Technical

Education” (EWENT), koordynowanego przez PW, z udziałem 18 uczelni europejskich – 9 z UE, 6 z Ukrainy, 2 z Białorusi i 1 z Mołdawii. Celem projektu była promocja i wsparcie wymiany studentów i nauczycieli oraz doświadczeń kształcenia technicznego na poziomie wyższym, poprzez stypendia dla około 200 osób.

Aplikacja została złożona w roku 2011. W tym samym roku zapadła decyzja o przyznaniu projektu o wartości 3,3 mln euro przewidzianego na lata 2011-2015. Obecnie projekt EWENT jest realizowany. Z wymiany finansowanej w ramach tego projektu skorzystają łącznie 204 osoby.

Politechnika Warszawska jest pomysłodawcą i koordynatorem najnowszego uzyskanego projektu w ramach programu Erasmus Mundus Action 2 pod nazwą ACTIVE (Atlantic Caucasus Technical Universities Initiative for Valuable Education, Lot 5), o wartości 3,265 mln euro. Projekt umożliwia wymianę studentów i kadry nauczającej pomiędzy uczelniami Unii Europejskiej oraz Ukrainy, Białorusi, Gruzji, Armenii i Mołdawii. W konsorcjum realizującym Projekt ACTIVE znajduje się 20 uczelni, w tym KPI. Pierwsi stypendyści programu ACTIVE rozpoczną studia we wrześniu 2014 r.

7.1.8. Perspektywy na przyszłość. Uwagi końcowe

W ciągu prawie ośmiu lat, jakie minęły od momentu zawarcia nowej umowy o współpracy akademickiej między PW i KPI, pojawiło się ogromnie dużo inicjatyw, zarówno odgórnych, wygenerowanych przez władze obydwu uczelni, jak i oddolnych, powstałych spontanicznie w sprzyjającej atmosferze dobrych politycznych relacji polsko-ukraińskich, bardzo przyjaznych kontaktów rektorów oraz wzajemnego zainteresowania społeczności akademickich. To niewątpliwie silna strona naszej współpracy w minionym okresie. Słabszą okazały się finansowe możliwości sprostania tym inicjatywom, zwłaszcza w czasie trwającego w ostatnich latach światowego kryzysu ekonomicznego, który nie ominął Polski i Ukrainy. Nowe szanse pojawiły się wraz z budżetem Unii Europejskiej na lata 2014-2020, w którym przewidziane są znaczne środki na wsparcie współpracy naukowej i edukacyjnej w Europie, także z udziałem krajów spoza Unii, aspirujących do stowarzyszenia, a nawet członkostwa – w tym Ukrainy. Do programów tych, których założenia i zasady działania są już znane, takich jak Erasmus+ i Horyzont 2020, mogą aplikować konsorcja, dlatego tak cenne są dziś nasze dotychczasowe kontakty, zarówno dwustronne, jak i wielostronne na Platformie 11 uczelni metropolitalnych, dla której obecny czas to czas budowania projektów.

Wśród priorytetowych obszarów współpracy w zakresie badań i innowacji, naukowców z uczelni technicznych Polski i Ukrainy są: ICT, zielona energetyka, alternatywne źródła energii, zrównoważony rozwój, nanomateriały i nanotechnologii, racjonalne zarządzanie środowiskiem, nauki przyrodnicze, technologii uzdatniania wody, bezpieczeństwo cybernetyczne, lotnicze i kosmiczne technologii, program „Student Satellite”.

Dla rektorów uczelni technicznych kluczową sprawą jest współdziałanie w zakresie umocowania wykształcenia technicznego dla przyszłości Europy w takich obszarach:

- 1) zapewnienie jakości kształcenia w naukach technicznych; europejska akredytacja specjalności na uczelniach technicznych Ukraińskich na podstawie polskich doświadczeń;
- 2) związek uniwersytetów technicznych i przemysłu w określaniu wymogów nowoczesnego modelu europejskiego inżyniera;
- 3) międzynarodowy wymiar badań;
- 4) innowacyjny kierunek współpracy naukowej i technologicznej;
- 5) współpraca organizacji studentów i europejska mobilność.

Mówiąc na zakończenie o perspektywach i szansach akademickiej współpracy polsko-ukraińskiej, w tym w szczególności tej dwustronnej między naszymi Politechnikami – Warszawską i Kijowską, trzeba wrócić do początku tego opracowania i – jak w klasycznej analizie SWOT – odnotować zagrożenia. Perspektywom współpracy zagraża niestabilność sytuacji wewnętrznej na Ukrainie, która może spowodować, że przed KPI staną zadania ważniejsze.

Dziś, wobec bardzo trudnej sytuacji politycznej i gospodarczej Ukrainy, deklarujemy dalszą współpracę na gruncie solidarności między naszymi uczelniami i wartości akademickich, o które walczył kiedyś Wojciech Świętosławski, współpracę na rzecz partnerstwa polsko-ukraińskiego w Europie oraz pokojowego, światowego, zrównoważonego rozwoju.

7.2. Politechnika Wrocławska i Politechnika Kijowska

(Tadeusz Więckowski, Michaił Zgurowski)

Dział Współpracy Międzynarodowej Politechniki Wrocławskiej informuje o formach współpracy międzynarodowej z Ukrainą.

Obserwujemy wzrost ogólnej tendencji zwiększania liczby studentów ukraińskich, którzy podjęli studia na Politechnice Wrocławskiej, a także ten kierunek rekrutacji należy do naszych priorytetów.

1. Na Politechnice Wrocławskiej studiuje 133 studentów z Ukrainy. Kierunki, na których studiują to:
  - informatyka – 33 studentów
  - architektura i urbanistyka – 20 studentów
  - budownictwo – 14 studentów

- mechanika i budowa maszyn – 10 studentów
  - na pozostałych kierunkach – mniej niż 10 studentów.
2. Politechnika Wrocławska współpracuje z następującymi instytucjami na Ukrainie:
- Glushkov Institut of Cybernetics and National Academy of Science of Ukraine
  - Institute of Cell Biology, NASU
  - Institute of Material Science, Ukrainian Academy of Science, Kyiv
  - Institute of Physics National Academy of Science of Ukraine
  - Institute of Radio Astronomy, Kharkov
  - Ivan Franko National University of Lviv
  - Kacpersky Lab, Kharkov
  - Kharkiv National University of Radioelectronics (KNURE)
  - Kyiv Technical University
  - Kremenchuk National University
  - Kyiv City Center for Investment and Development
  - Lviv Polytechnic National University
  - National Mining University Ukraine
  - National Mining University, Dnipropetrovsk
  - National Technical University of Ukraine „Kyiv Polytechnic Institute” (KPI)
  - Odessa I.I. Mechnikov National University
  - Pedagogical University, Vinnitsa
  - Centre for Safety Infrastructure-Oriented Research and Analysis
  - General Consulate in Lviv
  - General Consulate in Vinnitsa
  - Institute of Radio Astronomy, Kharkov
  - Taras Shevchenko National University of Kyiv
  - National Academy of Sciences of Ukraine
  - National Aerospace University „KhAI”
  - National Technical University of Vinnitsa
  - National University of Taurida
  - Research and Production Cooperation „Rady”
  - Ukrainian-Polish Center of the Technical University of Kyiv (KPI)
  - University of Water Management in Rivne
  - Zhytomyr State Technological University
  - Pryazovski University of Technology in Mariupol.
3. Głównymi obszarami wiedzy, w jakich Politechnika Wrocławska współpracuje z uczelniami ukraińskimi, to:
- nauki ścisłe
  - nauki przyrodnicze
  - nauki techniczne.

4. Najczęściej Politechnika Wrocławska podejmuje współpracę, jeśli chodzi o:
- goszczenie ukraińskich wykładowców *visiting professors*
  - goszczenie polskich *visiting professors* przez partnera ukraińskiego
  - wzajemne wizyty związane z udostępnieniem unikatowej aparatury naukowej
  - składanie wspólnych aplikacji o granty naukowe
  - prowadzenie wspólnych projektów badawczych
  - prowadzenie projektów badawczych przez pracowników partnera polskiego w uczelni ukraińskiej
  - wspólne organizowanie seminariów i konferencji naukowych
  - wymiana studentów, kadry naukowej, w tym doktorantów
  - wspólne publikacje (książki, czasopisma).
5. Dwa razy do roku odbywają się wyjazdy na Ukrainę w ramach współpracy programu „Study in Poland” oraz projektu „Teraz Wrocław”. Podczas wyżej wymienionych wyjazdów Politechnika Wrocławska, wraz z innymi przedstawicielami polskich uczelni ma okazję bezpośredniego spotkania z kandydatami, z bardzo odległych miejsc, ponieważ często nie mają oni możliwości przyjazdu na targi edukacyjne organizowane na przykład w Kijowie. Tego typu *road show* trwa najczęściej około 2 tygodni, podczas których jesteśmy obecni w około 7 miastach. W trakcie pobytu na Ukrainie spotkamy się z kandydatami na uczelniach wyższych, w szkołach średnich (gimnazja), w Konsulatach RP, w Domach Polskich, a także w urzędach państwowych ds. edukacji Ukrainy. „Study in Wrocław” (projekt „Teraz Wrocław”) to projekt, który powstał w 2006 r. z inicjatywy władz miejskich Wrocławia oraz wrocławskich uczelni wyższych. Działania projektu nakierowane są głównie na promocję oferty edukacyjnej wrocławskich uczelni wśród młodzieży z krajów Europy Wschodniej nieposiadającej Karty Polaka oraz uproszczenie procedur rekrutacyjnych. Od początków funkcjonowania projektu podjęło studia prawie 700 osób, które pomyślnie przeszły procedurę rekrutacji, stając się studentami i absolwentami wrocławskich uczelni.

Politechnika Wrocławska uczestniczy w Projekcie od samego początku, dzięki czemu z roku na rok możemy się pochwalić coraz większą liczbą kandydatów z Ukrainy, a także z Białorusi, Rosji, a nawet z Uzbekistanu.

Staramy się docierać do kandydatów bezpośrednio, jednak po rozmowach z nowo przyjętymi studentami, dowiadujemy się, że o Politechnice Wrocławskiej usłyszeli od znajomych studiujących właśnie na naszej uczelni.

Nasza pomoc, w głównej mierze polega na ułatwianiu kontaktu i stwarzaniu możliwości edukacji i rozwoju kandydatom z Ukrainy, co w rezultacie przekłada się na poprawienie ich sytuacji życiowej (studia, staże, praktyki, wymiana międzynarodowa, kariera zawodowa). Szczególnie w obecnej sytuacji byłoby im dużo trudniej osiągnąć to we własnym kraju.

6. Szkoły letnie – od 2013 r. Politechnika Wrocławska organizuje międzynarodowe szkoły letnie dla studentów uczelni partnerskich, między innymi z Ukrainy; ich celem jest promocja Politechniki Wrocławskiej w środowisku studentów uczelni Europy Wschodniej, potencjalnie zainteresowanych studiami II stopnia w PWr i ogólny wzrost umiędzynarodowienia uczelni. Ta inicjatywa spotyka się z rosnącym zainteresowaniem ze strony partnerów ukraińskich.

Druga edycja Międzynarodowej Szkoły Letniej „3E+ = Energy + Electronics + Electricity + Nanotechnology” organizowanej przez Dział Współpracy Międzynarodowej we współpracy z Wydziałami: Elektroniki, Elektrycznym, Mechaniczno-Energetycznym i Podstawowych Problemów Techniki, pod patronatem JM Rektora prof. Tadeusza Więckowskiego odbyła się w terminie 5-26 lipca 2014 r. Jednym z głównych założeń szkoły jest rozwinięcie umiejętności pracy w międzynarodowej grupie projektowej, co wyraża motto: *Teamwork is dreamwork*.

Studenci i doktoranci z partnerskich uczelni z Moskwy (MEI, MISIS, MTUCI), Lwowa (Politechnika Lwowska) i Dniepropietrowska (NMU) biorą udział w warsztatach projektowych, które odbywają się w języku angielskim w grupach. Tematyka zajęć dotyczy zagadnień z dziedziny energetyki, przetwarzania sygnału elektrycznego oraz układów elektronicznych i nanotechnologii.

Na zakończenie szkoły odbywają się prezentacje wyników prac grup projektowych i wyróżniające się osiągnięciami grupy są nagradzane. Uczestnicy otrzymują certyfikaty potwierdzające udział w zajęciach. Studenci mają także możliwość nauczyć się podstaw języka polskiego i zapoznać się z elementami kultury i historii Polski oraz zwiedzić atrakcyjne miejsca we Wrocławiu i na Dolnym Śląsku. Odwiedzają także zakłady produkcyjne w regionie, na przykład walcownię blachy w Hucie Miedzi „Cedynia” w Orsku, elektrociepłownię we Wrocławiu, elektrownię Turów.

8. Dotychczasowe doświadczenie w zakresie wymiany studentów pomiędzy Polską i Ukrainą

(Waldemar Siwiński)

8.1. Autostrada w budowie, czyli polsko-ukraińska wymiana studencka

Gdy jesienią 2005 r. Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” rozpoczynały pierwszy rok wspólnego prowadzenia programu „Study in Poland” było w Polsce 1989 studentów z Ukrainy. Wiosną 2014 r. było ich już 15123, czyli siedem i pół razy więcej! Te dwie liczby w najbardziej lapidarnym skrócie odzwierciedlają wysiłek oraz jego skalę polskich uczelni i ich partnerów społecznych i instytucjonalnych oraz naszych służb dyplomatyczno-konsularnych w budowaniu silnego brandu polskiego szkolnictwa wyższego na Ukrainie. Analiza tego sukcesu jest wielce pouczająca zarówno dla zrozumienia uwarunkowań polsko-ukraińskiej współpracy w dziedzinie edukacji i szkolnictwa wyższego, jak i pozwala wyciągnąć interesujące i użyteczne wnioski dla budowy strategii umiędzynarodowienia polskich uczelni.

8.1.1. Ukraińscy studenci w Polsce

Fotografia 2014. Zacznijmy od liczb. W roku akademickim 2013/2014 na polskich uczelniach studiowało łącznie 35 983 obcokrajowców, w tym 15 123 Ukraińców – czyli prawie co drugi student zagraniczny (42%) pochodził z Ukrainy. Współczynnik przyrostu ich liczby w roku 2014/2015 wyniósł 55% (rok wcześniej było ich na polskich uczelniach 9747). Od 2005 r. liczba studentów z Ukrainy w polskich uczelniach wzrosła ponad siedem razy. To spowodowało, że zaczęto nawet publicznie mówić o „ukrainizacji” polskiego szkolnictwa wyższego.

Jeżeli chodzi o rozkład terytorialny, to najwięcej studentów z Ukrainy studiowało w roku akademickim 2013/2014 na uczelniach stołecznych i na południowym wschodzie naszego kraju, w województwach: mazowieckim (4504), małopolskim (2457), lubelskim (2249) i podkarpackim (1775). W zachodnich województwach

i na północy kraju jest ich niewielu. Wyjątkiem jest województwo dolnośląskie, gdzie dzięki aktywności ośrodka wrocławskiego liczba ich wzrasta sukcesywnie – w ostatnim roku było ich tam 974.

W zestawieniu uczelni goszczących najwięcej studentów z Ukrainy dominują uczelnie niepubliczne, które są szczególnie aktywne na ukraińskim rynku edukacyjnym i umiejętnie inwestują w marketing zagraniczny. Liderami w tym zakresie są: Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie (1404 studentów z Ukrainy), Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego (1203) oraz Akademia Finansów i Biznesu Vistula (707).

Powyżej 300 studentów z Ukrainy mają także: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie (549), Uczelnia Łazarskiego w Warszawie (526), Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (507), Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie (467), Uniwersytet Warszawski (396), Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie (358), Uniwersytet Jagielloński (344) i Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Zamościu (338). W roku akademickim 2013/2014 studenci z Ukrainy znajdowali się w większości polskich uczelni.

Wielką zaletą Ukraińców studiujących w Polsce jest fakt, że bardzo łatwo i szybko adaptują się do warunków kulturowo-społecznych, związanych ze studiami oraz szybko i w wysokim stopniu zaawansowania opanowują język polski. Charakterystyczny przykład na poparcie tej tezy: wśród laureatów każdej edycji organizowanego corocznie przez Fundację Edukacyjną „Perspektywy” konkursu INTERSTUDENT – na najlepszego studenta zagranicznego w Polsce – zawsze znajdują się studenci z Ukrainy! Co najmniej jedna czwarta zgłaszanych aplikacji konkursowych również ich dotyczy.

Najwięcej studentów ukraińskich przyjeżdża do Polski z obwodów zachodnich Ukrainy – lwowskiego (wydano tam w 2012 r. 2177 wiz), łuckiego (1809) i winnickiego (1012) oraz z Kijowa i okolic (1416). Warto dodać, że liczba wydawanych wiz w celu odbycia studiów rośnie na Ukrainie dynamicznie. Przykładowo: Konsulat Generalny RP w Kijowie wydał w roku 2012 prawie dwa razy więcej wiz motywowanych celem odbycia studiów w Polsce niż rok wcześniej, a konsulat w Odessie prawie potroił ich liczbę w 2012 r. w stosunku do roku poprzedzającego. Znaczącą liczbę wiz wydano też w 2012 r. w Charkowie (823), dużo mniej w obwodzie odeskim (274).

Trendy 2005-2014. Przyrost liczby Ukraińców studiujących w Polsce utrzymuje imponującą dynamikę w układzie porównawczym pomiędzy poszczególnymi latami. I tak, w roku akademickim 2005/2006 studiowało w Polsce 1989 Ukraińców, a rok później 2223 (przyrost o 12%). W roku 2007/2008 studiowało ich 2467 (przyrost o 11%); w roku 2008/2009 było ich 2831 (przyrost o 15%); w roku 2009/2010 było 3499 (przyrost o 24%); w roku 2010/2011 było 4879 (przyrost o 39%); w roku 2011/2012 było 6321 (przyrost o 30%); w roku 2012/2013 było 9747 (przyrost o 54%), a w roku 2013/2014 było 15 123 (przyrost o 55%). Jeśli porównamy rok akademicki

2005/2006 z rokiem 2013/2014 (okres prowadzenia programu „Study in Poland”), to okazuje się, że liczba studentów ukraińskich w Polsce wzrosła w tym okresie o 760 procent!

Konsekwencją tego bezprecedensowego wzrostu, zarówno w liczbach bezwzględnych, jak i w układzie procentowym, jest fakt, że Polska stała się dla Ukraińców głównym celem wyjazdów na studia. Wyprzedziliśmy w tym zakresie Niemcy (a wcześniej Rosję). Na pozycję lidera na edukacyjnym rynku ukraińskim wyszliśmy w roku akademickim 2012/2013, kiedy to po raz pierwszy studia w Polsce okazały się dla Ukraińców bardziej atrakcyjne niż w Niemczech. Studiowało ich tam 9044 – czyli o 703 mniej niż w Polsce (przy czym 2729 Ukraińców studiujących w Niemczech to tzw. *Bildungsinländer* – czyli potomkowie emigrantów z Ukrainy, którzy najczęściej urodzili się w Niemczech i tam odebrali edukację na poziomie niższym).

Tak szybki wzrost studentów z Ukrainy w polskich uczelniach jest zjawiskiem bez precedensu w historii europejskiej i światowej internacjonalizacji. Poza satysfakcją i dumą, że jesteśmy dla naszych sąsiadów atrakcyjnym punktem odniesienia – zarówno z racji poziomu szkolnictwa wyższego w Polsce, jak i ze względu na to, że dla Ukraińców nasze dyplomy mają „europejski” charakter – zjawisko to prowokuje też szereg pytań. Główne z nich: jak doszło do tak bezprecedensowego wzrostu liczby studentów z Ukrainy na polskich uczelniach? I jak ten napływ Ukraińców wpłynął i będzie wpływał na jakość nauczania w polskich szkołach wyższych?

8.2. Program „Study in Poland”

Analizując przyczyny szybkiego wzrostu liczby ukraińskich studentów w Polsce, należy wziąć pod uwagę wiele czynników, wśród których nasze sąsiedzkie położenie, bliskość kultur, wspólna historia, a zarazem członkostwo Polski w Unii Europejskiej leżały zapewne u podstaw wielu podejmowanych przez młodych Ukraińców i ich rodziny decyzji. Pomocną rolę odegrały w tym również istniejące wcześniej rozbudowane bilateralne kontakty uczelni polskich i ukraińskich, co skutkowało fundowaniem przez wielu rektorów stypendiów dla zdolnych studentów z Ukrainy. Pewna liczba Ukraińców polskiego pochodzenia (wcale nie taka duża) przyjechała na studia, korzystając z ułatwień gwarantowanych przez Kartę Polaka. Ale te i inne czynniki, sprzyjające podejmowaniu studiów w Polsce, nie wyjaśniają masowości tego zjawiska ani jego dynamiki. Zwłaszcza że prawie połowa Ukraińców płaci z własnej kieszeni za studia w polskich uczelniach, czyli jest przekonana, że „kupuje” usługę wysokiej, a co najmniej dobrej jakości. Dlatego uprawniona jest teza, że kluczowe dla sukcesu rekrutacyjnego na Ukrainie było wypracowanie na Ukrainie wysokiej marki polskiego szkolnictwa wyższego. Złożyło się na to wiele przyczyn. Ale ofensywa promocyjna polskich uczelni uczestniczących w progra-

mie „Study in Poland” należy z pewnością do najważniejszych z nich, zwłaszcza że Ukraina została uznana w tym programie za kierunek priorytetowy wiele lat temu.

Program „Study in Poland” – prowadzony wspólnie przez KRASP i Fundację Edukacyjną „Perspektywy” – uruchomiony został decyzją Zgromadzenia Plenarnego KRASP w maju 2005 r. W ciągu pierwszych dwóch lat realizowany był on na zasadzie koordynacji działań uczelni i instytucji zaangażowanych w umiędzynarodowienie polskiego szkolnictwa wyższego. Ale gdy taka „uzgodnieniowa” formuła działania wyczerpała swoje możliwości rozwojowe, w czerwcu 2007 r. podpisane zostało w Warszawie „Porozumienie o ustanowieniu partnerstwa strategicznego” pomiędzy KRASP i Fundacją Edukacyjną „Perspektywy”, które rozszerzyło zakres prowadzenia programu i nadało mu ramy formalne. Na mocy „Porozumienia” powołany został Zespół Koordynujący, którego zadaniem jest nadzór nad realizacją programu „Study in Poland”. W skład Zespołu wchodzi rektorzy uczelni członkowskich KRASP i przedstawiciele Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy”. Przewodniczącym Zespołu w latach 2007-2011 był prof. dr hab. Karol Musiał, rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, a w kadencji 2012-2016 jest nim prof. dr hab. Włodzimierz Nykiel, rektor Uniwersytetu Łódzkiego, przewodniczący Komisji ds. Współpracy Międzynarodowej KRASP.

Zgodnie z „Porozumieniem”, KRASP wytycza główne kierunki działania, Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” przygotowuje program i zasady jego realizacji w kolejnych latach, a uczelnie członkowskie KRASP, w ramach posiadanej autonomii, indywidualnie podejmują decyzje o udziale w „Study in Poland” w danym roku akademickim. W roku akademickim 2013/2014 w programie uczestniczyły 54 podmioty, z czego 51 to szkoły wyższe, a 3 to programy promocji akademickiej miast (Warszawa, Lublin i Gdańsk).

Jak funkcjonuje program „Study in Poland”? Głównym narzędziem promocji polskiego szkolnictwa wyższego za granicą jest portal www.studyinpoland.pl prowadzony w języku angielskim – z równoległymi wersjami w języku ukraińskim, rosyjskim, portugalskim i chińskim. Tylko w roku akademickim 2013/2014 odwiedziło go prawie 300 tys. tzw. *unique users*, którzy dokonali ponad 2 mln odsłon.

Od trzech lat coraz ważniejszą rolę w promocji odgrywa profil „Study in Poland” na portalu społecznościowym Facebook (w lipcu 2014 r. miał prawie 25 tys. fanów) w wersji anglojęzycznej oraz jego wersja rosyjskojęzyczna: „Study in Poland – RU”. Brand „Study in Poland” obecny jest też na innych portalach społecznościowych. Rosnącą popularnością cieszy się też seria aplikacji mobilnych „Study in Poland”. Te nowoczesne i skuteczne platformy informacyjno-promocyjne polskiego szkolnictwa wyższego funkcjonują od połowy 2012 r. Opracowane zostały w języku angielskim, w wersjach do bezpłatnego pobrania na urządzenia z systemem iOS oraz Android. W roku 2013/2014 dodatkowo do obiegu wprowadzona została aplikacja na system Windows Phone. Aplikacja „Study in Poland” nie potrzebuje do działania połączenia z Internetem (wszystkie dane są w niej zawarte *off-line*). Jest

szybka, wydajna i intuicyjna. W okresie do lipca 2014 r. aplikacje „Study in Poland” pobrało prawie 2000 użytkowników z całego świata.

Co roku przygotowywana jest seria informatorów „Study in Poland”, które są szeroko kolportowane podczas targów i konferencji za granicą, a także rozsyłane do polskich placówek dyplomatycznych, konsularnych i informacyjnych za granicą. W roku akademickim 2013/2014 zostały między innymi przygotowane i opublikowane: 1) Informator *Study in Poland – University Guide 2014/15* – w języku angielskim, który jest podstawową publikacją programu „Study in Poland”. Główną część informatora stanowią jednokolumnowe prezentacje uczelni uczestniczących w programie, wraz z wykazami prowadzonych przez nie studiów. 2) Informator *Study in Poland – Информация о польских ВУЗах 2014/15* – w języku rosyjskim. Podstawową część informatora stanowią prezentacje uczelni uczestniczących w programie „Study in Poland”, wraz z wykazami prowadzonych przez nie studiów, adresowane do studentów z krajów byłego Związku Sowieckiego (Rosja, Ukraina, Gruzja, Białoruś, Kazachstan, Kirgistan, Azerbejdżan) zainteresowanych podjęciem w Polsce studiów prowadzonych w języku polskim.

Powyższe instrumenty międzynarodowej promocji, adresowane do wszystkich osób na całym świecie zainteresowanych studiami w Polsce, są też szeroko i aktywnie wykorzystywane podczas realizowanych przez Fundację Edukacyjną „Perspektywy” polskich misji edukacyjnych za granicą.

Udział w międzynarodowych targach edukacyjnych oraz organizowanie wizyt studyjnych i prezentacji polskich uczelni za granicą traktowany jest jako „stały fragment gry”, który w wielu regionach świata stanowi niezbędne uzupełnienie promocji internetowej, społecznościowej i mobilnej. W latach 2005–2014 w ramach programu „Study in Poland” zorganizowano w 25 krajach całego świata polskie stoiska narodowe na ponad 80 międzynarodowych targach edukacyjnych, zorganizowano ponad 40 samodzielnych prezentacji polskich uczelni za granicą oraz prezentowano polskie szkolnictwo wyższe na prawie 50 międzynarodowych konferencjach edukacyjnych. Szczególną rolę w tych bezpośrednich działaniach promocyjno-marketingowych przypadła, jak już wspomniano, Ukrainie.

8.3. Priorytet: UKRAINA

W roku 2006 Ukraina została uznana za priorytetowy (i zarazem niejako doświadczalny) kierunek działań programu „Study in Poland”. Z przeprowadzonych analiz wynikało jednoznacznie, że polskie uczelnie mają tam – ze względu na historycznie i kulturowo motywowaną przewagę konkurencyjną swojej oferty edukacyjnej – największe szanse na rekrutacyjny sukces (zwłaszcza że inne kierunki, na przykład Chiny, nie spełniły wstępnych nadziei odnośnie do liczby pozyskiwanych studentów). Chcieliśmy też przetestować na Ukrainie nowe pomysły marketingu

międzynarodowego, aby móc je potem skuteczniej wdrażać na innych rynkach. Ukraiński priorytet stał się dla ekipy „Study in Poland” wielkim wyzwaniem, gdyż oznaczał zarówno dużą intensywność i różnorodność prowadzonych działań, jak i potrzebę stworzenia na Ukrainie trwałej infrastruktury społecznej i instytucjonalnej ułatwiającej nawiązywanie i rozwój kontaktów.

Znając ukraińską specyfikę, gdzie w wyborach edukacyjnych duże znaczenie dla młodzieży i rodziców ma również opinia władz (od dyrektorów szkół średnich i rektorów po władze administracyjne różnych szczebli), przyjęliśmy zasadę, że „wchodząc” z naszą ofertą w poszczególne miasta i regiony, będziemy zaczynali od spotkań z tamtejszymi władzami, a spotkania informacyjne dla młodzieży szkolnej najlepiej organizować na uczelniach, w szkołach i domach kultury. Przykładem takiego działania było na przykład zorganizowanie w Kijowie, w grudniu 2009 r., specjalnego spotkania grupy rektorów i prorektorów polskich uczelni z członkami Klubu Merów Średnich i Małych Miast Ukrainy.

Od początku było też dla nas jasne, że sukces „Study in Poland” na Ukrainie będzie zależał od przekonania szerokiej grupy ukraińskich partnerów, że nasze działania będą korzystne również dla nich. Bo dostaną po kilku latach dobrze wykształconych absolwentów polskich uczelni (większość Ukraińców wraca po ukończeniu studiów do swojego kraju), ale też przyjedzie do nich więcej polskich studentów, naukowców, osób z doświadczeniem w nowoczesnym zarządzaniu uczelniami. Po to, aby wspólnie rozwijać projekty studenckie i prowadzić badania naukowe, a także wspólnie ubiegać się o środki w programach dydaktycznych i naukowych ogłaszanych przez Komisję Europejską.

Chodziło nam o to, aby nie dopuścić do traktowania polskich uczelni na Ukrainie jako tych, które „podkradają” kandydatów na studia, ale jako partnerów, dzięki którym ukraińska edukacja i tamtejsze szkolnictwo wyższe może dużo zyskać. Rozwijające się akademickie kontakty polsko-ukraińskie świadczą o tym, że tę pożądaną harmonizację interesów uczelni obu krajów udaje się w dużym stopniu osiągnąć.

8.4. Centrum przy Politechnice Kijowskiej „KPI”

Trudną do przecenienia rolę dla sukcesu działań „Study in Poland” na Ukrainie odegrało uruchomienie Polsko-Ukraińskiego Centrum przy Politechnice Kijowskiej „KPI”. Istnienie takiego „punktu oparcia” było niezbędne ze względów programowych, wizerunkowych i logistycznych. Udało się to Centrum powołać dzięki życzliwości i dalekowzroczności władz Politechniki Kijowskiej.

Umowa w sprawie powołania Centrum podpisana została 7 marca 2008 r. w Warszawie przez prof. Michaiła Zgurowskiego, rektora Politechniki Kijowskiej i Waldemara Siwińskiego, prezesa Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy”, w obecno-

ści wiceministrów edukacji Ukrainy i Polski: Oleksandra Grebielnika i Krzysztofa Stanowskiego oraz delegacji rektorów głównych polskich uczelni, w tym Politechniki Warszawskiej. Centrum rozpoczęło praktyczną działalność już w czerwcu 2008, a rok później, po niezbędnych pracach remontowych, Centrum uzyskało na KPI swoją własną siedzibę. W jej uroczystym otwarciu uczestniczyła delegacja polskich uczelni i ambasador RP na Ukrainie Jacek Kluczkowski, a także Maksym Stricha i Taras Finikow, wiceministrowie edukacji i nauki Ukrainy. Dzisiaj Centrum jest głównym ośrodkiem „Study in Poland” na Ukrainie. Uczy się tam języka polskiego, promuje studia w Polsce, przeprowadza egzaminy wstępne dla zainteresowanych polskich uczelni, przygotowuje kolejne edycje turnieju STUDENTEURO, organizuje polsko-ukraińskie seminaria i konferencje w Kijowie i na całej Ukrainie. Dobrze mieć takich Przyjaciół!

Jednym z ważnych efektów powołania Centrum była organizacja szeregu spotkań w formule polsko-ukraińskich debat akademickich. Ich głównym zadaniem było omówienie i wypracowanie zestawu działań, które mogą (i powinny) być wspólnie podejmowane przez uczelnie Polski i Ukrainy. Spotkania te były kolejno organizowane w Warszawie (2008), Kijowie (2010), Charkowie (2011), Doniecku (2011), Dniepropietrowsku (2011) i Odessie (2012). We wszystkich tych spotkaniach, organizowanych wspólnie przez Centrum Ukraińsko-Polskie przy KPI i Fundację Edukacyjną „Perspektywy”, a także innych partnerów ukraińskich (przede wszystkim regionalne stowarzyszenia rektorów) brali zawsze udział przedstawiciele władz Politechniki Kijowskiej, na poziomie rektora lub prorektorów. Ułatwiało to znakomicie właściwe zrozumienie intencji strony polskiej przez ukraińskich partnerów. Oto krótka prezentacja cyklu tych spotkań, które pozwoliły „zadomowić się” programowi „Study in Poland” na Ukrainie.

8.5. Warszawskie otwarcie

Dnia 7 marca 2008 r., przy okazji IX Międzynarodowego Salonu Edukacyjnego PERSPEKTYWY 2008, na którym Ukraina była gościem honorowym, odbyło się w Warszawie pierwsze polsko-ukraińskie spotkanie „okrągłego stołu”, w którym wzięło udział ponad 80 rektorów i prorektorów uczelni Polski i Ukrainy. W obradach partycypowały oficjalne delegacje ministerstw edukacji i nauki obu krajów, na czele z Oleksandrem Grebielnikiem, I zastępcą ministra oświaty i nauki Ukrainy, Jerzym Muszyńskim, wiceministrem nauki i szkolnictwa wyższego oraz Krzysztofem Stanowskim, wiceministrem edukacji narodowej. Gospodarzem spotkania była Konferencja Rektorów Uczelni Warszawskich (KR UW), kierowana przez prof. Tomasza Boreckiego – rektora SGGW i zarazem wiceprzewodniczącego KRASP – która z tej okazji spotkała się na specjalnym posiedzeniu. Obecni byli również inni członkowie Prezydium KRASP: prof. Jan Krysiński, prof. Włodzimierz Kurnik, prof. Henryk Sozański i prof. Andrzej Koźmiński.

Czterdziestoosobowej delegacji rektorów i prorektorów z Ukrainy przewodniczył prof. Michał Zgurowski, rektor Politechniki Kijowskiej. Głównym tematem debaty były możliwości rozszerzenia współpracy i zwiększenia mobilności studentów między obu krajami. Strony uznały, że nadszedł ku temu dobry moment. Dotychczasowe przykłady, między innymi rozwijająca się współpraca Politechniki Warszawskiej z Politechniką Kijowską przekonywały o korzyściach, jakie może to dać obu stronom. Uznano, że dla jej rozwijania potrzebne jest instytucjonalne i finansowe wsparcie ze strony ministerstw obu krajów.

Na zakończenie obrad „okrągłego stołu” prof. Jan Krysiński, przewodniczący Konferencji Rektorów Polskich Uczelni Technicznych (KRPUT), rektor Politechniki Łódzkiej i prof. M. Zgurowski, przewodniczący Stowarzyszenia Rektorów Wyższych Technicznych Uczelni Ukrainy, rektor Politechniki Kijowskiej podpisali „Porozumienie o współpracy uczelni technicznych obu krajów”. Obejmowało ono szeroką gamę działań, zarówno w zakresie współpracy naukowej, jak i wymiany studentów. Podpisane zostało również – przez prof. M. Zgurowskiego, rektora Politechniki Kijowskiej „KPI” i Waldemara Siwińskiego, prezesa Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy” – porozumienie o powołaniu Ukraińsko-Polskiego Centrum w Kijowie (szerzej piszę o tym w innym miejscu).

8.6. Polsko-Ukraińskie Forum Akademickie

W Kijowie 11 grudnia 2009 r. odbyło się Polsko-Ukraińskie Forum Akademickie zorganizowane przez Politechnikę Kijowską i Fundację Edukacyjną „Perspektywy”, przy wsparciu Ministerstwa Oświaty i Nauki Ukrainy, Ukraińsko-Polskiego Centrum „KPI”, Ambasady Polski w Kijowie i Ambasady Ukrainy w Warszawie. Zgromadziło ono ponad 100 naukowców i przedstawicieli kadry kierowniczej uczelni obu krajów. W Forum uczestniczyła prawie 30-osobowa grupa rektorów i przedstawicieli polskich uczelni oraz delegacja m. st. Warszawy z wiceprezydentem W. Paszyńskim.

Sesja plenarna – odbywająca się w pięknej, historycznej Sali Rady Naukowej Politechniki Kijowskiej, w której egzaminy doktorskie przyjmował niegdyś Dymitr Mendelejew – rozpoczęła się od prezentacji rektora KPI, prof. M. Zgurowskiego pt. „Ukraina – Polska w globalnym wymiarze zrównoważonego rozwoju”. Referat prezentował wyniki wieloletnich badań nad stworzeniem matematyczno-statystycznych modeli wieloaspektowo określających warunki rozwoju krajów i regionów stanowił znakomite wprowadzenie dla późniejszych, bardziej szczegółowych wystąpień. Wołodmyr Majer (NCRS-Francja) określał warunki współpracy naukowej Ukrainy z UE i analizował warunki konieczne do otrzymania grantów naukowych. Profesor Bohdan Macukow z Politechniki Warszawskiej przedstawił założenia Procesu Bolońskiego i jego wpływ na rozwój współpracy naukowej.

Waldemar Siwiński omówił rolę „Perspektyw” w stymulacji współpracy uczelni Polski i Ukrainy.

Płaszczyzny współpracy analizowano podczas obrad w sekcjach. *Sekcja I* zajmowała się współpracą uczonych w ramach programów UE. Osiągnięcia uczelni ukraińskich w 7 Programie Ramowym omówiła szczegółowo dr Olena Kowal, dyrektor Narodowego Centrum Informacyjnego Ukrainy. Innymi możliwościami współpracy zajął się dr Wojciech Marchwica (Uniwersytet Jagielloński), który przedstawił możliwości udziału w programach Tempus IV i Erasmus Mundus, a także w projektach regionalnych i transgranicznych. *Sekcja II* zajęła się problemami harmonizacji systemów edukacyjnych Polski i Ukrainy. Dyskusję ukierunkowały wystąpienia prof. Bohdana Macukowa (PW), prof. Borysa Cyhanuka oraz prof. Wołodymyra Tymofiejewa (KPI) poświęcone realizacji Procesu Bolońskiego oraz wdrażaniu współpracy międzynarodowej obu partnerskich uczelni. *Sekcja III* kontynuowała dyskusję nad zagadnieniami zrównoważonego rozwoju i kształceniem specjalistów w tym zakresie. Tematem *Sekcji IV* była „Współpraca międzynarodowa Polski i Ukrainy w wymiarze ludzkim”. W sesji tej oprócz naukowców i managerów szczególnie licznie uczestniczyła młodzież – studenci uczelni kijowskich zainteresowani nauką w polskich uczelniach.

W podsumowaniu forum zwrócono szczególną uwagę na konieczność tworzenia międzynarodowych konsorcjów badawczych, które w przypadku ogłoszenia konkursów mogą zostać szybko sformalizowane i występować wspólnie o granty wspólnotowe. Projekty takie przynoszą i będą przynosić w przyszłości korzyści wszystkim partnerom.

8.7. Na wschodniej Ukrainie

W marcu 2010 r. w trzech miastach wschodniej Ukrainy – Charkowie, Doniecku i Dniepropietrowsku kontynuowano cykl polsko-ukraińskich debat „okrągłego stołu” pod wspólnym hasłem: „Razem na rzecz jakości szkolnictwa wyższego”. Polska delegacja składała się z przedstawicieli 15 uczelni akademickich i Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy”. Naszymi partnerami we wszystkich tych miastach były regionalne Rady Rektorów. Były to pierwsze tak duże i prestiżowe polsko-ukraińskie spotkania akademickie w tych miastach.

Pierwsza z debat odbyła się 22 marca 2010 r. w Charkowie. Ze strony polskiej, oprócz delegacji uczelni, w obradach uczestniczył też konsul generalny RP w Charkowie dr Grzegorz Seroczyński. Ze strony ukraińskiej obecni byli przedstawiciele uczelni z Charkowa i obwodu charkowskiego oraz przedstawiciele edukacyjnych władz miasta. Gospodarzem spotkania był prof. Wil Bakirow, rektor Charkowskiego Uniwersytetu Narodowego im. Wasyla Karazina, przewodniczący Rady Rektorów Obwodu Charkowskiego. Z prezentacjami wystąpili: prof. Stanisław

Michałowski, prorektor UMCS w Lublinie („Doświadczenia i możliwości polsko-ukraińskiej współpracy akademickiej”), prof. Bogdan Antoszewski z Politechniki Świętokrzyskiej („Możliwości współpracy badawczej w zakresie nauk technicznych”) oraz Waldemar Siwiński z „Perspektyw” („Polskie szkolnictwo wyższe i strategię jego rozwoju do roku 2020”). Doświadczenia współpracy KPI – Politechniki Warszawskiej przedstawił prof. Siergiej Sidorenko, prorektor Politechniki Kijowskiej, dyrektor Centrum Ukraińsko-Polskiego „KPI”. Podczas debaty poruszono kwestie wspólnego udziału uczelni polskich i ukraińskich w programach Unii Europejskiej, roli współpracy polsko-ukraińskiej w działaniach na rzecz jakości kształcenia, możliwości wprowadzenia wspólnych dyplomów oraz propozycje przedsięwzięć ułatwiających wymianę studentów na II i III poziomie studiów.

Podobne debaty „okrągłego stołu” odbyły się także 24 marca w Doniecku, gdzie gospodarzem był rektor prof. Wołodimir Szewczenko, rektor Donieckiego Uniwersytetu Narodowego, oraz 26 marca w Dniepropietrowsku, gdzie gospodarzem był prof. Nikołaj Poliakov, rektor Dniepropietrowskiego Narodowego Uniwersytetu im. Olesia Gonczara. Uczestnikami ze strony ukraińskiej byli przedstawiciele uczelni Doniecka i Dniepropietrowska oraz władze administracyjne i edukacyjne obu obwodów.

W oficjalnej części programu polskiej misji edukacyjnej na Ukrainie Wschodniej odbyły się też spotkania z rektorem Politechniki Charkowskiej prof. Leonidem Toważniańskim, rektorem Politechniki Donieckiej prof. Aleksandrem Minajewem, rektorem Uniwersytetu Górniczego w Dniepropietrowsku prof. Genadijem Piwniakiem oraz prorektorem Dniepropietrowskiego Uniwersytetu Ekonomiki i Prawa prof. Anatolijem Zadoją. Przedstawiciele polskich uczelni wyrażali podczas tych spotkań zainteresowanie współpracą z ukraińskimi uczelniami, szczególnie w zakresie wspólnego pozyskiwania unijnych grantów i wymiany studenckiej.

8.8. Ach, Odessa!

Kolejne spotkanie „okrągłego stołu” uczelni polskich i ukraińskich odbyło się 18-19 maja 2012 r. w Odessie. Zorganizowane ono zostało we współpracy z Radą Rektorów Regionu Odeskiego. W składzie polskiej delegacji znaleźli się rektorzy, prorektorzy oraz przedstawiciele biur współpracy międzynarodowej i promocji 18 polskich uczelni. Polska delegacja spotkała się z przedstawicielami organizacji polonijnych i osobami prowadzącymi naukę języka polskiego w regionie odeskim. Uczestniczyła też w debacie „na żywo” w miejscowej stacji telewizyjnej, z udziałem luminarzy odeskiego świata nauki. Dyskusja koncentrowała się wokół rozwoju współpracy ukraińsko-polskiej oraz realizacji europejskich standardów.

Okazją do lepszego poznania się były spotkania w uczelniach. Członkowie polskiej delegacji odwiedzili Politechnikę Odeską, Uniwersytet Ekonomiczny, Odeski

Uniwersytet Ekologiczny, Odeski Uniwersytet Rolniczy, Odeski Uniwersytet Spraw Wewnętrznych, Odeską Akademię Prawa i Odeską Akademię Telekomunikacji im. O.S. Popowa. Podpisano wstępnie ponad 20 umów o współpracy międzyuczelnianej.

Kulminacją pobytu w Odessie była debata „okrągłego stołu” zorganizowana w Odeskim Narodowym Uniwersytecie im. Ilji Miecznikowa. Obradom przewodniczyli: rektor ONU prof. Igor Kowal i rektor Akademii Humanistycznej w Pułtusku prof. Adam Koseski. Obecna była Joanna Strzelczyk, konsul generalna RP w Odessie. Głównym wnioskiem z czterogodzinnej dyskusji było potwierdzenie wspólnego zainteresowania rozwijaniem dwustronnej wymiany studentów i pracowników, a także wspólnym udziałem w projektach europejskich takich jak: Erasmus Mundus, Tempus, 7 Program Ramowy i innych. Warto też dodać, że równoległe z akademickim „okrągłym stołem”, w parku miejskim przy ulicy Deribasowskiej, w centrum Odessy, odbył się festyn z okazji Dnia Europy, podczas którego polskie uczelnie aktywnie zachęcały do studiów w Polsce.

8.9. Na targach, prezentacjach i festynach

Kijów. Od 2007 r. narodowe stoisko „Study in Poland” stało się stałym elementem targów „Osvita ta kar’era” w Kijowie, głównych międzynarodowych targów edukacyjnych na Ukrainie. W obu corocznych edycjach targów (wiosennej i jesiennej) uczestniczyliśmy już łącznie 15 razy (prezentowaliśmy też ofertę polskich uczelni na targach we Lwowie i Odessie). Należy zwrócić uwagę, że stoisko narodowe „Study in Poland”, zazwyczaj największe wśród międzynarodowych wystawców, jako jedyne było obecne na wszystkich targach w Kijowie w latach 2007-2014. Ma ono stałą lokalizację i wyróżnia się biało-czerwonym wystrojem, wzorowanym na identyfikacji wizualnej programu „Study in Poland”. Każda z polskich uczelni korzystających ze wspólnej przestrzeni wystawienniczej (a jest ich zazwyczaj około 15) eksponowana jest na stoisku poprzez dużą i czytelną „wizytówkę”, w tym nazwę uczelni, jej logo i adres strony www. Tworzy to właściwe warunki do eksponowania unikatowości i silnych stron uczelni oraz spotyka się ze znakomitym odbiorem odwiedzających targi młodych Ukraińców.

Z uznaniem należy podkreślić, że obecność polskich uczelni na kijowskich targach zawsze była doceniana i wspierana przez kierownictwo i pracowników Ambasady RP w Kijowie. Stało się swoistym standardem, że polscy ambasadorowie na Ukrainie, najpierw Jacek Kluczkowski, a potem Henryk Litwin, brali udział (łącznie z przemówieniami) w uroczystym otwarciu targów, zazwyczaj z udziałem kolejnych ministrów odpowiadających za edukację na Ukrainie. Zawsze też polskie uczelnie mogły liczyć na pomoc szefowych referatu w Ambasadzie RP odpowiadających za współpracę edukacyjną, najpierw Olgi Hnatiuk, a potem Anny Kuźmy. Zazwyczaj też uczestnicy z Polscy i nasi ukraińscy goście byli zapraszani na

koktajl w ambasadzie, z udziałem ambasadora RP lub jego zastępców, co stwarzało znakomite możliwości umacniania prestiżu polskiego szkolnictwa wyższego we wpływowej grupie ukraińskiej elity.

Na zielonej Ukrainie. Kijów, ze względu na swoje usytuowanie, wielkość i stoliczność, jest obowiązkowym miejscem obecności promocyjnej polskich uczelni uczestniczących w programie „Study in Poland”, ale obszarem działań promocyjnych „Perspektyw”, jako operatora programu „Study in Poland” jest cała Ukraina. Formą takich działań są objazdowe „Prezentacje polskich uczelni” oraz udział w wydarzeniach organizowanych przez polskie placówki konsularne oraz regionalne stowarzyszenia Polaków. Oto kilka przykładów.

W dniach 11-16 czerwca 2008 r. odbyły się „Prezentacje polskich uczelni” w „atomowych” miastach Ukrainy, obsługujących znajdujące się w ich pobliżu elektrownie jądrowe (Chmielnicki – Nietieszyn – Równe – Sławutycz). Był to wyjazd informacyjno-promocyjny typu *road show*, będący efektem zorganizowanego przez „Perspektyw” spotkania delegacji rektorów polskich uczelni z wpływowym Klubem Merów Miast Ukrainy, które odbyło się w Kijowie, w grudniu 2007 r.

W dniach 22-27 marca 2010 r. zorganizowane zostały „Prezentacje polskich uczelni” na Ukrainie Wschodniej (Charków – Donieck – Dniepropietrowsk). Spotkania zorganizowane w salach audytoryjnych siedmiu największych uczelni Ukrainy Wschodniej: Uniwersytecie Charkowskim, Uniwersytecie Donieckim, Uniwersytecie Dniepropietrowskim, Politechnice Charkowskiej, Politechnice Donieckiej, Uniwersytecie Górniczym w Dniepropietrowsku i Uniwersytecie Ekonomiki i Prawa w Dniepropietrowsku zgromadziły w sumie ponad 2500 młodych ludzi zainteresowanych studiami w Polsce. Na ich potrzeby stworzona została specjalna strona internetowa w języku rosyjskim i katalog „Study in Poland – Ukraine 2010”. W wyjeździe wzięli udział przedstawiciele 15 uczelni. Świadectwem sukcesu prezentacji był wzrost oglądalności strony www.studyinpoland.pl o ponad 100 procent.

W dniach 11-17 marca 2012 r. miały miejsce „Prezentacje polskich uczelni” na Ukrainie Zachodniej, na trasie: Kijów – Winnica – Żytomierz – Równe – Łuck – Lwów. Wzięli w nich udział przedstawiciele sześciu uczelni. Podczas sześciodniowego wyjazdu odbyło się 11 publicznych prezentacji oferty uczelni polskich dla ponad 1500 uczniów i studentów oraz 12 różnorodnych spotkań z władzami miast, uniwersytetów, szkół i placówek dyplomatycznych.

W dniach 23-25 maja 2013 r. odbyły się „Prezentacje polskich uczelni” na Ukrainie Południowej (Odessa – Mikołajów). Ich partnerem był konsulat RP w Odessie oraz odeskie i mikołajowskie stowarzyszenia Polaków.

Wielokrotnie przedstawiciele „Study in Poland” byli obecni osobiście na festynach i spotkaniach w ukraińskich szkołach. Często też wspomagali takie wydarzenia poprzez wysyłkę materiałów informacyjnych. Podkreślić tu należy wielką aktywność i pomoc uzyskiwaną ze strony nauczycieli języka polskiego, zarówno miejscowych, jak i delegowanych na Ukrainę przez Ministerstwo Edukacji Narodowej. Wiele szkół

ukraińskich jest żywotnie zainteresowanych nawiązaniem kontaktów z polskimi szkołami, pomagaliśmy w wielu takich indywidualnych przypadkach, ale potrzebne jest w tym zakresie systemowe ze strony władz państwowych Polski.

8.10. STUDENTEURO, czyli futbolowa superpromocja

Poszukując możliwości rozszerzenia działań promocyjnych „Study in Poland” na nowe grupy młodzieży i nowe obszary aktywności, zwróciliśmy również uwagę na sport studencki. Przedsięwzięciem o szczególnie szerokim zasięgu i ładunku emocjonalnym stał się Polsko-Ukraiński Turniej Drużyn Akademickich w Piłce Nożnej STUDENTEURO. Pomysł tego turnieju – który narodził się podczas spotkania rektora Politechniki Kijowskiej M. Zgurowskiego, ambasadora RP na Ukrainie Jacka Kluczkowskiego i prezesa Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy” W. Siwińskiego i został następnie wsparty przez rektora Politechniki Warszawskiej W. Kurnika – związany był z trwającymi w obu krajach przygotowaniem do Mistrzostw Europy w Piłce Nożnej EURO 2012. Uznaliśmy, że stwarza to znakomite ramy do rozwoju polsko-ukraińskich kontaktów studenckich i szkoda byłoby takiej szansy nie wykorzystać. Wszak język sportu rozumiemą wszyscy!

W projekcie STUDENTEURO założono realizację następujących celów częściowych: 1) organizowanie na terenie Ukrainy i Polski cyklicznych rozgrywek piłkarskich dla reprezentacji uczelnianych; 2) wspieranie współpracy środowisk akademickich i szkół wyższych Ukrainy i Polski, wzajemną promocję osiągnięć naukowych i dydaktycznych, wspólną organizację przedsięwzięć służących rozwojowi wzajemnych kontaktów, w tym programu „Study in Poland”; 3) integrację poprzez sport i ruch wolontariacki środowiska studentów Polski i Ukrainy. Ustalono, że głównym organizatorem turnieju po stronie ukraińskiej będzie Komitet Wychowania Fizycznego i Sportu przy Ministerstwie Oświaty i Nauki Ukrainy, zaś po stronie polskiej Akademicki Związek Sportowy – Zarząd Główny w Warszawie. Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” (po stronie polskiej) oraz Centrum Ukraińsko-Polskie Politechniki Kijowskiej (po stronie ukraińskiej) wystąpiły jako współorganizatorzy turnieju. Powołane zostały komitety organizacyjne (w Polsce i na Ukrainie) oraz wspólny Komitet Honorowy, zrzeszające znakomitych piłkarzy, polityków i rektorów obu krajów. Uruchomiona została specjalna strona internetowa www.studenteuro.eu prowadzona w dwóch językach: polskim i ukraińskim. Jak stwierdzał pierwszy komunikat prasowy: „Inicjatywa zorganizowania STUDENTEURO wyszła ze środowiska szkół wyższych Polski i Ukrainy. – *Będzie to dla nas świetny początek projektu wspólnych przedsięwzięć polsko-ukraińskich realizowanych w ramach przygotowań do EURO 2012* – mówi prof. Marek Rocki, prezes Zarządu Głównego AZS, senator RP. Równie mocno jak na promocji sportu wśród młodzieży, organizatorom zależy na wzajemnej promocji osiągnięć nauko-

wych i dydaktycznych uczelni oraz na integracji studentów. – *Taki rozwój międzynarodowych kontaktów świetnie wpisuje się w nasz program promocji polskiej oferty akademickiej za granicą, a warto wiedzieć, że Ukraińcy stanowią główną grupę wśród studentów zagranicznych w Polsce. Futbolowa promocja polskich uczelni na Ukrainie, cieszących się tam znakomita marką, pokaże młodzieży inną, sportową twarz polskich uczelni* – mówi Waldemar Siwiński, prezes Fundacji Edukacyjnej «Perspektywy» – współinicjator rozgrywek”.

Pierwsza edycja turnieju, STUDENTEURO 2010, zgromadziła zespoły ośmiu uczelni z Polski (UW, UJ, UAM, UWr., UŚ, UMCS, PW i PWr.) oraz dwunastu uczelni ukraińskich. Faza eliminacyjna STUDENTEURO 2010 rozegrana została w dniach 21-24 września 2010 r. w miastach: Lwowie, Doniecku, Charkowie i Kijowie (miastach REURO 2012), a finał turnieju odbył się 25 września na stadionie w Kijowie. Mistrzem turnieju został kijowski Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. M.P. Dragomanowa, który w finale pokonał drużynę Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Turniej rewanżowy STUDENTEURO 2011 rozegrany został w dniach 8-12 września 2011 r. w Polsce, w dwóch etapach – eliminacje grupowe w Gdańsku, Poznaniu, Warszawie i Wrocławiu, a finał turnieju 13 września w Warszawie. Z Polski do rozgrywek przystąpiło 12 reprezentacji z uczelni uczestniczących w programie „Study in Poland”. Z Ukrainy przyjechało osiem reprezentacji. Mecze finałowe zostały zdominowane przez polskie zespoły. Najpierw w meczu o trzecie miejsce AWF Warszawa pokonał Lwowską Akademię Wojsk Lądowych im. Piotra Sahajdacznego, a następnie w finale Uniwersytet im. Adama Mickiewicza z Poznania nie dał szans Charkowskiej Akademii Zooweterynaryjnej.

Zgodnie z zasadą rotacji, trzecia edycja turnieju STUDENTEURO 2012 miała miejsce w dniach 3-7 października 2012 r. na Ukrainie – w Kijowie i Irpieniu. W turnieju uczestniczyły cztery drużyny z Polski i sześć drużyn ukraińskich. W finale STUDENTEURO 2012, który odbył się na stadionie Politechniki Kijowskiej, wygrała drużyna Narodowego Uniwersytetu Państwowej Służby Podatkowej Ukrainy, która w meczu finałowym pokonała drużynę Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W meczu o trzecie miejsce drużyna kijowskiego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Dragomanowa pokonała zespół Politechniki Śląskiej.

Nowością STUDENTEURO 2013, czwartej edycji turnieju, która odbyła się w dniach 19-23 czerwca 2013 r. w Krakowie, był równoległy udział uczelnianych drużyn żeńskich. Uroczyste otwarcie turnieju odbyło się w historycznej sali senatu Collegium Maius, najstarszego budynku Uniwersytetu Jagiellońskiego, obchodzącego w 2014 r. swoje 650-lecie. Otwarcia dokonali wspólnie prof. Wojciech Nowak, rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz prof. Petro Melnik, rektor Narodowego Uniwersytetu Służby Podatkowej Ukrainy. Następnie dr Bartłomiej Korpak, sekretarz generalny Akademickiego Związku Sportowego, przedstawił szeroką panoramę kontaktów sportowych studentów obu krajów, a Waldemar Siwiński, prezes Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy”, zaprezentował działania programu „Study

in Poland”. Ceremonia otwarcia uwieńczona została koncertem w wykonaniu krakowskich uczniów i studentów, zwiedzaniem muzeum UJ oraz degustacją uczelnianych specjałów noszących nazwy „Maius” i „Novum”. W turnieju męzczyzn uczestniczyły po cztery drużyny z Polski i Ukrainy, a w turnieju żeńskim po dwie drużyny z obu krajów. Zwycięzcami STUDENTEURO 2013 zostali: żeńska drużyna piłkarska AZS z Częstochowy i męska reprezentacja Narodowego Uniwersytetu Służby Podatkowej Ukrainy z Irpienia koło Kijowa.

Kolejny turniej, STUDENTEURO 2014 powinien odbyć się na Ukrainie, ale ze względu na wydarzenia w tym kraju oraz trudności finansowe partnerów ukraińskich, rozgrywki odbyły się we wrześniu 2014 r. w Polsce. Wielką rolę w tym zaspługa prof. M. Rockiego, prezesa Zarządu AZS i dr. B. Korpaka, sekretarza generalnego AZS, którzy potrafili wygospodarować dodatkowe środki na (nieplanowane rok temu) przyjęcie gości z Ukrainy.

Oceniając z perspektywy kilku lat dorobek STUDENTEURO, widać wyraźnie, jak znakomite efekty można uzyskać w szeroko rozumianej współpracy edukacyjnej poprzez wykorzystanie i koordynację działań polskich organizacji pozarządowych, jakimi są przecież zarówno Fundacja Edukacyjna „Perspektywy”, jak i Akademicki Związek Sportowy. Mimo zerowego zainteresowania i wsparcia ze strony resortu odpowiedzialnego za szkolnictwo wyższe, turniej STUDENTEURO dał trwałe, niezwykle pozytywne efekty dla rozwoju polsko-ukraińskiej współpracy akademickiej i budowania prestiżu polskiego szkolnictwa wyższego na Ukrainie.

8.11. Certyfikacja, czyli jakość w centrum uwagi

Mówiąc o sukcesie rekrutacyjnym, nie sposób pominąć ważnych partnerów polskich uczelni w tym zakresie, czyli ukraińskich firm rekrutacyjnych. Na Ukrainie, wzorem innych krajów, ukształtowała się praktyka, że kandydaci na studia zwracają się do agencji rekrutacyjnych z prośbą o doradztwo i pośrednictwo. W tej sytuacji istotne jest, by rekrutacja na studia w Polsce przebiegała według wysokich standardów i uwzględniała zarówno interesy uczelni, jak i potencjalnych studentów. Jedną z dróg do osiągnięcia tego celu jest – realizowany na zasadach dobrowolności – proces certyfikacji ukraińskich agencji rekrutacyjnych.

Po raz pierwszy potrzeba certyfikacji została poruszona podczas konferencji „Studenci zagraniczni w Polsce 2011”, która odbyła się w Łodzi w lutym 2011 r. W celu przeprowadzenia procesu certyfikacji, zainteresowane polskie uczelnie uczestniczące w programie „Study in Poland” powołały w dniu 24 stycznia 2012 r. Radę ds. Certyfikacji (Study in Poland Certification Board). Zadaniem Rady jest czuwanie nad prawidłowością procesu certyfikacji, a także pomaganie w upowszechnianiu najlepszych doświadczeń i wpieranie najlepszych agencji jako partnerów dla polskich uczelni. Ustalono, że o certyfikację ubiegać się mogą organizacje i agencje

zajmujące się rekrutacją na studia w Polsce, które akceptują warunki i zasady certyfikacji. Agencje, które chcą uzyskać certyfikat jakości *Study in Poland – Recruitment Quality Certificate* przedstawiają dokumenty, świadczące o tym, że istotnie spełniają one wymagane warunki. Zainteresowana agencja po złożeniu wniosku i wniesieniu opłaty certyfikacyjnej (pokrywającej koszty administracyjne związane z procesem oceny) proszona jest o przygotowanie „Raportu Samooceny” opisującego prowadzoną przez agencję działalność. Szczegółowe zasady i procedury certyfikacji opisane są szczegółowo w *Zasadach certyfikacji agencji rekrutacyjnych na Ukrainie*.

Rozpatrując wniosek o certyfikację, Rada bierze pod uwagę takie elementy, jak: transparentność działań agencji, jakość procesu rekrutacyjnego oraz dbałość o interesy studenta i uczelni. Organizacje/agencje, które pomyślnie przejdą proces certyfikacji mają prawo do używania logo *Study in Poland – Recruitment Quality Certificate*. Wykaz certyfikowanych agencji jest oficjalnie podawany do publicznej wiadomości oraz publikowany na portalu „Study in Poland”, na stronach internetowych zainteresowanych uczelni, a także na stronach zainteresowanych instytucji w Polsce i na Ukrainie.

Całość pilotażu prowadzona była pod ścisłą kontrolą uczelni. Stan realizacji projektu referowany był na forum Komisji ds. Współpracy Międzynarodowej KRASP – kierowanej przez prof. Włodzimierza Nykiela – oraz podczas ogólnopolskich konferencji „Studenci zagraniczni w Polsce” (2013, 2014) i dorocznych narad konsultacyjnych w ramach programu „Study in Poland” (2012, 2013, 2013). Zapewniło to niezbędną transparentność wszystkich etapów prowadzonych działań. Należy też zwrócić uwagę, że kluczowe przedsięwzięcia w ramach pilotażu certyfikacji, w tym dwa seminaria informacyjne w Kijowie (w listopadzie 2012 r. i w kwietniu 2013 r.), realizowane były z udziałem rektorów uczelni, członków Prezydium KRASP, prof. prof. Stanisława Bieleckiego i Jana Szmida. Ułatwiło to znakomicie udany start certyfikacji.

W ramach pilotażu przeprowadzony został pełny cykl działań – od zdefiniowania celu i zakresu zadania, ustalenia struktur realizacyjnych i przyjęcia zasad pracy, poprzez wypracowanie i uzgodnienie zasad certyfikacji oraz pozyskanie partnerów, aż po praktyczne wdrożenie projektu, włącznie z przyznaniem znaków jakości czterem agencjom ukraińskim rekrutującym kandydatów na studia w polskich uczelniach. Pierwsze certyfikaty wręczone zostały uroczystie w Ambasadzie RP w Kijowie w kwietniu 2013 r.

Inicjatywa polskich uczelni została bardzo dobrze przyjęta i zdecydowanie wsparta przez polskie placówki dyplomatyczne i konsularne na Ukrainie. Uznano, że jest to właściwa droga wpływania przez stronę polską na niezbędną transparentność i pożądaną jakość działań rekrutacyjnych prowadzonych przez podmioty ukraińskie. Przyjęte zasady certyfikacji zostały oparte na procedurach i sposobach działaniach stosowanych przez polskie i zagraniczne podmioty zajmujące się akredytacją w sferze szkolnictwa wyższego. W ramach pilotażu certyfikat jakości

uzyskały cztery agencje rekrutacyjne, które dysponują w sumie 38 przedstawicielstwami we wszystkich regionach Ukrainy (co jest szczególnie ważne w obecnej sytuacji na Ukrainie, charakteryzującej się utrudnionym dostępem osób z zagranicy do niektórych rejonów tego kraju). Kolejne agencje ukraińskie zgłosiły gotowość poddania się procedurom certyfikacyjnym.

Kryzys na Ukrainie dobitnie pokazał aktualność i dalekowzroczność decyzji o rozpoczęciu certyfikacji. Zdaniem przedstawicieli uczelni uczestniczących w programie „Study in Poland”, przeprowadzony pilotaż w pełni potwierdził celowość podjęcia działań w tym zakresie. W dłuższej perspektywie jest oczywiste, że okazjonalne wyjazdy przedstawicieli polskich uczelni na Ukrainę (dotyczy to również innych krajów) są najdroższym z możliwych i zarazem najmniej skutecznym sposobem rekrutacji. Póki są w uczelniach „bezpłatne” lub „tanie” pieniądze unijne, można oczywiście takie programy realizować. Ale na dojrzałych rynkach akademickich, a Polska nieuchronnie zacznie się do nich zaliczać, jest to nie do zaakceptowania.

8.12. Słabe miejsca – promocja ukraińskich uczelni w Polsce

Analizując wymianę studencką pomiędzy naszymi obydwoma krajami, należy też zapytać o aktywność promocyjno-rekrutacyjną uczelni ukraińskich w Polsce. Aktywność taka byłaby bardzo pożądana z polskiego punktu widzenia, gdyż wprowadzałyby to niezbędną równowagę i balans do działań prowadzonych w ramach programu „Study in Poland”.

Niestety, strona ukraińska jest pod tym względem bierna. Dlatego Fundacja Edukacyjna „Perspektywy” zaprosiła Ukrainę jako Gościa Honorowego na IX Międzynarodowym Salonie Edukacyjnym PERSPEKTYWY, który odbył się w dniach 7-9 marca 2008 r. w Warszawie. Przyjechało 25 uczelni, dla których przygotowano Ukraiński Pawilon o powierzchni ponad 100 metrów kwadratowych. Należy dodać, że uczelnie ukraińskie otrzymały tę powierzchnię od Fundacji bezpłatnie. Uroczystość otwarcia Salonu uświetniły występy Zespołu Reprezentacyjnego Wojska Polskiego oraz Zespołu Artystycznego Wołyńskiego Uniwersytetu Narodowego im. Łesi Ukrainki w Łucku.

Pomysł okazał się strzałem w dziesiątkę, gdyż udział tak dużej grupy uczelni ukraińskich i prestiżowej delegacji rektorów stworzył zarówno możliwość debaty „okrągłego stołu”, jak i zorganizowania wielu spotkań bilateralnych na uczelniach. Przez kilka kolejnych lat pojedyncze uczelnie z Ukrainy brały udział w kolejnych salonach edukacyjnych w Warszawie (między innymi Politechnika Kijowska). Ale wewnętrzne problemy na Ukrainie, w tym trudności finansowe, spowodowały, że była to aktywność zanikająca. Planowano, że grupa ukraińskich uczelni zaprezentuje się w Warszawie w marcu 2014 r., ale znane wydarzenia na Majdanie, a potem w wielu regionach Ukrainy, pokrzyżowały ten zamiar.

À propos Ukraińców w Polsce, należy też wspomnieć, że wielokrotnie, wspólnie z Polsko-Ukraińskim Centrum KPI i Siergiejem Akulininem z firmy „Czarnobylvnieshservis”, organizowaliśmy autokarowe tury informacyjne dla młodzieży Ukrainy zainteresowanej studiami w polskich uczelniach. Najczęściej odwiedzane miasta to: Lublin, Warszawa, Pułtusk, Łódź, Katowice i Kraków. W ciągu tygodniowego pobytu w Polsce ukraińscy kandydaci na studia odwiedzali średnio siedem uczelni. Na każdej z nich odbywały się prezentacje oferty edukacyjnej, warunków studiów i wymaganych dokumentów oraz krótkie zwiedzanie uczelni. Większość uczestników tego przedsięwzięcia złożyła potem aplikacje na studia I lub II stopnia w Polsce.

8.13. Uwagi końcowe – próba prognozy

W jakim stopniu trudna sytuacja u naszych sąsiadów może wpłynąć na zmianę decyzji młodych Ukraińców w sprawie studiowania w Polsce? Czynnikiem z ich punktu widzenia zdecydowanie negatywnym jest spadek wartości ukraińskiej waluty (hrywny) o około 40% w stosunku do poprzedniego roku, co może wpłynąć hamująco na postanowienia o podejmowaniu płatnych studiów w Polsce. Ale czynnik ten jest minimalizowany przez fakt, że znakomita większość osób studiujących na Ukrainie również płaci za swoje studia.

Czynnikiem pozytywnym jest natomiast rosnące zainteresowanie ukraińskiej młodzieży zdobywaniem informacji o podejmowaniu studiów w Polsce. Najbardziej przekonującym dowodem są statystyki portalu www.studyinpoland.pl. Otóż tylko w pierwszym półroczu 2014 r. adres ten odwiedziło 133 930 użytkowników (tzw. *unique users*) z całego świata, przy czym niektórzy z nich wchodzili kilkakrotnie, bo odnotowano 194 350 sesji i 604 659 odsłon. I uwaga: 32,92% spośród nich to mieszkańcy Ukrainy! Warto dodać, że wielkości te są średnio o 51% wyższe niż w analogicznym okresie roku ubiegłego. Trudno o lepszy przejaw optymizmu, który pozwala na sformułowanie prognozy, że w najbliższej przyszłości liczba studentów z tego kraju będzie na polskich uczelniach rosła. Cieszy to i kolejny raz przekonuje, że Ukraińcy dobrze oceniają jakość polskich uczelni. Jest to też pozytywna ocena rozmachu, jakości i różnorodności działań marketingowych prowadzonych w ramach programu „Study in Poland” na Ukrainie. Urho Kekkonen, były prezydent Finlandii, mawiał, że „Przyjaciół trzeba szukać blisko, a wrogów daleko”. Tak właśnie działa program „Study in Poland” (przy czym wrogów nie szukamy wcale!).

Najbardziej cieszy, że studia w Polsce zdobyły sobie wysoką renomę wśród rdzennych Ukraińców. Bo wprawdzie istotną grupę wśród ukraińskich studentów w Polsce stanowią osoby z Kartą Polaka, które w procesach rekrutacji na studia i podczas samych studiów posiadają te same prawa (między innymi do bezpłatnej nauki na studiach stacjonarnych) jak obywatele Polski, ale udział procentowy tej

grupy systematycznie maleje. Przykładowo, w roku akademickim 2010/2011 takich osób było 995 (czyli 20% ogółu studiujących w naszym kraju Ukraińców), a w roku akademickim 2012/2013 liczba ta zwiększyła się do 1570 osób, ale zarazem spadł jej procentowy udział (do 16% ogółu studentów z Ukrainy).

Jeśli chodzi o preferowane kierunki studiów, to sytuacja dzisiaj jest taka, że spośród ponad 15 tys. studentów z Ukrainy, w polskich uczelniach technicznych znajduje się zaledwie 770 Ukraińców, a w uczelniach medycznych tylko 97. Łącznie daje to mniej niż 6% ogółu studentów ukraińskich. Znakomita większość studiuje kierunki społeczne, trochę mniej kierunki humanistyczne. Trudno takie proporcje uznać za optymalne, zwłaszcza biorąc pod uwagę stosunkowo wysoki poziom nauczania matematyki i fizyki w ukraińskich szkołach średnich.

Pilnym wyzwaniem dla uczelni i podmiotów aktywnych na polu polskiej internacjonalizacji (także władz centralnych) jest obecnie zadbanie o to, aby do Polski przyjeżdżali najlepsi studenci z Ukrainy, a nasz kraj stał się docelowym miejscem realizacji ich aspiracji edukacyjnych. Biorąc pod uwagę kapitał wizerunkowy Polski na Ukrainie oraz bliskość kulturową i historyczną naszych krajów, nadzieje w tym obszarze wydają się uzasadnione. Dlatego polskie uczelnie chcą podnieść rekrutacyjną poprzeczkę. Niezwykle trafnie i ekspresyjnie zarazem wyraził to prof. Jan Szmidt, rektor Politechniki Warszawskiej w kwietniu 2013 r. podczas seminarium w Kijowie z udziałem dyrektorów tamtejszych agencji rekrutacyjnych. Stwierdził wówczas: „Nie zależy nam na jakichkolwiek studentach z zagranicy. Polskim uczelniom, w szczególności uczelniom technicznym, zależy na studentach dobrych, a nawet – na studentach najlepszych. Chętnie przyjmujemy studentów z zagranicy, w tym z Ukrainy, ale pod warunkiem, że są to osoby dobrze przygotowane do studiów, przede wszystkim w zakresie matematyki i innych nauk ścisłych. Inaczej szkoda się wspólnie męczyć!”

Aby jednak na studia w Polsce częściej zaczęli przyjeżdżać najlepsi absolwenci ukraińskich szkół średnich, potrzebne są systemowe działania. Przede wszystkim należałoby ustanowić wieloletni fundusz stypendialny, który, niejako automatycznie, oferowałby stypendia na cały okres studiów dla laureatów wybranych ukraińskich olimpiad przedmiotowych, niezwykle popularnych w tym kraju. Byłoby to niezwykle ważne dla umocnienia wizerunku polskiego szkolnictwa wyższego (nośne hasło: „Najlepsi studiują w Polsce!”), a zarazem akceptowalne społecznie na Ukrainie.

Pomogłoby to również niwelować niektóre negatywne aspekty związane ze studiami Ukraińców w Polsce. Należy do nich na przykład tzw. dzika internacjonalizacja, obserwowana w wielu mniejszych uczelniach, zwłaszcza na obszarze szeroko rozumianego pogranicza polsko-ukraińskiego. Na wielu z nich, tam gdzie studenci z Ukrainy stanowią grupę dominującą, pojawiła się monokultura, zamiast twórczej i różnorodnej mieszanki kulturowej. Zamiast integracji, jest tam zamknięcie się we własnym środowisku kulturowym i językowym (częściej zresztą rosyjskim niż ukraińskim). Wpływa to w sposób oczywisty na niską jakość uzyskiwanego wykształcenia. Do negatywnych aspektów należy też zaliczyć mnożące się przypadki,

które nie dodają bynajmniej prestiżu polskiemu dyplomowi ukończenia studiów, że coraz częściej bywa to dyplom nieistniejących już w Polsce uczelni. W miarę likwidacji kolejnych uczelni niepublicznych w Polsce zjawisko to będzie się nasilać i psuć markę studiów w Polsce. Dlatego należy temu inteligentnie przeciwdziałać.

Należy też zadbać o to, aby polsko-ukraińska współpraca w dziedzinie szkolnictwa wyższego nie odbywała się po jezdni jednokierunkowej – ze Wschodu na Zachód, jak to odbywa się obecnie. Perspektywiczny sukces polsko-ukraińskiej wymiany akademickiej i studenckiej będzie zależał od zbudowania swoistej edukacyjnej autostrady. Czyli takiej drogi, dwupasmowej, po której nie tylko będą przyjeżdżać do Polski ukraińscy kandydaci na studia, ale też – jezdnią w przeciwnym kierunku – w większej niż dotychczas liczbie pojedą nią na Ukrainę polscy naukowcy i studenci (a także do innych krajów – Rosji, Białorusi, Kazachstanu, Azerbejdżanu, Gruzji, Armenii i Mołdawii). Obecnie bardzo tej drugiej jezdni brakuje!

Według danych Ministerstwa Oświaty i Nauki Ukrainy, w roku akademickim 2012/2013 w kraju naszych wschodnich sąsiadów studiowało 848 Polaków, głównie we Lwowie i Iwano-Frankowsku (wśród nich wyróżnić można grupę osób, które nie zdołały dostać się na studia medyczne w Polsce, a nie chciały tracić roku). Oznacza to w uproszczeniu, że na każdych 17 ukraińskich studentów przyjeżdżających do Polski przypada zaledwie jeden Polak wyjeżdżający na studia w ukraińskiej uczelni.

Dysproporcja 1:17 jest oczywiście dużą, ale nie ma powodów, aby dramatyzować i narzekać, bo przecież jeszcze nie tak dawno nasze proporcje wymiany w ramach programu Erasmus również były nierówne, wynosiły 1:4, tzn. na każdych czterech polskich studentów wyjeżdżających za granicę, przyjeżdżał do nas tylko jeden „erasmusowy” obcokrajowiec. Ważne jest dzisiaj, aby te polsko-ukraińskie dysproporcje zmniejszać, gdyż faktyczny brak Polaków, zarówno studentów, jak i naukowców na najważniejszych ukraińskich uczelniach jest w jaskrawej sprzeczności z deklarowanymi i faktycznymi interesami Polski na Ukrainie.

*

Dla rozwoju polsko-ukraińskich kontaktów studenckich i akademickich – od siedmiu lat priorytetu działań programu „Study in Poland” – zrobiono już bardzo dużo. Ale równie prawdziwe jest stwierdzenie, że w tym zakresie do zrobienia jest jeszcze wszystko.

9. Wnioski i rekomendacje wynikające z przeprowadzonych badań w Polsce i na Ukrainie

(Jerzy Woźnicki, Taras Finikow,
Magdalena Dybaś, Iryna Degtiarowa)

9.1. Wnioski

- 1) Polscy i ukraińscy uczeni współpracują ze sobą, kierując się przede wszystkim dążeniem do przyspieszenia swego rozwoju naukowego. Współpraca pozwala na podejmowanie ważniejszych lub ciekawszych problemów badawczych, często takich, które mają szczególne znaczenie dla obu krajów. Na przykład dotyczących ich wspólnej historii czy ochrony przyrody. Ponadto w niektórych dziedzinach nauk Ukraina i Polska mają uczonych o wysokiej pozycji, znacznym dorobku i wybitnych kompetencjach, z czego badacze obu krajów chętnie korzystają, podnosząc w ten sposób poziom swojej pracy naukowej. Z punktu widzenia badaczy ukraińskich niezwykle cenna jest także infrastruktura badawcza dostępna w polskich uczelniach i centrach naukowych. Co więcej, Polska oferuje Ukraińcom stypendia i granty badawcze na prowadzenie działalności naukowej, finansowane ze środków krajowych i unijnych.
- 2) Intensyfikacja współpracy polsko-ukraińskiej dobrze wpisuje się w światowe trendy umiędzynarodowiania nauki i studiów, a w tym integracji z punktu widzenia wymagań jakościowych, systemów szkolnictwa wyższego oraz badań naukowych, przy poszanowaniu tradycji akademickich, jak to ma miejsce na przykład w ramach Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego i Europejskiego Obszaru Badań Naukowych.
- 3) Szansa na umiędzynarodowienie prac naukowo-badawczych dzięki kontaktom z Polską jako krajem członkowskim Unii Europejskiej, jest istotnym elementem motywującym uczelnie ukraińskie do podejmowania współpracy z polskimi partnerami. Polscy pracownicy nauki dostrzegają korzyści ze współpracy z Ukrainą, szczególnie jeśli mają do czynienia z wybitnymi ukraińskimi uczonymi o ugruntowanej pozycji w nauce światowej.

- 4) Dla uczelni ukraińskich, bez względu na to, w jakim regionie są ulokowane, współpraca z uczelniami polskimi ma znaczenie priorytetowe w ich międzynarodowej działalności akademickiej.
- 5) Przeprowadzone wywiady pogłębione wskazują, że trudne tematy dotyczące wspólnej historii obu krajów nie wpływają destrukcyjnie na polsko-ukraińską współpracę naukową. Wręcz przeciwnie, nauka stanowi płaszczyznę do rzetelnej i pozbawionej negatywnych emocji dyskusji oraz do walki ze stereotypami, uprzedzeniami i resentymentami, budowania dialogu i porozumienia, co może mieć pozytywny wpływ na stosunki polsko-ukraińskie.
- 6) Rysujące się intencje nawiązywania współpracy wynikają z bliskości kulturowej Ukraińców i Polaków. Analogiczne rozumienie pojęcia „dusza słowiańska”, charakteryzującej się otwartością, serdecznością, chęcią pomocy sprzyja wzajemnym relacjom nie tylko naukowym i koleżeńskim, ale często wręcz przyjacielskim.
- 7) Polscy uczeni są przekonani, że należy i warto wspierać bliską nam kulturowo i historycznie Ukrainę, która jest strategicznym sąsiadem Polski. Ich zdaniem dzięki współpracy naukowej można pomóc Ukrainie nie tylko w rozwoju nauki i w kształtowaniu kultury akademickiej, ale także w budowaniu demokratycznego i otwartego społeczeństwa oraz jego integracji z Europą. Potwierdzają to uczeni ukraińscy, według których ważnym skutkiem współpracy z Polską staje się rozwijanie europejskiej tożsamości oraz krzewienie europejskich standardów naukowych w ukraińskiej społeczności akademickiej.
- 8) We współpracy polsko-ukraińskiej kluczową rolę odgrywają: motywacja, infrastruktura, zaufanie wzajemne oraz wymiana informacji. Jednak najważniejszymi czynnikami pozostają indywidualne ambicje badaczy, ich zaangażowanie, odpowiedzialność i determinacja za powierzone zadania oraz sieci kontaktów rozwijanych przez lata. Pomimo że taka współpraca jest zazwyczaj formalizowana za pomocą umowy międzyuczelnianej, nieczęsto dochodzi do jej głębszej instytucjonalizacji.
- 9) Szczególnie pozytywny wpływ na rozwój współpracy polsko-ukraińskiej ma udział w niej osób o silnej pozycji formalnej lub merytorycznej we współpracujących uczelniach. Osoby te mają dostęp do zasobów, którymi chętnie wspierają konkretne inicjatywy, poświęcają swój czas, lobbują na jej rzecz, starają się ją wypromować, sprawić, żeby była zauważona, a z czasem rozpoznawalna w całej uczelni i poza nią.
- 10) Niektóre osoby legitymujące się wieloletnim doświadczeniem we współpracy polsko-ukraińskiej, niekoniecznie zajmujące eksponowane stanowiska na uczelni, stają się indywidualnymi *hubami* – bazą sieci kontaktów, łącznikami między polskimi i ukraińskimi uczonymi, inicjatorami nowych przedsięwzięć. Z jednej strony trudno przecenić ich rolę, z drugiej, można odnieść wrażenie, że gdyby ich zabrakło, to również kontakty polsko-ukraińskie w uczelni straciłyby na znaczeniu albo nawet ustały.

- 11) Bariery współpracy polsko-ukraińskiej mają przede wszystkim charakter ekonomiczny, instytucjonalno-organizacyjny i systemowy. Natomiast czynniki sprzyjające i wspierające lokują się głównie na poziomie indywidualnym, a nawet osobistym. Ograniczenia w rozwijaniu współpracy polsko-ukraińskiej wynikają przede wszystkim z braku wystarczających środków na jej finansowanie oraz ograniczonych możliwości pozyskiwania na to funduszy, szczególnie przez uczelnie ukraińskie. Najczęstszym z dostępnych źródeł są środki własne uczelni. Wpływa to silnie ograniczająco na zakres, rozmiary i formy podejmowanej współpracy.
- 12) Problemy finansowe często wiążą się z niedostatecznym zainteresowaniem władz państwowych i samorządowych w Polsce, ale i na Ukrainie, współpracą naukową polsko-ukraińską. Nie dostrzegają one, że na poziomie uczelni, za sprawą prowadzonych wspólnie badań naukowych, można kreować bliskie relacje polsko-ukraińskie, intensyfikować dialog między społeczeństwami, integrować Ukrainę z Europą, wspierać ją w procesie demokratyzacji. Taka polityka – a czasem raczej jej brak – przekłada się w pewnym stopniu na działania uczelni, które choć wspierają kooperację z partnerami na Ukrainie, nie są w stanie same nadać jej charakteru działania strategicznego o istotnym znaczeniu kulturowym.
- 13) Bariery, szczególnie z perspektywy ukraińskiej, są własne regulacje prawne dotyczące międzynarodowej działalności uczelni i aktywności pracowników naukowych. Być może trwająca obecnie reforma systemu szkolnictwa wyższego i nauki na Ukrainie ograniczy lub zlikwiduje te bariery.
- 14) Z niezbędnym zakresem instytucjonalizacji współpracy, której jedynie pierwszym formalnym krokiem powinno być podpisanie umowy, mamy zazwyczaj do czynienia na poziomie uczelni lub wydziału, a nie polityki państwa. Tymczasem nadanie ram formalnych, także na poziomie politycznym, a nie jedynie zarządczym, przyniosłoby wiele korzyści i przyczyniłoby się do zdynamizowania rozwoju współpracy. Dobrym przykładem mogą być powstające sieci uczelni i instytutów oraz platformy współpracy i wymiany myśli naukowej o różnych strukturach i dużych projektach badawczych oraz w ich ramach. Dzieje się tak dzięki temu, że w przypadku popieranej przez rządy i konferencje rektorów współpracy zinstytucjonalizowanej, wspólne działania są koordynowane, wypracowuje się mechanizmy włączania w nią nowych podmiotów oraz mechanizmy postępowania w kwestiach formalnych, organizacyjnych, administracyjnych, a także sposoby zdobywania środków na kolejno planowane i podejmowane działania.
- 15) Instytucjonalizacja współpracy sprzyja także podejmowaniu działań niezwiązanych z nauką, takich jak wizyty studyjne, w ramach których prezentowane są funkcjonujące w Polsce rozwiązania, zwłaszcza te o charakterze ustrojowym lub syntetycznym, na przykład w obszarze samorządności nie tylko akademickiej, ale i terytorialnej, budowania mechanizmów lokalnej demokracji, działania

organizacji pozarządowych sposobów zagospodarowania przestrzeni lub technologii stosowanych w rolnictwie. Stanowi to kolejny, wykraczający poza sferę relacji czysto akademickich, sposób kształtowania pozytywnych relacji między obydwojma krajami i kulturowego otwierania społeczeństwa ukraińskiego.

9.2. Rekomendacje

- 1) Rozwój polsko-ukraińskiej współpracy naukowej powinien dokonać się przede wszystkim w realnym działaniu zespołów badawczych, pomiędzy konkretnymi naukowcami pracującymi nad konkretnymi problemami. Rolą podmiotów na wyższym poziomie nie jest sterowanie tymi procesami, lecz stwarzanie lepszych warunków współpracy naukowo-badawczej. Nadawanie trwałego charakteru działaniom poprzez ich instytucjonalizację, przynosi realne korzyści dla rozwoju nauki i szkolnictwa wyższego oraz szereg korzyści społeczno-politycznych. Jest to warunkiem rozwoju wzajemnych kontaktów. Rozwój ten powinien odwoływać się do istniejących dobrych przykładów wieloletniej współpracy polsko-ukraińskiej.
- 2) Należy dokonywać przeglądu treści polsko-ukraińskich umów międzynarodowych dotyczących współpracy naukowej, kulturalnej i technicznej oraz aktualizować i adaptować te dokumenty do zmieniających się warunków. W szczególności korzystne byłoby umocowanie zespołów monitorujących realnie realizowaną współpracę na różnych szczeblach. Zawarcie Polsko-Ukraińskiego Paktu Akademickiego dla Horyzontu 2020, po włączeniu się Ukrainy do tego programu w charakterze kraju stowarzyszonego, stanowiłoby istotny czynnik stymulujący powstawanie i aktywność polsko-ukraińskich zespołów badawczych działających w ramach programów UE.
- 3) Istnieje szereg istotnych czynników, które sprzyjają podejmowaniu i rozwijaniu polsko-ukraińskiej współpracy naukowej. Są to przede wszystkim: indywidualne motywacje pracowników naukowych po obu stronach, zaufanie wzajemne, bliskość kulturowa, dotychczasowe doświadczenia. Należy wykorzystywać ten potencjał i wspierać go na różnych poziomach: polityki państwa, samorządu terytorialnego oraz uczelni i placówek naukowych w sposób uporządkowany i zinstytucjonalizowany.
- 4) Należy określić na nowo na poziomie polityki państwa, strategiczne cele współpracy polsko-ukraińskiej odwołującej się do racji stanu obu stron. Powinno to dotyczyć perspektywicznych relacji polsko-ukraińskich, z wykorzystaniem pozytywnie rozumianej polityki historycznej dla demokratyzacji społeczeństwa ukraińskiego, integracji Ukrainy z Europą i wypracowywania narzędzi wsparcia dla projektów i inicjatyw umożliwiających ich realizację.

- 5) Warto nadać większe znaczenie polsko-ukraińskiej współpracy naukowej na poziomie ministerstw odpowiedzialnych za naukę i szkolnictwo wyższe obu krajów, a w tym przygotować dedykowane programy grantowe i stypendialne, które umożliwiłyby jej rozwój⁴⁷. Zachęciłoby to uczelnie do nadawania wyższej rangi i przywiązywania większej wagi kooperacji polsko-ukraińskiej, między innymi w obszarach dedykowanych, na przykład ochrony przyrody, transferu technologii i innych.
- 6) Należy sprzyjać programom upowszechniania w uczelniach ukraińskich wizerunku i roli polskiego szkolnictwa wyższego jako nośnika wartości nie tylko naukowych, ale także europejskich i demokratycznych sprzyjającego ich utrwalaniu się. Powinno to obejmować między innymi organizowanie seminariów i konferencji, długookresowych staży naukowych i promocję innych form mobilności kadry. Istotne jest, aby współpraca kreatorów zmian w różnych obszarach w Polsce i na Ukrainie miała charakter zespołowy i wspólny (polsko-ukraiński) i odbywała się na szczeblu rządowym, uczelnianym, pozarządowym, regionalnym i transgranicznym.
- 7) Współpraca naukowa nie może ograniczać się do uczelni nadzorowanych przez ministra nauki i szkolnictwa wyższego, ale powinna obejmować również uczelnie podlegające innym ministrom. Ten obszar nie jest należycie rozpoznany i należy kontynuować jego niezbędne analizy, stymulując intensyfikację relacji wzajemnych.
- 8) Dzięki tworzeniu możliwości prowadzenia programów typu *double degree* przez uczelnie ukraińskie i polskie, możliwy byłby aktywniejszy transfer dobrych praktyk w zakresie prowadzenia badań, uprawiania nauki, funkcjonowania uczelni.
- 9) Doceniając dotąd podejmowane inicjatywy, należy postulować organizowanie stałych konkursów finansowanych ze środków NCBiR adresowanych do naukowców reprezentujących poszczególne dziedziny nauk, na projekty realizowane przez polsko-ukraińskie zespoły badawcze, działające z udziałem młodych naukowców z obu krajów.
- 10) Na szczególnie wsparcie zasługują polsko-ukraińskie międzypokoleniowe zespoły naukowe. Liderami tych zespołów powinni być profesorowie z wyróżniającym się dorobkiem naukowym oraz z międzynarodową pozycją i renomą naukową.

---

⁴⁷ W okresie po zakończeniu prac merytorycznych nad tym Raportem, Rząd RP wprowadził w roku akademickim 2014/2015, program stypendialny pn. „Polski Erasmus dla Ukrainy”, którego celem jest wspieranie studentów i doktorantów z terenów Ługańska, Regionu Donieckiego i Krymu. Ponadto, Ministerstwo Edukacji i Nauki Ukrainy podpisało umowę o partnerstwie w dziedzinie edukacji z Ministerstwem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej.

11) Postuluje się:

- wydłużenie czasu trwania stypendiów naukowych oraz zwiększenie ich liczby;
  - szersze udostępnianie zaocznych studiów doktoranckich dla uczestników z Ukrainy;
  - wprowadzenie systemu zachęt i ulg (podatkowych) dla polskich i ukraińskich przedsiębiorstw, które byłyby stymulatorami pobudzenia innowacyjności;
  - zapewnianie kompatybilności w procesie rozliczania polsko-ukraińskich projektów naukowych i badawczych, ze względu na wymagania formalne;
  - tworzenie – na bazie istniejących czasopism krajowych – w ich miejsce, anglojęzycznych, międzynarodowych periodyków naukowych obejmujących Europę Środkowo-Wschodnią, pod warunkiem zaistnienia potencjału dla szybkiego uzyskania wysokiego współczynnika *impact factor*.
- 12) W związku z planowanymi pracami nad ukraińskim ustawodawstwem, dotyczącym badań i innowacji proponuje się, żeby w ramach nowych rozwiązań legislacyjnych uwzględnić doświadczenia polskich instytucji współkształtujących system finansowania badań naukowych. Powstanie analogicznych do polskich instytucji ułatwiłoby przyszlą współpracę na tym szczeblu.
- 13) Niezwykle potrzebne byłoby wyłączenie współpracy naukowej spod restrykcyjnej polityki wizowej. Należy rozszerzyć o grono naukowców kategorie osób mogące ubiegać się o polskie wizy długoterminowe i realnie je uzyskujące.
- 14) Warto wspólnie kształcić liderów akademickich, budować ich kompetencje w zakresie zarządzania, włączając w to współpracę międzynarodową, jako jeden z priorytetowych obszarów *good governance* w uczelniach i na poziomie systemowym.
- 15) Należy rozważyć wypracowanie mechanizmów, które ułatwiałyby uczonym obu krajów – szczególnie tym o unikatowych kompetencjach – uzyskiwanie stałego zatrudnienia w uczelniach partnerskich w obu krajach.
- 16) Warto zbadać, jaki w praktyce wpływ na rozwój naukowy w ujęciu instytucjonalnym i osobistym mają różne formy instytucjonalizowania współpracy polsko-ukraińskiej. Może stać się to przesłanką do tworzenia bardziej efektywnych mechanizmów wspierania współpracy polsko-ukraińskiej.
- 17) Należy popierać rozwijanie przez uczelnie o znacznym potencjale naukowo-badawczym dwustronnych i wielostronnych form współpracy edukacyjnej i badawczej, prowadzącej do tworzenia interdyscyplinarnych konsorcjów polsko-ukraińskich albo sieci instytucji naukowo-badawczych i przemysłowych działających w szerszej formule.
- 18) Postuluje się stworzenie publicznego programu tłumaczenia polskiej i ukraińskiej literatury naukowej i podręczników akademickich na język partnera, a także stworzenie darmowego internetowego programu, służącego do tłumaczenia/prowadzenia lekcji języków polskiego i ukraińskiego.

- 19) Należy poddać analizie celowość i możliwości stworzenia polsko-ukraińskiego uniwersytetu wirtualnego na bazie rozwiązań strukturalnych i doświadczeń EITI.
- 20) Postuluje się wspieranie przez oba kraje polityki na rzecz *open access*, która powinna być kreowana i dofinansowywana przez Komisję Europejską. Jest to szczególnie istotne dla krajów mniej zamożnych.
- 21) Należy wdrażać i aktualizować w świetle gromadzonych doświadczeń we współpracy, rekomendacje Ukraińsko-Polskiego Forum Asocjacji Rektorów Wyższych Uczelni Technicznych Ukrainy i Konferencji Rektorów Polskich Uczelni Technicznych „Techniczna edukacja – dla przyszłości Europy” z dnia 7 listopada 2014 r. Dla współpracy naukowej w dziedzinie nauk technicznych i nie tylko, duże znaczenie miałyby wykorzystanie zaawansowanego technologicznie potencjału przemysłowego Ukrainy, zwłaszcza do organizowania staży badawczych i prowadzenia prac naukowych, przez polsko-ukraińskie zespoły badawcze.
- 22) Należy zapewnić kontynuację polityki uwzględniania w programach regionalnych wschodnich obszarów Polski, współpracy uczelni polskich i ukraińskich.
- 23) Należy poszukiwać narzędzi zachęcających uczelnie i instytuty naukowe Polski i Ukrainy do wysyłania młodych naukowców na staże, odpowiednio na Ukrainę i do Polski. Działania te powinny dotyczyć zwłaszcza nowoczesnej bazy naukowej, a w tym aparatury, która powstała w Polsce w ostatnich latach, między innymi dzięki wykorzystaniu środków UE.
- 24) Nawiązując do dobrych doświadczeń tzw. podróży studyjnych (*study tours*) po Polsce, rekomenduje się zorganizowanie na Ukrainie podobne przedsięwzięcia o charakterze akademickim i naukowo-badawczym.
- 25) Przykłady korzystnej dla obu stron, owocnej polsko-ukraińskiej współpracy naukowej należy popularyzować i promować w mediach uczelnianych, lokalnych i krajowych. Korzystne byłoby wykorzystanie przez stronę ukraińską doświadczeń wydawanego w Polsce niezależnego miesięcznika środowisk akademickich i naukowych pt. „Forum Akademickie”.

10. Podsumowanie i uwagi końcowe

(Jerzy Woźnicki)

Projekt referowany w niniejszym raporcie został zrealizowany w okresie od 1 lutego do 30 listopada 2014 r. Po opracowaniu szczegółowych założeń i planu prac oraz skompletowaniu zespołu ekspertów – realizatorów projektu reprezentujących oba nasze kraje, koncepcja przedsięwzięcia została przedstawiona przewodniczącym Konferencji Rektorów w Polsce (KRASP) i na Ukrainie (URHEIU), prof. Wiesławowi Banysiowi, rektorowi Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz prof. Leonidowi Huberskiemu, rektorowi Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie, zyskując ich zdecydowane poparcie. W następstwie tego KRASP i URHEIU stały się partnerami FRP-ISW jako instytucji realizującej projekt.

Podjęcie przedsięwzięcia stało się możliwe dzięki środkom przewidzianym w umowie ISW z PKN Orlen jako sponsorem naszych badań.

Proces badawczy na Ukrainie został zakłócony przez znane wydarzenia w tym kraju. W ogromnym stopniu utrudniło to przeprowadzenie ankietyzacji uczelni, a następnie serii wywiadów pogłębionych. Ostatecznie jednak, dzięki poświęceniu i zaangażowaniu naszych ukraińskich partnerów, zdołaliśmy objąć badaniami grupę ponad 40 uczelni na Ukrainie, do czego dostosowany został, co do liczby uczelni uczestniczących, zakres ilościowy badań na terenie Polski obejmujący zbliżoną grupę szkół wyższych⁴⁸.

Wnioski i rekomendacje zostały sformułowane na podstawie szczegółowych analiz rezultatów przeprowadzonych badań, a następnie wzbogacone w debacie po ich prezentacji na posiedzeniu Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego, z udziałem licznych gości, w dniu 13 listopada 2014 r.

Na wniosek strony ukraińskiej realizacja projektu będzie kontynuowana w 2015 r. Zakres prac analitycznych przewidzianych do przeprowadzenia w ramach II etapu projektu, wcześniej nie planowanego do realizacji, został określony w ostatnich miesiącach. Plan prac został rozszerzony o opracowanie mapy inwestycji w infrastrukturę badawczą w Polsce, powstała dzięki nakładom ze środków UE na stworzenie nowych centrów naukowych i ich wyposażenie w nowoczesną aparaturę.

---

⁴⁸ Patrz: dodatki 7 p. 2. i p. 3.

ture. Zrealizowanie tego zadania, ze względu na skalę procesów inwestycyjnych, wymaga przeanalizowania ogromnej dokumentacji, która nie została wcześniej zgromadzona w jednym urzędzie i nie była dostępna.

Realizacja tego zadania wymagała zwrócenia się do Rady Głównej Nauki i Szkolnictwa Wyższego o włączenie się tego organu w prowadzone prace, co nastąpiło w 2015 r. Inicjatywa ta poświadcza znaczenie i wysoką rangę naszego projektu, którego wynikami zainteresowani są między innymi ministrowie obu krajów.

Dla realizatorów stanowiło to przesłankę do wzbogacenia wyników prac kontynuowanych w 2015 r. o inne jeszcze dodatkowe elementy, a w tym o efekty nowych, wcześniej nie planowanych, inicjatyw podejmowanych przez rektorów w relacjach polsko-ukraińskich oraz niemiecko-polsko-ukraińskich.

Realizatorzy projektu, dziękując za wsparcie udzielone przez partnerów instytucjonalnych, wyrażają nadzieję, że znajdzie to swój wyraz także w ramach naszej dalszej współpracy polsko-ukraińskiej.

Dodatki

Dodatek 1. Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego

(Jerzy Woźnicki)

Rada Główna Nauki i Szkolnictwa Wyższego jest wybieralnym organem przedstawicielskim nauki i szkolnictwa wyższego.

Rada współdziała z ministrem właściwym do spraw szkolnictwa wyższego, ministrem właściwym do spraw nauki, z innymi ministrami sprawującymi nadzór nad szkołami wyższymi oraz z organami władzy i administracji publicznej w ustalaniu polityki państwa w zakresie szkolnictwa wyższego, polityki naukowej i innowacyjnej państwa, na zasadach określonych w odrębnych przepisach, a w szczególności:

- 1) wyraża z własnej inicjatywy opinie we wszystkich sprawach dotyczących szkolnictwa wyższego, nauki, kultury i oświaty; może również zwracać się w tych sprawach do organów władzy publicznej, jednostek naukowych i uczelni, w tym o udzielenie wyjaśnień i informacji, zawiadamiając o tym ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego i ministra właściwego do spraw nauki oraz innych ministrów;
- 2) sporządza opinie w sprawach przedstawionych przez ministra właściwego do spraw szkolnictwa wyższego, ministra właściwego do spraw nauki oraz inne organy władzy i administracji publicznej lub z inicjatywy własnej;
- 3) opiniuje projekty aktów prawnych dotyczących szkolnictwa wyższego oraz rozwoju nauki i innowacyjności, a także zawieranych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących szkolnictwa wyższego i nauki;
- 4) wyraża opinie w sprawach projektu budżetu państwa w zakresie części, których dysponentami są minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego oraz minister właściwy do spraw nauki, w sprawach zasad przyznawania uczelniom dotacji z budżetu państwa, a także w sprawach środków na naukę i szkolnictwo wyższe przewidzianych w częściach budżetu państwa, których dysponentami są ministrowie wskazani w art. 33 ust. 2 ustawy;
- 5) opiniuje plany i sprawozdania z działalności Narodowego Centrum Nauki i Narodowego Centrum Badań i Rozwoju;
- 6) wyraża opinie w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla obszarów kształcenia;
- 7) wyraża opinie w sprawie standardów kształcenia kierunków studiów, o których mowa w art. 9b i 9c ustawy;
- 8) przedstawia ministrowi właściwemu do spraw szkolnictwa wyższego propozycje dotyczące wzorcowych opisów efektów kształcenia poszczególnych kierunków studiów, z uwzględnieniem poziomu i profilu kształcenia, przypisanych do odpowiednich obszarów kształcenia;

- 9) opiniuje wnioski jednostek organizacyjnych o nadanie uprawnień do nadawania stopnia doktora i doktora habilitowanego na zasadach określonych w art. 5 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki,
- 10) opiniuje zasady przyznawania stypendiów naukowych i za wyniki w nauce, o których mowa w art. 21 ust. 1 pkt. 39 ustawy z dn. 26 lipca 1991 r. o podatku dochodowym od osób fizycznych (tekst jedn. Dz.U. z 2012 r., poz. 361 ze zmianami).

Dodatek 2. Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich

(Wiesław Banyś)

Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) utworzyły polskie szkoły wyższe posiadające uprawnienia do nadawania stopnia doktora w co najmniej jednej dyscyplinie. KRASP jest przedstawicielskim organem uczelni akademickich właściwym w zakresie szkolnictwa wyższego i nauki. Rektorzy zrzeszeni w KRASP mogą działać w ramach konferencji rektorów poszczególnych typów uczelni. Członkami KRASP są – obok uczelni publicznych – także akademickie uczelnie niepubliczne, a uczelnie nieakademickie (zawodowe) uprawnione do prowadzenia studiów magisterskich mogą ubiegać się o status uczelni stowarzyszonej. Konferencje zrzeszające uczelnie zawodowe mogą uzyskać status konferencji stowarzyszonej. Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich została powołana 7 czerwca 1997 r. przez rektorów 73 szkół wyższych – członków działających wówczas konferencji rektorów poszczególnych typów uczelni. Obecnie Konferencję tworzą rektorzy 107 szkół wyższych, w tym 11 uczelni niepublicznych. Ponadto, 10 szkół ma status uczelni stowarzyszonych, a Konferencja Rektorów Publicznych Szkół Zawodowych (KRePSZ) ma status konferencji stowarzyszonej.

W następstwie uchwalenia w lipcu 2005 r. ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym oraz uchwalenia we wrześniu 2005 r. przez Zgromadzenie Plenarne KRASP Statutu, Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich uzyskała „umocowanie ustawowe”; uzyskała też prawa i obowiązki wynikające z przepisów ustawy.

Od 1 października 2006 r. KRASP prowadzi działalność jako odrębny podmiot prawny, zarejestrowany w Krajowym rejestrze urzędowym podmiotów gospodarki narodowej oraz w urzędzie skarbowym.

Celem KRASP jest inspirowanie i koordynowanie współdziałania uczelni członkowskich, a także reprezentowanie wspólnych interesów uczelni akademickich. Konferencja podejmuje działania prowadzące do stworzenia efektywnego i zintegrowanego systemu edukacji narodowej oraz działa na rzecz rozwoju szkolnictwa wyższego, nauki i kultury.

Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich stoi na straży tradycyjnych wartości akademickich, a w tym zasad etyki zawodowej, odpowiedzialności i konstytucyjnej zasady autonomii szkół wyższych, gwarantującej im prawo do określania własnego stanowiska we wszystkich sprawach, którymi zainteresowana jest społeczność akademicka. W szczególności, zgodnie z przepisami ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, KRASP:

- występuje do organów władzy publicznej w istotnych sprawach szkolnictwa wyższego, nauki i kultury oraz w żywotnych sprawach środowiska akademickiego,
- wyraża z własnej inicjatywy opinie i przedstawia wnioski w sprawach dotyczących szkolnictwa wyższego, nauki i kultury.

Dodatek 3. Związek Rektorów Uczelni Ukrainy

(Leonid Huberski)

Związek Rektorów Uczelni Ukrainy to ogólnoukraińska organizacja społeczna, powstała z woli rektorów szkół wyższych z myślą o realizacji i ochronie kierowanych przez nich uczelni wyższych, uregulowanych prawem interesów naukowych, twórczych, narodowo-kulturowych itp. Działalność Związku nie nosi charakteru politycznego.

Związek Rektorów Uczelni Ukrainy został ukonstytuowany 9 kwietnia 1993 r. przez 102 ukraińskich rektorów uczelni wyższych na posiedzeniu Komitetu Założycielskiego, które odbyło się w Kijowie na Narodowym Uniwersytecie im. Tarasa Szewczenki. Na posiedzeniu wybrano Zarząd i zatwierdzono Statut Związku Rektorów.

Od dnia 2 czerwca 1993 Związek Rektorów Uczelni Ukrainy działa jako odrębny podmiot prawny, zarejestrowany w Ministerstwie Sprawiedliwości Ukrainy pod nr 462.

Związek w swej działalności kieruje się Konstytucją Ukrainy, Ustawą o organizacjach społecznych, Ustawą o szkolnictwie wyższym, obowiązującym ukraińskim prawem i Statutem Związku. Swoje działania opiera ona na zasadach demokracji, przejrzystości, równości i samorządności.

Związek stworzono w celu sprzyjania polepszeniu przygotowania specjalistów z wykształceniem wyższym, zapewnienia autonomii uczelni wyższych, rozwoju i koordynacji współpracy rektorów wyższych uczelni Ukrainy w naukowej, ekonomicznej, prawnej, organizacyjnej, humanistycznej i innych sferach działalności, a także wzmocnienia roli instytucji szkolnictwa wyższego w życiu publicznym kraju.

Podstawowe cele działalności Związku to:

- wspieranie ochrony priorytetów edukacji, nauki i kultury jako czynników nadrzędnych dla rozwoju społeczno-gospodarczego i duchowego państwa i ogółu społeczeństwa;
- wspieranie rozwoju i poprawy bazy materialnej i technicznej szkół wyższych;
- realizacja i ochrona społeczno-ekonomicznych, zawodowych praw i swobód członków Konferencji.

Związek zgodnie z procedurą przewidzianą przez prawo:

- reprezentuje i broni swych praw i interesów swoich członków w organach państwowych i publicznych;
- otrzymuje od organów władzy państwowej, administracji i lokalnych władz samorządowych informacje niezbędne do realizacji swoich celów i zadań;
- przedstawia propozycje organom władzy państwowej i administracji w kwestiach będących przedmiotem zainteresowania Związku;
- rozpowszechnia informacje i propaguje swoje idee i cele;
- przygotowuje zalecenia dla rozwiązań w kwestii szkolnictwa wyższego i aktywnie je lobbuje w kręgach rządowych;
- gromadzi informacje dla członków Związku o rozwoju w sferze szkolnictwa wyższego;
- bada, analizuje i popularyzuje doświadczenia uczelni wyższych;
- składa propozycje co do wskaźników działalności uczelni i uczestniczy w tworzeniu ich rankingu.

Tak więc Związek Rektorów Uczelni Ukrainy jest pełnoprawnym przedstawicielem środowiska akademickiego na Ukrainie i autorytatywnym organem doradczym ukraińskiej społeczności naukowo-dydaktycznej oraz partnerem Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy i Narodowej Akademii Nauk Ukrainy.

Członkami Związku Rektorów mogą być rektorzy ukraińskich uczelni wyższych akredytowanych do poziomu III-IV, niezależnie od przynależności ministerialnej uczelni i profilu specjalistów, którzy uiszcili opłatę wstępną i opłacają składki członkowskie.

W celu realizacji zadań statutowych Związek posiada oddziały terytorialne – Rady Regionalne Rektorów Uczelni Ukrainy jako organy stałe samorządu społecznego w zakresie szkolnictwa wyższego w regionalnych (obwodowych) ośrodkach ukraińskich.

Władzami Związku Rektorów są: Walne Zgromadzenie Związku, Prezydium Związku oraz Prezes Związku.

Najwyższym organem Stowarzyszenia jest Walne Zgromadzenie Związku.

Dla zarządzania Działalnością Związku pomiędzy posiedzeniami Walnego Zgromadzenia wybiera się Prezydium, w której skład według stanowisk wchodzi Prezes, Pierwszy Wiceprezes i sześciu Wiceprezesów, Dyrektorzy Rad Regionalnych Rektorów Uczelni i inne osoby zgodnie z wolą Walnego Zgromadzenia.

Zgodnie ze Statutem Związek Rektorów jest stowarzyszeniem dobrowolnym i demokratycznym. Do Związku Rektorów wchodzi kierownicy różnych typów szkół wyższych: uniwersytetów; akademii; uczelni technicznych; uczelni rolniczych; uczelni pedagogicznych; uczelni medycznych; uczelni ekonomicznych, teatralnych, artystycznych; uczelni wojskowych.

Oprócz rektorów uczelni państwowych członkami Związku mogą być rektorzy niepublicznych szkół wyższych.

Obecnie Stowarzyszenie zrzesza 126 rektorów ukraińskich uczelni wyższych.

Od 2009 r. na czele Związku Rektorów Uczelni Ukrainy stoi członek rzeczywisty Narodowej Akademii Nauk i Narodowej Akademii Nauk Pedagogicznych Ukrainy, prof. dr hab. Leonid Huberski – rektor Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie.

Związek Rektorów jest bezpośrednio zaangażowany w proces przygotowania i opracowania aktów ustawodawczych i regulacyjnych dotyczących szkolnictwa wyższego, monitorowania szkolnictwa wyższego, trendów w europejskich i światowych systemach edukacyjnych, promuje integrację ukraińskich uczelni w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego. Związek organizuje też międzynarodowe konferencje naukowe, okrągłe stoły i imprezy charytatywne.

Znaczną uwagę Związek Rektorów i jego Zarząd zwracał i nadal zwraca na działalność międzynarodową, stając się godnym partnerem wiodących rektorskich i uczelnianych społeczności na świecie. Międzynarodowymi partnerami Związku Rektorów Uczelni Ukrainy są:

- Europejskie Stowarzyszenie Uniwersytetów;
- Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich;
- Fundacja Rektorów Polskich;
- Kanadyjskie Biuro Edukacji Międzynarodowej;
- Konferencja Rektorów Niemieckich Uczelni Wyższych;
- Amerykańskie Rady ds. Edukacji Międzynarodowej na Ukrainie.

Praktycznie od chwili powstania jednym z kluczowych obszarów współpracy uczyniono wieloaspektowe kontakty z Konferencją Rektorów Niemieckich Uczelni Wyższych, które znacząco pomogły wielu uczelniom ukraińskim w zbliżeniu do najwyższych europejskich i światowych standardów kształcenia. Kontynuacją tego procesu było podpisanie w roku 1998 umowy o współpracy między Związkiem i Konferencją Rektorów, co stworzyło ramy prawne dla pogłębienia współpracy. Dla jej realizacji przeprowadzono szereg wspólnych konferencji i seminariów zarówno na Ukrainie, jak i w Niemczech. Obecnie praktycznie dopracowano i uzgodniono nową wersję podobnej umowy z Konferencją Rektorów Niemieckich Uczelni Wyższych, której podpisanie spodziewane jest w najbliższym czasie.

Nowy impuls działalności międzynarodowej Związku Rektorów w ostatnich latach nadał nowy Zarząd z myślą o jej znacznym poszerzeniu i pogłębieniu. We wskazanym okresie żywo analizowano i omawiano doświadczenia innych zrzeszeń rektorskich, zintensyfikowano kontakty dwustronne Konferencji Rektorów.

W roku 2012 Związek Rektorów Uczelni Ukrainy po raz pierwszy w swej historii wyszedł na poziom współpracy bezpośredniej z Komisją Europejską, stając się jednym z oficjalnych uczestników realizacji projektu ATHENA pod egidą Europejskiego Stowarzyszenia Uniwersytetów w celu

zbadania możliwości i nadania zaleceń praktycznych w sprawie wzmocnienia autonomii uczelni i poprawy finansowania szkolnictwa wyższego w krajach byłego Związku Radzieckiego. Projekt ma się zakończyć w 2015 r., a Związek Rektorów aktywnie uczestniczy w jego realizacji.

W roku 2013 podpisano memorandum o współpracy z Kanadyjskim Biurem Edukacji Międzynarodowej. Memorandum przewiduje dalszą współpracę na zasadzie obopólnie korzystnego partnerstwa w celu rozszerzenia ukraińsko-kanadyjskich stosunków dwustronnych w dziedzinie szkolnictwa wyższego i badań. Obie strony wyraziły zainteresowanie w dalszych fazach rozwoju tych obszarów priorytetowych oraz współpracy akademickiej i naukowej, wymiany studentów i nauczycieli.

Od roku 2013 Związek Rektorów rozpoczął aktywną współpracę z Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich (KRASP) i Fundacją Rektorów Polskich.

19 maja 2014 r. w Warszawie odbyło się uroczyste podpisanie ramowej umowy o współpracy pomiędzy Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Związkiem Rektorów Uczelni Ukrainy, która ma na celu stworzenie dwustronnego partnerstwa na poziomie krajowych stowarzyszeń rektorskich w celu wspierania, rozwoju i poszerzania stosunków ukraińsko-polskich w zakresie szkolnictwa wyższego i badań naukowych.

Dodatek 4. *Think tank* Fundacja Rektorów Polskich-Institut Społeczeństwa Wiedzy

(Jerzy Woźnicki)

Fundacja Rektorów Polskich jest niezależną organizacją pozarządową założoną w czerwcu 2001 r. przez 80 rektorów uczelni wchodzących w skład Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich. **Fundacja** w dniu 24 września 2004 r. uzyskała status organizacji pożytku publicznego.

Zgodnie ze swoją misją **Fundacja**:

- działa na rzecz rozwoju edukacji, nauki i kultury w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem szkolnictwa wyższego,
- wspiera politykę naukową, edukacyjną i kulturalną Państwa oraz osoby i instytucje działające na rzecz rozwoju edukacji, nauki i kultury,
- działa na rzecz wysokich standardów etycznych w dziedzinie edukacji i badań naukowych.

Fundacja realizuje swoje cele statutowe we współdziałaniu z Instytutem Społeczeństwa Wiedzy.

Instytut Społeczeństwa Wiedzy jest niezależną instytucją pozarządową o charakterze placówki badawczej. **Instytut**, o statusie prawnym Fundacji, został założony w 2003 r. przez Fundację Rektorów Polskich oraz Konsorcjum Uczelni Niepaństwowych. W sierpniu 2004 r. **Instytut** uzyskał status organizacji pożytku publicznego.

Celem **Instytutu Społeczeństwa Wiedzy** jest prowadzenie studiów i badań nad szkolnictwem wyższym i systemem badań naukowych oraz polityką edukacyjną, naukową i proinnowacyjną państwa, a także wspomaganie procesu kształtowania się i rozwoju społeczeństwa wiedzy, a w szczególności:

- merytoryczne wspieranie procesu rozwoju i doskonalenia systemu edukacji narodowej w Polsce, a w tym zwłaszcza systemu szkolnictwa wyższego,
- działania na rzecz doskonalenia oraz wspomaganie rozwoju systemu badań naukowych, jako czynnika przyspieszania społecznego, gospodarczego i cywilizacyjnego rozwoju kraju,
- przedstawianie i promowanie rozwiązań systemowych sprzyjających wdrażaniu efektów badań naukowych do praktyki gospodarczej.

Działalność Instytutu i Fundacji

FRP-ISW – wiodący w kraju, niezależny *think tank*, wspierający politykę edukacyjną, naukową i proinnowacyjną w Polsce, współpracujący z KRASP oraz innymi krajowymi i europejskimi instytucjami partnerskimi.

ISW realizuje projekty badawcze i prowadzi prace studialne z własnej inicjatywy, albo na zamówienie innych podmiotów – samodzielnie lub we współpracy z nimi.

FRP-ISW wspólnie organizują doroczne posiedzenia Zgromadzenia Fundatorów, mające charakter seminariów z udziałem wybitnych gości i rektorów, poświęcone kluczowym problemom szkolnictwa wyższego, mającym charakter długookresowy.

FRP-ISW wspierają politykę państwa i działalność KRASP na rzecz rozwoju systemu szkolnictwa wyższego (konceptje, wizja, strategia, wspieranie procesu legislacyjnego, ...).

FRP-ISW wspierają uczelnie i ich reprezentacje (KRASP(KRePSZ), KRZaSP) w obszarze doskonalenia systemu szkolnictwa wyższego oraz polityki i strategii rozwojowych w odniesieniu do sektora wiedzy (doradztwo, publikacje, instrumentum rozwoju – *benchmarking*, doskonalenie kwalifikacji kadry kierowniczej).

FRP-ISW organizują debaty, konferencje i sympozja poświęcone kształtowaniu zasad partnerstwa uczelni publicznych i niepublicznych.

W grudniu 2010 r. rozpoczęło działalność Centrum Analiz i Dialogu utworzone w partnerstwie z KRASP, KRZaSP i PZPPE Lewiatan, którego celem jest opracowywanie ekspertyz dotyczących istotnych problemów działania uczelni, a w tym rozwiązań nawiązujących do zasady konwergencji sektora publicznego i niepublicznego w szkolnictwie wyższym.

NAJWAŻNIEJSZE DOKONANIA FRP-ISW W OBSZARZE DZIAŁAŃ PROJAKOŚCIOWYCH I PODNOSZENIA STANDARDÓW W SZKOLNICTWIE WYŻSZYM

- Przygotowanie pierwszego projektu ustawy *Prawo o szkolnictwie wyższym*, która weszła w życie w 2005 r.
- Opracowanie projektu środowiskowego „Strategii rozwoju szkolnictwa wyższego 2010-2020”, uchwalonej przez KRASP i popartej przez wiele podmiotów w tym RGNiSW, który stał się podstawą prac MNiSW nad strategią.
- W roku 2007 FRP-ISW rozpoczęły realizację wieloletniego projektu badawczego „Benchmarking w szkolnictwie wyższym”, którego celem jest stworzenie systemu zapewniającego lepszy dostęp do pełniejszej porównawczej informacji zarządczej w szkołach wyższych w Polsce.
- Opracowanie projektu „Kodeksu dobrych praktyk szkół wyższych”, przyjętego przez Zgromadzenie Plenarne Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich i ogłoszonego jako główny dokument w ramach uroczystości X-lecia KRASP w 2007 r. Europejskiemu Stowarzyszeniu Uniwersytetów (EUA) została przekazana przez KRASP angielskojęzyczna wersja tego dokumentu.
- W ślad za przyjęciem przez Zgromadzenie Plenarne KRASP „Kodeksu dobrych praktyk w szkołach wyższych”, FRP-ISW w latach 2007-2008 zorganizowała cykl seminariów szkoleniowo-dyskusyjnych, poświęconych dobrym praktykom w wyborach do organów kolegiałnych i jednoosobowych w szkołach wyższych pn. „Dobre praktyki w procedurach wyborczych na uczelniach”.
- W ramach partnerstwa strategicznego z KRASP, FRP-ISW realizuje wieloletni „Program stałych przedsięwzięć w systemie doskonalenia kadr kierowniczych szkolnictwa wyższego”. W dorobku tego programu w okresie 2005-2014 znalazły się liczne przedsięwzięcia o charakterze szkoleniowo-dyskusyjnym (15 Szkół Zarządzania Strategicznego dla rektorów/prorektorów, kanclerzy i kwestorów/dyrektorów finansowych).

W OBSZARZE DZIAŁAŃ O CHARAKTERZE MIĘDZYNARODOWYM

- Fundacja i Instytut wsparły finansowo i koncepcyjnie powołanie Polskiego Centrum Kulturalno-Edukacyjnego w Astanie, Kazachstan.
- Międzynarodowa konferencja pn. „Demography and Higher Education in Europe. An Institutional Perspective”, 12-13 Października 2007, Bukareszt, Rumunia. Organizatorem było UNESCO-CEPES, przy współpracy z Elias Foundation of the Romanian Academy, OECD oraz Instytutem Społeczeństwa Wiedzy.
- Organizacja, wspólnie z UNESCO-CEPES międzynarodowej konferencji pt. „New generation of Policy Documents and Laws on Higher Education: Their Thurst in the Context of the Pillars of the Bologna Process” – w ramach działań Bologna Follow-Up Group, Warszawa, listopad 2004 r.
- Opracowanie ISW pt. „Study on current and prospective impact of demography on higher education in Poland”, raport przygotowany dla UNESCO-CEPES.
- Udział czynny przedstawicieli FRP-ISW w inicjatywach i wydarzeniach organizowanych przez instytucje międzynarodowe, a w tym np. współpraca FRP z UNESCO-CEPES – wydanie publikacji pt. *The University as an Institution of Public Domain: the Polish Perspective*, autorstwa prof. Jerzego Woźnickiego, dyrektora Instytutu i prezesa Fundacji.
- Współpraca z instytucjami akademickimi Ukrainy, między innymi wizyty i referaty prof. Jerzego Woźnickiego w Kijowie i Dniepropietrowsku.

WAŻNIEJSZE PUBLIKACJE I OPRACOWANIA FRP-ISW

1. Barcz, Jan; Wilkin Jerzy [red.] *Wybrane zagadnienia dotyczące finansowania uczelni*, FRP, ALK: Warszawa 2011.
2. Chmielecka, Ewa, *Współdziałanie uczelni publicznych i niepublicznych – opinie rektorów*, ISW: Warszawa 2004.
3. *Co nam przynosi Konstytucja Europejska?* FRP, PAN: Warszawa 2005.
4. *Europejskie szanse polskiej młodzieży*, FRP, PAN: Warszawa 2006.
5. *Kodeks Dobre praktyki w szkołach wyższych*, FRP, KRASP: Kraków 2007.
6. Kozłowski, Jan [red.] *Budżetowe instrumenty finansowania B+R w Polsce: propozycja na lata 2005-2015*, KIG, ISW: Warszawa 2005.
7. Kraśniewski, Andrzej; Próchnicka, Maria, *Benchmarking procesu wdrażania Krajowych Ram Kwalifikacji w polskich uczelniach*, FRP: Warszawa 2013.
8. Leja, Krzysztof [red.] *Spółeczna odpowiedzialność uczelni*, WZiE PG, ISW: Gdańsk 2008.
9. Luterek, Mariusz; Szczepańska, Anna, *Podsumowanie debat nad projektem opracowania pt. Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego: 2010-2020. Projekt środowiskowy*, FRP: Warszawa 2010.
10. Morawski, Roman Z. [oprac.] *Polskie szkolnictwo wyższe: stan, uwarunkowania i perspektywy*, FRP: Warszawa 2009.
11. *Nowe reguły finansowania szkół wyższych oparte na zasadzie współfinansowania studiów – doświadczenia międzynarodowe. Wstęp do operacjonalizacji strategii rozwoju szkolnictwa wyższego w Polsce 2010-2020*, ISW: Warszawa 2012.
12. *Określenie istoty pojęć: innowacji i innowacyjności, ze wskazaniem aktualnych uwarunkowań i odniesień do polityki proinnowacyjnej – podejście interdyscyplinarne*, ISW, KIG: Warszawa 2006.
13. *Partnerstwo publiczno-prywatne (PPP) w świetle doświadczeń międzynarodowych oraz strategii rozwoju szkolnictwa wyższego 2010-2020*, ISW: Warszawa 2012.
14. *Polska w Zjednoczonej Europie: substrat ludzki i kapitał społeczny*, PAN, FRP: Warszawa 2006.
15. *Przyszłość Unii Europejskiej a traktat ustanawiający konstytucję dla Europy*, FRP, PAN: Warszawa 2004.
16. *Raport o zasadach poszanowania autorstwa w pracach dyplomowych oraz doktorskich w instytucjach akademickich i naukowych*, FRP: Warszawa 2005.
17. *Strategia rozwoju szkolnictwa wyższego: 2010-2020. Projekt środowiskowy*, FRP: Warszawa 2009.
18. Wilkin, Jerzy [red.] *Reformowanie systemu szkolnictwa wyższego w Polsce – uwarunkowania ekonomiczno-finansowe i prawne*, OAESP WNE UW, FRP: Warszawa 2010.
19. Woźnicki, Jerzy [red.] *Misja i służebność uniwersytetu w XXI wieku*, FRP: Warszawa 2013.
20. Woźnicki, Jerzy [red.] *Financing and Deregulation in Higher Education*, FRP: Warszawa 2013.
21. Woźnicki, Jerzy [red.] *Benchmarking w systemie szkolnictwa wyższego. Wybrane problemy*, FRP: Warszawa 2012.
22. Woźnicki, Jerzy [red.] *Benchmarking w systemie szkolnictwa wyższego*, FRP: Warszawa 2008.
23. Woźnicki, Jerzy [red.] *Formuła studiów dwustopniowych i zaawansowanych*, FRP, KRASP: Warszawa 2008.
24. Woźnicki, Jerzy [red.] *Model współdziałania uczelni publicznych i niepublicznych – stan obecny i perspektywy*, ISW, FPAKE: Warszawa 2004.
25. Woźnicki, Jerzy [red.] *Nowe podejście do standardów kształcenia w szkolnictwie wyższym*, FRP, KRASP: Warszawa 2006.
26. Woźnicki, Jerzy [red.] *Regulacje Prawne, dobre wzorce i praktyki dotyczące korzystania przez podmioty gospodarcze z wyników prac badawczych i innych osiągnięć intelektualnych instytucji akademickich i naukowych*, ISW, KIG, PARP: Warszawa 2006.
27. Woźnicki, Jerzy [red.] *Założenia dotyczące rozwoju systemu informacji zarządczej w szkołach wyższych w Polsce*, FRP: Warszawa 2008.

28. Woźnicki, Jerzy, *A Study on Current and Prospective Impact of Demography on Higher Education in Poland*, PRF: Warsaw 2007.
29. Woźnicki, Jerzy, *Uczelnie akademickie jako instytucje życia publicznego*, FRP: Warszawa 2007. [wersja anglojęzyczna – wydanie UNESCO-CEPES].
30. *Zadania polskich szkół wyższych w realizacji nowej Strategii Lizbońskiej*, FRP: Warszawa 2005.
31. *Zadania polskich szkół wyższych w realizacji Strategii Lizbońskiej*, ISW: Warszawa 2004.
32. Ziejka, Franciszek [red.] *Model awansu naukowego w Polsce*, FRP, KRASP: Warszawa 2006.

Dodatek 5. Międzynarodowa Fundacja Badań nad Polityką Edukacyjną

(Taras Finikow)

Międzynarodowa Fundacja Badań nad Polityką Edukacyjną (MFBPE) powstała w 2001 r. Założycielami Fundacji są: Alexander Belohlávek (Czechy), Marek Kwiek (Polska), Taras Finikow (Ukraina).

Impulsem do instytucjonalizacji współpracy był udział ekspertów – profesjonalistów w dziedzinie polityki edukacyjnej i zarządzania w szkolnictwie wyższym w wielu wspólnych projektach międzynarodowych.

Misja Fundacji – wspieranie tworzenia nowego modelu szkolnictwa wyższego, adekwatnego do wymogów i wyzwań zglobalizowanego świata, poprzez badania analityczne, ekspertyzy, usługi doradcze, opracowanie rekomendacji i prognoz w zakresie polityki edukacyjnej w Europie Środkowej i Wschodniej.

Zasadnicze wartości:

- Poszanowanie osoby ludzkiej, uznanie ich praw i obowiązków.
- Uznanie historycznych, narodowych, mentalnych cech rozwoju struktur społecznych i politycznych i systemów edukacyjnych krajów świata i regionu.
- Nastawienie do uczelni jako intelektualnego ośrodka społeczeństwa, miejsca wolnej dyskusji, rozwoju badań naukowych, szkoły wychowania obywatelskiego.
- Wsparcie autonomii uczelni jako warunek trwałego i dynamicznego rozwoju szkolnictwa wyższego.
- Zrozumienie potrzeby ciągłego doskonalenia procesów wspierania innowacji edukacyjnych, świadomość o nieuchronności transformacji w sektorze edukacyjnym.

Cel Fundacji – wspieranie nauki i edukacji, realizacji programów i projektów badawczych i wydawniczych, zapewnienie czynności doradztwa w zarządzaniu, informacji dla menedżerów w systemie szkolnictwa wyższego, nauczycieli akademickich, naukowców, studentów, uczniów, pracowników instytucji edukacyjnych.

Fundacja współpracuje z wieloma krajowymi i międzynarodowymi instytucjami edukacyjnymi, rozwija specjalistyczną bazę danych o rozwoju krajowych systemów szkolnictwa wyższego na Ukrainie oraz w Europie Środkowej i Wschodniej.

Przedstawiciele Fundacji uczestniczą w konferencjach, seminariach, okrągłych stołach i innych obradach publicznych i naukowych na temat problemów rozwoju i realizacji strategii transformacji krajowych systemów edukacji.

Fundacja prowadzi swoją działalność w ramach poszczególnych projektów, co zapewnia niezbędną elastyczność, aby przyciągnąć najlepszych ekspertów krajowych i zagranicznych oraz optyimizować strukturę finansowania.

W realizacji programów Fundacji biorą udział krajowi i zagraniczni eksperci, naukowcy, nauczyciele akademicy, menedżerowie szkolnictwa wyższego, przedstawiciele władz publicznych zarządzających edukacją oraz publicznych i niepublicznych szkół wyższych, instytutów badawczych, organizacji pozarządowych i stowarzyszeń zawodowych.

Fundacja realizuje projekty edukacyjne, badawcze i wydawnicze oraz bierze udział w rozwoju ustawodawstwa krajowego w dziedzinie szkolnictwa wyższego i badań Ukrainy.

W okresie działalności Fundacji na Ukrainie z udziałem założycieli zostały wdrożone następujące projekty badawcze wspierane przez międzynarodowych i ukraińskich partnerów (Międzynarodowy Fundusz „Odrodzenie”, UNDP, Polska Fundacja Międzynarodowej Współpracy

na rzecz Rozwoju „Know How” / Fundacja Solidarności Międzynarodowej itp., Narodowa Akademia Nauk Pedagogicznych Ukrainy, Ukraiński Uniwersytet Katolicki, Uniwersytet Warszawski, Związek Rektorów Uczelni Ukrainy, itp):

1. *Systemowe badania monitorowania wejścia krajowego systemu szkolnictwa wyższego do Europejskiej Przestrzeni Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych:*

- Szkolnictwo Wyższe Ukrainy: monitoring integracji do Europejskiej Przestrzeni Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych (2013-2014)
- Rozwój baz danych i wsparcie informacyjne badania monitorującego „Wejście systemu szkolnictwa wyższego do Europejskiej Przestrzeni Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych” (2012-2013)
- Badanie monitorujące wejścia krajowego systemu szkolnictwa wyższego do Europejskiej Przestrzeni Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych (2011-2012).

2. *Niezależne badanie uniwersytetów:*

- Audyt edukacyjny Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego (2010-2011)
- Projekty operacyjne MFW – badanie publiczne systemu licencjonowania i akredytacji szkolnictwa wyższego na Ukrainie (2001)
- Państwowa ekspertyza ukraińskiej edukacji prawnej w szkolnictwie wyższym (2000).

3. *Opracowanie kursów szkoleniowych:*

Opracowanie i wdrożenie kursu „Porównawcze prawo edukacyjne” dla studiów magisterskich na wydziałach prawa uniwersytetów (2009).

4. *Przywództwo w szkolnictwie wyższym:*

- Szkolnictwo wyższe: Przywództwo dla Progresu (2000-2002)
- Polsko-ukraiński projekt „Uniwersytet innowacyjny i przywództwo” (2014-2015) wspólnie z Wydziałem „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego we współpracy ze Związkiem Rektorów Uczelni Ukrainy, którego celem jest szkolenie liderów, gotowych do wprowadzenia innowacyjnego podejścia w zarządzaniu uczelniami i w systemie szkolnictwa wyższego oraz nastawionych na realizację w ukraińskich uniwersytetach najnowszych technologii edukacyjnych.

Działalność ustawodawcza założycieli i ekspertów Fundacji – udział w szerokiej dyskusji publicznej na temat inicjatyw legislacyjnych i poprawy obecnego prawodawstwa ukraińskiego w dziedzinie szkolnictwa wyższego i nauki, zgodnie z zaleceniami Europejskiej Przestrzeni Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych jest jednym z priorytetów Fundacji od momentu jej powstania.

Przez Fundację zostały opracowane następujące dokumenty w zakresie reformowania krajowego systemu licencjonowania i akredytacji:

- Koncepcja reformy systemu licencjonowania i akredytacji w szkolnictwie wyższym na Ukrainie
- Przepisy dotyczące Komisji Akredytacyjnej Ukrainy (Projekt uchwały Gabinetu Ministrów Ukrainy)
- O wprowadzeniu zmian w licencjonowaniu usług edukacyjnych (Projekt uchwały Gabinetu Ministrów Ukrainy)
- O wprowadzeniu zmian do rozporządzenia w sprawie akredytacji uczelni i specjalności w szkolnictwie wyższym i wyższych szkołach zawodowych (Projekt uchwały Gabinetu Ministrów Ukrainy)

- O zatwierdzeniu warunków licencyjnych usług edukacyjnych w szkolnictwie wyższym
- O zatwierdzeniu państwowych wymogów do akredytacji kierunków studiów i specjalności (dokument administracyjny Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy)
- Przygotowanie „Koncepcji zmian w edukacji w latach 2015-2025”. Wspieranie opracowania Krajowej doktryny edukacyjnej (2001)
- Stoły okrągłe z dyskusją publiczną na temat inicjatyw ustawodawczych, publicznej dyskusji projektu ustawy Ukrainy O szkolnictwie wyższym (grudzień 1999 – luty 2000), 2013-2014.

Projekty wydawnicze

W języku ukraińskim:

1. Kwiek Marek, Finikow Taras. *Polskie ustawodawstwo o szkolnictwie wyższym. Doświadczenia i wnioski*, Taxon: Kijów 2001.
2. Finikow Taras, Wolności akademickie i ich znaczenie dla reformowania szkolnictwa wyższego, w: *Zarządzanie Uniwersytetem: problemy i rozwiązania. Materiały seminarium międzynarodowego w dniach 23-24 listopada 2001 r. we Lwowie*, Koło: Drohobycz 2002, s. 52-120.
3. Finikow Taras, *Nowoczesne szkolnictwo wyższe: globalne trendy i Ukraina*, Taxon: Kijów 2002.
4. Finikow Taras, Szarow Oleg, *Szkolnictwo wyższe Ukrainy: licencjonowanie i akredytacja. Badania analityczne*, Centrum Szkoleniowe „Konsorcjum Wzmocnienia Edukacji Menedżerskiej na Ukrainie”, Kijów 2003.
5. Finikow Taras, Presja korupcyjna w szkolnictwie wyższym: czynniki i rozwój „środowiska” odporności, w: *Przejrzystość i korupcja w szkolnictwie wyższym na Ukrainie. Materiały konferencji (21-22 listopada 2002, Lwów)*, Taxon: Kijów 2002, s. 168-180.
6. Kasjanow Georgij, Finikow Taras, Proces Boloński i Ukraina: wyzwania i szanse, *Ekonomiczny czasopis* 21, 2004, nr 10, s. 50-52.
7. Kasjanow Georgij, Finikow Taras, Prawo do edukacji w kontekście praw człowieka na Ukrainie: retrospektywa historyczna i obecność, w: *Ukraina XX stulecia: kultura, ideologia, polityka*, Kijów 2005, wyp. 9, s. 476-485.
8. Witkin L.M., Lapytyw S.M., Finikow T.W., Pidubna S.M., *Budowa systemu zarządzania jakością kształcenia w szkolnictwie wyższym. Podręcznik dla studentów: w dwóch księżkach*, Taxon: Kijów 2009.
9. Finikow Taras [red.] *Wejście krajowego systemu szkolnictwa wyższego do Europejskiej Przestrzeni Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych. Raport badania monitorowanego*, MFBPO, Taxon: Kijów 2012.
10. Finikow Taras [red.] *Monitoring integracji krajowego systemu szkolnictwa wyższego z Europejską Przestrzenią Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych. Raport badania monitorowanego*, MFBPO, Taxon: Kijów 2014.
11. Finikow Taras, Ciężar przeszłości, wyzwania na przyszłość: aspekty przywództwa, w: *Spotkania na Bajkale. Obciążenia z przeszłości, wyzwania na przyszłość*, Buriacki Uniwersytet Państwowy: Ulan-Ude 2014, s. 153-168.

W języku angielskim:

12. Finikow T.V., Zdanowych, N.V., Tsymbal, D.V., *Ukrainian-Dutch Double Degree Programme Graduates: Professional Careers and Social Adaptation: FINAL REPORT*, Taxon: Kyiv 2005.
13. Finikow T.V., Zdanowych, N.V., Tsymbal, D.V., *Ukrainian-Dutch Double Degree Programme Graduates: Professional Careers and Social Adaptation: Recommendations to target groups*, Taxon: Kyiv 2005.
14. Finikow T.V., Alkema V.G., Law Training for Bachelor Economists in Ukraine, in: *Výuka práva pro ekonomy. Mezinárodní vědecká konference. Sborník 3.-4.11.2005 Rožnov pod Radhoštěm*, 1 vyd., Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava.

15. Finikov Taras [ed.] *The Ukrainian Higher Education System and Its Entry Into The European Higher Education and Research Area: Monitoring Study: Analytical Report*, International Charity Foundation "International Foundation for Education Policy Research", Taxon: Kyiv 2012.

Wizyty edukacyjne

Aby zwiększyć świadomość społeczności akademickiej w rozwoju krajowego systemu szkolnictwa wyższego, Fundacja organizuje wizyty do głównych ośrodków akademickich i warsztaty z prezentacją raportu o monitorowaniu włączenia ukraińskiego systemu szkolnictwa wyższego do Europejskiej Przestrzeni Szkolnictwa Wyższego i Badań Naukowych.

Działalność publiczna i doradcza

Profesor Taras Finikow jest:

- 1) członkiem Zarządu Ministerstwa Edukacji i Nauki Ukrainy (od marca 2014)
- 2) członkiem Komisji Akredytacyjnej Ukrainy (od maja 2014)
- 3) członkiem Grupy Roboczej ds. koordynacji polsko-ukraińsko-niemieckiej współpracy naukowej pod patronatem Konferencji Rektorów Akademickich Uczelni w Polsce (KRASP), Konferencji Rektorów Uczelni Niemieckich (HRK), Związku Rektorów Uczelni Ukraińskich (URHEIU) (od 15 grudnia 2014)
- 4) członkiem Rady Nadzorczej Narodowego Uniwersytetu im. W. Karazina w Charkowie (od grudnia 2014)
- 5) zastępcą przewodniczącego Rady Nadzorczej Uniwersytetu Państwowego w Sumach (od grudnia 2014)
- 6) senatorem Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego (2005-2009); honorowym senatorem Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego (od 2010)
- 7) przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego do zwołania Krajowego Kongresu Uczelni Prywatnych (od stycznia 2015).

Obecnie Fundacja aktywnie współpracuje z Fundacją Rektorów Polskich i uczestniczy w projekcie badawczym „Analiza współpracy uczelni polskich i ukraińskich na tle porównania systemów szkolnictwa wyższego. Wnioski i rekomendacje”.

Dodatek 6. Umowy o współpracy na szczeblu Konferencji Rektorów: poziom systemowy

1. Umowa między KRASP i URHEI

**Umowa o współpracy
między
Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich
i
Związkiem Rektorów Uczelni Ukrainy,
zawarta 19 maja 2014 r. w Warszawie (Polska)**

Kierując się wspólnym dążeniem do działania na rzecz ukraińsko-polskich stosunków bilateralnych w dziedzinie szkolnictwa wyższego i badań naukowych, mając na uwadze rozpoczynające się postępowanie zmierzające do przystąpienia Ukrainy do Unii Europejskiej oraz rozumiejąc znaczenie współpracy między naszymi obiema organizacjami,

Konferencja Rektorów Akademickich Szkół Polskich, reprezentowana przez jej Przewodniczącego, Rektora Wiesława Banysia

i

Związek Rektorów Uczelni Ukrainy, reprezentowany przez jej Przewodniczącego, Rektora Leonida V. Huberskiego,

zwane w dalszej części umowy Stronami, uzgadniają co następuje:

§ 1

Przedmiot umowy

Przedmiotem umowy jest określenie ram wspólnych działań w celu promowania przez Strony współpracy w dziedzinie kształcenia i badań naukowych.

§ 2

Formy współpracy

Współpraca będzie prowadzona w ramach wspólnie uzgodnionych programów związanych z:

- a) mobilnością studentów,
- b) wymianą pracowników naukowo-dydaktycznych,
- c) wspólnymi projektami badawczymi,
- d) udziałem w spotkaniach akademickich,
- e) wymianą informacji oraz materiałów naukowych,
- f) krótkoterminowymi programami naukowymi, szkoleniowymi oraz związanymi z kulturą,
- g) rozwojem zawodowym.

§ 3

Wymiana pracowników naukowych-dydaktycznych

Strony przewidują:

- a) prowadzenie wykładów przez nauczycieli akademickich uczelni partnerskich oraz bezpośrednią wymianę idei między naukowcami zajmującymi się specyficznymi obszarami badawczymi,
- b) udział w konferencjach oraz wydarzeniach naukowych organizowanych przez instytucję partnerską,
- c) prowadzenie prac naukowych w ramach wspólnych projektów badawczych.

W celu wspierania wymiany akademickiej:

- a) obie Strony zobowiązują się, w miarę możliwości, do organizacji pobytu gości z uczelni partnerskich, w tym udzielenia pomocy w znalezieniu odpowiedniego zakwaterowania,
- b) wszystkie warunki oraz zobowiązania dotyczące wizyty pracownika naukowo-dydaktycznego powinny zostać ustalone z odpowiednim wyprzedzeniem, w celu dokonania niezbędnych przygotowań,
- c) strony nie będą wypłacały gościom wynagrodzeń.

§ 4

Wspólne projekty

Strony zamierzają realizować wspólne projekty, w tym projekt dotyczący współpracy polskich i ukraińskich uczelni z uwzględnieniem analizy porównawczej systemów szkolnictwa wyższego w obu krajach, zainicjowany przez Fundację Rektorów Polskich.

§ 5

Aneksy

Niniejsza umowa oraz jej aneksy mogą zostać zmienione za porozumieniem obu Stron w formie pisemnego aneksu, który stanie się integralną częścią umowy.

§ 6

Postanowienia końcowe

Niniejsza umowa wchodzi w życie z dniem podpisania jej przez obie Strony, obowiązuje na okres pięciu lat i jest automatycznie odnawiana na kolejne pięcioletnie okresy, z zastrzeżeniem prawa każdej ze Stron do jej pisemnego wypowiedzenia z sześciomiesięcznym wyprzedzeniem.

Umowę sporządzono w języku polskim, ukraińskim i angielskim w jednobrzmiących egzemplarzach, po trzy dla każdej ze stron.

prof. Leonid Hubersky

Przewodniczący
Związku Rektorów Uczelni Ukrainy

prof. Wiesław Banyś
Przewodniczący
Konferencji Rektorów Akademickich
Szkół Polskich

2. Umowa między KRPUT i Konferencją Rektorów Ukraińskich Uczelni Technicznych

POROZUMIENIE

STOWARZYSZENIA REKTORÓW WYŻSZYCH UCZELNI TECHNICZNYCH UKRAINY i KONFERENCJI REKTORÓW POLSKICH UCZELNI TECHNICZNYCH

Sporządzone i podpisane dnia 25 kwietnia 2014 r. w Kijów o następującej treści:

1. **Stowarzyszenie Rektorów Wyższych Uczelni Technicznych Ukrainy** (zwane dalej SRWUTU) i reprezentowane przez odpowiednio w tym celu uprawnionego Przewodniczącego - prof. Mychajła Zgurowskiego,
oraz
2. **Konferencja Rektorów Polskich Uczelni Technicznych** (zwane dalej KRPUT) reprezentowane przez odpowiednio upoważnionego do złożenia podpisu pod niniejszym Porozumieniem przez Rektorów Uczelni wchodzących w skład KRPUT - prof. Tadeusza Więckowskiego
zwane dalej łącznie Stronami, postanawiają co następuje:

P R E A M B U Ł A

Mając na uwadze, że:

- I. *Począwszy od dnia podpisania „Porozumienia między Konferencją Rektorów Polskich Uczelni Technicznych a Stowarzyszeniem Rektorów Wyższych Uczelni Technicznych Ukrainy” co nastąpiło w 2008 r., na uczelniach technicznych Ukrainy i Rzeczypospolitej Polski wykonano ogromną pracę w dziedzinie rozwoju wzajemnej współpracy w różnych obszarach;*
- II. *Porozumienie, o którym mowa w pkt. poprzedzającym odegrało rolę akceleratora rozwoju współpracy ukraińskich i polskich uczelni technicznych - zapoczątkowano intensywną wymianę delegacji, rozwinięto wspólną międzynarodową działalność projektową, rozszerzono umowne ramy współpracy o organizację studenckie;*
- III. *Rozpoczęło działalność Polsko-Ukraińskie Centrum Narodowego Technicznego Uniwersytetu Ukraińskiego „Politechnika Kijowska”;*
- IV. *Od 12 lat funkcjonuje Centrum Współpracy Polsko-Ukraińskiej przy Narodowej Akademii Górniczej w Dniepropietrowsku;*
- V. *Na Narodowym Uniwersytecie Technicznym w Doniecku funkcjonuje polski językowo-techniczny wydział z polskim językiem wykładowym;*
- VI. *Przykładami udanej realizacji innych wspólnych projektów polsko-ukraińskich - zdaniem Stron - są w szczególności także:*
  - *powołanie Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej na rzecz stałego rozwoju;*
  - *powołanie Polsko-Ukraińskiego Centrum doskonalenia technologii odnawialnych źródeł energii i efektywności energetycznej (przy znaczącym wsparciu Ambasady RP na Ukrainie);*
  - *realizacja projektu organizacji ukraińsko-polskiego turnieju piłki nożnej drużyn uniwersyteckich pod hasłem „Przez sport do współpracy i wzajemnego porozumienia w Europie!”*
  - *Ukraińsko-Polskie Forum Akademickie przeprowadzone z sukcesem w 2009 roku przez Narodowy Techniczny Uniwersytet Ukraiński „Politechnika Kijowska”;*

- zorganizowane w 2011 roku i poświęcone 25 rocznicy katastrofy w Czarnobylu międzynarodowe forum „Pokój, wzajemne porozumienie i współpraca na rzecz bezpieczniejszego świata”;
- zorganizowany w 2013 roku tzw. „okrągły stół” pn. „Wojciech Świętosławski: człowiek, który zbliża narody Ukrainy i Polski”, i odsłonięcie na Narodowym Technicznym Uniwersytecie Ukraińskim „Politechnika Kijowska” pomnika prof. Wojciecha Świętosławskiego

VII. Na podstawie doświadczenia z dotychczasowej współpracy uczelni technicznych Polski i Ukrainy w 2012 roku przyjęto wspólną deklarację w sprawie utworzenia „Forum akademickiego współpracy ukraińsko-europejskiej” mającego być mechanizmem organizacyjnym włączania uniwersytetów Ukrainy do szerszej współpracy z uniwersytetami europejskimi, w tym szczególnie współpracy z uczelniami technicznymi w Polsce.

Dla kontynuacji działalności określonej powyżej jak też i dla dalszego zacieśnienia obecnej współpracy SRWUTU a KRPUT, organizacje te postanowiły złożyć poniższe, zgodne deklaracje o wzajemnym współdziałaniu i nazwać je „Porozumieniem Stowarzyszenia Rektorów Wyższych Uczelni Technicznych Ukrainy i Konferencji Rektorów Polskich Uczelni Technicznych”.

§ 1

1. **Celem niniejszego Porozumienia jest** określenie ram wspólnych przyszłych działań SRWUTU i KRPUT, które pogłębiać będą współpracę ukraińskich i polskich uczelni technicznych w obszarach:
  - a. **badania i innowacji** – w związku z rozwojem współpracy w priorytetowych obszarach nauki i innowacji dla kontynuacji wspólnego udziału naukowców ukraińskich i polskich w konkursach i programach europejskich i międzynarodowych;
  - b. **edukacji** – w związku z aktywizacją wymiany akademickiej i studenckiej oraz wzmocnieniem mobilności naukowców, dydaktyków i studentów uczelni obu krajów;
  - c. **współpracy międzynarodowej** – tj. dla zwiększenia roli uczelni w rozwoju współpracy gospodarczej obu krajów;
  - d. **personalnym** - w związku z rozszerzaniem kompetencji, nauką języków ukraińskiego i polskiego, rozwoju kontaktów kulturalnych i sportowych.
2. Cele powyższe Strony zamierzają omawiać i rozwijać podczas cyklicznych Ukraińsko-Polskich Forów Akademickich.

§ 2

1. Dla realizacji wspólnych celów w **obszarze edukacji** Strony zamierzają rozwijać:
  - 1) Wzajemną wymianę studentów i wykładowców, wspierać mobilność studencką i akademicką; wymianę studencką i akademicką z wykorzystaniem europejskiego programu „ERASMUS+”;
  - 2) Praktykę organizacji wspólnych przedsięwzięć (tj. m.in. seminariów, konferencji, targów, tzw. „okrągłych stołów”) w odpowiednich dla współczesnych problemów wyższego szkolnictwa technicznego obszarach;
  - 3) Wspólną działalność bibliotek i muzeów oraz wymianę zasobów intelektualnych;
  - 4) Wymianę doświadczeń i informacji dotyczących:
    - a. organizacyjnych i prawnych zasad działalności wyższych uczelni technicznych,
    - b. wdrażania postanowień Procesu Bolońskiego oraz Strategii Lizbońskiej,
    - c. wdrażania do procesu edukacyjnego technologii innowacyjnych,
    - d. organizacji i finansowania współpracy uczelni technicznych Rzeczypospolitej Polski i Ukrainy.

2. Strony zamierzają zachęcać uczelnie techniczne obu krajów do tworzenia (w granicach dopuszczalnych przepisami krajowymi) wspólnych programów nauczania (w tym takich, których przedmiotem jest podwójne dyplomowanie i wspólne prowadzenie studiów).
3. Obie Strony zamierzają podejmować stosowne działania w celu zachęcenia studentów do udziału w programach wymiany a ponadto Strony chcą dokonywać wzajemnej wymiany informacji o oferowanych programach studiów łączonych i związanych z tym dokumentów.
4. Strony pozytywnie oceniają kontynuację projektu organizacji imprez sportowych w tym szczególnie „Polsko-Ukraińskiego turnieju piłki nożnej wśród drużyn uniwersyteckich”.

§ 3

1. Dla realizacji wspólnych celów w **obszarze badań i innowacji** Strony chcą wspierać nawiązywanie i kontynuację dotychczasowej współpracy między grupami badawczymi naukowców ukraińskich i polskich a w szczególności Strony zamierzają:
  - 1) wspierać tworzenie konsorcjów w skład których będą wchodzić ukraińscy i polscy naukowcy, które to konsorcja będą miały uczestniczyć w konkursach i programach europejskich i międzynarodowych;
  - 2) rozwijać wymianę doktorantów i magistrantów;
  - 3) zachęcać do doskonalenia programów „Podwójnych studiów doktoranckich” oraz programów których przedmiotem jest podwójne dyplomowanie i wspólne prowadzenie studiów.
2. Strony chcą wspierać współpracę w zakresie badań naukowych i innowacji zgodną z priorytetami unijnego programu „Horyzont 2020” (i w ewentualnych porozumieniach bilateralnych) w następujących kierunkach:
  - 1) Technologie informacyjno-komunikacyjne;
  - 2) Energetyka zrównoważona;
  - 3) Zrównoważony rozwój;
  - 4) Nanomateriały i nanotechnologie;
  - 5) Zarządzanie środowiskiem;
  - 6) Nauki o życiu;
  - 7) Uzdatnianie wody;
  - 8) Bezpieczeństwo cybernetyczne;
  - 9) Technologie lotnicze i kosmiczne;
  - 10) Program „Studencki Satelita”.
3. Strony pozytywnie oceniają zamierzony udział członków SRWUTU w konferencji na temat technologii uzdatniania wody, która ma być zorganizowana w 2014 roku przez Narodowy Techniczny Uniwersytet Ukraiński „Politechnika Kijowska” wraz z Polską Akademią Nauk.
4. Strony zamierzają współpracować w celu stworzenia sieci parków naukowo-technicznych w Polsce i na Ukrainie.

§ 4

1. Strony wyrażają zgodne stanowisko, że **finansowanie współpracy** uczelni KRPUT i SRWUTU powinno dokonywać się według ogólnej zasady pokrywania kosztów własnych przez każdy ze współpracujących podmiotów a szczegółowe zasady finansowania powinny zostać określone w odrębnych porozumieniach zawieranych przez współpracujące uczelnie.
2. Strony oświadczają że gotowe są dołożyć wszelkich starań, w celu udzielenia uczelniom pomocy w poszukiwaniu środków na realizację programów wymiany współpracy naukowej i dydaktycznej, w szczególności poprzez gromadzenie i przekazywanie informacji o możliwościach wykorzystania w tym celu programów unijnych i innych źródeł finansowania.

§ 5

Postanowienia końcowe

1. Porozumienie niniejsze nie tworzy żadnych zobowiązań ani nie nakłada na strony żadnych powinności i stanowi wyłącznie wyraz woli Stron w zakresie współdziałania (w zakresach i z użyciem metod określonych w niniejszym Porozumieniu).
2. Porozumienie niniejsze nie ma na celu utworzenia odrębnego podmiotu oraz nie skutkuje nawiązaniem jakichkolwiek stosunków cywilnoprawnych zarówno pomiędzy Stronami jak i pomiędzy uczelniami członkowskimi SRWUTU oraz uczelniami wchodzącymi w skład KRPUT oraz uczelniami stowarzyszonymi z KRPUT.
3. Strony deklarują gotowość do przeprowadzania (stosownie do wspólnych potrzeb) wzajemnych spotkań i konsultacji - dla realizacji i zapewnienia skuteczności kolejnych, uzgodnionych (i pozostających w związku z ich wspólnymi celami określonymi powyżej) działań Stron.
4. Porozumienie niniejsze podlega regulacjom przepisów obowiązujących w Rzeczypospolitej Polsce i na Ukrainie.
5. Ewentualne rozbieżności i spory związane z realizacją niniejszego Porozumienia Strony będą starały się rozwiązywać polubownie a w przypadku niemożności rozstrzygnięcia ewentualnego sporu w tej drodze każda z uczelni związanych z odpowiedzialnością ze Stron uprawniona jest do postępowania zgodnego z przepisami krajowymi i międzynarodowymi mającymi do niej zastosowanie.
6. Niniejsze Porozumienie wchodzi w życie z dniem jego podpisania przez obie Strony i jest wiążące dla Stron przez okres następujących pięciu lat. Porozumienie można przedłużyć na kolejne okresy pięcioletnie co winno się dokonywać każdorazowo w formie pisemnej pod rygorem nieważności.
7. Niniejsze Porozumienie zostało sporządzone i podpisane przez osoby reprezentujące SRWUTU oraz KRPUT w dwóch egzemplarzach – odpowiednio w języku polskim i ukraińskim, przy czym poszczególne wersje językowe są traktowane jako równoprawne a wiążąca dla Stron wykładnia znaczenia poszczególnych zapisów – w razie powstania w tym zakresie rozbieżności – może być dokonana wyłącznie przez same Strony w drodze wydania w tym przedmiocie zgodnych oświadczeń woli.

Profesor Tadeusz Więckowski,
Przewodniczący Konferencji Rektorów
Polskich Uczelni Technicznych

Profesor Mychajło Zgurowsky
Przewodniczący Stowarzyszenia Rektorów
Wyższych Uczelni Technicznych Ukrainy

Forum Ukraińsko-Polskie „Techniczna edukacja – dla przyszłości Europy”. W ramach prac forum na Politechnice Lwowskiej odbyło się w październiku 2014 r. dwudniowe spotkanie, którego uczestnikami byli rektorzy-członkowie Konferencji Rektorów Polskich Uczelni Technicznych

Współpraca pomiędzy politechnikami z Polski i Ukrainy została sformalizowana 24 kwietnia 2014 r. Na mocy zawartego porozumienia uczelnie zobowiązały się do tworzenia konsorcjów naukowych, zwiększenia wymiany naukowców i studentów oraz do prowadzenia wspólnych badań kosmicznych. Głównym celem umowy jest doprowadzenie do lepszego wykorzystania osiągnięć naukowców z Polski i Ukrainy dla rozwoju nauki i gospodarki obu krajów.

Konferencja we Lwowie była okazją do wymiany doświadczeń międzynarodowych, zacieśnienia istniejących i stworzenia nowych kontaktów partnerskich, wyznaczenia horyzontów współpracy i omówienia kwestii związanych z finansowaniem projektów badawczych, głównie z programu Horyzont 2020. Pierwszy dzień forum zakończyło podpisanie bilateralnych umów pomiędzy poszczególnymi uczelniami.

W spotkaniu wzięli udział: Maksym Stricha, wiceminister edukacji i nauki, Henryk Litwin, ambasador RP na Ukrainie oraz Andrij Sadowyj, prezydent Lwowa.

Dodatek 7. Informacja na temat przeprowadzonych badań

1. Ankieta skierowana do uczelni polskich i ukraińskich

Szanowni Państwo Rektorzy,

Zwracamy się z uprzejmą prośbą o wypełnienie poniższej ankiety. Dotyczy ona międzynarodowej współpracy Państwa uczelni, ze szczególnym uwzględnieniem współpracy z uczelniami ukraińskimi.

Ankieta stanowi wstępny etap projektu „**Analiza na wybranych przykładach współpracy uczelni polskich i ukraińskich na tle porównania systemów szkolnictwa wyższego. Wnioski i rekomendacje**” realizowanego przez Fundację Rektorów Polskich i Instytut Społeczeństwa Wiedzy we współpracy z Konferencją Rektorów Akademickich Szkół Polskich i Radą Rektorów Ukrainy.

Kwestionariusz został rozesłany do uczelni polskich (członków KRASP) i ukraińskich (członków Rady Rektorów Ukrainy). Jego celem jest zgromadzenie ogólnych informacji dotyczących współpracy uczelni obu krajów. Szczególnie ważne z perspektywy celów projektu jest wstępne zidentyfikowanie barier i pozytywnych przesłanek rozwoju kontaktów naukowo-badawczych, takich jak wspólna realizacja projektów, wspólne wykorzystywanie infrastruktury naukowej, wspólne aplikacje o dofinansowanie badań, itp. Ankieta pozwoli również na przeprowadzenie dalszych, pogłębionych badań jakościowych.

Zwracamy się z prośbą o odnotowanie podczas wypełniania ankiety, że zawarte w niej pytania koncentrują się przede wszystkim na współpracy naukowo-badawczej. Kwestionariusz nie obejmuje zagadnienia polsko-ukraińskiej wymiany studentów.

Uprzejmie prosimy o wypełnienie kwestionariusza przez osobę lub osoby posiadające najszerszą wiedzę na temat współpracy Państwa uczelni z uczelniami ukraińskimi.

W ankiecie część pytań ma charakter zamknięty i wymaga wskazania jednej lub więcej odpowiedzi. W takich przypadkach prosimy o podkreślenie właściwej/-ych odpowiedzi: należy zaznaczyć wybraną odpowiedź i użyć funkcji Ctrl + U. W pytaniach o charakterze otwartym prosimy o wpisanie właściwej odpowiedzi. Do części poświęconej konkretnym przykładom współpracy (tabela J) przygotowano trzy jednakowe formularze przesłane w odrębnych plikach.

Prosimy również o wskazanie w wyznaczonych miejscach osób, które mogłyby udzielić pogłębionych informacji na temat współpracy z uczelniami ukraińskimi.

Uprzejmie powiadamy, że wyniki zgromadzone za pomocą poniższego kwestionariusza będą analizowane i prezentowane w sposób anonimowy, uniemożliwiający zidentyfikowanie uczelni i respondentów.

Dziękujemy za współpracę!

A. Ogólne informacje o uczelni		
<i>Prosimy o wpisanie lub zaznaczenie właściwej odpowiedzi w prawej kolumnie.</i>		
A1	Nazwa uczelni	
A2	Adres uczelni	
A3	Adres strony internetowej uczelni	
A4	Rok założenia uczelni Pytanie dotyczy tylko uczelni niepublicznych.	
A5	Łączna orientacyjna liczba studentów studiów stacjonarnych	
A6	Łączna orientacyjna liczba studentów studiów niestacjonarnych	
A7	Łączna orientacyjna liczba doktorantów	
A8	Orientacyjna liczba adiunktów ze stopniem doktora	
A9	Orientacyjna liczba doktorów habilitowanych	
A10	Orientacyjna liczba osób z tytułem profesora	
A11	Skala działalności naukowej uczelni mierzona orientacyjnym udziałem środków pozyskanych na badania naukowe i prace badawczo-rozwojowe w łącznych rocznych przychodach uczelni (średnio w okresie ostatnich 3 lat). Prosimy podkreślić jedną odpowiedź.	1. do 10 % włącznie 2. do 20% włącznie 3. do 30 % włącznie 4. do 40% włącznie 5. do 50 % włącznie 6. powyżej 50 %
A12	Łączna liczba jednostek podstawowych uczelni (wydziałów i innych)	

B. Organizacja współpracy międzynarodowej uczelni		
B1	Jaki organ/organy uczelni są odpowiedzialne za współpracę międzynarodową na poziomie uczelni. Prosimy podkreślić wszystkie właściwe odpowiedzi.	1. prorektor 2. pełnomocnik rektora 3. uczelniana jednostka organizacyjna – proszę podać nazwę 4. inne, jakie?
	Jaki organ/organy uczelni są odpowiedzialne za współpracę międzynarodową na poziomie wydziałów. Prosimy podkreślić wszystkie właściwe odpowiedzi.	1. prodziekan 2. pełnomocnik dziekana 3. wydziałowa jednostka organizacyjna – proszę podać nazwę 4. inne, jakie?

<p>W odpowiedziach niżej prosimy o:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uwzględnienie jedynie umów zawartych na poziomie uczelni, a nie poszczególnych jednostek organizacyjnych; – wzięcie pod uwagę jedynie umów, w ramach których uwzględniono aspekty inne, niż wymiana studentów. 			
B2	Liczba uczelni zagranicznych, z którymi Państwa uczelnia podpisała umowę o współpracy.		
B3	Liczba uczelni zagranicznych, z którymi Państwa uczelnia podpisała umowę o współpracy i współpraca jest rzeczywiście realizowana.		
B4	Liczba uczelni zagranicznych, z którymi Państwa uczelnia podjęła współpracę, choć nie została podpisana odpowiednia umowa.		
B5	Liczba uczelni ukraińskich, z którymi Państwa uczelnia podpisała umowę o współpracy.		
B6	Liczba uczelni ukraińskich, z którymi Państwa uczelnia podpisała umowę o współpracy i współpraca jest rzeczywiście realizowana.		
B7	Liczba uczelni ukraińskich, z którymi Państwa uczelnia podjęła współpracę, choć nie została podpisana odpowiednia umowa.		
B8	Prosimy wymienić uczelnie ukraińskie, z którymi współpracą osiągnęła największy zakres. Prosimy wpisać nie więcej niż 3 uczelnie.	<ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3. 	
B9	Kto zazwyczaj inicjuje współpracę Państwa uczelni z uczelniami ukraińskimi? Prosimy o podkreślenie wszystkich właściwych odpowiedzi.	Po stronie polskiej	Po stronie ukraińskiej
		<ol style="list-style-type: none"> 1. studenci 2. pracownicy naukowo-badawczy z Polski 3. wydział/institut 4. władze uczelni 5. inni partnerzy w konsorcjum 6. ministerstwo odpowiedzialne za szkolnictwo wyższe i naukę 7. współdziałające z uczelniami inne instytucje, np. fundacje 8. inne, jakie? 	<ol style="list-style-type: none"> 1. studenci 2. pracownicy naukowo-badawczy z Ukrainy 3. wydział/institut 4. władze uczelni 5. inni partnerzy w konsorcjum 6. ministerstwo odpowiedzialne za szkolnictwo wyższe i naukę 7. współdziałające z uczelniami inne instytucje, np. fundacje 8. inne, jakie?

C. Obszary współpracy z uczelniami ukraińskimi		
<p>W pytaniu niżej prosimy o:</p> <ul style="list-style-type: none"> - podkreślenie właściwych odpowiedzi; - wzięcie pod uwagę jedynie przykładów współpracy, w których uwzględniono aspekty inne, niż wymiana studentów. 		
CI	<p>W jakich obszarach wiedzy Państwa uczelnia współpracuje z uczelniami ukraińskimi?</p> <p>Prosimy o wskazanie obszaru/-ów wiodącego/-cych.</p>	<p>Obszary nauk:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. humanistycznych 2. społecznych 3. ścisłych 4. przyrodniczych 5. technicznych 6. rolniczych, leśnych i weterynaryjnych 7. medycznych, o zdrowiu oraz o kulturze fizycznej 8. sztuki

D. Liczba osób, które wyjechały do uczelni zagranicznych w ramach współpracy naukowo-badawczej					
<ul style="list-style-type: none"> - Prosimy nie uwzględniać wyjazdów w ramach wymiany studenckiej. - Prosimy o wpisanie orientacyjnej liczby pracowników lub studentów w każdej kategorii, które we wskazanym okresie wyjechały do uczelni zagranicznych. 					
Kategoria osób		W latach 2000-2006		W latach 2007-2013	
		Ogółem do uczelni zagranicznych	Do uczelni ukraińskich	Ogółem do uczelni zagranicznych	Do uczelni ukraińskich
D1	Studenci pierwszego i drugiego stopnia studiów łącznie				
D2	Doktoranci				
D3	Adiunkci ze stopniem doktora				
D4	Doktorzy habilitowani				
D5	Osoby z tytułem profesora				

E. Formy współpracy z uczelniami ukraińskimi

Prosimy o wpisanie lub podkreślenie właściwej/-ych odpowiedzi.

E1	E2
<p>Jakie formy współpracy Państwa uczelnia podejmuje z ukraińskimi partnerami?</p>	<p>Jakie formy współpracy z ukraińskimi partnerami Państwa uczelnia podejmuje najczęściej? Proszę zaznaczyć nie więcej niż 3 odpowiedzi.</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. kształcenie prowadzące do uzyskania dwóch dyplomów (<i>double diploma</i>) na pierwszym stopniu studiów 2. kształcenie prowadzące do uzyskania dwóch dyplomów (<i>double diploma</i>) na drugim stopniu studiów 3. promowanie doktorów ukraińskich przez polskich profesorów 4. promowanie doktorów polskich przez ukraińskich profesorów 5. goszczenie ukraińskich <i>visiting professors</i> przez partnera polskiego 6. goszczenie polskiego <i>visiting professors</i> przez partnera ukraińskiego 7. prowadzenie wykładów przez profesorów z Ukrainy u partnera polskiego 8. prowadzenie wykładów przez profesorów z Polski u partnera ukraińskiego 9. wzajemne wizyty związane z udostępnieniem unikatowej aparatury naukowej 10. stypendia naukowe przyznawane przez partnera ukraińskiego 11. stypendia naukowe przyznawane przez partnera polskiego 12. składanie wspólnych aplikacji o granty naukowe 13. prowadzenie wspólnych projektów badawczych 14. prowadzenie projektów badawczych przez pracowników partnera ukraińskiego w uczelni polskiej 15. prowadzenie projektów badawczych przez pracowników partnera polskiego w uczelni ukraińskiej 16. wspólne organizowanie seminariów i konferencji naukowych 17. tworzenie i prowadzenie wspólnych komórek lub jednostek organizacyjnych (także o charakterze wirtualnym) 18. działalność we wspólnych organizacjach zrzeszających uczelnie 19. wymiana kadry naukowej, w tym doktorantów 20. udostępnianie potencjału i zasobów o charakterze bibliotecznym 21. wspólne publikacje (książki, czasopisma) 22. inne, jakie? 	<ol style="list-style-type: none"> 1. kształcenie prowadzące do uzyskania dwóch dyplomów (<i>double diploma</i>) na pierwszym stopniu studiów 2. kształcenie prowadzące do uzyskania dwóch dyplomów (<i>double diploma</i>) na drugim stopniu studiów 3. promowanie doktorów ukraińskich przez polskich profesorów 4. promowanie doktorów polskich przez ukraińskich profesorów 5. goszczenie ukraińskich <i>visiting professors</i> przez partnera polskiego 6. goszczenie polskiego <i>visiting professors</i> przez partnera ukraińskiego 7. prowadzenie wykładów przez profesorów z Ukrainy u partnera polskiego 8. prowadzenie wykładów przez profesorów z Polski u partnera ukraińskiego 9. wzajemne wizyty związane z udostępnieniem unikatowej aparatury naukowej 10. stypendia naukowe przyznawane przez partnera ukraińskiego 11. stypendia naukowe przyznawane przez partnera polskiego 12. składanie wspólnych aplikacji o granty naukowe 13. prowadzenie wspólnych projektów badawczych 14. prowadzenie projektów badawczych przez pracowników partnera ukraińskiego w uczelni polskiej 15. prowadzenie projektów badawczych przez pracowników partnera polskiego w uczelni ukraińskiej 16. wspólne organizowanie seminariów i konferencji naukowych 17. tworzenie i prowadzenie wspólnych komórek lub jednostek organizacyjnych (także o charakterze wirtualnym) 18. działalność we wspólnych organizacjach zrzeszających uczelnie 19. wymiana kadry naukowej, w tym doktorantów 20. udostępnianie potencjału i zasobów o charakterze bibliotecznym 21. wspólne publikacje (książki, czasopisma) 22. inne, jakie?

F. Finansowanie współpracy z uczelniami ukraińskimi		
<i>Prosimy o wpisanie lub podkreślenie właściwych odpowiedzi.</i>		
<i>Pytania nie dotyczą współpracy polegającej na wymianie studentów.</i>		
F1	Z jakich źródeł jest finansowana współpraca Państwa uczelni z uczelniami ukraińskimi?	<ol style="list-style-type: none"> 1. ze środków budżetu państwa Ukrainy 2. ze środków budżetu państwa Polski 3. ze środków Unii Europejskiej pozyskanych przez uczelnię polską 4. ze środków Unii Europejskiej pozyskanych przez uczelnię ukraińską 5. ze środków Unii Europejskiej pozyskanych wspólnie przez partnerów polskich i ukraińskich 6. z grantów badawczych pozyskanych przez uczelnię polską 7. z grantów badawczych pozyskanych przez uczelnię ukraińską 8. z grantów badawczych pozyskanych wspólnie przez partnerów polskich i ukraińskich 9. ze środków przekazanych przez sponsorów (fundacje, firmy, osoby prywatne, stypendia, itp.) 10. ze środków własnych uczelni polskiej 11. ze środków własnych uczelni ukraińskiej 12. innych, jakich?
F2	Z jakich źródeł pokrywają największą część kosztów współpracy Państwa uczelni z uczelniami ukraińskimi? <i>Prosimy o wskazanie maksymalnie 3 odpowiedzi.</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ze środków budżetu państwa Ukrainy 2. ze środków budżetu państwa Polski 3. ze środków Unii Europejskiej pozyskanych przez uczelnię polską 4. ze środków Unii Europejskiej pozyskanych przez uczelnię ukraińską 5. ze środków Unii Europejskiej pozyskanych wspólnie przez partnerów polskich i ukraińskich 6. z grantów badawczych pozyskanych przez uczelnię polską 7. z grantów badawczych pozyskanych przez uczelnię ukraińską 8. z grantów badawczych pozyskanych wspólnie przez partnerów polskich i ukraińskich 9. ze środków przekazanych przez sponsorów (fundacje, firmy, osoby prywatne, stypendia, itp.) 10. ze środków własnych uczelni polskiej 11. ze środków własnych uczelni ukraińskiej 12. innych, jakich?

G. Przeszkody we współpracy z uczelniami ukraińskimi			
<i>Prosimy o wpisanie lub podkreślenie właściwej/-ych odpowiedzi. Pytania nie dotyczą współpracy polegającej na wymianie studentów.</i>			
G1	<p>Jakie czynniki utrudniają Państwa współpracę z partnerami ukraińskimi?</p> <p>Prosimy o zaznaczenie wszystkich trudności, z którymi się Państwo spotkali we współpracy z partnerami z Ukrainy.</p>	<p>Za które odpowiada strona polska</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. regulacje dotyczące międzynarodowej działalności uczelni 2. ograniczone środki finansowe 3. brak dostępu do środków finansowych 4. brak wymaganych kompetencji językowych pracowników uczelni 5. niedostateczna motywacja pracowników naukowo-badawczych 6. braki w infrastrukturze naukowo-badawczej 7. niedostateczna własna baza noclegowa uczelni 8. nie dość rozwinięta infrastruktura hotelowa w ośrodku akademickim, w którym zlokalizowana jest uczelnia 9. nie dość rozwinięta infrastruktura transportowa (lotnicza, kolejowa, itp.) 10. oddalenie geograficzne uczelni 11. trudności w wymianie informacji między uczelniami 12. niedostateczny poziom zaufania do partnera 13. niesprzyjająca polityka władz publicznych 14. utrudnienia wizowe wobec obywateli Ukrainy 	<p>Za które odpowiada strona ukraińska</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. regulacje dotyczące międzynarodowej działalności uczelni 2. ograniczone środki finansowe 3. brak dostępu do środków finansowych 4. brak wymaganych kompetencji językowych pracowników uczelni 5. niedostateczna motywacja pracowników naukowo-badawczych 6. braki w infrastrukturze naukowo-badawczej 7. niedostateczna własna baza noclegowa uczelni 8. nie dość rozwinięta infrastruktura hotelowa w ośrodku akademickim, w którym zlokalizowana jest uczelnia 9. nie dość rozwinięta infrastruktura transportowa (lotnicza, kolejowa, itp.) 10. oddalenie geograficzne uczelni 11. trudności w wymianie informacji między uczelniami 12. niedostateczny poziom zaufania do partnera 13. niesprzyjająca polityka władz publicznych
<i>Prosimy o wpisanie lub podkreślenie właściwej/-ych odpowiedzi. Pytania nie dotyczą współpracy polegającej na wymianie studentów.</i>			
G2	<p>Jakie czynniki utrudniają Państwa współpracę z partnerami ukraińskimi?</p> <p>Prosimy o zaznaczenie wszystkich trudności, z którymi się Państwo spotkali we współpracy z partnerami z Ukrainy.</p>	<p>Za które odpowiada strona polska</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. regulacje dotyczące międzynarodowej działalności uczelni 2. ograniczone środki finansowe 3. brak dostępu do środków finansowych 	<p>Za które odpowiada strona ukraińska</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. regulacje dotyczące międzynarodowej działalności uczelni 2. ograniczone środki finansowe 3. brak dostępu do środków finansowych

		<p>4. brak wymaganych kompetencji językowych pracowników uczelni</p> <p>5. niedostateczna motywacja pracowników naukowo-badawczych</p> <p>6. braki w infrastrukturze naukowo-badawczej</p> <p>7. niedostateczna własna baza noclegowa uczelni</p> <p>8. nie dość rozwinięta infrastruktura hotelowa w ośrodku akademickim, w którym zlokalizowana jest uczelnia</p> <p>9. nie dość rozwinięta infrastruktura transportowa (lotnicza, kolejowa, itp.)</p> <p>10. oddalenie geograficzne uczelni</p> <p>11. trudności w wymianie informacji między uczelniami</p> <p>12. niedostateczny poziom zaufania do partnera</p> <p>13. niesprzyjająca polityka władz publicznych</p> <p>14. utrudnienia wizowe wobec obywateli Ukrainy</p>	<p>4. brak wymaganych kompetencji językowych pracowników uczelni</p> <p>5. niedostateczna motywacja pracowników naukowo-badawczych</p> <p>6. braki w infrastrukturze naukowo-badawczej</p> <p>7. niedostateczna własna baza noclegowa uczelni</p> <p>8. nie dość rozwinięta infrastruktura hotelowa w ośrodku akademickim, w którym zlokalizowana jest uczelnia</p> <p>9. nie dość rozwinięta infrastruktura transportowa (lotnicza, kolejowa, itp.)</p> <p>10. oddalenie geograficzne uczelni</p> <p>11. trudności w wymianie informacji między uczelniami</p> <p>12. niedostateczny poziom zaufania do partnera</p> <p>13. niesprzyjająca polityka władz publicznych</p>
--	--	--	--

H. Czynniki sprzyjające współpracy z uczelniami ukraińskimi			
<i>Prosimy o wpisanie lub podkreślenie właściwej/-ych odpowiedzi. Pytania nie dotyczą współpracy polegającej na wymianie studentów.</i>			
H1	Jakie czynniki sprzyjają współpracy Państwa uczelniami z partnerami ukraińskimi?	Za które odpowiada strona polska	Za które odpowiada strona ukraińska
		<ol style="list-style-type: none"> 1. regulacje dotyczące międzynarodowej działalności uczelni 2. dostęp do środków finansowych 3. odpowiednie kompetencje językowe pracowników uczelni 4. wysoka motywacja pracowników naukowo-badawczych 5. odpowiednia infrastruktura naukowo-badawcza 6. odpowiednio rozwinięta własna baza noclegowa uczelni 7. odpowiednio rozwinięta infrastruktura hotelowa w ośrodku akademickim, w którym zlokalizowana jest uczelnia 8. odpowiednio rozwinięta infrastruktura transportowa (lotnicza, kolejowa, itp.) 9. nieduża odległość między uczelniami 10. łatwość w wymianie informacji między uczelniami 11. wysoki poziom zaufania do partnera 12. sprzyjająca polityka władz publicznych 13. polityka wizowa wobec obywateli Ukrainy 	<ol style="list-style-type: none"> 1. regulacje dotyczące międzynarodowej działalności uczelni 2. dostęp do środków finansowych 3. odpowiednie kompetencje językowe pracowników uczelni 4. wysoka motywacja pracowników naukowo-badawczych 5. odpowiednia infrastruktura naukowo-badawcza 6. odpowiednio rozwinięta własna baza noclegowa uczelni 7. odpowiednio rozwinięta infrastruktura hotelowa w ośrodku akademickim, w którym zlokalizowana jest uczelnia 8. odpowiednio rozwinięta infrastruktura transportowa (lotnicza, kolejowa, itp.) 9. nieduża odległość między uczelniami 10. łatwość w wymianie informacji między uczelniami 11. wysoki poziom zaufania do partnera 12. sprzyjająca polityka władz publicznych 13. brak konieczności posiadania wiz przez Polaków
<i>Prosimy o wpisanie lub podkreślenie właściwej/-ych odpowiedzi. Pytania nie dotyczą współpracy polegającej na wymianie studentów.</i>			
H2	Jakie czynniki szczególnie sprzyjają współpracy Państwa uczelni z partnerami ukraińskimi? Prosimy o wskazanie maksymalnie 3 czynników.	Za które odpowiada strona polska	Za które odpowiada strona ukraińska
		<ol style="list-style-type: none"> 1. regulacje dotyczące międzynarodowej działalności uczelni 2. dostęp do środków finansowych 3. odpowiednie kompetencje językowe pracowników uczelni 	<ol style="list-style-type: none"> 1. regulacje dotyczące międzynarodowej działalności uczelni 2. dostęp do środków finansowych 3. odpowiednie kompetencje językowe pracowników uczelni

		<p>4. wysoka motywacja pracowników naukowo-badawczych</p> <p>5. odpowiednia infrastruktura naukowo-badawcza</p> <p>6. odpowiednio rozwinięta własna baza noclegowa uczelni</p> <p>7. odpowiednio rozwinięta infrastruktura hotelowa w ośrodku akademickim, w którym zlokalizowana jest uczelnia</p> <p>8. odpowiednio rozwinięta infrastruktura transportowa (lotnicza, kolejowa, itp.)</p> <p>9. nieduża odległość między uczelniami</p> <p>10. łatwość w wymianie informacji między uczelniami</p> <p>11. wysoki poziom zaufania do partnera</p> <p>12. sprzyjająca polityka władz publicznych</p> <p>13. polityka wizowa wobec obywateli Ukrainy</p>	<p>4. wysoka motywacja pracowników naukowo-badawczych</p> <p>5. odpowiednia infrastruktura naukowo-badawcza</p> <p>6. odpowiednio rozwinięta własna baza noclegowa uczelni</p> <p>7. odpowiednio rozwinięta infrastruktura hotelowa w ośrodku akademickim, w którym zlokalizowana jest uczelnia</p> <p>8. odpowiednio rozwinięta infrastruktura transportowa (lotnicza, kolejowa, itp.)</p> <p>9. nieduża odległość między uczelniami</p> <p>10. łatwość w wymianie informacji między uczelniami</p> <p>11. wysoki poziom zaufania do partnera</p> <p>12. sprzyjająca polityka władz publicznych</p> <p>13. brak konieczności posiadania wiz przez Polaków</p>
--	--	---	--

I. Inne uwarunkowania wpływające na współpracę z uczelniami ukraińskimi

Prosimy o zwięzłe opisanie uwarunkowań (barier i czynników sprzyjających) swoistych dla współpracy z uczelniami ukraińskimi, które nie zostały uwzględnione w tabeli G i H.

--

J. Konkretnie przykłady współpracy z uczelniami ukraińskimi		
<p>– <i>Prosimy o oddzielne wypełnienie formularza dla 1-3 przypadków współpracy prowadzonej od 2000 roku, który z perspektywy uczelni uznają Państwo za istotne z punktu widzenia analizowania uwarunkowań współpracy.</i></p> <p>– <i>Uwaga: ten formularz został również przygotowany w trzech odrębnych plikach.</i></p> <p>– <i>Prosimy o wpisanie lub podkreślenie właściwej/-ych odpowiedzi.</i></p> <p>– <i>Pytania nie dotyczą współpracy polegającej na wymianie studentów.</i></p>		
J1	Nazwa własna realizowanego przedsięwzięcia	
J2	Zwięzłe uzasadnienie wyboru tego przykładu współpracy. <i>Prosimy o zwięzłe opisanie, z jakich powodów ten przykład współpracy należy uznać za istotny z punktu widzenia analizowania uwarunkowań współpracy.</i>	
J3	Uczelnia partnerska/uczelnie partnerskie z Ukrainy.	
J4	Rok rozpoczęcia współpracy.	
J5	Rok zakończenia współpracy. <i>Jeżeli współpraca trwa nadal, prosimy o pozostawienie pustego pola.</i>	
J6	Czy współpraca jest realizowana na poziomie:	<ol style="list-style-type: none"> 1. całej uczelni 2. jednej jednostki organizacyjnej uczelni 3. większej liczby jednostek organizacyjnych
J7	Charakter współpracy	<ol style="list-style-type: none"> 1. umowa dwustronna 2. umowa wielostronna 3. współpraca bez umowy 4. inne, jakie?

J8	<p>Formy współpracy występujące w ramach danego przypadku Prosimy o podkreślenie wszystkich właściwych odpowiedzi.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. kształcenie prowadzące do uzyskania dwóch dyplomów (<i>double diploma</i>) na pierwszym stopniu studiów 2. kształcenie prowadzące do uzyskania dwóch dyplomów (<i>double diploma</i>) na drugim stopniu studiów 3. promowanie doktorów ukraińskich przez polskich profesorów 4. promowanie doktorów polskich przez ukraińskich profesorów 5. goszczenie ukraińskich <i>visiting professors</i> przez partnera polskiego 6. goszczenie polskiego <i>visiting professors</i> przez partnera ukraińskiego 7. prowadzenie wykładów przez profesorów z Ukrainy u partnera polskiego 8. prowadzenie wykładów przez profesorów z Polski u partnera ukraińskiego 9. wzajemne wizyty związane z udostępnieniem unikatowej aparatury naukowej 10. stypendia naukowe przyznawane przez partnera ukraińskiego 11. stypendia naukowe przyznawane przez partnera polskiego 12. składanie wspólnych aplikacji o granty naukowe 13. prowadzenie wspólnych projektów badawczych 14. prowadzenie projektów badawczych przez pracowników partnera ukraińskiego w uczelni polskiej 15. prowadzenie projektów badawczych przez pracowników partnera polskiego w uczelni ukraińskiej 16. wspólne organizowanie seminariów i konferencji naukowych 17. tworzenie i prowadzenie wspólnych komórek lub jednostek organizacyjnych (także o charakterze wirtualnym) 18. działalność we wspólnych organizacjach zrzeszających uczelnie 19. wymiana kadry naukowej, w tym doktorantów 20. udostępnianie potencjału i zasobów o charakterze bibliotecznym 21. wspólne publikacje (książki, czasopisma) 22. inne, jakie? 	
J9	<p>Kto był inicjatorem tej współpracy? Prosimy o podkreślenie wszystkich właściwych odpowiedzi.</p>	<p>Po stronie polskiej</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. studenci 2. pracownicy naukowo-badawczy z Polski 3. wydział/institut 4. władze uczelni 5. inni partnerzy w konsorcjum 6. ministerstwo odpowiedzialne za szkolnictwo wyższe i naukę 7. współdziałające z uczelniami inne instytucje, np. fundacje 8. inne, jakie? 	<p>Po stronie ukraińskiej</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. studenci 2. pracownicy naukowo-badawczy z Polski 3. wydział/institut 4. władze uczelni 5. inni partnerzy w konsorcjum 6. ministerstwo odpowiedzialne za szkolnictwo wyższe i naukę 7. współdziałające z uczelniami inne instytucje, np. fundacje 8. inne, jakie?

J10	Z jakich źródeł jest/była finansowana opisywana współpraca? Proszę podkreślić wszystkie właściwe odpowiedzi.	1. ze środków budżetu państwa Ukrainy 2. ze środków budżetu państwa Polski 3. ze środków Unii Europejskiej pozyskanych przez uczelnię polską 4. ze środków Unii Europejskiej pozyskanych przez uczelnię ukraińską 5. ze środków Unii Europejskiej pozyskanych wspólnie przez partnerów polskich i ukraińskich 6. z grantów badawczych pozyskanych przez uczelnię polską 7. z grantów badawczych pozyskanych przez uczelnię ukraińską 8. z grantów badawczych pozyskanych wspólnie przez partnerów polskich i ukraińskich 9. ze środków przekazanych przez sponsorów (fundacje, firmy, osoby prywatne, stypendia, itp.) 10. ze środków własnych uczelni polskiej 11. ze środków własnych uczelni ukraińskiej 12. innych, jakich?	
J11	Orientacyjne koszty poniesione przez uczelnie partnerskie łącznie w okresie realizacji przedsięwzięcia	Przez stronę polską	Przez stronę ukraińską
J12	W jakich obszarach wiedzy jest/była prowadzona opisywana współpraca? Prosimy o zaznaczenie wszystkich właściwych odpowiedzi.	Obszary nauk: 1. humanistycznych 2. społecznych 3. ścisłych 4. przyrodniczych 5. technicznych 6. rolniczych, leśnych i weterynaryjnych 7. medycznych, o zdrowiu oraz o kulturze fizycznej 8. sztuki	
J13	Prosimy o wpisanie orientacyjnej liczby osób w każdej ze wskazanych kategorii, które wyjechały na Ukrainę w ramach opisywanej współpracy.	1. doktoranci..... 2. adiunkci ze stopniem doktora..... 3. doktorzy habilitowani..... 4. osoby z tytułem profesora.....	
J14	Prosimy o wpisanie maksymalnie 3 głównych problemów, które utrudniały prowadzenie opisywanej współpracy. W tym celu prosimy o skorzystanie z listy w tabeli G lub wpisanie przeszkód, które tam nie figuruje.	Za które odpowiada strona polska	Za które odpowiada strona ukraińska
		1. 2. 3.	1. 2. 3.

J15	Prosimy o wpisanie maksymalnie 3 głównych czynników sprzyjających prowadzeniu opisywanej współpracy. W tym celu prosimy o skorzystanie z listy w tabeli H lub wpisanie czynników sprzyjających, które tam nie figurują.	Za które odpowiada strona polska 1. 2. 3.	Za które odpowiada strona ukraińska 1. 2. 3.
J16	Jakie są perspektywy dalszego prowadzenia opisywanej współpracy?	1. wieloletnia 2. krótkookresowa (do roku) 3. brak perspektyw 4. trudno powiedzieć	
J17	Osoba do kontaktu <i>Prosimy o wskazanie osoby, która może udzielić pogłębionych informacji na temat opisywanej współpracy.</i>	1. Tytuł, imię i nazwisko .... 2. Stanowisko .... 3. Jednostka uczelni .... 4. Telefon .... 5. Adres email	

K. Dane kontaktowe osoby wypełniającej ankietę lub koordynującej lub nadzorującej jej wypełnienie		
K1	Imię i nazwisko	
K2	Tytuł	
K3	Stanowisko w instytucji	
K4	Obowiązki w zakresie współpracy międzynarodowej	

L. Dane kontaktowe osoby, która może udzielić pogłębionych informacji na temat współpracy uczelni z partnerami ukraińskimi		
<i>Jeśli zajdzie taka potrzeba, realizatorzy projektu chcieliby spotkać się z tymi osobami i przeprowadzić z nimi wywiady pogłębione.</i>		
L1	Imię i nazwisko	
L2	Tytuł	
L3	Stanowisko w instytucji	
L4	Obowiązki w zakresie współpracy międzynarodowej	

2. Lista uczelni polskich, które wzięły udział w badaniu ankietowym

1. Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
2. Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
3. Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
4. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
5. Uniwersytet Łódzki
6. Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
7. Uniwersytet Szczeciński
8. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
9. Uniwersytet Warszawski
10. Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
11. Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
12. Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
13. Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
14. Uniwersytet Medyczny w Lublinie
15. Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach
16. Uniwersytet Medyczny w Poznaniu
17. Warszawski Uniwersytet Medyczny
18. Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie
19. Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
20. Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
21. Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
22. Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu
23. Politechnika Częstochowska
24. Politechnika Koszalińska
25. Politechnika Lubelska
26. Politechnika Łódzka
27. Politechnika Śląska
28. Politechnika Świętokrzyska
29. Politechnika Warszawska
30. Politechnika Wrocławska
31. Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku
32. Akademia Sztuk Pięknych im. Jana Matejki w Krakowie
33. Akademia Muzyczna im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy
34. Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
35. Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej
36. Akademia Morska w Gdyni
37. Akademia Morska w Szczecinie
38. Akademia Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu
39. Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie
40. Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej
41. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jakuba z Paradyża w Gorzowie
42. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Jana Amosa Komeńskiego w Lesznie
43. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu.

3. Lista uczelni ukraińskich, które wzięły udział w badaniu ankietowym

1. Kijowski Uniwersytet Narodowy im. Tarasa Szewczeni
2. Dniepropietrowski Uniwersytet Narodowy im. Olesia Gonczara
3. Doniecki Uniwersytet Narodowy
4. Zaporoski Uniwersytet Narodowy
5. Uniwersytet Narodowy im. Iwana Ogienki w Kamieńcu Podolskim
6. Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki
7. Mikołajowski Uniwersytet Narodowy im. Wasyla Suchomłynskiego
8. Podkarpacki Uniwersytet Narodowy im. Wasyla Stefanyka w Iwano-Frankowsku
9. Wschodnioeuropejski Uniwersytet Narodowy im. Łesi Ukrainki w Łucku
10. Wschodnioukraiński Uniwersytet Narodowy im. Włodzimierza Dalia w Ługańsku
11. Czerkaski Uniwersytet Narodowy im. Bohdana Chmielnickiego
12. Czerniowiecki Uniwersytet Narodowy im. Jurija Fedkowycza
13. Żytomierski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki
14. Mukaczewski Uniwersytet Państwowy
15. Czarnomorski Uniwersytet Państwowy im. Petra Mohyły w Mikołajowie
16. Narodowy Uniwersytet Politechnika Lwowska
17. Winnicki Narodowy Uniwersytet Techniczny
18. Doniecki Narodowy Uniwersytet Techniczny
19. Zaporoski Narodowy Uniwersytet Techniczny
20. Kirowohradski Narodowy Uniwersytet Techniczny
21. Łucki Narodowy Uniwersytet Techniczny
22. Tarnopolski Narodowy Uniwersytet Techniczny im. Iwana Puluja
23. Żytomierski Państwowy Uniwersytet Technologiczny
24. Przyazowski Państwowy Uniwersytet Techniczny w Mariupolu
25. Czerkaski Państwowy Uniwersytet Technologiczny
26. Donbaska Państwowa Akademia Inżynierska w Kramatorsku
27. Narodowa Metalurgiczna Akademia w Dniepropietrowsku
28. Narodowy Uniwersytet Leśnictwa Ukrainy we Lwowie
29. Akademia Budowy i Architektury w Dniepropietrowsku
30. Ukraiński Państwowy Uniwersytet Chemiczno-Technologiczny w Dniepropietrowsku
31. Charkowski Narodowy Uniwersytet Radioelektroniki
32. Kijowski Narodowy Uniwersytet Ekonomiczny im. Włodzimierza Hetmana
33. Kijowski Narodowy Uniwersytet Handlowo-Ekonomiczny
34. Doniecki Państwowy Uniwersytet Zarządzania
35. Lwowski Instytut Gospodarki i Turystyki
36. Tarnopolski Narodowy Uniwersytet Ekonomiczny
37. Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Michaiła Dragomanowa w Kijowie
38. Donbaski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny w Słowiańsku
39. Drohobycki Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Iwana Franki
40. Południoukraiński Narodowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Konstantyna Uszyńskiego w Odessie
41. Sumski Państwowy Uniwersytet Pedagogiczny im. Anatolija Makarenki
42. Narodowy Uniwersytet Lotniczy w Kijowie
43. Akademia Służby Celnej Ukrainy w Dniepropietrowsku
44. Odeska Narodowa Akademia Morska
45. Narodowy Uniwersytet Gospodarki Wodnej i Zarządzania Zasobami Naturalnymi w Równem
46. Odeska Narodowa Akademia Technologii Żywności
47. Sumski Uniwersytet Państwowy

Literatura

W języku polskim i angielskim

- Axer, Jerzy [red.] 1995, Wstęp, w: *Łacina w Polsce. Zeszyty naukowe. 1-2. Między Slavia Latina i Slavia Orthodoxa*, OBTA: Warszawa, s. 7-8.
- Berger, Peter, L., Thomas Luckmann, 1983, *Społeczne tworzenie rzeczywistości*, PIW: Warszawa.
- Federowicz, Michał, 2004, *Różnorodność kapitalizmu. Instytucjonalizm i doświadczenie zmiany ustrojowej po komunizmie*, IFiS PAN: Warszawa.
- Knight Jane, 2003, Updating the Definition of Internationalization, *International Higher Education*, Nr 33, s. 5-7.
- Kurnik, Włodzimierz, 2012, *Wybrane wystąpienia publiczne w kadencjach 2005-2008 i 2008-2012*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej: Warszawa, s. 150-151.
- North, Douglass, C., 1990, *Institutions, Institutional Change, Economic Performance*, Cambridge University Press.
- Nowelizacja ustawy o szkolnictwie wyższym opublikowana w Dzienniku ustaw, materiał ze strony Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, <<http://www.nauka.gov.pl/aktualnosci-ministerstwo/novelizacja-ustawy-o-szkolnictwie-wyzszym-opublikowana-w-dzienniku-ustaw.html>> [dostęp: 22.10.2014].
- Olszewski, Eugeniusz [red.] 1965, *Politechnika Warszawska 1915-1965*, PWN: Warszawa.
- Piłatowicz, Józef, 2001, *Poczet Rektorów. Tradycja i współczesność Politechniki Warszawskiej 1826-2001*, Oficyna Wydawnicza PW: Warszawa.
- Polska – Ukraina: trudne pytania, 2001, Komunikat końcowy z prac 10-ciu seminariów na temat „Stosunki polsko-ukraińskie w latach drugiej wojny światowej. Polska – Ukraina: trudne pytania”, 2001, w: 27 Dywizja Wołyńska AK, Biuletyn Informacyjny, nr 4 (72) rok 18, Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej Oddział Wołyński, Warszawa, s. 61-64, <<http://www.fundacja-ppp.pl/pdf/komunikat.pdf>> [dostęp: 20.08.2014].
- Rekomendacje Ukraińsko-Polskiego Forum Asocjacji Rektorów Wyższych Uczelni Technicznych Ukrainy i Konferencji Rektorów Polskich Uczelni Technicznych „Techniczna edukacja – dla przyszłości Europy” z dnia 7 listopada 2014 r.
- Rieger, Janusz [red.] 1997, *Słownik polsko-cerkiewnosłowiańsko-ukraiński Teodora Witwickiego z połowy XIX wieku*, oprac. i przyg. do druku Josyp Dzendzeliwski, Wydawnictwo Naukowe Semp: Warszawa.
- Schulz, Roman, 1992, *Szkoła – instytucja – system – rozwój*, Edytor: Toruń.

- Sucharski, Robert. A., 2012, Polsko-ukraińska współpraca akademicka na przykładzie Międzynarodowej Szkoły Humanistycznej i Indywidualnych Studiów Humanistycznych UW, w: R. Drozd, T. Sucharski [red.] *Polska-Ukraina. Dziedzictwo i współczesność*, Akademia Pomorska w Słupsku: Słupsk.
- Sucharski, Robert. A., 2013, OBTA UW wschodnie oblicze, w: K. Marciniak [red.] *Antyk i my w Ośrodku Badań nad Tradycją Antyczną*, Wydział Artes Liberales UW: Warszawa.
- Sztompka, Piotr, 2006, *Socjologia*, Znak: Kraków.
- Wiśniewski, Tomasz, Piotr Furmański i Maciej Jaworski [red.] 2011, *Clean, Effective & Renewable Energy, Programmes for Graduate Studies*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej: Warszawa.
- Woźnicki Jerzy [red.] 2013, *Misja i służebność uniwersytetu w XXI wieku*, Instytut Społeczeństwa Wiedzy i Fundacja Rektorów Polskich, Oficyna Wydawnicza PW: Warszawa.
- Woźnicki, Jerzy, 2011, O szansach rozwojowych szkolnictwa wyższego w Polsce, *Nauka Polska XX (XLV)*.
- Woźnicki, Jerzy, 2014, Nowe obszary wolności, *Forum Akademickie* 7-8/2014, s. 30-31.